

KÜLFÖLDI REGÉNYÍRÓK

RUDYARD KIPLING

HÁROM KATONA

GADSBYÉK TÖRTÉNETE

FEKETE ÉS FEHÉR

FORDÍTOTTA
Dr. BALASSA JÓZSEF

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA, BUDAPEST

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-191-1 (online)
MEK-17329

TARTALOM

ELŐSZÓ A FORDÍTÁSHOZ.

I. HÁROM KATONA

A «DEUS EX MACHINA».
LEAROYD KÖZLEGÉNY TÖRTÉNETE.
A NAGY RÉSZEG CSAPAT.
A KÍSÉRTET.
A FŐŐRSÉGEN.
EGY KÖZLEGÉNY ESETE.
«BLACK JACK».

II. GADSBYÉK TÖRTÉNETE

A SZEGÉNY JÓ MAMA.
A KÜLVILÁG.
KEDAR SÁTRAI.
SEMMI IJEDELEM.
AZ ÉDEN KERTJE.
FATIMA.
A SÖTÉTSÉG VÖLGYE
A JORDÁN ÁRADÁSA.

III. FEKETE ÉS FEHÉR

DRAY WARÁ YOW DEE.
DUNGARA BÜNTETÉSE.
A HOWLI THANÁBAN.
AZ IKREK.
A HUSZONKETTEDIK TÁRNÁBAN.
AZ ÁRVÍZ.
DANA DA KÜLDEMÉNYE.
A VÁROS FALÁN.

ELŐSZÓ A FORDÍTÁSHOZ.

Rudyard Kipling az indiai életből vett történeteinek megragadóan szép kis gyűjteményét állította össze ebben a kötetben. Az angol hódítóknak és India benszülöttjeinek összefonódó, de összesimulni nem tudó életét tárják elénk ezek a mesteri elbeszélések. Az Indiában szolgáló három angol katonáról szóló bájos történetek megelevenítik előttünk a három cimborának tipikus alakját. Anglia három különböző vidékéről valók, s Kipling mindegyiket a maga tájszólásán beszélteti. A kedvesen csevegő Mulvaney ír ember, a csöndes, flegmatikus Learoyd Yorkshire-ből való, a minden huncutságra kész Ortheris a londoni külváros szülötte, nyelve a nagyváros utcai nyelve, a londoni cockney. A fordításban arra törekedtem, hogy megőrizsem a három katona beszédében ezt a népies, helyi színezetet. Mulvaney dunántúli, Learoyd debrecenvidéki, Ortheris pedig a pesti jassz nyelven beszél. Nem törekedtem arra, hogy pontos népi nyelvi szöveget adjak, csak annyira népies a beszédük, hogy megadja azt a zamatot és színt, ami alakjuknak kiegészítő része, a nélkül, hogy megnehezítené a megértést. A Gadsbyék története az angol tisztek indiai életét tárja elénk. A harmadik csoport (Feketék és Fehérek) a misztikus India misztikus embereinek lelkébe enged bepillantást.

A földrajzi és személynevek közül az angol nevek megmaradtak eredeti alakjukban, az indiai neveket a magyar kiejtés szerint írtam át.

A fordító.

I.
HÁROM KATONA

NÉHÁNY TÖRTÉNET
A HÁROM KÖZLEGÉNY, TERENCE MULVANEY,
STANLEY ORTHERIS ÉS JOHN LEAROYD
ÉLETÉBŐL ÉS KALANDJAIK KÖZÜL

A «DEUS EX MACHINA».

Üsd a férfit és segítsd az asszonyt és ritkán fogsz tévedni.

- *Mulvaney közlegény maximái.*

Az ezred bált rendezett. Kölcsönkértek a tűzerektől egy hétfontost, megkoszorúzták borostyánnal, tükörsímára kefélték a táncterem padlóját; olyan vacsoráról gondoskodtak, amelyet még sohasem ettek és két őrt állítottak a terem ajtajába, hogy tálcán kínálják a műsort. Barátom, Mulvaney közlegény, egyike volt az öröknek, mert ő volt a legmagasabb ember az ezredben. Mikor a tánc már javában folyt, elbocsátották az öröket, s Mulvaney közlegény elsietett, hogy behízelegje magát a kantínosnál a vacsora irányában. Vajjon a kantínos adott-e, vagy Mulvaney elemelt-e, azt nem tudom megmondani. Annyi bizonyos, hogy vacsora időben ott találtam a kocsim tetején Mulvaneyt, Ortheris közlegényt, egy fél sonkát, egy egész kenyeret, egy fél libamájpástétomot és két nagy üveg pezsgőt. Mikor odaértem, hallottam, hogy így szólt:

- Hálo istennek, hogy nincs olyan gyakran táncmultság, mint rapport, mer ammondó vagyok Ortheris tezsvér, az ezred szégyene lenne belülem, pedig a legszebb drágakú vagyok a koronájábo.

- Ne bánts az ezredes úr multságát! - szólt Ortheris. - De mi bajod az elemóziáddal? Ez egészen jó itóka ebbe a lityibe.

- Itóka, te buta pogány! Sámpányi ez, amit most iszunk. Nem ezzel vóna nekem bajom. Az a négyszögletes ízé, amibe olyan kis fekete bőrdarabok vannak. Attú félek, hogy reggelre megszömörök tüle. Mi a fészkes fene lehet ez?

- Libamáj - mondtam nekik s felmástrom én is a kocsi tetejére, mert tudtam, hogy sokkal jobb Mulvaney mellett üldögelni, mint odabent táncolni.

- Libamáj? - mondta Mulvaney. - Bizony, aki csinállo, inkább az ezredes urat vagdalná föl. Mer annak ummegdagad a májo, mikor melegek a napok és hidegek az éccakák. Egy mázsa máj is kikerúne belüle.

- Aszongya illenkor: «De megdagadt a májom» - aszongya, és ammellett tíz napi áristomot sóz rám egy olyan szelíd itóka miatt, amillet csak leereszthet a torkán egy böcsületes katona.

- Ez akkor vót, mikor muszáj vót neki megmosakodni a vár árkába, - magyarázta nekem Ortheris. - Aszonta, hogy sok sör vót a kaszárnya vizes hordójába. Örühetsz, Mulvaney, hogy ijen ócsón szabadútá.

- Aszt hiszed? Én meg tudom, hogy komiszú bántak velem, pedig jó tutta, hogy mit csinyátom az olyan fajta embereknek, mint amillen ő is, mikor még a szemem jobban ki tutta nyittanyi mim most. Hát komám, járgyo az, hogy így bánjon velem az ezredes úr! Velem, aki megmentettem egy sokkal külön embernek a böcsületit! Gyalázotos dolog vót, - s ammá osztán nagyon rossz vót!

- Ne törődj vele, hogy gyalázatos volt - mondtam. - Kinek a böcsületit mentetted meg?

- Ölég baj, hogy nem az enyim vót, de többet bajlódtam vele, mintha a magamé lett vóna. Mán avvót a szokásom, hogy mindig avval veszköttem, ami nem vót se ingem, se gallérom. Figyellen csak! - És kényelmesen elhelyezkedett a kocsi tetején. - Elmondok mindent. Hát persze, hogy neveket nem mondok, mer az egyik, aki benne vót, most egy tiszt úrnak az asszonya, a helet se mondom meg, mer a helrú is rágyünnének.

- Ajha! - szólt Ortheris álmosan - finesztes história lesz az, ami most gyün.
 - Hajdanábo, danábo, ahogy a mesébe mondják, amikor még regruta vótam.
 - Igazán vótá? - szólt Ortheris. - Sose hittem vóna!
 - Hallod Ortheris - mondta Mulvaney, - ha még egyszer kinyitod azt a prófuntlesódet, nem nézem, hogy az úr is itt van, megfogom a nadrágod fenekit és úgy emellek föl!
 - Kuka leszek - szólt Ortheris. - Hát mi vót az a história, mikor regruta vótá?
 - Különb regruta vótam, mind amillen te vótá vagy lesző, de nem errű van mos szó. Azután osztán ember lett belülem, s ollan ember vótam, mint a fene, tizenöt évvel ezelőtt. A Bika Mulvaney vót a nevem, s istenuccse, megakadt rajtam a lányok szöme. Biz úgy vót! Ortheris, te kölök, mit vigyorogsz? Nem hiszed?
 - Má hogy ne hinném! - felelt Ortheris, - de hallottam már egyszer valami ilyesmit.
- Mulvaney egy könnyű kézlegyintéssel elintézte ezt a szemtelenséget és folytatta.
- S a tiszt urak abba az ezredbe, ahol akkor szógátom, igazi tiszt urak vótak, nagyszerű emberek, ollan szépen bántok az emberrel, ahogy ma má nincs, - kivéve az egyik kapitány urat. A rossz fegyelem, a gyönges hang meg a lötyögő láb, ezekrű látszik meg a rossz ember. Jegyezd meg ezt magadnak Ortheris tezsvér.
 - És az ezredes úrnak vót egy lányo, - egy ollan szelíd mint a bárány, mekegő, vigy-el-magaddal kis lány, amillent el szeretnek rabúni az ollan urak, amillen a kapitány úr vót, aki örökkön ott legyeskedett körülötte, pedig az ezredes úr furtonfurt azt mondogatta neki: «Térgy ki ennek a baromnak az utjábú, drágóságom». De nem vót szive ahhoz, hogy elküggye máshová, mer özvegyember vót, emmeg az ű egyetlen gyereke vót.
 - Várj csak Mulvaney - szóltam közbe - hogyan tudtad te meg ezeket a dolgokat?
 - Hogyan tudtam meg? - felelt Mulvaney mérges mormogással; - azért, mer most egy darab fa lett belülem, aki csak maga elé níz s egy lámpást nyomnak a kezibe, hogy összeszedje a kártyákat, azért már azt hiszik, hogy én nem érzek, nem látok? Mán hogyne látnék! A háton, meg a bakancsomon, meg a nyakam közepin, ott is vannak szömeim, amikor szógálatba vagyok és az igazi szömekkel előre muszáj nízni. Higgyc el nekem uram, mindent s még anná is többet tudnak az ezredbe; hát mire való vóna a kantínos, meg a kantínos felesége, aki az őrnagy úr gyerekit dajkálta? Hol is hattam el? Nagyon rossz ember vót az a kapitány úr, csúnya ember; s mikor először níztem rá a szömömmel, aszontam magamba:
 - Ez ollan katonatörpe, - aszontam - ollan kakas a szemétdombon; - Portsmouthból gyütt ide hozzánk - ezt meg köll keféni, - aszontam - s istenuccse Terence Mulvaney lesz az, aki megkeféli.
 - Úgy hát ott sündörködött, settenkedett, forgolódott az ezredes úr lányo körül s ű, a szegény ártatlan jószág úgy nízett rá, mint ahogy a levágásra szánt ökör níz az ezred szakácsáro. Piszkos kis fekete bajsza vót s um megforgatott, megrágott a szájábo minden egyes szót, mint-hogyha sajnáto vóna kiköpni. Hamis egy ember vót és hazudott, mint a parancsolat. Némellik ember mán illennek születik. Ű is illen vót. Tuttam rúla, hogy nyakig uszott az adósságbo, amit a benszülöttektű kért köcsön; tudtam sok más egyebet is, amit az úr előtt jobb szeretek elhallgatni. Abbul, amit én tuttam, egyetmást az ezredes úr is tudott, mer nem akart tunni a kapitányrű, ém meg ugy gondolom abbú, ami ezután gyütt, hogy ezt a kapitány úr is tutta.
 - Egyszer egy nap, amikor rémísztoen lusták vótunk, másképpen meg se merték vóna próbáni, az ezred, a tiszturak meg a fehér népség, színházot akart jácconi. Látott mán ollat az úr; jó mulatság ez azoknak, akik az utósó sorokba únek és a csizmájukkal dobognak az ezred tiszt-

teletire. Az én dógom avvót, hogy a kulisszákat tologassam, az egyiket előre, a másikat hátra. Könnyű dolog vót ez, sör vót elég, meg ott vót az a lány is, amellik a tisztok kisasszonyait ötöztette, - meghót szegény tizenkét évvel ezelőtt. Jáccottak valami színdarabot, úgy hítták, hogy *A szerelmesek*, bizonyosan hallott már rúla az úr, és az ezredes úr lányo valami szobalány vót benne. A kapitány úr neve vót Broom - Spread Broomnak hítták a színdarabba. Akkor osztán ollat láttom, amillent még sohase láttom, és ebbű láttom, hogy nem úri embör az. Furtonfurt együtt vótak úk ketten, sugdolóztak a kulisszák mögött, akiket tologattam és eccer-másszor hallottam, amit mondtak, mer bizony szerettem vóna megkefélni egy kicsit. Mindétig arra akarta rávenni, hogy egyezzen bele valami huncut tervibe; a szegény kisasszonyka nem akart kötélnek áni, de bizony nem vót nagyon erős az akaratábo. Azon csudákozok csak, hogy a két fülem nem nyött meg egy rőfnyire a nagy hallgatózásbo. De én csak magam elé níztem, tologattam a kulisszákat előre meg hátra, mer hát ez vót a kötelességem, s a tiszt kisasszonyok aszonták egymásnok, nem gondúták, hogy odáig ér a fülem: «Micsoda heles fiú ez a Mulvaney káplár!» Mer akkor káplár vótam. Azután később letettek, no de se baj, akkorábo káplár vótam.

- Hát bizony, ez a szerelmes-ügy umment, mint a színházbo, és az lett belüle, amit sajdítottam, - amig próbágták a színdarabot, láttom, hogy azok ketten - az a huncut meg az a butácsko lány - meglógtak.

- Mit csináltak? - kérdeztem.

- Meglógtak! Az urak aszongyák, hogy megszöktek. Én aszondom, hogy meglógtak, mer, hogyha a dolog nem böcsületes, tisztességes és rendes, akkor bizisten ocsmány, piszok dolog elrabúnyi egy ember egyetlen gyerekit, aki nem tudja, mit csinál. Egy őrmester beszélt nekem eccer az illen meglógásrú. Aszonta, hogy -

- Maradj csak a kapitányná, Mulvaney - mondta Ortheris, - az őrmester dóga köll a fenének.

Mulvaney tudomásul vette a rendreutasítást és folytatta:

- Tuttam, hogy az ezredes úr nem bolond, meg én se vagyok az, mer hát hogy én vótam a legkülönb legény az ezredbe, az ezredes úr meg a legkitünőbb tiszt egész Ázsiábo; amit ú mondott vagy amit én mondtam, az ollan vót, mint a szentírás. Mi tudtuk, hogy a kapitány ur rossz ember, de én még többet is tudtam, mint az ezredes ur. Bizony inkább a pofájábo vágom vóna a puskám agyát, de nem engedtem vóna meg neki, hogy elloptya azt a lányt. Tudja az isten, elvette vóna-e; ha meg el nem veszi, nagy szívbánota lett vóna belüle a szegény lánynok, meg fene nagy «skandalum». De biz én sohase emeltem a kezemet a föllebbvalóm ellen; ez igazán csuda vót, ha meggondolom.

- Mulvaney, már hajnalodik, - szólt Ortheris - s még nem jutottunk közelebb a históriádba, mint amikor az elején vótunk. Add ide a dohányzacskódat. Az enyém csupa por.

Mulvaney odaadta a dohányzacskót és ő újra megtöltötte a pipáját.

- A próbának vége lett, és mivelhogy kíváncsi vótam, elbujtam, mikor a tologatásnok vége lett s meglapútam, mint egy varangyos béka, egy pingált falusi ház mögé. Ott sugdolódzva beszélgettek, a lány reszketett és tátogatott, mint egy most fogott hal.

- Biztos, hogy megvan a manőver terve - mondta ú, vagy más valami illesfélét.

- Ollan biztos, mint a halál, - mondta a kisasszony - de félek, hogy rettenetesen fáj majd az apámnok.

- A fene egye meg az apádot - mondta ű, vagy legalább valami illesmit gondút, - a dolog pompáson el van intézve. Dsungi hajtja a kocsit, ha mán mindennek vége lesz, s te elgyüssz az álomásro, nyugodtan és jókedvűen, hogy elérgyük még a kétórás vonatot és én is ott leszek a te holmiddal.

- Ajnye, - gondútam magamba - akkor egy feketecseléd is benne van a dologba!

- Veszedelmesen rossz dolog egy illen fekete cseléd. Sohase legyen vele semmi dógod. Akkor osztán elkeszte babusgatni, azután osztán elmentek a tiszturak, meg a tisztu hölgyek és leóttották a lámpásokat. Hogy megértsd a szökés módját, azt is tunni köll, hogy mikor annak a bolondságnak, a *Szerelmeknek* vége lett, még jáccottak valami kis darabot, amit ugy híttak, hogy *A párok* - valami párok vagy mi a fene. A lány ebbe is jáccott, de az ur nem. Ugy sajdítottam, hogy az első darab után mén ki a lány holmijával a stációra. Az a holmi birizgált engem, mer tuttam, hogy egy kapitánynak tilalmas dolog valami *truszó*val a hóna alatt járkálni, még rosszabb dolog, mint elhanni a zászlót, amint később rebesgették.

- Várgy csak, Mulvaney, mi az a *truszó*? - kérdezte Ortheris.

- Müveletlen ember vagy, tezsvér. Amikor egy lány férhő mén, minden vacaktyát, ami van, azt úgy híják, hogy *truszó*, az az ű hozományo. Még akkor is, hogyha megszökik a hadsereg legnagyobb bitanggyával.

- Én má mos megcsinyátom a hadi tervemet. Az ezredes ur házo jó két mérfődnyire vót. Dennis, - montam az őrmesteremnek - ha szeretsz pajtás, add kőcsön a kocsidat, mer mán a lábom is fáj s a szivem is gyöngö ettül a sok bolond ide-oda tologatástú. Dennis kőcsön is adta egy jó ügető, vörös csődörrel. Mikor minden szépen el vót rendezve az első gyelenetre, ami nagyon hosszú vót, én elsomfordátom és bele a kocsiba. Szüz Anyám! hogy hajtottam azt a lovat! mint a szaladó fene, ugy értünk oda az ezredes ur házához. Senkise vót otthun, csak a cselédség, körümentem hát a ház mögé s ott talátom a kisasszony fekete cselédjét.

- Te haszontalan fekete boszorkány, - montam neki - eladod a gazdád böcsületit öt rupiért - rakd föl egymásután a kisasszonyod holmiját. A kapitány *szahib* parancsa, - mondom én, - a stációra megyünk, - mondom én s ujjamat az orromhó érintetem s gondútam, millen ravasz, cseles fickó vagyok.

- «*Bote acchy*», - monta ű - mos mán tudtam, hogy ő is benne van a dologba, s összeszettem a szép szavakat, akiket a bazárokbá tanútam, hogy hogyan kell az illen nőtény-bivallal beszényi s aszontam neki, hogy raktyon fő mindent, amillen hamar csak tudja. Amig ű rakodott, én ott átom mellette és izzattam, mer még nekem kő tologatnyi a második jelenethő. Mondhatom, hogy egy fiatal lány szökésihez köll annyi bagázsi, mint egy menetszázodnak. «A szentek vigyázzanak a Dennis kocsijára», - gondútam magamba, amíg összecsomagoltam az egész vacakot, - «mer én nem kimélem!»

- Én is megyek - monta a fekete cseléd.

- Nem köllesz, - mondom én - maj később! Maradj, ahun vagy. Maj később visszagyüvök s elviszlek magammal, te cafat - mindegy, hogy mit montam neki.

- Asztán visszamentem a komédiábo, s az isten is ugy akarta, hogy a Dennis kocsijának semmi baja se lett. «Maj ha a kapitány úr keresi ezt az izét, - gondútam magamba - fog maj csudákozni.» Mikor a *Szerelmeknek* vége vót, a kapitány úr rohant a kocsijával az ezredes úr házához, én meg leülök a garádicsra és röhögök. Eccer másszor benézek, hogy mén a darab s mikó má majnem hogy vége lett, kimentem a kocsik közé és nem nagyon hangosan kiabálom: «Dsungi!» Erre asztán egy kocsi megindul, én meg intek a kocsisnak. «Ide ééé!» - mondom én, s ű is *ide ééé-z*, amig azt nem láttom, hogy elég közel van; akkor ollat kentem föl neki a két szöme közé, hogy ollat csuklott, mint mikor a sörös hordó csaptyán az utósó porció

folik ki. Akkor asztán odarohantam a kocsihó, főnyalábútam az egész vacakot s főraktam a másik kocsira, az izzadság csak úcs csurgott le a pofámru. «Menj haza, - mondtam az örnek - ekkicsit odébb talász egy embert. Nagyon rossz bőrbe van. Vidd el onnan, de ha egy szót szósz valakinek arrú, amit itt láttá, ugy ellátom a dógodat, hom még a saját feleséged se ösmer rád!» Ekkor mán hallottam lábdobogást, tuttam, hogy vége van a színháznok és rohantam be, hogy leeresszem a függönyt. Mikó minnyájan kifele gyüttek, a kisasszony elbujt egy oszlop mögé s aszongya «Dsungi», de ollan hangon, hogy egy nyul se szalatt vóna el tüle. Oda-rohantam a Dsungi kocsijáhó, lerántottam a fehér, piszkos lótakarót, beburkútam vele a fejemet meg a testemet s odahajtottam hozzá.

- Kisasszony szahib, - mondtam - menünk a stációra? A kapitány szahib parancsa! - és egy szó nékü fölugrott a holmija mellé.

Én is fölugrottam s mint a szélvész rohantam az ezredes úr házáhó, mielőtt az ezredes ur hazaérne. És a lány jajgatott és attú fétem, hogy leugrik. Kigyün a cselédsége és összevissza beszél mindent a kapitányru, hogy elgyütt a holmiér és kiment a stációra.

- Vedd le a bagázsit, te ördög, - mondom neki - vagy leütlek.

A gyakorlótéren végig láttuk a kocsilámpásokat, ahogyan a publikum ment hazafele a színházbú, a két nőszemél meg óvatosan rakta le a csomagokat a kocsirú. Nagyon szerettem vóna segitteni nekik, de nem akartam, hogy rám ösmergyenek, hát leütem úgy ahogy vótam, fejemen a takaróval és köhögtem és hálát adtam az istennek, hogy nem vót hódvilág ezen az écakán.

- Mikó má minden bent vót a házbo, nem kértem baksist, rohantam ellenkező iránybo mint a többi kocsi és leótottam a lámpásokat. Láttom egy benszülött embert baktatni az uton. Le-ugrottam, mielőtt odaértem vóna hozzá, mer hát láttam, hogy a véletlen szerencse mámo mindig velem van. Dsungi vót az atyafi, az óra laposra vót ütve. Dennis embere szabadíthatta ki a bajbú. Mikó odaért, rászótam: Hott! s ú elkezdett ordítani.

- Te fekete gazember, - mondom én - hát így hajtod te a kocsidat? Ott lődörgött ez a taliga az egész écaka a mezőn és te hun kódorogtá? Új föl te disznó, - mondom hangosabban, mer kocsizörgést hallottam a sötétbe, - új föl és gyújtsd meg a lámpásokat, mer rád hajtanak. - A stációra vivő uton vót ez.

- Mi az ördög ez itt? halljuk a kapitány ur hanggyát a sütétbe és láttam rajta, hogy maj kibújt a bőribú dühibe.

- A kocsis van itt, be van rugva, uram, - mondom én - ott talátom a kocsiját, amint az uton lődörgött, mos meg itt talátom meg ütet.

- Mi a neve? - kérdezte a kapitány ur. Lehajútam, minthogyha kérdezném.

- Dsungi a neve, uram - mondom én.

- Fogd a lovamat, - mondja az emberinek a kapitány úr, s erre leugrik s ugy ellátta Dsungit az ustorával, hogy na! maj megveszett dühibe és káromkodott mint a záporessó.

- Mán attú fétem, hogy agyonüti azt az embert, hát aszontam neki:

- Ájon meg uram, mer még belehal szegény.

Erre osztán rántámodt a mérge és engem kezdett szidni és átkozni. Én haptákbo vágom magamat és szalutátom:

- Uram, - montam - a részeg embernek is megvan a maga joga ezen a világon; azért mondom, mer látom, hogy szecskává akargya verni szegényt egy kis multság miatt; ez nem járgyo uram!

- Most, - gondútam magamba - Mulvaney barátom, a fejeddel jáccol, mer ű most rád vág, te meg leütöd ütet az ű lelki üdvösségire és a te örökös vesztetre!

De a kapitány úr egy árva szót se szót. Megállt, ahun vót, osztán ment a maga utján, még azt se monta jojckát, én meg haza mentem a kaszárnýábo.

- Hát aztán? - kérdeztük egyszerre Ortheris meg én.

- Ez az egész, - monta Mulvaney; - esz szót se hallottam azúta errú a dologrú. Csak annyit tudok, hogy nem lett meglógás, és ez nekem ölég. Hát má most azt kérdezem uram, illő bánásmód-e tiz napi áristom egy ollan ember irányábo, aki így viselte magát?

- No, jól van, - mondta Ortheris - de ha ez nem lett vóna az ezredes úr lánya, bizony lefüleltek vóna azért, hogy másnak a szennyesét mosod.

- Mán tezsvér, - mondta Mulvaney, kiürítve a pezsgős üveget - ez egy fölösleges és szemtelen megjegyzés vót.

LEAROYD KÖZLEGÉNY TÖRTÉNETE.

**És ő elmondott egy történetet.
- *Gautama Buddha krónikája.***

Távol attól a helytől, ahova a tiszték járnak, akik ruhavizitet szoktak tartani s messze a kíváncsi őrmesterektől, akik még az ágyba dugott pipát is kiszimatolják, két mérföldnyire a kaszárnyától van a Kelepce. Ez egy régi, kiszáradt kút, egy ágas-bogas szent fügefa borul rája s magas fű keríti be. Itt rendezte be Ortheris az elmúlt években raktárát és állatseregletét az olyan élő és holt vagyona számára, amit nem lehetett nyugodtan bevinni a kaszárnyába. Voltak itt Houdin tyúkrok, kétes pedigrijű és még kétesebb tulajdonjogú foxterrierek, mert Ortheris javíthatatlan vadászó és egy egész ezred kutyatolvaj közt is a legelső volt.

Sohase térnek vissza azok a hosszú, lusta esték, amikor Ortheris, halkán füttyörészve, mint egy orvos járt foglyai között a kút mélyén; amikor Learoyd a fülkében ült és bölcs tanácsokat adott arról, hogyan kell bánni ezekkel a dögökkel és Mulvaney a fügefán ülve áldásként lógtatta fölöttük rettenetes nagy csizmáit s gyönyörködtetett bennünket történeteivel a szerelemről és a háborúról s különös tapasztalatairól a városokat és embereket illetőleg.

Ortheris, aki végre megpihentél 'a kis madárkereskedésben', amely után lelked vágyódott; Learoyd, aki visszatértél a füstös, köves északra, a szövőszék kattogása mellé; Mulvaney, a megöszült, csendes és nagyon bölcs Ulysses, aki ott vesződöl Közép-India valamelyik vasútvonalán - ítéld meg, hogy elfelejtettem-e a Kelepceben töltött napokat!

*

Ortheris, mer mindenki asztat gondója, hogy ű többet tud mint más, aszonta, hogy nem vót az igazi úri nőszemj, csak valami ajrópai. Nem mondok ellent, mer mír azír, hogy a büre egy kicsit barna vót. De mégis úri nő vót. Mér ne; kocsin járt, két jó lú vót befogva és a haját úgy olajozta, hogy az ember megláthatta benne a saját kípít. Aranygyűrűket viselt, meg arany láncot, sejem ruhát, ami ménkü sok pízbe kerül, mer ócsó bótba nem lehet kapni neki való mintát. A neve DeSussa asszonyság vót s az ezredes úr feleséginek a kutyája, a Rip által ösmerkedtünk meg.

Rengeteg sok kutyát láttam mán íletembe, de a Rip a legeslegszebb foxterrier vót, aki valaha a szemem elibe kerút. Mindent tudott, csak ippen beszíni nem s az ezredes úr felesége több ceremóniát csinát vele, mint hogyha keresztyén lett vóna. Vót neki gyereke Angolországba és állászott, hogy a Rip kapta az egész szeretetet, kedvessíget, ami a gyerekié lett vóna.

De Rip affíle csavargó vót, és avvót a szokása, hogy kitör a korlátokból és úgy járt köröskörül, mintha inspekciót kék neki tartani. Az ezredes úr egyszer-kétszer jól elpáholta, de Rip nem sokat törődött vele s tovább járkát köröskörül, lóbálta a farkát, mint hogyha azt akarná mutatni a világnak, mije jó dóga van. Erre osztán az ezredes úr, aki nem tréfál a kutyával, megkötötte. Pompás egy kutya vót, nem csuda, hogy a DeSussa asszonyságnak maj megszakatt a szíve utána. Benne van a tíz parancsolatba, hogy ne kívánd meg a felebarátod ökrit, se szamarát, de egyetlen egy szó sincs benne a kutyárúl; ezír kívánta úgy meg DeSussa asszonyság Ripet, pedig rendesen eljárt a templomba az urával, aki sokkal sütétebb színű vót és hogyha nem lett vóna ojan jó köpönyeg a hátán, még feketínek nízte vóna az ember.

Mikor Ripet megkötötték, a szegíny öreg fickó nem vót valami nagyon egíssíges. Azír hát az ezredes úr felesége elhívatott, mer mír azír, hogy jó hírem vót, hogy írtek a kutyákho, s tudom, hogy mi a bajuk.

- Hát, - mondom én - szomorúság jött rá, s ami kék neki, az a szabadság meg a társaság, úgy mint nekünk is minnyájunknak. Egy vagy két patkánytól megjönne az egíssége. Csúnya dolog a patkány, - mondom - de mán ez a kutya természet; aut osztán tanálkozni kék egy vagy két másik kutyával, hogy eltöltse velök a napot, és legyen egy kis izgalma, mint egy keresztyén embernek.

Azt mondta az asszonyság, hogy az ő kutyája nem veszekszik és egy keresztyénnek se szabadna veszekenni.

- Hát akkor mire való a katona? - mondom én és akkor elkésztem megmagyarázni a kutya másféle természetit, mer ha az ember elkezd gondókonni rajta, ez a legfurcsább dolog a világon. Mer megtanúlják, hogy úgy viselkedjenek, mint egy született úr s aszondják, hogy maga a kirájnő őfölsége is szereti a jó kutyát, másrészt meg futkos a macskák után s az utcán összekeveredik mindenféle csavargóval, megöli a patkányokat és veszekedik mint az ördög.

Az ezredesné aszongya:

- Jól van, Learoyd, én nem adok neked igazat, de azír nímikíppen igazad van s nagyon szeretném, ha elvinnéd magaddal níha-níha Ripet sétálni; de ne engedd meg, hogy veszekedjék, a macskákat se kergesse s ojan ronda dolgokat se csinájjon.

Így hát osztán Rip meg én esténkint elmentünk sétálni, és mer mír azír hogy ő megbízható kutya vót, fogtam neki sok patkányt, és versenyeztünk a táborhej mögött egy régi kiszáradt uszodába és nem is tellett bele sok idő, ojan egíssíges lett, mint a makk. Úgy ugrott rá a nagy sárga piszkos kutyákra, mint a nyílvessző, és akármijen kicsi vót, úgy eldöntötte őket, mint a kuglibabákat s ha elszaladtak, úgy futott utánuk, mintha nyúlak lennének. Ippen így tett a macskákkal is, ha elíbe kerültek.

Egyszer egy este, ő meg én egy falon másztunk át egy mongúz után, amejjet megkergetett s a bokor körül áltunk s mikor fölníztünk, ott volt DeSussa asszonyság, vállán napernyő és nízett bennünket.

- Szent atyám, - sipított - micsoda drága kis kutyus! Megengedi, katona bácsi, hogy megsímogassam?

- Mír ne, naccsága, - mondom én - szereti ő a női társaságot. Gyere ide, Rip, és beszíj szípen evvel a naccságával. És Rip, mer hogy látta, hogy a mongúz szípen elinalt, odajött, mint egy úrho illik, nem vót se félnék, se szígyenlős.

- Ó ez a gyönyörűsíges, drága kis kutyus! - monta a naccsága s úgy ínekelt a szavával, - jaj, de szeretník egy ijen drága kutyust. Ojan drága vagy, ojan ídes, - - És még sok ijenformát mondott, amire egy okos kutya nem is gondol, de eltúri, mer ojan a nevelíse.

Azután osztán átugrattam a pálcámon, kezet nyujtott, azután szógált, lefeküött, mintha megholt vóna, s még sok más kunsztot, amire az asszonyok tanítják a kutyákat. Én nem szeretek az ijesmivel vesződni, mer megbolondítja a jó kutyát, ha ijeneket csinál.

Allett a víge, hogy szemet vetett a Ripre, ahogy mondani szokták. Nem csuda, a gyerekei már nagyok vótak, nem vót othun semmi dóga, a kutyát meg nagyon szerette. Hát csak bíztatott, hogy nem akarok-í valamit inni. Bementünk a szalonyba, ahol az ura út. Nagy hűhót csináltak a kutyával, én meg kaptam egy üveg sert, meg egy marík szivart.

Mos már el kellett menni, de az öreg néni még azt sipította:

- Katona bácsi, jőjjön el máskor is és hozza el ezt a szép kutyust.

Az ezredesnének egy szót se szótam DeSussa naccságárúl meg a Riprúl és ő se szót semmit; és én elmentem máskor is és mindig, ha ott vótam, vót egy kis itóka és egy marík jó füstöni

való. Én meg asztán annyit beszítem Riprúl az öreg naccságának, többet, mint amennyit hallottam rúla; hogy az első díjat nyerte a kutyakiállításon, hogy harminchárom fontot és négy sillinget kapott érte az, aki nevelte, hogy a testvíre a király fíjéé és ojan pedigrije van, mint egy hercegnek. A naccsága mindíg az ölfibe ütette és nem fáradt bele a nízisibe. De mikor mán az öreg naccsága pízt is adott nekem, és láttam, hogy mán egísszen belebolondút a kutyába, elkesztem gyanakonni. Valaki adhat egy katonának egy liter bor árát, abba még nincs semmi rossz, de ha mán öt rupít csusztat a kezíbe, titokba, emmán megvesztegetís, ahogy mondani szokták. Hát még amikor a DeSussa asszonyság cílozgatni kezdett rá, hogy nemsokára jön a hideg évszak, és ű elmegy Munsooree Paharba, mi meg elmegyünk Ravalpindba és hogy ű sohase fogja többet látni Ripet, hacsak valaki, akit ű ösmer, nem lesz nagyon jó hozzá.

Így hát osztán elmondtam Mulvaneynek meg Ortherisnek az egész históriát elejítűl vígig.

- Lopásra gondol ez a gonosz vínasszony, - mondta Mulvaney - gasságba akar belevinni téged, Learoyd barátom, de én megvídem a te ártatlanságodat. Megvídelmezlek az öreg asszony gonoszságátűl; elmegyek veled ma este és megmondom neki becsületesen és igazán. De mán az nem vót szíp túlled, - és a fejit csóváltá - hogy azokat a jó itókákat és a fínom szivarokat magad fogyasztottad el; mink meg, Ortheris meg én, ojan száraz torokkal veszködtünk itt, mint egy darab téglá s nem szíjhattunk egyebet, csak bűdös kapadohányt. Csúnyán bántál a pajtásaiddal, mer mír kell neked, Learoyd, bársony fotelbe himbálózni, mintha Mulvaney pajtásod nem érdemelte vóna meg éppen ojan jól.

- Hadd csak, - szót közbe Ortheris - íjen az ílet. Aki igazán böcsülete a társaságnak, annem kell, de egy ojan hencegő fickó, mint te...

- Csak lassan, - mondom én - nem a hencegő fickó kék neki, hanem a Rip. Ű az úr ebbe a dologba.

Így hát aztán másnap Mulvaney meg Rip meg én elmegyünk DeSussa asszonysággho, de mivel a pajtásom még idegen volt, elejinte egy kicsit szígyenlős vót. Az úr hallotta mán Mulvaneyt beszíni, elhiheti, hogy egísszen elbolondította az öreg naccságát, s ű megmondta, hogy el szeretné vinni Ripet magával Munsooree Paharba. Akkor Mulvaney kezdett más hangon beszíni s azt kérdezte túlle, meggondóta-e, mi lesz abbűl, ha két szegíny, becsületes katonát börtönbe juttat. DeSussa asszonyság elkezdett sírni; akkor asztán Mulvaney megint más-kíppen kezdett beszíni s aszonta, hogy bizony Ripnek sokkal jobb dóga vóna a hegyek között, mint lent Bengalban és elég nagy kár, hogy nem mehet oda, ahol ojan jó dóga vóna. És így aztán beszít tovább és főzte az öreg naccságát, aki mán azt mondta, hogy az ű ílete nem ír semmit, ha nem az üvé ez a kutyus.

Most Mulvaney hirtelen azt mondja:

- De hát a magáé lesz, naccsága, mer nekem érző szívem van, nem mint ennek a hidegvírű fickónak; de mán ez nem kerűhet kevesebbe, mint háromszáz rupiba.

- Ne higgyen neki, naccsága, - mondom én - az ezredesné ötszázír se adná oda.

- Ki mondta, hogy odadja? - mondta Mulvaney - nem arra gondolok, hogy megvesszűk, de ennek a jószágos, drágalátos naccságának a kedviér megteszem azt, amit soha íletembe, még álmomba se tettem. Ellopom!

- Ne mondd, hogy ellopod, - mondta DeSussa naccsága; - a legjobb dóga lesz nálunk. Kutyák gyakran elvesznek és akkor elkóborolnak; és ű szeret engem és én is szeretem ütet, ahogy én még soha kutyát nem szerettem és kell, hogy az enyim legyen. Ha megkapom az utólsó percben, elvihetem magammal Munsooree Paharba és soha senki se fog tudni rúla.

Mulvaney níha-níha átpislantott hozzám, én nem tudtam, hogy mire akar kijukadni, de elhatároztam, hogy vele megyek.

- Jól van, naccsága, - mondom én - sohase hittem vóna, hogy kutyalopással lesz még valaha az íletbe dógom, de ha a pajtásom szívessíget akar tenni egy ojan asszonyságnak, mint maga, én nem tartom vissza; mán pedig ez csúnya mestersíg és háromszáz rupi nem nagy píz azír, hogy az ember még dutyiba is kerühessen miatta.

- Adok háromszázötvenet, - mondta DeSussa asszonyság - csak az enyím legyen a kutya.

Elig a hozzá, hogy rábeszít bennünket, aut osztán mértéket vett a Ripről és ezüst nyakravalót csinátatott neki arra az időre, amikor az üvé lesz. Emmeg azon a napon lessz, amikor elindul Munsooree Paharba.

- Mulvaney, - mondom én - mikor kint vótunk az utcán, csak nem gondolod, hogy az üvé lesz a Rip!

- Hát tudná te szomorúságot okozni egy szegíny, öreg asszonynak? - mondja ú; - majd kap egy Ripet.

- Hát ezt hogy csinálod? - mondom én.

- Learoyd fiam, - mondja ú - te szép legíny vagy, meg jó pajtás, de a fejed ojan buta, mint a tök. Hát a mi pajtásunk, Ortheris, nem tömöművész és mijen dógokat tud csinálni a kis fehér ujjával? Nem ojan ember a tömöművész, aki tud bánni a bürökkel? Ösmered azt a fehér kutyát, a kantínos örmesterét, amejik minden untalan elvész? Most is el fog veszni, de jó cílra, és nem látod, hogy ippen ojan nagy és ippen ojan az alakja, mint az ezredes úr kutyájáé, csak az a baj, hogy a farka egy centivel hosszabb s nincs ojan szíp színe, mint az igazi Ripnek és a természeté ojan, mint a gazdájáé vagy még rosszabb. De hát egy centi egy kutya farkán nem nagy dolog. Asztán meg, níhány fekete, barna vagy fehér fót se nagy dolog egy ojan művésznek, mint Ortheris. Az semmi!

Megkerestük Ortherist, és ez a kis ember, akinek az esze ojan íles, mint egy tű, mindjárt keresztüllátott a dógon. Elig a hozzá, másnap mán elkezdett hajfestékekkel dógozni, előbb néhány fehér nyúlon, azután meg rárakta Rip színeit és jeleit egy fehér ökör hátára, hogy a kezít gyakorója és biztos legyen a színekbe, úgy ment át ott a barna a feketébe, hogy ojan vót, mint az ílet. Ripnek csak az az egy hibája vót, hogy sokféle minta vót rajta, de nagyon rendes vót és Ortheris fejíbe vette, hogy elsőrendű munkát fog csináni, ha kezíbe kaparintja a kantínos örmester kutyáját. Ijjen komisz természetű kutya még sohase vót a világon és attú se lett jobb, hogy a farka egy centivel rövidebb lett. Beszíhetnek otthun a művészeti akadémi-járúl, amit akarnak, soha íletembe nem láttam ojan állatkípet, mint amijet Ortheris csinát a Rip bürírúl. Az igaz, hogy a festő is ugatott egész idő alatt, hogy Rip egy hejbe maradjon és szípen lemásóhassa.

Ortheris úgy fújt magából, hogy egy léggömböt is el tudott vóna fújni és úgy tetszett neki a hamis Rip, hogy ú maga akarta oda vinni DeSussa naccságáho, mielőtt elutazik. De Mulvaney meg én megakadályoztuk ezt, mer tudtuk, hogy Ortheris munkája, az igaz, hogy ojan nincs több, nem ment be míjen a bürbe.

Aut osztán DeSussa naccsága meghatározta a napot, amikor útnak indul. Az vót a dógunk, hogy Ripet oda vigyük az álomásra egy kosárba és akkor adjuk át, mikor ippen elindúlnak, ú meg akkor odadja a dohánt - így álapottunk meg.

Szent atyám! Ippen hogy ideje vót, hogy elindújon, mer hogy a festík a dög hátán kezdett lefojni, pedig Ortheris több, mint hét rupít kötött rá a legjobb drogista bótba Kalkuttába.

A kantínos őrmester mindenfelé kereste a kutyáját, de mivel hogy meg vót kötve, nem mutathatta ki a természetit.

Este felé járt már az idő, mikor a vonat indult, mink besegítettük DeSussa naccságát hatvan darab cókókjával és aut osztán átadtuk a kosarat. Ortheris, mer hogy büszke vót a munkájára, nem hagyott nekünk békít, hogy ű is gyön velünk, és nem tudta megáni, hogy fel ne emelje a kosár födelít és megmutassa a dögöt.

- Ó, - sipított a vénasszony - a szípsígem! Míjen ídesen níz! - És éppen akkor a szípsíg egyet vakkantott és a fogát vicsorította, mire Mulvaney lecsapta a tetejít és aszonta, hogy:

- Vigyázzon naccsága, mikor kiveszi. Nem szokta meg az utazást vasúton, és az is bizonyos, hogy hiányzik majd neki a régi gazdája, meg a barátja Learoyd, bocsássa meg neki, ha kezdetbe nem jól viselkedik.

Mindent meg akart tenni a drága, ídes Ripért, azt mondta, hogy nem nyitja ki a kosarat, amíg jó messze nem lesznek, mer fílt, hogy valaki megösmeri, és hogy mink igazán derék, jó katonabácsik vagyunk, és a kezembe nyomott egy csomó píz, és azután gyöttek a rokonok meg a barátok, hogy elbúcsúzzanak, - nem vótak többen, csak hetvenöten - mink meg ellógtunk.

Hogy mi lett a háromszázötven rupíval? Azt nem tudom megmondani - elolvadt. Egyformán osztottunk rajt, mer Mulvaney aszonta:

- Az igaz, hogy Learoyd ösmerkedett meg először DeSussa naccságával, de az is bizonyos, hogy nekem jutott eszembe a kantínos őrmester kutyája, és Ortheris vót a nagy művész, aki ojan gyönyörű dógot csinát abbúl a ronda dögbúl. És hálábúl, hogy a gonosz, vén banya miatt nem kerültem bünbe, küldök valamit Viktor atyának a szegínyei ríszíre, akiknek mindig kódul.

Ortheris meg én nem így gondókoztunk, hanem, ha mán dohányho jutottunk, meg is tartottuk - egy rövid ideig.

Nem, nem, soha egy szót se hallottunk az öregasszonyrúl. Az ezredünk Pindibe ment, a kantínos őrmester egy másik dögöt szerzett ahejett, amejik elveszett, még pedig jó ügybe veszett el.

A NAGY RÉSZEG CSAPAT.

Rettenetes dolog történt! Barátom, Mulvaney közlegény, aki a *Serapis*-on haza ment, miután kitöltötte az idejét, nemrég visszajött Indiába, mint civil. Az egész dolog Dinah Sadd hibája volt. Nem bírta ki a szűk kis lakásokat és szolgálja, Abdullah úgy hiányzott neki, hogy azt ki sem lehet mondani. A tény az, hogy Mulvaneyék ismét visszakerültek s megszüntettek minden érintkezést Angliával.

Mulvaney ismert egy vállalkozót az egyik új középindiai vonalon és írt neki, hogy van-e számára munka. A vállalkozó azt felelte, hogy ha Mulvaney fizeti az útiköltséget, rábízza egy csapat kuli vezetését a régi barátság kedvéért. A fizetés nyolcvanöt rupí egy hónapra és Dinah Sadd azt mondta, hogy ha Terence nem fogadja el az ajánlatot, kinszenvedéssé változtatja az életét. Így tehát Mulvaneyék átjöttek mint civilek s ez nagy és rettenetes bukás; de Mulvaney igyekezett ezt eltitkolni s azt mondta, hogy ő «ezredes a vasútvonalon és következetes ember».

Írt nekem egy meghívót egy szerszám-megrendelő lapon, hogy látogassam meg és én elmentem a furcsa kis bungalóhoz a vonal mellett. Dinah Sadd borsót ültetett itt is, ott is és a természet mindenféle zöldséggel vette körül a helyet. Mulvaney semmit sem változott, csak a ruhája; ez szárnalmas volt, de ezen nem lehetett segíteni. Ott állott a drezináján, összeszidott egy csapatjabelit, vállá épp olyan feszes volt és vastag álla épp olyan símára volt borotválva, mint azelőtt.

- Civil vagyok most, - mondta Mulvaney. - Elhinné az úr, hogy valaha katona ember vótam? Ne válaszullon semmit, ha egy komplementum meg egy hazugság között válogat. Nem lehet bírni Dinával, hogy mos megin van saját házo. Menj be és igyá teát porcollán csészébű a szalonyba, mink meg maj itt isszuk meg mint jó körörsztenyek a fa alatt. Előre, te néger nípseg! Egy úr gyütt el hozzám látogatóba és ezt soha meg nem teszi értetek! Előre és szedjete krumplit a fődbű egész estig.

Mikor mi hárman kényelmesen elhelyezkedtünk a nagy fa alatt a bungaló előtt és elmúlt az első kérdések és feleletek rohama Ortherisről, Learoydról, a régi időkről és helyekről, Mulvaney elgondolkozva mondta:

- Háló istennek, hónap nincs kivonulás és a tökfejű káplár nem szidhat össze. De mégse tudom. Nehéz dolog, hogy az ember ollanba fog, ami sohase vót és sohase akart lenni és a régi idő elmút az opsittal. Ejha! Megrozsdásodok, de hát az isten úgy akargya, hogy az ember ne szógálo örök időkig a királnéját.

Megivott még egy konyakot szódavízzel és dühösen sóhajtott.

- Növeszd meg a szakállodat, Mulvaney, - mondtam - akkor majd nem fognak bántani ezek a gondolatok. Igazi civil lesz belőled.

Dinah Sadd odabent a házban megkért arra, hogy biztassam Mulvaneyt, növecsze meg a szakállát. «Az olyan civiles», mondta szegény Dinah, aki haragudott rá, hogy ura folytonosan a régi életével kacérkodott.

- Dinah Sadd, te szöröncsétlenség vagy egy böcsületes, símára borotvát emberre - mondta Mulvaney a nélkül, hogy nekem felelt volna. - Növecszed meg a szakált a magad állán, drágám és hadd békibe az én borotvámot. Ez szerezi meg nekem a tisztességet. Ha nem borotvákoznék, mindig rettenetesen szomgyas vónék, mer semmi se száríjja úgy ki a torkot, mint egy hosszú szakál, amellik ott lebeg az áll alatt. Talán csak nem akarod Dinah, hogy mindig igyak? Má most szárazon akarsz tartani? Merre van az a whisky?

A whisky sorra járt, de Dinah Sadd, aki előbb épp olyan kíváncsian hallgatta, amint ura régi barátairól kérdezősködött, most rám támadt:

- Szégyenlem magamat, uram, hogy elgyűtt ide, pedig bizony isten, olyan szívesen látom, mint a felkelő napot, de telerakja Terence fejit mindenféle ostobasággal olyan dolgokról, amiket jobb vóna elfelejteni. Ő most civil és az úr sohase vót más. Nem hagyhatják békében a hadsereget? Az nem jó Terencenek.

Mulvaneyhoz menekültem, mert Dinah Sadd nagyon heves természetű volt.

- Jó van, jó van - mondta Mulvaney. - Csak ollan ritkán beszélhetek a régi időkrű. - Azután hozzám fordult: - Azt mondja, hogy a Dobverőék jól vannak, meg az asszony is? Nem is mondhatom, hogy szerettem az öreget, amíg el vótam választva tüle és Ázsiátú. (- «Dobverő» volt Mulvaney régi ezredesének csúfneve. -) Látjo maj megint? Igen? Mondja meg neki - s Mulvaney szemei csillogni kezdtek - mondja meg neki, hogy Mulvaney közlegény -

- Mulvaney úr - szakította félbe Dinah Sadd.

- Hogy az ördög, meg az angyalok az égbe vigyék el az «ur»-at, meg azt a bűnt, hogy káromkonnyi köll nekem! *Közlegény*, mondom én. Mulvaney közlegény alázatos tiszteletit küdi, hogy még a múlt napokba is vót velük dógom, mikor a tengerre mentek.

Hátra dobta magát a székbén, egyet csuklott és hallgatott.

- Mulvaneyné, - mondtam - kérem, vegye el a whiskyt és ne adjon neki, amíg el nem mondja ezt a történetet.

Dinah Sadd úgyesen elkapta az üveget és azt mondta:

- Nincs benne semmi, amire büszke lehet.

Így aztán az ellenség fogta meg Mulvaneyt és elkezdte a történetet:

- Mút csütörtökön történt. Ott jártom a csapatommal a tötésén, tanítottam üket, hogy köll a kaparógéppel bánni, hogy rendessen járgyon és ne sivíjjon, amikor egy emberem gyün oda hozzám, ümögje le vót téppel a nyakán és haragossan lobogott a szöme.

- Szahib, - mondja ü - másfél regiment katona van ott a kereszteződésné, égő paraszat dobnak mindenre és mindenkire! Engemet is föl akartak akasztanyi a ruhámbo ahogy vagyok, és ott még gyilkulás meg rablás meg fosztogatás lessz estélig. Aszongyák, hogy legyünnek ide, hogy fölébresszenek minket. Mit csinyának majd az asszonynépséggel?

- Hozd ide a drezinámot! - mondom én - fáj a szivem a mellembé, ha a királné uniformisárú van szó. Hozd ide a drezinámot és hatot a legügyessebb emberek közű és hajts oda egy minutábo.

- A legjobb ruháját vette föl - mondta Dinah Sadd szemrehányólag.

Tiszteletbű a királné iránt... Nem tehettem mást, Dinah Sadd. Te, meg a közbeszólásaid megzavargyák az elbeszélésemet. Meggondútat-e, hogy millen lettem vóna, ha a fejem is le lett vóna borotváva, mint az állom? Gondúd csak meg, Dinah drágám. Hat mérföldnyire hajtottunk föl, csakhogy meglássom ezt a csapatot. Tuttam, hogy egy tavaszi csapat ez, amellik szabadságro mén, mer errefelé nincs regiment; elég kár.

- Hála istennek! - mormogta Dinah Sadd, de Mulvaney úgy tett, mintha nem hallaná.

Mikor háromnegyed mérföldnyire vótam a táborheltű, hallottam az emberek lármáját s bizony isten, uram, megösmertem a Peg Barney hanggyát, aki úgy ordított, mint egy bölény, ha a hasa fáj. Emlékszik a Peg Barneyra a D kompániábo, az a vörös hajú, szőrös fickó, egy forradás is vót az állán. Mos má tuttam, hogy a régi regimentnek vót ez egy csapata és sajnáni

kesztem a fiut, aki vezette űket. Nekűnk mindig rossz hirűnk vót. Elmontam-e, hogy Horker Kelly bement az áristomba meztelenűl, mint egy görűg isten, a káplár űngével és írásokkal a hóna alatt? Pedig ű még szelíd ember vót. De megin másrű beszélek. Igazi szégyen a regementre, meg az egész hadseregre, hogy egy kis gyerektisztet kűdenek el egy csapatall, amellikbe csupa erűs ember van, meg innivaló és hazamehetnek Indiábű, azután meg nincs joga bűntetést szabni rájuk az úton a tábortű a kikötűig. Emmá mégis ostobaság. Amig az idűmet szűgálom, a hadi törvények alatt vagyok s megcsaphatnak a karóhó kűtve. De ha kiszűgátom, rezervista vagyok és semmi közűm a hadi törvényekhű. Aki kűtűtűtte az idejit, annak semmit se tehet a tiszt, csak kaszárnyaáristomot kaphat. Ez nagyon bűles intűzkedés, mer aki kűtűtűtte az idejit, annak nincs kaszárnyájű, mer hogy mindig uton van. Ez nagyon okos törvény. Szeretnűm ősmerni az embert, aki csinátű. Kűnnyebb dolog csűdűrcsikűkát elvinni a kibbereeni vásárű Galwayba, mint egy rossz csapatot elvinni tíz mérűdnyire. Tehát ez a törvény... talán fűenek, hogy a kis tisztgyerek bántja az embereket? Nem baj! Mentű kűzelebb jutott a drezina a pihenű táborthű, antű nagyobb lett a lármo s antű jobban hallottam a Peg Barney hanggyát.

Jű, hogy itt vagyok - gondűtam magamba, mer Peg elég dűgot ad kettűnek vagy hárűmnak. - Ő ollan vad vót, mint egy űkűrhajtű.

Micsoda látvány vót az a pihenű tábűr, szent isten! A sátorkűtél mind egytűl egyig ferde vót, a cűvekek ollan részegen átűk, mint az emberek - ötvenen összesen - a régi regement gazfickűi, űrdűg fajzatai. Mondhatom, uram, részegebb vót em mind, mint amillet valaha életibe látott. Hogy ihatja le magát egy csapat? Hogy hízik meg egy bűka? A bűrűkűn kűrűsztű szűják be.

Ott űt a fűdűn Peg Barney egy űngbe, az egyik cipeje rajta vót, a másik nem, egy sátűrcűveket űtűgetett befele a csizmájával s egy énekűt, hogy a halottakat is fűlűbreszthette vóna. De nem volt ez valami tisztessűges nűta, amit énekűt. Az űrdűg misűje vót a!

- Hát az mi? - kűrűdeztem.

Ha egy rossz csontot kitesznek a hadseregbű, az dalűja az űrdűg misűjit űrűmibe, hogy megszabadűt; ez az, hogy kárűmkűdik, meg átkűzűdik mindenkire a fűparancsnoktű kezdve le egészen a káplárűg; ollat még sose hallott az űr. Nűmellik ember űgy tud kárűmkűnnyű, hogy a fűdű maj megreped tűle. Hallott má kárűmkűnnyű egy narancsligetben? Az űrdűg misűje szűzszűr rosszabb és Peg Barney ezt énekűte űgy, hogy egyet űtűtt a csizmájával a cűvekre minden emberűr, akire kárűmkűdott. Rettenetes nagy hanggya vót Peg Barneynek és nehéz kárűmkűdű vót jűzan korábű is. Oda átam elibe és nemcsak én vűtam az, aki megmondhatta, hogy részeg, mint a bunda.

- Jű reggelt, Peg - mondom neki, mikűr lűlegzetet vett, miután a tábűrnok űrra kárűmkűdott. - A legjobb ruhátűt vettem fűl, Peg Barney, hogy lássűlak - mondom én.

- Hát akkű vesd le, - mondja Peg Barney, a csizmával vagdalkűzva - vezd le és táncűj, te tetves cibil.

Aztán isműt kezdű szidni az űreg Dobverűt, azután meg a brigád-űrnagyűt és a fűhadbűrűt.

- Hát nem ősmersz, Peg? - mondom én, pedig a vűrem mán forrt, hogy cibilnek mert nevezni.

- Őtűt, a tisztessűges házűs embert - sűhajtűt Dinah Sadd.

- Nem én, - mondja Peg - de akár részegen, akár jűzűanon, lenűzűzom a bűrűdűt a hátűdrű, ha elvűgeztem az énekűlűt.

- Hát igazán, Peg Barney? - mondom én. - Ammá tisztű világűs, hogy elfelettűtűtű. Maj segűtek az eszednek.

Evve ott hagytam Peg Barneyt meg a csizmáját és bementem a táborba. Förtelmes egy látvány vót.

- Hol van a csapat tisztje? - kérdeztem Scrub Greenetől, aki a legaljasabb féreg, aki valaha a föld hátán járt.

- Nincs tiszt, te vén barom, - mondja Scrub; - mink egy köztársaság vagyunk.

- Igazán? - mondom én, - akkor én vagyok a diktátor s megtanítlak, hogy tisztességes hangon beszélj az emberrel.

Erre osztán ott hagytam Scrub Greenet és bementem a tiszt úr sátrábo. Egy új kis fiu vót, még sohase láttam illent. Úgy út ott a sátorba, mintha semmit se hallana a spektákulumból.

Köszöntöm és bizony isten, kezet akartam vele fogni, mikó bementem. De mikor a kardot láttam lógni a sátorba, mégse tettem.

- Segíthetek valamibe, uram? - mondom én - erős embernek való munkát adtak a tiszt úrnak és segítségre lesz szüksége este fele.

Ez a fiú érzékeny szívű gyerek vót és igazi uri ember.

- Új le - mondja ű.

- Előbb a tiszt ur - mondom én és megmontam neki, ki vótam én a szógálatba.

- Hallottam rúlad - mondja ű. - Te foglaltad el Lungtangpen várost.

- Biz isten, - gondútam magamba - ez nagy tisztelet és dicsőség; - mert Brazenose hadnagy dóga vót ez. - Itt vagyok uram, - mondom én - hogyha hasznomat veheti. Nem köllött vóna a tiszt urat küdeni le evvel a csapattal. Azt mondhatom, uram, hogy a régi ezredbű csak Hackerston hadnagy tudott bánni egy szabadságos csapattal.

- Sohase vót még dógom illen emberekkel, - mondja ű s a tollakkal játszott az asztalon; - és azt látom a regulákbo - -

- Ne törődjön a regulákkal, - mondom én - mig a vizen nincs a csapat. A regulák szerint itt köll őket tartani écakáro, mer máskép rárohannak az én kulijaimra s ollan kalamajkát csinyánok az egész vidéken, hogy na. Bizhat az altisztekbe, uram?

- Igen - mondja ű.

- Jól van, - mondom én - écaka előtt még zavar lesz. Előre mennek, uram?

- A legközelebbi álmásig - mondja ű.

- Annál jobb, - mondom én - akkor nagy zavar lesz.

- Nem lehet ez ollan nagy dolog egy szabadságos csapatná - mondja ű; - az a földolog, hogy a hajóra jussanak.

- Biz isten, jó megtanúta a leckéjit, uram, - mondom én - de ha a regulákhó ragaszkodik, sohase jutnak be ezek a hajóba, vagy nem marad belőle egy darab rongy, ha ezt megteszi.

Aranyos kis tisztgyerek vót és hogy a szivire hassak, elmondtam, mit láttom egyszer egy csapatba, Egyiptomba.

- Mi volt az, Mulvaney? - kérdeztem én.

- Ötvenhét ember út a csatorna partján és nevetett egy fiatal kis zöd tisztcskén, akit belemenesztettek a sárbo meg a pocsojába, hogy kihozza a csónakbú Őnagyméltóságo dógait. Az én fiatal tisztcském nagyon megbotránkozott ezen.

- Őszintén szólva, uram, - mondom én - ez a csapat nem vót a keze hatalmábo, amiúta elhagyták a tábort. Várgyon csak estig és kész lesz a munkájo. Engedelmmivel, uram, kiókumlá-szom a tábort és beszélek a régi barátaimmal. *Most* még nem köll megakasztani a vadságukat.

Elmentem aztán a táborba és bemutattam magam minden embernek, aki elég józan vót, hogy emlékezhetett rám. Én vótam valaki a régi időbe és a fiúk örútek, hogy láttok, mind, kivéve Peg Barneyt, akinek a szöme ollan vót, mint egy ötnapos paradicsom a piarcon és hozzá illett az óra is. Sorba oda gyüttek hozzám és kezet fogtak és én elmontam nekik, hogy én magán-tiszvisellő vagyok rendes füzetéssel és ollan szalonyom van, hogy a királné is elgyühetne; azután hazudságokkal, meg mesékkel meg ostobaságokkal tartottam üket nyugton, amíg körújárta a táborba. Még az is rossz vót nekem, amikor a béke angyala vótam.

Beszétem régi altisztjeimmel, ezek józanok vótak és az ű segítségükkel kellő időbe bevittük a csapatot a sátrokba. A kis tisztgyerek végig járt, nyájossan és udvariassan, ahogy csak lehet.

- Rossz szállás ez, emberek, - mondja ű - de hát nem lehet ollan kényelmes, mint a kaszárnyábo. Meg köll tenni mindent, amit lehet. Szemet húnytam mókáitoknak ma egész nap, de mos má vége legyen.

- Vége lesz. Gyere ide és igyá egyet velünk, fiam - mondta Peg Barney, dülöngözve, ahol állt. A kis tiszt türtóztette magát.

- Ronda disznó vagy, az vagy - mondta Peg Barney és a többiek a sátorba elkezdtek nevetni.

Mondtam má, hogy a tiszt úr érzékeny vót. Oda ment Peg Barneyhoz ollan közel, ahogy csak lehetett és szemem vágta. Peg végig forgott a sátoron.

- Kösse ki, uram - mondom én sugva.

- Kössétek ki - monta a kis tiszt hangossan, mintha századgyakorlat vóna és ű az őrmestertű kapná a szót.

Az altisztek megfogták Peg Barneyt - ordítózott és három perc múva ki vót kötve, erőssen meghuzva a gyomrán, egy sátorcövek mindegyik kargyán meg a lábán és szitkozódott, úgyhogy egy néger is belefehéredhetett vóna.

Fölvettem egy cöveket és beledugtam a ronda szájábo.

- Rágd ezt, Barney, - mondom én - az éca hideg lesz és reggelig szórakozás is kell neked. De a regula szerint golót kéne neked lenyelni, Peg Barney - mondom én.

Az egész csapat kigyütt a sátorokbú nézni, hogyan kötötték ki Barneyt.

- Ez regula ellen van! Megütötte! - kiáltott Scrub Greene, aki mindig ügyvéd akart lenni és néhányan helesútek neki.

- Kössétek ki ezt a fickót! - mondja a tiszt és nem gyütt ki a nyugalmábú. Az altisztek megfogták Scrub Greenet és kikötötték Peg Barney mellé.

Láttom, hogy a csapat arrafele gyülekezik. Az emberek megátok, nem tudták mi csinájónak.

- Menjete a sátorokba! - mondja a tiszt. - Őrmester, állíts őrt a két ember mellé.

Az emberek úgy mentek vissza a sátorokba, mint a sakálok, de az egész éca nem vót több lárho, csak az őr lépéseit lehetett hallani a két ember előtt és Scrub Greene sírt, mint egy gyerek. Hideg éca vót s biz isten kijózanította Peg Barneyt.

Ébresztő előtt a fiatal tiszt odagyütt és aszonta: «Ódozzátok le ezeket az embereket és küdjétek vissza a sátoraikba!» Scrub Greene szó nélkül elment, de Peg Barney maj megdermedt a hidegtű és úgy át ott, mint egy bárány, szerette vóna, ha a tiszt megérti, hogy haragszik ezért.

Nem is vót semmi baj a csapattal, mikó el köllött indúnyi és egy szót se hallottam arrú, hogy ez «nem törvényes».

Elmentem az öreg őrmesterhő s aszontam neki:

- Hagy haljak meg dicsőségbe, - mondom én - egy igazi embert láttom mámo!

- Hát bizony igazi ember ez, - monta az öreg Hother - a csapat ollan beteg, mint egy héring. Ugy mennek le a tengerhő, mint a bárányok. Ebbe a gyerekbe egy egész század generális lakik.

- Ámen, - mondom én - és jó szerencse legyen vele akármerre jár, szározon vagy vizen. Szeretném tudni, hogyan jutott a hajóra a csapat.

És tudja, hogy hogyan csinýáto? Ez a gyerek, megirták nekem Bombayból, ugy lehajszúta őket a kikötőbe, hogy alig tudtak mozdúnyi. Attú az időtú kezdve, amikor én ott hattam őket egészen addig, amig a földélközbe nem jutottak, egyik se ivott többet, mint amennyit illik. És, bizony isten ugy van, mikó má bementek a hajóba, addig éljenezték a tisztet, hogy mán alig tudtak beszényi, má pedig mondhatom, hogy illen dolog nem történt emberemlékezet úta. Ez aztán a tiszt! Nem minden gyerek merné megtenni, hogy fére löktye a reglamát és kiköttesse Peg Barneyt egy ollan vén csataló tanácsára mint én. Szívessen szógánék...

- Terence, te civil vagy - figyelmeztette Dinah Sadd.

- Az vagyok, az vagyok. Hát el lehet azt felejteni? Hanem azér kitünő gyerek vót ez, én meg csak egy sártaposó vagyok, malteros zsákkal a vállomon. A whisky keze ügyibe van uram. Igyunk egyet a régi ezred egészségire - három ujj - fel!

És ittunk.

A KÍSÉRTET.

(The Solid Muldoon.)

Nagyszerű kutyaviadal volt a céllövőhely mögötti szakadéokban Learoyd Zsokija és Ortheris Fickója közt; mind a kettő korcs rampúri kutya, csupa borda és fog. Húsz boldog, lármás percig tartott és aztán a Fickó összeesett, Ortheris fizetett Learoydnak három rupít és mi mindnyájan nagyon szomjasak voltunk. A kutyaviadal nagyon izgató mulatság, nem is számítva a lármát, mert a két rampúri több mint két holdnyi területen küzdött egymással. Később, mikor elült már a zaj és nem hallatszott a nyaköv odaütődése a sörösüvegekhez, a beszélgetés a kutyák küzdelméről az emberekére tért át. Az embereké bizonyos tekintetben a szarvasokéhoz hasonlít. Minden beszélgetés a harcokról valamiféle ördögöt ébreszt fel a keblükben és egymás felé bögnék, mint a küzdő őzbakok. Ezt még az olyan embereknél is megfigyelhetjük, akik különbeknek tartják magukat egy közlegénynél. Ez is mutatja a civilizáció finomító hatását és az emberiség haladását.

Egyik elbeszélés hozta a másikat és mindegyik elbeszélés még több sört kívánt. Még az álmodzó Learoyd szemei is csillogni kezdtek és ő is belefogott egy hosszú históriába, amelyben zagyván összekeveredett egy kirándulás Malham Cove-ba, egy leány Pateley Briggből, egy csapatvezető, ő maga, meg egy pár facipős.

- Így történt aztán, hogy felválták szegínynek a fejít az állatúl a hajáig s egy égész hónapig nyögte az ágyat - fejezte be a történetet.

Mulvaney fölébredt álmodozásából; fekvé hallgatta a többieket és most felemelte lábát a levegőbe.

- Te ember vagy, Learoyd, - mondotta okoskodva - neked csak emberekkel vót dógod és ez mindennapi tapasztalat, de én egy szellemmel kaptam össze, em mán nem mindennapi történet.

- Nem? - mondta Ortheris és feléje dobott egy dugót. - Mijén nagyra vagy te a te tapasztalatoddal. Tanálkoztam én mán különbbel is.

- Ez a tiszta igazság! - felelt Mulvaney, kinyújtotta hosszú karját és megkapta Ortherist a gallérjánál. - Na, hun vagy, fiacskám? Mered-e máskor is kivenni a számbú a szót? - És megrázta, ahogy csak tudta.

- Nem, hanem valami mást, - mondta Ortheris és utánakapott Mulvaney pipájának, elkapta és kinyújtott kezében tartotta; - elgórom az árokba, ha el nem ereszesz!

- Te gaz pogány! Ez a legkedvesebb pipám. Add vissza vagy ugy eldoblak az árkon körösztü, hogy na! Ha azt a pipát eltöröd! - - Add vissza!

Ortheris hozzám juttatta a kincset. Pompás agyagpipa volt, fényes, mint a fekete golyó Poolban. Tisztelettel vettem át, de határozott szándékkal.

- Elmondod azt a szellem-históriát? - mondtam.

- Az a história bántjo az urat? Mér ne mondanám el. A magam módja szerint jutottam hozzá, ahogy Popp Doggle mondta, mikor megtaláták, amint egy patrónt akart leküdeni a száján. Ortheris, menj a fenébe!

Eleresztette a kis fickót, visszavette a pipáját, megtöltötte és szeme csillogott. A legbeszédesebb szemei voltak, amelyet életemben valaha láttam.

- Mondtam már valamikó, - kezdte - hogy veszedelmes ember vótam hajdanábo?

- Hogyne mondtad vóna! - felelt Learoyd gyerekes komolysággal, s erre Ortherisből kitört a nevetés, mert Mulvaney mindig hengegett az ő nagy sikereivel a régi időkben.

- Mondtam mán, - folytatta Mulvaney nyugodtan - hogy valamikó nagyobb ördög vótam, mim most?

- Csak nem? - mondta Ortheris.

Egy percig csendes volt, elméje a régi emlékek között kotorászott és szeme csillogott. Rágt a pipája végét és belefogott az elbeszélésbe.

Ejha! Nagy idő vót az. Mos mán öreg ember vagyok, a bőröm cafatokba lóg rúlam, a munka lerontotta az önérzetemet és még hozzá házos ember is vagyok. De vót valamikó az én időm is, vót az én időm, és azt, ami vót, senki el nem veheti tülem. Ó az a szép régi idő, amikor végig mentem mind a tíz parancsolaton, a reggeli ébresztőtű egészen a zestéli gyertyaóttásig, lefújtam a habot a sörös kancsórú, megtörütem a bajszomat a kezem fejivel s ollan csöndessen aludtam utáno, mint egy kis gyerek. De elmút, vége van, és soha többet vissza nem gyün, még hogyha egész vasárnap ezér imádkoznék is. Nem vót egy ember se a régi ezredbe, aki oda mert vóna állani Mulvaney káplár elé, mikor elindút udvarúni. Bizony egy se vót! Abba az időbe még érdemes vót minden asszony után futni, aki nem vót boszorkány, és minden ember vagy a legjobb barátom vót vagy nekimentem - és mi tudtuk, hogy a kettő közű mi a jobb neki.

Amikó káplár vótam, nem cserétem vóna az ezredes ural, de még a főparancsnokkal se. Örmester szerettem vóna lenni. Nem vót semmi a világon, ami ne szerettem vóna lenni. Nízzen most meg! Mi vagyok én most?

Nagy táborhelen vótunk elszállásúva - a nevit nem mondom, mer még rossz hírt csinyának neki - és azt gondútam, hogy én vagyok a császár a földön, és egy-két asszony is azt gondúta. Igazuk is lehetett. Mikó mán egy évig vótunk ott, Bragin, az örmester az E kompániábo, feleséget hozott oda, egy nagyon előkelő hölgy szobalányát vette el. Meghót már az Annie Bragin, gyerekágybo halt meg Kirpa Talban vagy talán Almorahban, hét... nem... kilenc éve mán és Bragin újra megházosodott. Szép nőszemél vót, mikor Bragin bemutatta a társaságnak. Ollan szeme vót, mint a barna pötty a pille szárnyán, ha rásüt a nap, a dereka nem vót vastagabb, mint a karom és ollan kis pici szájo vót, hogy köröszttű mentem vóna egész Ázsián bajonetek közt, csakhogy megcsókúhassam. A haja ollan hosszi vót, mint az ezredes úr lovának a farka - bocsásso meg, hogy ezt a ronda dögöt együtt említem Annie Braginnel - és ollan szép vót, mint az arany és vót idő, amikor egy fürtje többet ért nekem, mint a gyémánt. Nem vót ollan szép asszony, pedig nekem vót dógom egynéhánnyal, aki méltó lett vóna hozzá.

A katolikus kápolnábo láttom meg legelősször, végigjártottam a szemem, mint rendessen, hogy mit érdemes megnízni. «Nagyon is jó vagy te drágám Braginnel, - gondútam magamba - de ezen még lehet segíteni, vagy ne legyen Terence Mulvaney a nevem».

Hallgassatok a szavamra, te Ortheris meg te Learoyd és maradjatok távol a házosok szállásátú, - amit én nem tettem. Abbú semmi jó se gyün ki, és mindég megeshetik, hogy ott tanának meg a pofáddol a sárbo és egy gyíkleső a nyakszirtedbe, a kezed a pikulát foggya egy más ember ajtója előtt. Így tanátuk meg O'Harát, akit Rafferty gyilkút meg hat évvel ezelőtt, aki halálbo ment megolajozott hajjal és azt a nótát fütyüte a fogai közt: *Lalla O'Rourke*. Aszondom nektek, maradjatok távol a házosok szállásátú, amit én nem tettem. Az egészségtelen, veszedelmes és minden, ami nem jó, - de bizony Isten édes, amíg tart.

Mindig ott forgolódtam, amikó én nem vótam szógálotba, Bragin meg vót, de sohase kaptam egy édes szót se Annie Bragintól. «Ez az ű nemének a perverzitésa», mondtam magamba és

másképp csaptam a fejembe a sapkámot, kidüllesztettem a mellemet, s úgy mentem, mintha nem törődnék az egésszel semmit. Biztos vótam benne - azt hiszem, minden legény ollan - hogy egyetlen egy asszonyszülte nőszemél se tud ellenállni, ha kinyújtom a kisujjamat. Vót okom ezt gondúni, amíg Annie Braginnel nem tanákoztam.

Egyszer, amikó megin ott flangéroztam a félhomálbo, egy ember ment el mellettem, ollan csöndessen, mint egy macska. «Ez furcsa dolog - gondútam én, - mer hogy én vónék az egyetlen ember, aki erre fele jár. Mi a fene lehet Annievel?» Akkor aztán huncut gazembernek szidtam magamat, hogy illet merek gondúni, de mégis csak ezt gondútam. És jegyezzétek meg magatoknak, illen az ember.

Egy este ezt mondtam neki: - Braginné, nem akarok rosszat mondani magára, de hát kicsoda ez a káplár? - láttam a stráftyait, de nem láthottam az arcát. - Ki az a káplár, aki mindig idegyün, mikó én elmenek?

- Szent atyám! - mondja és ollan fehér lett, mint a fal, - hát maga is látto?

- Hogy láttom-e! - mondom én; - má hogyne láttom vóna. Ha nem akarta, hogy én is lássom, hát akkó mér nem mondta, hogy csuktyam be a szömemet. - Ott álltunk a sötétbe, a veranda előtt. - Ha csak nem tévedek, most is gyün.

És, isten uccse, a káplár felénk gyütt, fejit lehajtotta, mint hogyha szégyellené magát.

- Jójcakát, Braginné - mondom nagyon hidegen - nem az én dógom a szerelmes ügyeibe avatkozni, de hát illedelmesebben csinyáhatná a dógát. Megyek a kantínba, - mondom én.

Megfordútam és elmentem. Megfogattam magamba, hogy úgy ellátom ennek az embernek a dógát, hogy elmén a kedve ott kódorogni a házosok szálláso körű. Nem mentem még tíz lépésnyire se, Bragin Annie mán belém karul és éreztem, hogy egész testibe rösztet.

- Maradjon velem, Mulvaney ur, - mondja ú - maga hus és vér legalább... vagy nem?

- De biz avvagyok, - mondom én és a haragom abba a minutábo elfüstüggött. - Nem köll ezt kétszer kérdezni tülem.

Erre átkarútam a derekát, mer úgy gondútam, hogy megadja magát és én vagyok a győztes a háborúba.

- Micsoda bolondság ez? - mondja ú és kihuzza magát, drágo kis lábocskáinak a hegyire állvo. - Még meg se szárodt az anyja teje a száján! Hagyjon békemet! - mondja ú.

- Hát nem mondta éppen most, hogy hus és vér vagyok? - mondom én. - Nem változtam meg azúta, - mondom én és visszarakom a karomat oda, ahun vót.

- Csak le a karokkal! - mondja ú és a szeme szikrázott.

- Majd ha fagy! Ez az emberi természet, - mondom én és ott hagyom a karomat, ahun vót.

- Természet vagy nem természet, - mondja ú - vegye le a kargyát vagy szólok Braginnel és ú majd megjavítja a természetit. Minek néz engem, - mondja ú.

- Asszonynak - mondom én, - a legszebb asszonynak az egész kaszárnyábo.

- Feleség vagyok, - mondja ú, - a legböcsületesebb az egész kaszárnyábo.

Erre aztán mán levettem a karomat, utnak indútam, szalutátom, mer tudtam, hogy úgy gondulla, ahogy mondta.

(- Akkor olyat tudsz, amit sok ember szeretne bizonyosan tudni. Honnan tudhatod ezt? - kérdeztem én a tudomány érdekében.)

- Nézzen csak a kezi, - mondta Mulvaney, - hogyha szorosan összefoggya a markát, és a hüvelkujját rászoríjja a bütykire, akkó vegye a kalaptyát és menjen. Csak bolondját járhatja, ha marad. De hogyha a keze kinyitva az ölibe fekszik, vagy ha látjo, hogy be akargya csuknyi, de nem tuggya... folytassa tovább. Mer még gondúkozik.

Hát ahogy montam, szalutátom és utnak indútam.

- Maradjon velem - mondja ú, - látjo, má megin gyün.

A verandáro mutatott és micsoda disznóság, a káplár gyütt ki Bragin lakásábú.

- Ezt tette az elmút öt este is, - mondta Bragin Annie - jaj, mit tegyek!

- Nem teszi még egyszer, - mondom én, mer ollan dühös vótam, hogy neki akartam menni.

Menj el az ollan ember utjábú, akit a szerelem bánt, amig a lázo le nem lohadt. Úgy dühöng ez, mint egy vadállot.

Fölmentem ahó az emberhó a verandáro, azzal a szándékkal, ollan igaz, mint hogy itt ülök, hogy beverem a koponyáját. Kisurrant a szabadba. «Mit csinász itt, mit legyeskedő itt, te rongyházi?» mondtam neki udvariassan, hogy figyelmeztessem, mer mán neki akartam menni.

Meg se mozdította a fejit, hanem szomorúságos bánotos hangon, mintha azt gondúná, hogy haragszok rá, azt mondta: «Nem találom».

- Böcsületemre - mondom én, - má nagyon sokáig élsz, te is meg a keresésed és a találásod egy tisztességes, férgyes asszony házába! Emeld föl a fejedet, te megátalkodott tolvaj - mondom én, - és megkapod, amire szükséged van.

De nem emelte föl, én meg egyet adtam neki a vállatú egész a feje búbgyaig.

- Ez maj elintézi az ügyedet - mondom én, de majnem az enyimet intézte el. Egész testi súlommal neki mentem, de nem tanátom el semmit, hanem maj kiszakadt a vállom. A káplár nem vót ott, és Bragin Annie, aki nézte a verandárú, elvágódott és úgy kapálódzott, mint egy kokas, mikor a nyakát kitekerik. Visszamentem hozzá, mer egy eleven asszony, egy ollan asszony, mint Bragin Annie, az nem promenád szellemek számára. Még sohase láttom egy asszonyt elájúni, ott álltom, mint egy bornyú és kérdeztem, hogy él-e vagy meghót és kértem, hogyha engem szeret, meg ha az urát szereti, meg a Szent Szűz szerelmire, hogy nyissa fel drágolátos szömeit és szidjon össze, ahogy akar, amér komisz szerelmeskedéssel kinoztam üt, mikor oda köllött vóna állni nekem közéje és a káplár közé, aki elvesztette az eszit.

Nem is tudom, micsoda ostobaságot beszétem, de nem mentem ollan messzire, hogy ne hallottam vóna meg a lépéseket az ajtó előtt. Bragin gyütt be és éppen akkó Annie is begyütt. Én a veranda túsó végire ugrottam és úgy éreztem, minthogyha vaj folna össze a szájomba. De Quinné, a kovártélmester felesége megmondta Braginnek, hogy én Annie körű settenkedek.

- Ez nem tetszik, Mulvaney - mondta Bragin, és lerakta a kardját, mer szógálatbú gyütt.

- Nagyon sajnálom, - mondom és tudtam, hogy az ék má benne vót. - Mér, őrmester úr? - mondom én.

- Gyere csak kifele - mondja ú, - maj megmutatom mér.

- Szivessen, - mondom én; - de az én szógálati jelvényeim nem ollan öregek, hogy elveszithetném. Aztán mondd meg, *kivel* menjek ki? - mondom én.

Gyors ember vót és igasságos és látto, hogy mi lesz velem azután. «Braginné urával», mondja ú. A kérdésembú láthotta, hogy nem csinátom neki semmi rosszat.

Elmentünk az arzenál mögé és én neki mentem és tíz percig mindent megtettem, ami tülem telt, hogy agyon ne üsse magát az öklömmel. Veszett vót, mint egy kutya, szájo tajtékszott a dühtű; de velem nem bírt se ügyességbe, se tudásbo, se semmi másbo.

- Akarsz hallgatni az okos szóra - mondom én, amikor először fogyott ki a lélegzete.

- Nem én, amig látok - mondja ű.

Erre aztán két ollat adtam neki, egyiket a másik után, hogy na; az egyiket oda, ahun tanították, mikór még kicsi vót, a másakra meg a szemödöke úgy lógott le a pofájáro, mint egy beteg varnyu szárnyo.

- Akarsz mos már az okos szóra hallgatni, - mondom én.

- Nem én, amíg beszéni tudok - mondja ű, és úgy bukdácsót ott vakon.

Nem szivessen tettem, de egyet mentem körülötte s ódalrú ollat vágom az álkapcájáro, hogy elcsuszott a bal felire.

- Mos má csak akarsz hallgatni az okos szóra? - mondom én; - nem tudom tovább türtőztetni magam és még maj valami bajt csinyálok neked.

- Nem én, amig állni tudok, - bökte ki a szájo egyik szögletin. Akkó hát véget vetettem a dolognak és leütöttem, hogy vak lett, kuka lett meg beteg és szétvágom az állkapcáját is.

- Vén bolond vagy, Bragin úr, - mondom én.

- Haszontalan tolvaj vagy te - mondja ű, - és összetörted a szivemet, te meg az Annie.

Akkor oszt elkezdett bögni, mint egy gyerek. Nagyon sajnátom a dógot. Nem szeretem látni, hogy egy erős ember sír.

- Esküszök a körösztre - mondom én.

- Bánom is én a te esküdet - mondja ű.

- Gyere vissza a szállásodra - mondom én, - és hogyha nem akarsz hinni az elevennek, hallgass a halottra, - mondom én.

Fölemeltem és a hátamon elvittem a lakásáro.

- Braginné - mondom én, - itt van egy ember, akit hamarabb meggyógyíthat, mint engemet.

- Megszégyenítettél a feleségem előtt, - jajgatott.

- Meg-e? - mondom én. - Braginné nézésibű látom, hogy jobban leníz engem, mint téged.

Ugy is vót. Bragin Annie magán kívű vót dühibe. Nincs ollan szó, amit egy tisztességes asszony kimondhat, amit hozzám ne vágott vóna. Egyszer az ezredes úr egy negyed óráig járt körülöttem, mint a kádár a hordó körű, mer szíj nekün mentem a bótba, de az csak édes viz vót ahhó, amit Annie mondott. Jegyezzétek meg, hogy illenek az asszonyok.

Mikó mán nem tudott tovább, mer hogy lélgzetet kellett venni és lehajút az uráhó, azt mondtam:

- Ez mind igaz, én egy gazember vagyok, maga meg egy becsületes asszony; de mondja csak meg, micsoda szivességet tettem magánok.

Alig végeztem el a mondanivalómat, gyütt a káplár föl a verandáro és Bragin Annie reszke-tett. A hódvilág fönn vót és láhattuk az arcát.

- Nem találom, - mondja a káplár és kiment, mint egy elfújt gyertya.

- Minden szent védjen meg a gonosztú, - mondta Bragin és köröszöt vetett; - ez Flahy a Tyronék közül.

- Ki vót ez? - mondom én, mert vót vele dógom máma.

Bragin elmondta, hogy Flahy káplár vót és elvesztette a feleségit kolerábo három évvel ezelőtt és megbolondút és amiúta eltemették, azúta folton járkál és keresi.

- Hát - mondom én Braginnék, - ez kibújik a purgatóriumbú két hét úta minden este és meglátogatja Braginnét. Mondja meg Quinnének, tiszteltetem, mer tudom, hogy ú pletykázott neked és te hallgattá rá, hogy tudhatná, mi a különbség egy ember meg egy szellem között. Neki mán három ura vót, - mondom én, - neked meg egy nagyon jó feleséged van, jobb mint érdemled. E helett jobb szereted, ha szellemek, meg mindenféle gonoszok járnok körülötte. Sohase fogok többet udvariassan beszéni más ember feleségivel. Jóccakát mindakettőtöknek, - mondom én, és elmentem. Egy óra alatt küzdeni köllött nekem asszonnyal, férfival és ördöggel. Viktor atyánok adtam egy rupít, hogy mondjon misét Flahy lelki üdvösségiér, mer hogy alkalmatlankodtam neki, mikó az öklömmel feléje vágom.

- Tulságosan udvarias vagy Mulvaney, - mondtam én.

- Ahogy vesszük a dógot - mondta Mulvaney nyugodtan. - Bragin Annie sohase törődött velem. Minek hagyjak valami gyanut magam mögött, amiér Bragin haragot tarthatna vele, mikor egy böcsületes szó mindent rendbe hozhat. Legjobb a nyilt beszéd. Te Ortheris, hadd nízsek bele abba az üvegbe, mer a torkom ollan szároz, mint mikor azt gondútam, hogy jó vóna megcsókúni Bragin Anniet. Ennek mán tizennégy esztendeje. Ejha! Az én szülővárosom otthon és fölötte a kék ég, és az idő, ami elmút, ... és az idő, ami elmút.

A FŐŐRSÉGEN.

- Szüz anyám, mi a fenének köll, hogy ezt a veszekedett szomorúságos országot elfoglaljuk és ebbe éljünk? Mondja meg uram.

Mulvaney beszélt így. Az idő: egy óra egy fülledt júniusi éjszakán; a hely: Amara erőd főkapuja. Ez India legelhagyottabb és legkevésbé kívánatos erődje. Hogy én mit kerestem ott ebben az órában, az csak M'Grath őrmestert és a kapu előtti öröket illeti.

- Alvás - mondta Mulvaney, - ez egészen fölösleges szükséglet. Az őrség ébren marad, amíg fő nem várják.

Ő maga derékig le volt vetkőzve; a mellette levő ágyon Learoyd élvezte azt a pár csöpp vizet, ami reá jutott abból, amivel Ortheris, akin nem volt más, csak egy fehér nadrág, spriccelte a vállát. Egy negyedik közlegény kedvetlenül mormogott, miközben tátott szájjal bámult a nagy lámpába. A hőség a kapubejárat alatt rettenetes volt.

- A legrosszabb éca, amire emlékszek. Talán az egész pokol ránk szabadút? - mondta Mulvaney.

Egy forró szélroham csapott keresztül a rácsos kapun, mint a tenger hulláma, s Ortheris káromkodott.

- Hát te jobban vagy, Jock? - mondta Learoydnak. - Kapd a fejedet a lábad közé, szétmén ebbe a minutába.

- Ne törődj velem. Én se bánám, de a szívem úgy tiktakol a bordám alatt. Mán jobb vóna meghalni. Hagyjatok meghalni! - nyögött a hosszú legény, aki még jobban érezte a hőséget, mert erős húsú volt.

A lámpa alatt alvó felébredt egy percre és könyökére támaszkodott.

- Halj meg és azután légy átkozott! - mondta. - Én meg vagyok átkozva és nem tudok meghalni.

- Ki ez? - kérdeztem, mert a hang ismeretlen volt előttem.

- Uri fiú - mondta Mulvaney, - egy éve káplár, gyüvőre mán őrmester. Munkájába kitünő, de úgy iszik, mint a hal. Vége lesz, mielőtt beáll a hideg időszej.

Levetette csizmáját és meztelen lábujjával megérintette a puskája ravaszát. Ortheris félreértette ezt a mozdulatot és azonnal félre lökték Mulvaney puskáját. Ortheris ott állt előtte, pillantásán látszott a szemrehányás.

- Te! - mondta Ortheris. - Szent isten, te! Ha te ijed csinász, mit tegyünk mink!

- Hagyj békembe, kölk, - mondta Mulvaney s félre tolt, de nagyon gyengéden; - illet nem teszek, nem is fogok tenni, amíg Dinah Sadd itt van. Csak mutatni akartam valamit.

Learoyd, ágyán összeguggolva nyögött és az úri fiú sóhajtott álmában. Ortheris elvette Mulvaney patrontáskáját és mi hárman komolyan dohányoztunk, mialatt a por ördögei táncoltak a vártéren és végig süvítettek az izzó síkságon.

- Sört? - kérdezte Ortheris s megtörölte homlokát.

- Ne szekírozz, hogy ivásrú beszéssz, mer beduglak a saját puskád lukábo és kilúlek, - morgott Mulvaney.

Ortheris vigyorgott és a veranda egy szögletéből előhozott hat üveg sört.

- Hun szedted ezt? - mondta Mulvaney. - Ez nem piaci sör.

- Mit tudod te, hogy mit piálnak a tiszték! - felelt Ortheris.

- Te még törvénszék elé állsz, öcsém, - mondta Mulvaney és kinyitott egy üveget, - de most az eccer nem jelentlek fő. Amit ott a tisztí étkezőbe a gyomornak szánnok, hát meg ha italrú van szó! Ez aztán szerencse! Véres háború vagy - no de nem, most a betegség ideje van. Hát háború! - és meglóbálta az üveget a világ négy tája felé. - Véres háború! Észak, kelet, dél meg nyugat! Jock, te nyögő szénabogla, gyere igyunk.

De Learoyd, akit a halálfélelem már félig megőrjített, mert a nyakán csak úgy duzzadtak az erek, kérte az istent, hogy pusztítsa el és könnyölgése közben folyton levegő után kapkodott. Azután Ortheris vízzel öntötte le a vonagló testet és az óriás feléledt.

- Én nem értem, hogy az ember ojan nagyon akar tovább ílni; én nem értem, hogy mír is kék tovább ílni. Bizony, fiúk, fáradt vagyok. Mán egy csepp víz sincs a csontjaimba. Haggyatok meghalni!

A boltozat tompán visszaverte Learoyd panaszát; Mulvaney reményevesztetten nézett rám, de nekem eszembe jutott, hogy a kétségbeesés örültsége egyszer már megszállotta Ortherist egy fáradt délutánon a Khemi folyó partján és hogy az ügyes szemfényvesztő Mulvaney hogyan kergette ki ezt belőle.

- Beszélj, Terence! - mondtam, - mert Learoyd egészen elhagyja magát és még rosszabbul lesz, mint Ortheris volt. Beszélj! Ő majd felel a hangodra.

És még mielőtt Ortheris az őrség minden fegyverét Mulvaney ágyára dobálta volna, Mulvaney hangja megszólalt úgy, mintha egy elbeszélés közepében volna és felém fordulva így szólt:

- A kaszárnyábo vagy a kaszárnyán kívü egy ír ezred ollan, mint az ördög vagy még rosszabb. Csak fiatal embernek való. Csupa törés, rombolás egy ír ezred, ezek zuznak, tépnek, vernek, ha a csatábo vannak. Az első ezredem ír vót, a csontjuk velejéig verekedők vótak ezek, és jobban harcútak a királnéér, mint mások, mer úk írek vótak. A Fekete Tyronék vótak ezek. Hallott mán rúluk az úr?

Hogy hallottam-e! Tudtam, hogy a Fekete Tyronék szemenszedett gazemberek, kutya-tolvajok, tyúkketrec fosztogatók, ártatlan polgárok megtámadói és rettenthetetlen hősök a hadsereg névsorában. Fél Európa és fél Ázsia ismeri a Fekete Tyronékat. Szerencse kísérje megtépett zászlójukat, amint eddig is dicsőség kísérte.

- Veszedelmes fickók vótak ezek! Egyszer, még mikó fiatal vótam, az övszíjammal levágtom egy ember fejít s azután ollasmik miatt, amiket jobb szeretek elfelejteni, a régi ezredhő jutottam, mer hogy ollan ember vótam, akinek van keze is, lábo is. De ahogy mán mondtam, megin a Fekete Tyronék mellé jutottam, amikó nagy szükség vót rájuk. Ortheris fiam, hogy is hitták azt a helet, ahol elküttek egy kompániát a mieinkbú, meg egyet a Tyronék közü a hegy körü meg vissza, csak azér, hogy a Paythanokat valamire megtaníjjuk, amit még nem tanútak meg? Ghuzni után vót.

- Nem tom, minek hitták a véres Paythanok. Mink Silver Színházának hittuk. Ugy-e, hogy igaz.

- Silver Színháza, evvót a. Egy szoros vót két hegy között, fekete, mint a szurok és keskeny, mint egy kis lány dereka. Nagyon sok Paythan vót a szorosba, és bíz uccse rezervánok mondták magukat, mer szemtelen a természetük. A mi skótjaink és gurkyink belejutottak valami Paythan ezredbe. A skótok meg a gurkyk ikrek, mer ollan nem hasonlók egymáshó, és együtt isszák le magukat, mikó istennek tetszik. Amim má montam, elküttek egy kompániát

az öregekbű, meg egyet a Tyronékbű, hogy körüvegyék a hegyet és tisztíjják ki onnan a Paythan rezervát. Kevés tiszt vót akkoriba, mer nem vigyáztok magukra; minket is úgy kűttek ki egy tiszttel a kompániábo; de ez osztán ember vót, akinek helin vót az esze meg a szive.

- Ki volt az, - kérdeztem én.

- O'Neil kapitány, a vén Crook; ez az, akirű azt a történetet mondtam el, mikó Burmábo vót. Ez vót osztán az ember! A Tironéknál egy fiatal tisztgyerek vót, de igazi ördög lakott benne, ha parancsúni köllött, amint mingyá el is mondom. Mink meg úk átmentünk a hegy nyergin, mindegyikünk a szoros egyik ódalán, és ott vót ez a haszontalan rezerva, várt lent, mint a patkányok a fogóba.

- Vigyázzotok, fiúk - mondta Crook, aki ugy gondunkat viselte, mint az ides anyánk, - dobgyatok le rájuk egy pár darab sziklát vizitkártya helett.

Nem dobtunk le többet, mint husz darab követ, hát a Paythanok elkezdtek rettenetessen káromkonnyi, a kis tiszturfi meg a Tyronéktű átkajabál a völgyön: «Mi a fenét csinátok ti, elrontjátok az embereim multságát? Nem látjátok, hogy össze akarnak kapni?».

- Igaza van, - mondja Crook, - Hagyjátok a sziklákot. Gyertek le és igyunk velük teát.

- Nagyon kevés cukor van benne! - mondotta mögöttem az ember, de Crook meghallotta.

- Nem kaptatok kanalat mindnyájon, - mondja ű nevetve. És lementünk ollan gyorsan, ahogy csak birtunk. Learoyd beteg vót, hát nem lehetett velünk.

- Hazudsz! - mondta Learoyd és közelebb huzta az ágyot. - Ott vótam én, és te is tudod, Mulvaney.

Fölemelte karját és a jobb honaljából, a mellén keresztül egy vékony fehér vonal húzódott, amely a negyedik borda közelében végződött.

- Gyöngül az eszem, - mondta Mulvaney. - Ott vótá. Mit is gondútam? Más valaki vót az, persze! Hát akkó te is emlékszű rá Jock, hogy rohantunk le mink meg a Tyronék a szoros mélibe, és neki mentünk mindenkinek, aki mozgott a Paythanok közű.

- Ó, nehéz muri vót; úgy megnyomtak, hogy azt gondótam a fene elvisz, - mondta Ortheris és elgondolkozva simogatta a hasát.

- An nem kis embereknek való hel vót; de egy kis ember, - mondta Mulvaney és Ortheris vállára tette a kezét, - megmentette az életemet. Ott megakadtunk, mer hogy a Paythanok egy csöppet se akartak visszavonúni, meg mi se akartunk, mer a mi dógunk avvót, hogy kipucójuk onnan űket. A legkülönösebb dolog meg av vót, hogy igenyessen egymás karjábó buktunk, és nem is vót puskaropogás hosszú ideig. Csak kés meg bajonet, amikó kiszabadút a kezünk; de ez ritkán történt. Egészen összekapaszkodtunk velük és a Tyrone ugatott mögöttük, úgy, hogy kezdetben nem tudtam, mi lessz ebbű. De később megtudtam és megtudták a Paythanok is.

- Térgyet a térgyhű! - sipította Crook nevetve, mikor a mi rohanásunk a szorosba megállt, és ő egy szőrös nagy Paythont ölelgetett; egyik se tudott semmit se csináni a másiknak, pedig mindegyik szeretett vóna.

- Mellet a mellhez! - mondta, mikor a Tyrone mindig előbbre toszított, mindig közelebb.

- És a kezet a hátra! - mondta egy őrmester, aki mögöttünk vót. Láttom, hogy egy kard süvít kifele Crook füle mellett és ugy szűrt bele a Paython ádamcsutkájábó, mint a disznóba a vágóhidon.

- Köszönöm tezsver, - mondta Crook hidegen, mint egy savanyu uborka. - Nekem kellett ez a hel. És előre ment egy emberi testnyire, mer a Paythant a lábo alá gyurta. Az ember végvonaglásábo Crook csizsmájának a sarkát harapta.

- Toszításatok, emberek! - mondta Crook. - Toszításatok, ti hitvány kódusok! - mondta ű. - Talán én toszítsalak benneteket köröszttű?

Mink osztán toszittottunk, löktünk és ütöttünk és kármkodtunk, és mivel a fű csuszós vót, sarkunk nem tudott megkapaszkonnyi és az isten segíjje az embereket, akik az első sorba kerútek oda.

- Vótatok-e má egy bányabejáratná egy sütét éca? - szólt közbe Ortheris. - Anná csak ez vót komiszabb, mert azok egy irányba mentek, mi meg nem. No de mit dumálok én itt.

- Igaz bizony, fiam, te megmontad akkor. A két térgyem közé vettem a kis embert, ameddig csak birtam, ő meg köröskörű hadonászott a bajonetjával, vaktábo, dühössen. Az ördög bujik Ortherisbe hogyha dühös, - mondta Mulvaney.

- Ne anzábolj! - mondta Ortheris. - Tudtam, hogy nem vótam jó bőrbe akkor, de azér jól ellátam üket; ugye! - mondta és egyet ütött a kezével az ágyra, - a bajonet nem jó egy kis embernek, annyi mintha egy feneette horgászórúd vóna nála. Útálom a verekedő, marakodó zrí, hanem adjá a kezembe egy jó puskát, és egy évre való municiót, hogy a puskaapor lökje ki a golyót, és állíts ki olyan helyre, ahol nem tapos el egy olyan disznó mint te, és isten uccse, eltrafánálak hét közű ötször nyócszáz lépésnyirű. Meg mered próbáni te rongyos kölök!

- Nem, te darázs. Láttom, hogy meg tudod csinyáni. Én meg aszondom, nincs jobb, mint a bajonet hosszi nyéllel; kétfelekép hasznáhatod és lassu a gyógyulás.

- Az ördög vigye el a bajonetet, - mondta Learoyd, aki nagyon figyelmesen hallgatott. - Nízzetek ide! - És felkapott egy puskát egy hüvelyknyire a ravasza alatt, kifordított kézzel és úgy használta, mint a tört szokás.

- Látod - mondta szelíden, - evvel üthet az ember a pofájába is, vagy ha akarja, a karját is leütheti. Ez nincs benne a könyvekbe. Add csak ide a puskatust.

- Mindenki a maga módján csinyállo, mint a szerelmet, - mondta Mulvaney csendesesen, - akár puskatust, akár bajonet, akár goló, amillen az ember természete. Hát, ahogy mán mondtam, ott összekapaszkodtunk, belezihátunk egymás pofájábo és káromkodtunk rettenetessen; Ortheris szidta az anyját, aki világro hozta, hogy mér nem lett három hüvelykkel nagyobb.

És azt mondja: - Hajúj le, fickó, és eltrafálok egy embert a vállodon köröszttű.

- Még maj elpuffantod a fejemet, - mondom én, és szétvetem a karomat, - bújj át a hónom alatt, te vérszopó! - mondom én, - de meg ne szurgy, mer kitépem a füledet.

- Mit is adtá a Paythannak ott előttem, mikor ű felém vágott, én meg nem tudtam mozdítani se a kezemet, se a lábomat? Meleg vagy hideg vót az?

- Hideg - mondta Ortheris, - megkantliztam a bordája közt. Mingyá kampec lett. Neked jó vót ez.

- Igazad van, fiam. Ez a dolog, amirű beszélek, jó öt percig tartott, akkor aztán fölszabadút a karunk és bementünk. Nem is tudom mán mit csinyátunk, de nem akartam, hogy Dinah özvegy legyen. Akkor megin egy kis verekedés után megin megálltunk; a Tyronék mögöttünk gyáva kutyáknok montak minket és mindenféle más csufnevet montak, mer hogy elálltuk az utjukat.

- Mi a bajuk a Tyronéknek? - gondútam én, - a legkényelmesebb harcuk van itt.

Mögöttem egy ember suttogva könyörög nekem:

- Eressz, hagy menjek nekik. Az isten szerelmire, adj egy kis helet melletted, te behemót ember.

- Ki vagy te, aki ollan nagyon akargya, hogy leüssék? - mondom én, de nem fordítom meg a fejemet, mer a hosszú kések csak úgy ugrátok a szemem előtt.

- Mink már láttuk a mi halottainkat, mondja ű, és szorított engem, - a mi halottjainkat, akik még két nappal ezelőtt élő emberek vótak. És én, aki vérszerinti unokatestvére vótam, nem hozhattam el Tim Coulant. Eressz előre, - mondja ű, - eressz oda rájuk, mer köröszttű gázulok rajtad.

- No ha a Tyronék látták az ű halottjaikat, - gondútam én, - az isten legyen irgalmas a Paythanoknak.

Mos már tudtam, mér vót ollan dühös az az ír a hátom mögött.

Helet engedtem az embernek és ű előre rohant a bajonetjivel és fölemelt a lábárú egy Paythant a hasszójáná fogva.

- Tim Coulan nyugodtan alszik ma éjjel, - mondta ű vigyorogva; és egy perc múva a feje már két darabba vót és úgy esett szét; mindegyik darab külön vigyorgott.

A Tyronék löktek, meg löktek, a mi embereink szidták űket és Crook ott dógozott minnyájunk előtt, a karja, amellikben a kard vót, úgy mozgott mint egy szivattyu rudgya, a revolvere meg úgy köpködött, mint egy macska. Av vót a különös, hogy ollan csöndben ment az egész. Ollan vót a csata, mintha álomba történne az egész, - csak azoknak nem, akik meghótak.

Amikó utat engedtem az ír embernek, egyszerre fölfordút az egész belső részem. Így szokott az velem lenni, bocsánatot kérek urak, mikó csatábo vagyok. - Eresszetek ki fiuk - mondom én, közējük furakodva, - rosszul leszek.

Egy szóra utat engedtek, pedig nem engedtek vóna utat az egész pokolnak se. Mikó kijutottam, egészen rosszú lettem, bocsánatot kérek uрам, mer nagyon sokat ittam az nap.

És egy kissé messzebb a harctú, egy Tyrone őrmester út a kis tisztgyerek mellett, aki nem engedte, hogy Crook tovább dobátossa a sziklákot. Nagyon szép fiu vót és hosszú fekete vérfolam szivárgott ki az ű ártatlan szájábu, mint a reggeli harmat a rózsán.

- Mi történt itt? - mondtam az őrmesternek.

- Ófelsége egy kis törpéje - mondja ű. - Hadi törvénszék elé állít még maj engem.

- Eressz el! - mondta a kis tisztgyerek, - eressz el, hagy vezessem a csapatomat, a Fekete Tyronékra gondút, akik most vezető nékú vannak, még ha az ördögbű csinyátok is tisztet.

- Az anyám majorosné az aptyáná Clonmelben, - mondta az ember, aki mellette út. - Menjek vissza az anyjáhó és mondjam meg, hogy engedtem tönkre tenni magát? Maradjon veszteg, maga kis dinamit, és azután vihet majd a hadi törvénszék elé.

- Jól van - mondom én, - az illenekbű lesznek az illen főparancsnokok, de most vigyázni köll rá. Mit akar csinyáni uрам, - mondom én udvariassan.

- Megölni azokat a kódisokat, megölni a kódisokat! - sikított s nagy, kék szemei tele lettek könnyel.

- Hogyan akargya ezt csinyáni? - mondom én. - Elpuffogtatta a revolvert mint egy gyerek, aki játszik vele; evvel a finom, nagy karddal nem lehet sokra menni és a keze reszket mint a nyárfolevél. Maradjon csöndessen és nyőjön, - mondom én.

- Menj vissza a százodhó, te szemtelen, - mondja ú.

- Mindent a maga idejibe, - mondom én, - de előbb egyet iszok.

Éppen akkor gyűtt oda a Crook, kék és fehér az egész testin, ahun nem vót vörös.

- Vized! - mondja ú. - Maj meghalok szomjan. Ez aztán nagy nap.

Megivott egy fél tömlővel, a többit a mellire öntötte s a szőrös testin majnem fölfórt a víz. Meglátja a kis tisztgyereket az őrmesterrel.

- Mi van itt? - mondja ú.

- Lázodás, uram, - mondja az őrmester és a tisztgyerek elkezd keservessen könyörögni Crooknak, hogy eressze vissza; de Crook a világér se enged.

- Tartsd csak itt, - mondja ú, - nem gyerekek való ez a mai nap. És most elkonfiskálom ezt a nikkelezett spriccelőt, mert az enyim gyalázatosan köpköd.

A keze egészen fekete vót a fegyvertű. És elvette a tisztgyerek levolverit. Láthatja uram, hogy sok ollan dolog történik a csatahelyen, ami nincs benne a reglamába!

- Gyere, Mulvaney, - mondta Crook; - hadi törvényszék ez?

Akkor aztán együtt hátramentünk az étkezőbe és a Paythanok még mindig ellenállottak. Mán nem vót nagyon fontos a dolog, mer a Tyronék folton egymásnak kajabátok, hogy ne felejsék el Tim Coulant.

Crook megállt a harcon kívű és aggodalmasan, forgó szemekkel nízett körű.

- Mi a baj, uram? - mondom én, - mit parancsul?

- Hun van a kürtös? - mondja ú.

Belementem a tömegbe; a mi embereink lélegzetet vettek a Tyronék mögött, akik úgy harcútak, mint a veszett fenék, és ott megtanátom a kis Frehant, a kürtöst; ú is ott ütött, vert ahogy csak tudott a puskával meg a bajonettel.

- Azt csinyálod, amiér megfüzetnek, te kölyök? - mondom én és megfogom a nyakáná. - Gyere ki és végezd ami a kötelességed, - mondom én, de a fiunak nem tetszett a dolog.

- Eggyet má elintéztem, - mondja ú, és a fogát vicsorította, - ollan nagy mint te, de félig se ollan csunya. Hagy keressek még egy másikat.

Nem tetszett nekem az a személeskedés, hát oda vettem a hónom alá és elvittem Crookhó, aki nízte, hogy megy a csata. Crook jól elveri, úgy hogy a gyerek sírni kezd, aztán egy ideig nem szól semmit.

A Paythanok kezdték magukat rosszú érezni, a mieink meg ordítottak.

- Széjjel menni! Kettős sorba! - mondja Crook, - fujd, kölk, fujd az angol hadsereg dicsőségére!

A gyerek fujta mint a fergeteg, és mink meg a Tyronék újra kesztük, mikor Paythanok letörtek, és láttom, hogy ami azelőtt vót, az csak csókolódzás vót ahó képest, ami mos gyűtt: Belekergettük őket a szorosnak egy szélesebb részibe, akkor aztán megkesztük a táncot lefele a vögybe és kergettük őket magunk előtt. Nagyszerű, gyönyörűségés vót. Ott vótak az őrmesterek a két szárnyon és érintkezésbe gyűttek egymással és a tüzelés ment egyik szárnyrú a másikra s a Paythanok letörtek. Széthelyeszkedtünk, ahol a vögy kiszélesedett, és amikor a vögy megin szűkűt, összezárkóztunk, mint egy legyező pálcái és a szoros túsó végén, ahun meg akartak állni, csaknem lefujtuk őket a lábukrú, mer eddig kevés municiót hasznátunk el a késelés miatt.

- Harminc tötést hasznát el amíg lement a vőgybe, - mondta Ortheris, - ez aztán fínom munka vót. Elvégezhetette vóna fehér zsebkendővel és rózsaszínű selem harisnyába. Értett a dologhó.

- Egy mérföldnyire hallhatta az ember a Tyronék üvöltését, - mondta Mulvaney, - és az őrmesterek mind alig tudták visszatartani őket. Örültek vótak, örültek, örültek! Crook ott ül nyugodtan, ahol elhagytuk, mikor lementünk a vőgybe és a kezével takargya el az arcát. Most mind visszagyüttünk, mer így kívánta a természetünk meg a parancsulat, mer ez meglátszik az emberen a bőrön köröszű.

- Fiúk, fiúk - mondja Crook magába. - Azt gyanítom, hogy rendezhettük vóna messzelüvésre és különb embereket menthettünk vóna meg, mint én vagyok. - A halottjainkra nízett és nem szót semmit.

- Kapitány úr, drágám, - mondta az egyik Tyrone, s a szájo nagyobb vót mint amikor az anyja csókúta és csak úgy köpte a vért. - Kapitány úr, drágám, - mondja ő, - ha a fődszinten egyik másíknak nem is tetszett, a karzat anná jobban élvezte az előadást.

Ösmertem ezt az embert, bérlenyomó vót a dublini kikötőbe; ez vót az egyik fiú, aki miatt idő előtt megöszűt a Silver színház igazgatója, mer kitépte az ülések belsejét és elszórta a fődszinten. Megtudtam ezt, mikor a Tyronékkal vótam és Dublinban álomásoztunk.

- Nem tudom, ki vót, - suttogom, - nem is törődök vele, de a te pofádot beverem, Tim Kelly.

- Ejha! - mondja az ember, - te is ott vótá. Híjuk hát Silver színházának.

A Tyronék fele ösmerte ezt a régi helet, felkapta a szót; így hát elneveztük Silver színházának.

A kis tisztgyerek reszketett és sírt. Nem nagyon bízott a hadi törvényszékbe, amiről az előbb ollan nagy hangon beszét.

- Majd később jobb lesz, - mondta Crook nagyon nyugodtan, - hogy nem engedték, hogy megöld magadat csupa multságbú.

- Szerencsétlen ember vagyok! - mondta a kis tisztgyerek.

- Duggyon be a dutyiba az úr, ha akargya, de biz isten újra megtenném, inkább minthogy az édes anyja elé menjek a hálálo hírvél, - mondta az őrmester, aki az előbb a fejéné út, most haptákbo állt és szalutát. De a fiu csak sírt, hogy maj megszakatt a szive.

Aztán egy másik ember gyütt a Tyronék közű, aki csatarészeg vót.

- Mi vót, Mulvaney?

- Csatarészeg. Tudja uram, ez is, éppen úgy mint a szerelem, minden emberné másforma. Én nem tehetek rúla, mingyá rettenetesen beteg leszek a csatábo. Ez az Ortheris elejítű végig furtunfurt káromkodik; Learoyd csak akkó nyitja ki a száját éneklésre, ha más emberek fejit kaszabúja, mer ronda egy harcos ez a Jock. A regruták néha sirnak és néha nem tudják mit csinyánok, néha meg egyebet se akarnak csinyáni, csak a torkokat elmetszeni, meg más illen rondaságot; némellik ember meg tökrészeg lesz a csatátű. Illen ez is. Dülöngött és a szöme félig csukva vót, és husz rőfnyire is hallottuk, hogyan vesz lélegzetet. Látto a kis tisztgyereket, odagyün és részegen beszél magamagával. «Vérezzen el a kis kölök, - mondja, - vérezzen el a kis kölök»; és aztán fölemelte a két kargyát, egyet fordút és levágódott a lábunk elé, holtan mint egy Paythan, pedig egy karcolás se vót rajta. Aszonták, hogy a szive vót rossz, de csunya dolog vót ezt látni!

Azután elmentünk, hogy eltemessük a halottainkat, mer ezt nem akartuk a Paythanokra hagyni és amíg a pogányok között forgódtunk, majdnem elvesztettük a kis tisztgyereket. Kért egy kis vizet és hogy támosszuk oda kényelmessen egy szikla mellé. Mondtam neki: «Vigyázzon az úr, egy megsebesít Paythan rosszabb, mint egy eleven». Biz isten, még ki se

montam ezt a szót, az az ember aki a földön feküdt, rálútt a tisztgyerekre és láttam, hogy a csákó leröpült a fejrű. A puskatussal az ember pofájába vágtam és elvettem tüle a pisztolt. A kis tisztgyerek egészen elsápodt, mer a fél fején lepörkölődött a haja.

- Megmontam uram! - mondom én; és azután, ha segíteni akart egy Paythonon, ott álltam egészen az arcukhó hajúva. Nem mertek csinyáni semmit, csak káromkonnyi. A Tyronék úgy morogtak, mint a kutyák, ha elvettek tőlük egy darab csontot, mer látták a halottaikat és el akartak pusztítani minden élő lelket. Crook megmonta nekik, hogy lehuzza a bőrit mindenkinek, aki nem engedelmeskedik, de mivelhogy a Tyronék mos láttok először halottakat maguk között, nem csudálom, hogy dühöseket vótak. Gyalázotos látvány! Mikó először láttam ezt, nem adtam vóna pardont egy embernek se a Khaibastú északra, még az asszonyoknak se, mert éjjel a sütébe még az asszonyok is ki szoktak gyünni.

Időközbe eltemettük a halottainkat és elvittük a sebesúteket és átgüttünk a hegy gerincén, hogy lássuk, hogy a skótok meg a gurkyk hogyan isszák vödörszámro a teát a Paythanokkal. Rendetlen csapat vótunk, mer a vér megfőzte a port és az izzadság rátapadt; a bajonet úgy lógott a lábunk között, mint a mészároson a kés és majnem mindegyikünkön vót valami jel.

Egy törzstiszt, aki ollan tiszta vót, mint egy új puska, oda lovagul és kérdezi:

- Micsoda madárijesztők vagytok?

- Öfölsége Fekete Tyronéinak egy kompániájo, meg egy a régi ezredbű, - mondja Crook nagyon nyugodtan, és megadta neki a választ.

- Ó, - mondta a törzstiszt, - elkergettétek azt a rezervát?

- Nem! - mondja Crook és a Tyronék nevettek.

- Hát akkor mi a fenét csinyátatok?

- Megsemmisítettük, - mondja Crook és tovább akar vezetni bennünket. De Toomy a Tyronék közű aszongya hongossan, de mintha a gyomrábú gyünne a szó:

- Mér a fészkes fenébe állított meg minket az utunkba ez a farkatlan papagáj?

A törzstiszt elkékűt, azután meg vörös lett, mikor Toomy úgy megváltoztotta a hanggyát, hogy ollan lett, mint egy szerelmes asszonyé: «Csókullon meg drágo őrnagy úr, mer az uram a csatábo van, én meg magam vagyok itthun».

A törzstiszt elment és láttam, hogy a Crook válló remegett.

A káplár megállítja Toomyt.

- Hagyjá békémbe, - mondja Toomy. - Pucerja vótam, mikó még legény vót és ű tudja, mire gondútam. Nincs jobb dolog, mint nagy urak közt élni.

Emléksző erre Ortheris.

- Honne emlékeznék. Toomy ott halt meg a kórházba, én megvettem a fele cókmókját, honne emlékeznék rá.

- *Őrség, leváltás!*

A váltás megérkezett; négy óra volt.

- Hozok kocsit az úr számáro, - mondta Mulvaney és összeszedte cókmókját. - Gyűjön föl a vár tetejire és tovább vizsgáljuk M'Grath istálóját.

A felváltott őrség körülment a főbástyán az uszodába és Learoyd nagyon beszédes lett. Ortheris lenézett a várakokba és végig a sikságon.

- Ho! Nehéz dolog Marcsára várni, - mormogta magába, - de bizony szeretnék még megkantlizni néhány fene Paythant, mielőtt kitőtöm az időmet. Háború! Véres háború! Észak, kelet, dél és nyugot!

- Ámen, - mondja Learoyd lassan.

- Mi van itt? - mondta Mulvaney, mert belebotlott valami fehérbe az őrségláda lábánál. Megállott és hozzányúlt.

- Ez Norah, Norah M'Taggart! Nórikám, drágám, mit csinász itt, mér nem vagy az anyád ágyábo illenkor.

M'Taggart őrmester két éves gyereke bizonyosan friss levegőt akart szívni, azért jött ki a vár árkához. Könnyű hálóinge összecsavarodott a nyaka körül és sóhajtott álmában.

- Nézd csak, - mondta Mulvaney, - a szegény kis jószág! Nézd csak azt a kiütést a melegtű ártatlan bőrön. Ez nehéz dolog, nehéz még nekünk is. Mi lehet ez ezeknek? Ébredj föl Nórika, az anyád megijed majd miattad. Biz isten, beleeshetett vóna az árokba.

Fölvette a szürkülő világosságban, vállára tette és a gyerek szőke fürtjei ősülő homlokát érintették. Ortheris és Learoyd követték őt, ujjukkal csettintve, Nóra meg mosolygott álmos mosolygásával. És ekkor Mulvaney táncolt a karjában tartott csecsemővel és énekelt tisztán mint egy pacsirta:

Ha egy ifjú el akar majd venni,
Arról ne szólj egy szót,
Hogy itt aludtál az őrszobában
És rajtad katonaköponyeg vót.

- Az igaz, drága Nórika, - mondta komolyan, - nem sok ruha vót rajtad. Nem baj, tiz év múva maj több ruha lessz rajtad. Csókúd meg a barátaidat és szaladj az anyádhó.

Nórikát letették a házasok szállása mellett, a katonagyerek engedelmességével bólintott, de mielőtt elindult az úton, szájacskáját csókra nyújtotta a három katonának. Ortheris keze fejével megtörülte a száját és elzékenyülve káromkodott; Learoyd elpirult és ketten együtt mentek tovább. Learoyd megeresztette hangját és hangosan énekelte a nótát az őrség ládájáról, Ortheris meg füttyült mellette.

- Jókedvű, nótás fickók vagytok ti ketten, - mondta a tűzér, aki előszedte a töltést a reggeli ágyúlövéshez. - Jókedvűek vagytok ezekbe a nehéz napokba.

Legyen gondod a gyerekre, mondta ő,
Mert nemes fajból való.

Learoyd üvöltött. A hangok elhaltak az uszodában.

- Ó, Terence, - mondtam én, belevágva Mulvaney szavába, mikor egyedül maradtunk; - most rajtad a beszéd sora.

Fáradtan nézett rám; szemei beestek a fejébe, arca megnyúlt és fehér lett.

- Ej! - mondta ő; - én csak elszórakoztattam valahogy őket az egész éca, de hát aki másokon segít, tud-e az segíteni magamagán is? Ezt mondja meg, uram!

S az Amara erőd bástyáin felszakadt a kegyetlen nap.

EGY KÖZLEGÉNY ESETE.

Akik valaha látták, mondják, hogy az emberi gyengeségnek legfurcsább megnyilvánulása egy hiszterikus roham egy leányiskolában. Kitör minden előleges figyelmeztetés nélkül, rendszeren egy forró nyári délutánon az idősebb növendékek között. Az egyik leány elkezd vihogni, amíg vihogása egészen féktelen nem lesz. Azután fölveti a fejét és elkezd kiabálni: *Honk, honk, honk*, mint egy vad liba és könnyek vegyülnek a nevetés közé. Ha a tanítónő okos, szigorúan rászól, hogy véget vessen a dolognak. Ha azonban gyengeszívű és egy pohár vizet hozat, nagy a valószínűség, hogy egy másik leány is nevetni kezd és maga is beleesik a bajba. A baj ily módon tovább terjed és a lárma majdnem eléri azt, amikor egy fiúiskola alsó osztálya ugrál és kiabál. Egy heti forró időjárás esetén két séta naponként, délben nehéz báránnyús és rizs étkezés, a tanító szigorú rászólása és még egy és más csodálatos hatással lehet. Legalább azt mondják azok, akiknek van ezen a téren tapasztalatuk.

Egy leányiskola igazgatónője és egy angol gyalogezred ezredese nagyon meg volnának lepve, ha összehasonlítást akarnánk tenni az ő működési körük között. Annyi azonban bizonyos, hogy hasonló körülmények között egy Tommy (angol katona) is beleeshetik hisztériába. Nem sír, hanem más módon mutatja izgatottságát, a következmények bejutnak az újságba, s a jó emberek, akik alig tudnának különbséget tenni egy Martini és egy Snider fegyver között, azt mondják: «Vegyétek el a municiót ezektől a vadállatoktól!»

Tommy nem vadállat s mivel az ő feladata az, hogy védelmezze a tisztességes embereket, kell hogy legyen munició a kezében. Nem visel selyem harisnyát, s bizonyosan gyakran keresi a szavakat, hogy kifejezhesse gondolatait, de mindamelllett ő nagy ember. Ha egyik nap azt mondod, hogy ő «a nemzeti becsület hősi védelmezője», másnap meg azt, hogy «durva, féktelen katona», természetesen megvadítod és gyanakvóan néz reád. Senki sem beszél Tommy érdekében, csak az, akinek van valami elmélete, amit rajta akarnak kidolgozni; és senki sem érti meg Tommyt, kivéve maga Tommy és gyakran ő maga sem tudja, hogy mi van vele.

Ez az előszó. Most következik a történet.

Slane káplár vőlegénye lett M'Kenna kisasszonynak, akinek a történetét jól ismerték az ezredben és másutt is. Megkapta az ezredes beleegyezését és mivel népszerű volt a fiúk között, minden előkészület megtörtént, hogy az esküvő minél pompásabb legyen. A meleg időszak közepébe esett, s úgy volt, hogy esküvő után Slane a hegyek közé megy feleségével. Csak az volt Slane bánata, hogy a dolog csak olyan bérkocsi esküvő lesz, és nem lesz olyan igazán «pompás». M'Kenna kisasszonyt ez nem nagyon bántotta. Az őrmester felesége segített neki elkészíteni a menyasszonyi ruhát és nagyon sok dolga volt. Slane volt ekkor az egyetlen némileg megelégedett ember a kaszárnnyában. A többi mind többé-kevésbé nyomorúságos volt.

Pedig annyi minden volt, ami boldoggá tehetné volna őket. Minden dolguk véget ért reggel nyolc órakor s azontúl egész nap a hátukon heverhettek, szíhatták a kapadohányt és szidhatták a kulikat. Délben finom hús-ebédet kaptak, azután leheveredtek a priccse, izzadtak és aludtak, amíg elég hűvös nem lett, hogy elmehessenek járkalni az ő babájukkal, akinek az egész szótára nem is hatszáz szó és akinek a nézeteit minden elképzelhető kérdéstről már százszor hallották.

Az igaz, hogy ott volt a kantin is, meg a nem ivók szobája régi újságokkal; de semmiféle foglalkozású ember nem olvashat napi nyolc órát 90° vagy 98° F. (= 35-37° C) hőmérséklet mellett árnyékban, ami éjjélkor néha fölszalad 103°-ig (=39° C). Nagyon kevés ember ihatik egy nap hat óra hosszat, még akkor sem, ha szerez egy korsó állott, zavaros sört és elrejtí a

szalmazsák alá. Egy ember megpróbálta és belehalt és csaknem az egész ezred elment a temetésre, mert ez legalább dolgot adott nekik. Még korán volt a láz vagy kolera okozta izgalomhoz. Az emberek nem tehettek egyebet, csak vártak és vártak és vártak és nézték, amint a kaszárnya árnyéka mászik a vakító, fehér ködben. Vidám élet volt ez.

Ott lebzseltek a kaszárnyában, nagyon is meleg volt akármiféle játék számára, még a bűnre is meleg volt, és leitták magukat este és teleették magukat az egészséges, nitrogéntartalmú eledellel, amit kaptak s minél jobban hevültek, annál kevesebb mozgást végeztek és annál izgatottabbak lettek. A mérséklet lassanként elmúlt, s az emberek felfortyantak minden igazi vagy képzelt sérelemre, mert semmi másra nem gondolhattak. A veszekedések hangja megváltozott s a helyett, hogy nyugodtan mondták volna: «Beverem a ronda pofádat», az emberek nagyon udvariasak kezdtek lenni s céloztak rá, hogy a kaszárnya nem elég nagy nekik és ellenségüknek és hogy az egyikük számára több hely volna másutt.

Lehet, hogy az ördög intézte a dolgot, de tény az, hogy Losson hosszú idő óta bosszantotta Simmonst nagyon kellemetlen módon. Ez dolgot adott neki. A fekvőhelyük egymás mellett volt s néha egész délutánokon át szidták egymást, de Simmons nagyon félt Lossontól s nem merte kihívni birkózásra. Megforgatta az eszében a szavakat a csendes, forró éjszakákon s a gyűlölet felét, amit Losson iránt érzett, a nyomorult kulikon töltötte ki.

Losson vett a bazárban egy papagájt, beletette egy kalitkába s leeresztette a kalitkát egy sötét, hűvös kútba; leült a kút kávjára s mindenféle ronda szót kiáltott le a papagájnak. Megtanította, hogy mondja: «Simmons, te disznó», és még sok mást, ami nem alkalmas a közzétételre. Nagy, kövér ember volt és úgy rángatózott, mint a kocsonya, ha a papagáj pontosan kimondta a mondatot. Simmons meg reszketett a dühtől, mert az egész szoba nevetett rajta; a papagáj olyan undok, zöld tollas féreg volt, de olyan emberinek látszott, mikor beszélt. Losson rendszeren a fekvőhely szélén ült, vastag lábait lóbálta és kérdezte a papagájtól, mi a véleménye Simmonsról. A papagáj felelt: «Simmons, te disznó». «Jól van fiam», szokta mondani Losson és megvakarta a papagáj fejét. «Hallod, Simmons?» Ilyenkor Simmons megfordult a hasára és azt felelte: «Hallom. Vigyázz magadra, hogy te ne hallj valamit ezekben a napokban».

Ezeken a pihenésnélküli éjszakákon, miután egész nap aludt, vad düh szállotta meg Simmonst, és fogva tartotta, amíg egész testében nem remegett s azon gondolkozott, hogy milyen módon üsse le Lossont. Egyszer azt gondolta el, hogy nehéz, komisz csizmával tapossa ki az életet belőle, máskor meg, hogy puskatussal vág az arcába vagy hogy vállára ugrik s addig húzza hátra a fejét, amíg a nyaka csigolyája el nem törik. Ilyenkor a szája forró és lázas lett s egy ital sör után kellett nyúlnia.

De ez a képzelődés, amely leggyakrabban jött rá s legtovább tartott, azzal a zsírdaganattal volt kapcsolatban, amely Losson jobb füle alatt volt. Egy holdvilágos éjjel vette észre és azóta mindig a szeme előtt volt. Érdekes zsírdaganat volt. Az ember rátehetette a kezét és elfordíthatta vele a nyak egyik oldalát, vagy oda szoríthatta a puska csövét s egy lövésre elröpíthette az egész fejet. Lossonnak nincs joga, hogy nyugodt, megelégedett legyen, mikor ő, Simmons, volt az egész szoba céltáblája. Egyszer talán majd megmutatja azoknak, akik nevettek a «Simmons, te disznó» tréfán, hogy ő is van olyan jó, mint a többi, és kezében tartja egy ember életét. Ha Losson horkolt, Simmons még jobban gyűlölte. Mért aludjon Losson, mikor Simmons nem tud elaludni órákon át, forgolódik és hánykolódik a kötésein s a tompa májbaj rágódik a jobb oldalán és feje ver és fáj a kantin után? Sok-sok éjszakán át gondolkozott ezen, s a világ kezdett tűrhetetlen lenni számára. Még a jó étvágyát is elrontotta sörrel és dohánnyal, s e közben a papagáj folyton beszélt és csúfolódott vele.

A hőség tovább tartott és türelme gyorsabban múlt el, mint előbb. Egy őrmester felesége meghalt hőségutatól egy éjjel, s az a hír terjedt el, hogy kolera. Az emberek nyíltan örültek, remélve, hogy terjedni fog s őket elküldik táborba. De hamis láрма volt.

Egyszer egy keddi napon, késő este az emberek várták a mély verandán a postát, midőn Simmons odament a ládájához az ágy lábánál, kivette pipáját s úgy lecsapta a födelét, hogy visszhangzott az egész üres kaszárnyában, mint egy puskalövés. Rendes időben az emberek észre se vették volna, de idegeik olyanok voltak, mint a megfeszített húrok. Felugrottak, három-négy berontott a kaszárnyaszobába s nem láttak mást, csak hogy Simmons ott térdelt a láda előtt.

- Ó, te vagy az? - mondták és nevettek. - Azt hittük, hogy...

Simmons lassan fölkel. Ha ez a véletlen így felizgatta a fiúkat, mi lenne az igazítól?

- Azt hittétek, hogy... igazán? És mért gondoltátok? - mondta s örülségbe korbácsolta magát, - menjetek a fenébe azzal, amit gondoltok, ti ronda kémek.

«Simmons, te disznó», - krárogott a papagáj a verandán álmosan, felismerve a jól ismert hangot. Éppen ez kellett még.

A húr elpattant. Simmons odament a fegyvertartóhoz - a többiek a szoba túlsó végében voltak - kivette puskáját és egy csomag municiót.

- Ne bolondozz, Sim! - mondotta Losson. - Tedd le!

De volt valami remegés a hangjában. Egy másik lehajolt, levetette csizmáját s Simmons fejéhez vágta. A felelet egy lövés volt, vaktában sütötte el s a golyó Losson torkába ment. Losson hasra vágódott egy szó nélkül s a többiek szétszaladtak.

- Azt hittétek, hogy...? - ordított Simmons. - Ti kergettetek bele! Mondom, ti kergettetek bele! Kelj fel, Losson, ne tetesd magadat. Te kergettél bele, meg az átkozott papagájod!

Csakhogy ez szomorú valóság volt, Losson helyzete, s Simmons látta, hogy mit tett. Az emberek még mindig zajongtak a verandán. Simmons magához vett még két csomag municiót és kirohant a holdvilágos éjszakába, magában mormogva:

- Jó éjszakát csinállok ebből. Harminc golyó, az utolsó az enyém. Nesztek, ti kutyák!

Térdre ereszkedett és belelőtt a barna tömegbe a verandán, de a golyó magasra ment és a téglákban akadt meg olyan csattanással, hogy a fiatalabbak elsápadtak belé. Amint a katonai szakértők mondják, egészen más dolog, ha az ember lő vagy ha rája lőnek.

Ekkor felébredt a vadászat ösztöne. A hír elterjedt egyik kaszárnyából a másikba s az emberek kirohantak, hogy megfognak Simmonst, a vadállatot, aki most a lovasság gyakorlótere felé ment, időnként megállott s egy-egy lövést meg káromkodást küldött hátra üldözői felé.

- Majd megtanítlak benneteket, leselkedni rám, - kiáltott; - majd megtanítlak, csúfneveket adni! Jöjjön csak az egész csürhe! John Anthony Deever ezredes! - a gyalogság tisztje felé fordult s puskáját rázta, - azt hiszed, hogy az ördög van benned, de mondhatom, hogyha ronda vén testedet ki mered dugni az ajtón, a legnyomorultabb ember lesz belüled a hadseregben. Gyere ki, John Anthony Deever! Gyere ki és nézd mit csinállok. Én vagyok a bataljon bolondja.

S hogy bebizonyítsa, belelőtt a kivilágított tisztje étkező ablakába.

- Simmons közlegény, E századból, a lovassági gyakorlóteren van harminc töltéssel, - jelentette egy őrmester lélekszakadva az ezredesnek. - Lövöldöz jobbra, balra. Lelőtte Losson közlegényt. Mit tegyünk?

John Anthony Deever, C. B. ezredes kirohant és kis porfelhőt vert fel a lábával.

- Meg kell fékezni! - mondta a második parancsnokló.

- Én nem megyek az útjába, ezredes úr! Olyan veszedelmes, mint egy veszett kutya.

- Akkor le kell löni, mint egy veszett kutyát, - mondta az ezredes keserűen, - ha nem jön meg az esze. És még hozzá az én ezredemben! Ha még Towheadé lett volna, megérteném.

Simmons közlegény biztos állást foglalt el egy kút mellett a gyakorlótér szélén s szembe szállt az ellene jövő ezreddel. Az ezred nem nagyon igyekezett menni, mert nem nagy dicsőség lelövetni egy másik közlegénytől. Csak Slane káplár vetette le magát a földre puskával kezében s kezdett mászni a kút felé.

- Ne lűjetelek, - mondta a körülötte álló embereknek; - mer még engemet tanátok el. Élve fogom el a nyomorútat.

Simmons egy ideig abbahagyta a lövöldözést, s lehetett hallani a kerekek zörgését a síkságon. Oldyne őrnagy, a lovas tüzérség parancsnoka jött valahonnan ebédre. Szokása szerint hajtott, vagyis olyan gyorsan, ahogy csak bírták a lovak.

- Egy tiszt! Egy ragyogó tiszt! - kiáltott Simmons; - kísértetet csinálók ebből a tisztből.

A kocsi megállt.

- Mi ez? - kérdezte az őrnagy. - Te! tedd le azt a puskát!

- Mit? Jerry Blazes! Sohase vót bajom az úrral. Menjen csak tovább, nincs semmi baj!

De Jerry Blazes-nek esze ágában sem volt ott hagyni egy veszedelmes gyilkost. Útege imádta őt és mindenki azt mondta róla, hogy olyan ember, aki nem ismeri a félelmet, s ők kétségtelesenül a legjobb bírái voltak, mert ismeretes volt, hogy Jerry Blazes mindig megtesz mindent, ami tőle telik, hogy megöljön egy embert, valahányszor kivonul az üteg.

Simmons felé ment, azzal a szándékkal, hogy megtámadja és leüti.

- Ne akarja, hogy megtegyem, uram, - mondta Simmons, - nincs nekem semmi bajom az őrnagy úrral. Akarja? - az őrnagy feléje rohant. - Itt van ez!

Az őrnagy lebukott egy golyóval a vállában s Simmons ott állott fölötte. Elveszett számára az az elégtétel, hogy Lossont az óhajtott módon ölje meg, de most itt volt egy tehetetlen test a kezében. Küldjön bele még egy golyót, vagy üsse bele a puskatust fehér arcába? Megállt és gondolkozott; a gyakorlótér másik oldaláról kiáltás hangzott: «Megölte Jerry Blazes-t!» De a kútoszlopok védelme alatt Simmons biztos helyen volt, kivéve ha előre lépett, hogy lőjön.

- Belelövök a szép fejedbe, Jerry Blazes, - mondta Simmons elgondolkozva. - Hat meg három az kilenc, meg egy az tíz. Van még tizenkilenc, meg egy nekem.

Megrántotta a második csomag muníció madzagát. Slane káplár kimászott egy pad árnyékából a holdvilágra.

- Látlak! - mondta Simmons. - Gyere csak egy kicsit közelebb, majd ellátom a dógodot.

- Gyüvök mán, - mondta Slane káplár, - rossz dógot csináltál ma, Sim. Gyere ki onnan és gyere velem.

- Gyűjtek ki... - nevetett Simmons, beledugva egy töltést a helyére. - Nem, amíg el nem láttalak téged meg Jerry Blazes-t.

A káplár egész hosszában ott feküdt a gyakorlótér porában, alatta volt a puska. Néhány kevésbé óvatos ember a távolból oda kiáltotta:

- Lódd le, lódd le, Slane!

- Ha meg mersz mozdulni, Slane, - mondta Simmons, - beverem a Jerry Blazes fejét s azután téged lelőlek.

- Nem mozdulok - mondta a káplár, fejét felemelve, - te nem mersz megütni egy embert, ha a lábán áll. Hagyd békében Jerry Blazes-t és gyere ki onnan. Gyere és üss meg engem. Nem mered, te gyalázatos kutyapecér!

- De merem!

- Hazudsz, te hentes! Te alávaló mészáros, hazudsz! Nézz ide! - Slane eldobta a puskát s föllállott, életét kockáztatva. - Gyere ide, most!

A kísértés nagyobb volt, semhogy Simmons ellent tudott volna állani, mert a káplár fehér ruhájában nagyszerű célpont volt.

- Ne adj nekem csúfneveket, - kiáltott Simmons és lőtt, amint mondta. A lövés célt tévesztett és most a haragtól elvakultan eldobta a puskát s neki rohant Slane-nek, a kút fedezéke alól. Mikor ütésnyire érte, vadul Slane gyomrába ütött, de a hórihorgas káplár ismerte Simmons gyengeségét s azt is tudta, hogy kell az ilyen lökés ellen védekezni. Előre hajolt és jobb lábszárát annyira felhúzta, hogy jobb lábának a sarka körülbelül három hüvelyknyivel a bal térdkalács fölött volt s így várta féllábon állva az ütest s készen az esésre, amely ezt követi. Egyet káromkodott és a káplár a baloldalára esett, s ekkor sincsont sincsontot ért; a közlegény lebukott s jobb lábszára eltörött egy hüvelyknyire a bokája fölött.

- Kár, hogy nem ismerted ezt a védelmet, Sim, - mondotta Slane s kiköpte szájából a homokot, amikor fölemelkedett. Azután fölemelte hangját: - Gyertek ide és vegyétek fel. Eltörtem a lábát.

Ez nem volt egészen igaz, mert a közlegény maga volt elbukásának oka, ugyanis az az előnye ennek a lábszár védelemnek, hogy minél erősebb az ütés, annál nagyobb az ütő veszedelme.

Slane odament Jerry Blazes-hez s tüntető aggodalommal tekintett le rá; Simmonsot, aki sírt a fájdalomtól, elvitték.

- Remélem, nincs nagy baja, - mondta Slane.

Az őrnagy elájult, egy csunya lyuk ment vállán keresztül. Slane letérdelt mellé és mormogta magában: «Azt hiszem, meghalt. Akkor vége az én szerencsémnek».

De az őrnagynak az volt megírva a sors könyvében, hogy még sokszor vezesse csatába ütegét lankadatlan erővel. Elvitték és ápolták, gondozták, amíg föl nem épült, s ezalatt az üteg megvitatta az ügyességet, ahogy Simmonst elfogták. Imádták őrnagyukat s mikor visszatért a gyakorlótérre, olyan jelenet keletkezett, amilyenről nem szól a katonai rendtartás.

Nagy volt Slane dicsősége is. A tüzerek háromszor le akarták itatni naponként legalább két hétig. Még a saját ezredének ezredese is gratulált neki hidegvéréhez s a helyi lap hősnek nevezte. Ezek a dolgok nem tették elbizakodottá. Mikor az őrnagy pénzt és köszönetet adott neki, elfogadta az egyiket és félretette a másikat. De volt egy kérése és sokszoros «bocsánatot kérek»-kel adta elő. Megtehetné-e az őrnagy, hogy az ő esküvőjének a fényét emelje négy tüzérrel, melyet a bérelt batár elé fognak? Az őrnagy beleegyezett és az üteg megtette. Fényes esküvő volt.

*

- Hogy mér tettem? - mondta Slane káplár. - Persze hogy a lovakér. A menyasszonyom nem nagy szépség, de mégsem akartam bérelt fogatot. Jerry Blazes? Ha énnékem nem köllött vóna tüle valami, Sim kocsonyává apritotta vóna Jerry Blazes szép fejit, mer nem sokat törődtem vóna vele.

Simmons közlegényt felakasztották; az ezredes azt mondta, hogy az ivás volt az oka, a lelkesz biztos volt benne, hogy az ördög; Simmons úgy képzelte, hogy mind a kettő, de nem tudta biztosan, csak azt remélte, hogy az ő sorsa intő példa lesz társainak, és féltucat «intelligens publicista» hat gyönyörű vezércikket írt «A bűnözés terjedéséről a hadseregben».

De senki sem gondolt arra, hogy össze lehet hasonlítani «a vérengző Simmonst» a nevető, vihogó iskoláslányokkal, akikről történetem elején beszéltem.

«BLACK JACK».

Ahogy a három muskatéros megosztja egymással pénzét, dohányát és italát, ahogy védik egymást a kaszárnyában vagy a táborban, ahogy örülni tudnak egymás örömeinek, éppúgy osztoznak egymás bánatában is. Amikor Ortherist fékezhetetlen nyelve börtönbe juttatta egy évszakra át, vagy amikor Learoyd összedobálta ruháját és felszerelését, vagy amikor Mulvaney belemerült az ivásba és összeveszett föllebvalójával, a gond mindig meglátszott a másik kettőnek arcán is. És az ezredben a többiek tudták, hogy ilyenkor nem tanácsos megjegyzést tenni vagy gúnyolódni. Ők hárman rendesen elkerülik az inspekciós szobát és mellette a sarok-boltot; ezt a fiatalabbaknak hagyják, akik még nem vetették el a csikófogukat; de néha mégis megesik - - -

Például egyszer Ortheris ott ült Amara erőd főkapujának felvonóhídján, kezei zsebébe voltak dugva, pipája lefelé fordítva a szájában. Learoyd hosszában elterült a bástyater gyepén és sarkait égne emelte. Arrafelé jöttem és kérdezősködtem Mulvaney felől.

Ortheris leköpött az árokba és fejét rázta.

- Nem jó most ránézni, - mondta Ortheris, - olyan mint egy teve. Hallgassa csak.

A veranda padlóján, szemben a cellákkal az őrszoba mellett, egyenletes lépéseket hallottam, mintha egész hadsereg lépkedne. Húsz lépés ment *crescendo* és azután húsz *diminuendo*.

- Ez ú, - mondta Ortheris, - ez ú! Bekapta a legyet egy fene gomb miatt, amibe pedig a pofáját is megláthatta az ember, meg egy pár szó miatt, amit mondott.

Mulvaney büntetésben volt: föl-alá kellett járnia egy bizonyos számú óra hosszat teljes felszerelésben, puskával, bajonettel, municióval, borjával és felsőkabátban. Nagy sérelem volt ez számára. Én majdnem a várárokba estem meglepetésemben és haragomban, mert Mulvaney mindig a legfessebb katona volt, és soha egy világért sem ment volna ki rendetlenül vagy nem tisztán.

- Melyik őrmester büntette meg? - kérdeztem.

- Persze hogy Mullins - mondta Ortheris. - Egy ember sincs, aki így bánt volna vele. De Mullins nem ember. Ronda malacnyúzó ú, nem más.

- Mit szólt hozzá Mulvaney? Ő nem az az ember, aki ezt szó nélkül hagyja.

- Mit szót! Jobb lett volna neki, ha befogja a pofáját. Szent isten, hogy neveltünk! «Őrmester úr, - mondja ú, - maga aszongya, hogy piszkos vagyok. Jó van, - mondja ú, - ha a felesége engedi, hogy maga fújja ki az órát, akkor maj tudja, mi a piszok. Magát nagyon rosszul nevelték, őrmester úr», - mondja ú. És akkor közbevágtunk. De gyakorlat után, mikor visszagyüttünk, Mullins a szemibe vágta az inspekciós szobába, hogy Mulvaney disznónak szidta és tudja isten még minek nem. Ismeri az úr Mullinst. Azt akarja, hogy a fejit beverjék. Fene hazug disznó ú! «Három óra *can and kit*,¹ - mondja az ezredes, - nem azért mer piszkos vótál a gyakorlaton, hanem mer mondtál valamit Mullinsnak, noha nem hiszem, hogy azt mondtad, amit ú mond, hogy te mondtad». S Mulvaney elment, egy szót se szót. Tudja, hogy az ezredes úr előtt egy szót se szól, mer fél, hogy még nagyobb baj lesz belüle.

Mullins, egy nagyon fiatal és nagyon hájas őrmester, akinek a modorát részben a veleszületett gonoszság, részben a rosszul megemésztett iskolázás tette olyanná, amilyen, jött a hídon át és durva hangon kérdezte Ortheristől, mit csinál.

¹ Annak a büntetésnek a neve, amit Mulvaneyra szabtak.

- Én? - mondta Ortheris. - Hó! várom a tisztí kinevezésemet. Nem látta erre felé gyünni?

Mullins elvörösödött és tovább ment. Halk csuklás hallatszott a bástyater felől, ahol Learoyd feküdt.

- Nagyon várja má a tisztí kinevezést, - magyarázta Ortheris; - jaj annak a csapatnak, amelyiknek vele lesz dóga! Mikor akarja az úr? Négy órakor! Mulvaney kiszabadul egy fél óra múva. Nem akar egy kutyát venni, uram? Kölyökkutya, bízhatik benne, - félig Rampore, az ezredes úr agarátú.

- Ortheris, - feleltem komolyan, mert tudtam, mi jár a fejében, - azt akarod mondani, - - -

- Nem pízta akarok az úrtú kérni, - mondta Ortheris, - el akarnám adni a kutyát az úrnak, jól és ócsón, de... tudom, hogy Mulvaneynek kéne valami, ha kiszabadul, de nekem nincs egy vasam se, meg neki sincs. Szeretném eladni a kutyát. Isten uccse szeretném.

Árnyék esett a hídra s Ortheris kezdett a levegőbe emelkedni, egy kéz húzta föl a gallérjánál fogva.

- Nem kell semmi, Ortheris tesvír, - mondta.

Learoyd nyugodtan s az árok fölött tartotta a fiút. - Nekem van egy rupím és nyolc annám. - Megmutatta a két pénzdarabot és letette Ortherist a felvonóhíd sínjére.

- Nagyon jó - mondtam én, - hova mentek?

- Elmegyünk vele, ha kiszabadul, két mérföldnyire vagy három, négyre.

A lépések odabent megszűntek. Hallottam, amint a borjú tompa ütéssel az ágyra esett, azután csörögtek a fegyverek. Tíz perc múlva Mulvaney megjelent a napfényben a fölvonóhídon, kifogástalan öltözetben, ajkát összeszorította és arca sötét, mint a fergeteg. Learoyd és Ortheris elugrottak mellőlem és hozzá siettek, mind a kettő oda dörgölődött hozzá, mint a lovak a rúdhöz. Egy pillanat alatt eltűntek az állomás felé vezető úton és én magam maradtam. Mulvaney nem akart megismerni, ebből is láttam, hogy a baj súlyosan nehezedett rá.

Felmásztam az egyik bástyára és néztem, amint a három muskatéros alakja mindig kisebb és kisebb lett a síkságon. Olyan gyorsan mentek, ahogy csak tudtak, s fejüket lehorgasztották. Nagy körben mentek a gyakorlótér körül, elmentek a lovasság vonala mellett s eltűntek a folyót szegélyező fák között.

Lassan utánuk mentem s megláttam őket a folyó partján porosan, izzadtan, de még mindig hosszú, erős léptekkel haladtak. Átmentek az erdőn, a hajóhíd felé tartottak és elhelyezkedtek az egyik ponton orrán. Óvatosan haladtam, míg meg nem láttam, hogy három fehér füstgomoly emelkedik fel és oszlik szét a tiszta esti levegőben; tudtam, hogy ismét lepihentek. A hídfőnél integettek felém s oda hívogattak.

- Kösse meg a lovát, és gyűjjön ide, uram, - mondta Ortheris. - Mink mind hazamegyünk ezen a feneette hajón.

A hídfőtől az erdőtiszt bungalójáig² csak egy lépés. A vendéglős ott volt és intézkedett, hogy egy ember fogja a lovamat. Mit kíván az úr, pálinkát vagy sört? Ritchie Szahib itt hagyott egy féltucat palack sört, de mivel az úr Ritchie Szahib barátja és ő, a vendéglős, szegény ember...

Csendesen megtettem a rendelést és visszamentem a hídhöz. Mulvaney levetette csizmáját s ujjait a vízbe mártogatta; Learoyd hátára feküdt a pontonon, Ortheris meg úgy tett, mintha egy hosszú bambusszal evezne.

² *Bungalow*, egyszerűen épült egyemeletes ház Indiában.

- Vén bolond vagyok, - mondta Mulvaney elgondolkozva, - hogy ide hoztalak titeket, mer rossz kedvem van és morcos vagyok, mint egy gyerek. Én aki má katona vótam, mikó Mullins, ez az átkozott, öt sillingér egy héten gürcőt és azt se kapta meg! Fiuk, öt mérföldnyire hoztalak el benneteket csupa bolondságbú.

- Nem nagy eset, ha te jól érzed magadat, - mondta Ortheris és ismét a bambusszal kezdett dolgozni. - Itt is éppen ojan jó, mint máshun.

Learoyd felmutatta az egy rupít és nyolc annát és a fejét rázta gondterhelten.

- Öt mérföldnyire a kantintúl, Mulvaney büszkesége miatt.

- Tudom, - mondta Mulvaney bűnbánólag. - Minek gyüttetek velem? Hanem azé nagyon fájít vóna, ha nem gyüttök, pedig elég öreg vagyok mán, hogy ezt is beláthatnám. De levezeklem. Iszok egy korty vizet.

Ortheris éleset sivített. A bungaló pincére ott állt a korlát mellett egy kosárral és nem tudta, hogyan másszon le a pontonra.

- Tudhattam vóna, hogy az úr tud itókát keríteni még a megveszekedett sivatagba is, - mondta nekem Ortheris hálásan. Azután a vendéglős emberéhez fordult:

- Ide azzal a három üveggel. Aranyat ér mindegyik. Jock, te hosszi kezű kódís, nyúj utána és hozd ide.

Learoyd egy perc alatt oda hozta a kosarat a pontonra s a három muskatéros oda gyülekezett köréje kiszáradt ajakkal. Ittak az egészségemre illő formában, erre azután jobban ízlett a dohány. Lenyelték mind a sört és elhelyezkedtek festői helyzetben, hogy bámulják a lemenő napot, - és egyik sem szólt egy szót sem egy ideig.

Mulvaney feje lehanyatlott mellére és azt hittük, hogy alszik.

- Miért jöttetek el ilyen messzire? - kérdeztem Ortheristól.

- Hogy megjárassuk, azér. Ha büntetést kap, mindig lejáratjuk. Ijenkó nem lehet neki dumáni, de magára se szabad hagyni. Hát ijenkó elvisszük magunkkal.

Mulvaney fölemelte fejét és a lemenő napba bámult.

- Rajtam vót a puska, - mondta elgondolkozva, - rajtam vót a bajonet és Mullins gyütt ott a sarkon, az arcomba nízett és vigyorgott. «Te nem tudod kifújni a magad órát», - mondja ű. Azt nem tudom megmondani, hogy mit gondúhatott magábo Mulvaney, de szűz anyámro, annyit mondhatok, hogy ebbe a minutábo közelebb vót a halálhó, mint én akármikor egész életembe, pedig ez is kevesebb, mint egy hajszál.

- Igen, - mondta Ortheris nyugodtan, - szép dolog vóna, ha te ott vóná leszedett gombokkal, előtted a banda s menné előre lassú léptekkel. Mink első sorbeli emberek vagyunk, én meg Jack, ha a regiment négyszögbe áll. Feneette szép vóna te ott. «Az úr adta, az úr elvette, dícsértessék az úr neve», - mondta furcsán és különös hatással.

- Mullins! Mi az a Mullins? - mondta Learoyd lassan. - Én egész század Mullinst vállalnék magamra. Mulvaney, ne legyé bolond!

- Téged nem büntettek azér, amit nem csinyátá és azután még ki is csúfút. Az kevesebb vót, mint amér a Tyrone pokolra akarta küdeni O'Harát, a helett, hogy ű a maga kedve szerint ment vóna oda, mikor Rafferty lelúte, - felelt Mulvaney.

- És ki akadályozta a Tyronét, hogy nem tette? - kérdeztem én.

- Ez a vén bolond, aki mos mérges, hogy nem szurta le azt a disznó Mullinst.

Feje ismét lehanyatlott. Mikor felemelte, reszketett és két kezét társainak vállára tette.

- Kijárottátok belülem az ördögöt, fiuk, - mondta.

Ortheris kiütötte pipájából a tüzes parazsat szőrös keze fejére.

- Aszongyák, hogy a pokol melegebb, mint ez, - mondta, miközben Mulvaney hangosan káromkodott. - Figyelmeztetek. Nézz csak oda át! - és egy rombadőlt templomra mutatott a folyó túlsó partján. - Én, meg te, meg ű (- rám mutatott a fejével -) ott vótunk egyszer, amikor az csúfot csinát velem. Te meg ű megakadályoztatok, hogy ojat tegyek, - ű meg örüt, hogy meglóghatott. Te mos még jobban csúfot csinász magadbú.

- Ne törődj vele, Mulvaney - mondtam én. - Dinah Sadd egyelőre nem akarja, hogy felakaszsd magadat, és te se akard. Mondd el a Tyrone és O'Hara történetét. Rafferty lelőtte, mert a felesége körül forgolódott. Mi történt ez előtt?

- Nincs nagyobb bolond, mint egy vén bolond. Az úr tudja, hogy mindent tehet velem, amikó beszélek. Aszontam, hogy szeretném kifordítani a Mullins máját? Tagadom ezt, mer félek, hogy Ortheris még fölrad engem. Még beledobna a vízbe, ugye? Maradj békébe, kis ember. Aztán meg, Mullins nem is érdemül meg eksztra parádét, megvetem a gyalázotosat. A Tyrone és O'Hara! O'Hara és a Tyrone! Biz isten, nehéz dolog a régi dógokat előre huzni az ember szájábo, pedig mindig ott vannak a fejibe.

Hosszú szünet következett.

- O'Hara valóságos ördög vót. Az igaz, hogy én megmentettem az életit, az ezred böcsülete kedviér, azér mos mégis megmondom. Valóságos ördög vót, hosszu, bátor, feketehaju ördög.

- Mirű vót szó? - kérdezte Ortheris.

- Asszonyrú.

- Akkor ösmerek egy másikat is.

- Nincs igazad, ha énrám gondúsz, te nyomorút vendégodal. Én is vótam fiatal, mér ne vettem vóna el, amit tudtam. Amikó káplár vótam, kihasznátom-e a rangomat, - egy hiba miatt elvették tülem, ez is az én bajom, - hogy tilos dógot csinállok, mint O'Hara tette? Amikó káplár vótam, haragudtam-e egy emberre, ugy hogy az élete rosszabb legyen, mint egy kutyáé? Hazudtam-e, mint ahogy O'Hara hazudott, amíg a fiatalok, a Tyronebeliek egészen belesápodtak a félelembe, hogy az isten büntetése megöli üket mind együttvéve. Nem tettem! Elkövettem a büneimet, és azután meggyóntam és Viktor atya tud rúlam minden rosszat. O'Harát ott taláták, mielőtt egy szót szóhatott vóna, Rafferty ajtajáná, és senki se tudja rúla a rosszat. De én tudom.

A Tyronékat a régi időbe mindenhunnan regrutáták. Egy csapat Connemarából, egy csapat Portsmouthból, egy csapat Kerryből, ez aztán fene rossz csapat vót, innen-onnan, mindenhunnan, de a legnagyobb részük ír vót, fekete ír. De vannak írek meg írek. A jók ollan jók, mint a legjobbak, de a rosszak rosszabbak a legrosszabbná is. Ez így van. Úgy össze vannak tapadva, mint a tolvajok és senkise tudja, mit akarnak csinyáni, amig valaki fel nem jelenti, akkor a csapat szétszalad. De egy nap múva újra kezdődik, összebujnak üregekbe és szögletekbe, véres esküket mondanak, leszurnak valakit hátúrú, azután elfutnak és várnok a vérdijra, az ígért jutalomra, hogy lássák, érdemes vót-e. Illenek a fekete írek, és ezek a dógok hoznak szégyent egész Irországro; és én legyilkúnám üket, ahogy egyet má majnem legyilkútam.

De hát nem akarom szaporítani a szót. A szobámbo - ez akkó vót mielőtt megházasodtam, - még tizenkét fickó vót bekvártélozva, a legrondább dögök, ollan emberek, akik se nevetni, se beszéni, se inni nem tudtak ugy, mint más emberek. Rajtam akarták megpróbáni minden

huncutságukat, de én egy vonalat húztam az ágyom körü, és aki ezen át mert lépni, az három napra kórházba került.

O'Harának piktye vót erre a szobáro, ű volt az őrmesterünk, és semmit se tudtunk csinyáni, hogy meg legyen elégedve. Fiatabb vótam, mint most, és én ki nem nyitottam a számot, akármillén büntetést kaptam. De másképpen vótak a többiek, nem tudom mér, csak azt tudom, hogy némellik ember alávalónak születik és mingyá komisz gyilkosságra vetemedik, mikor az ököl is elég. Egy idő múva megváltoztak én irántom és rettenetessen barátságosak lettek mind a tizenketten és kórusba szidták O'Harát.

- Ejha! - mondom én, - O'Hara valóságos ördög és ezt nem is tagadom. De ű az egyetlen ember a világon? Menjen a fenébe. Majd beleun, hogy a ruhánkot piszkosnak találjo és hogy a holmink nincs jól tartal.

- De mi nem engedjük, hogy menjen, - mondják űk.

- Hát akkó tartásatok meg magatoknak, - mondom én, - de nem sok hasznatok lesz belüle.

- Illetlenül viselkedett Glimmy feleségivel, - mondja egy másik.

- Ismeri azt az asszonyt az egész regement, - mondom én. - Mi ütött belétek, hogy ollan kényesek lettetek egyszerre?

- Hát nincs piktye neki minnyájunkra itt a szobábo? Akármit csinyálunk, mingyá megbüntet, - mondja egy másik.

- Ez igaz, - mondom én.

- Akarsz-e segíteni, hogy valamit tegyünk, - mondja egy másik, - egy illen nagy bátor ember, mint te?

- Beverem a fejit, ha hozzám mer nyúni, - mondom én. - Odavágom neki, hogy hazudik, ha azt mondja, hogy piszkos vagyok és beledugnám a tüzérek gödreibe, ha nem várnám az új stráfokat.

- Ez az egész, amit csinyáni akarsz? - mondja egy másik. - Nincs benned több tűz, te vértelen bornyu.

- Vértelen lehetek - mondom én; visszamentem az ágyomra és újra megcsinyátom a vonalat köröskörü; - de tudjátok, hogy aki ezen a gyelen körösztü mer lépni, annak még kevesebb vére lesz, mint nekem. Senki se taníjjon engem beszéni, - mondom én. - Értsétek meg, semmi közöm ahho, amit csinyáni akartok, és én nem emelem föl az öklömet a föllebbvalóm ellen. Mer valaki ide gyünni? - mondom én.

Nem mozdútak, pedig adtam nekik elég időt, hanem ott álltak morogva és összesugdosva a szoba egyik végibe. Föltettem a sapkámot és kimentem a kantinba, nem sokat gondúva magammal. Ott aztán csunyán berugtam, de csak a lábomba. A fejem tiszta maradt.

- Houligan, - montam egy embernek az E kompániábú, aki jó barátom is vót; - be vagyok állítva a derekamtu lefele. Add ide a vállodat, hogy támoszkodjak rá és vezess az udvaron körösztü a magos fübe. Ott maj kialszom, - mondom én, és Houligan, - azúta mán meghót, de jó fiu vót amíg élt, - velem gyütt és megfogott, ha fére léptem, amíg el nem értünk a magas fűhó, és isten uccse forgott körülöttem az ég meg a föld. Oda mentem, ahun legsűrűbb vót a fű és ott kialudtam magambu az italt nyugodt lelkiösmerettel. Nem akartam sokszó belekerüni a könyvekbe, mer a lapom tiszta vót mán egy félév óta.

Mikó fölébredtem, az ital kipárolgott belülem, és úgy éreztem magamat, mintha egy nőstény macska mászkát vóna a szájomba. Nem jól birtam abba az időbe az italt. Mos sokkal jobban bírom.

- Megkeresem Houligant, hogy öntsön egy dézsa vizet a fejemre, - gondútam magamba és föl akartam kelni, de ekkor hallottam, hogy valaki mondta: «Mulvaneyra lehet tóni az egészset, mer ű ollan hűtlen kutya».

- Ohó! - mondom én és a fejem úgy vert, mint a harang az őrségen, - mit lehet erre a fiatal emberre tóni, hogy Tim Vulmea meg legyen elégedve? - Mert Tim Vulmea vót az, aki beszét.

Hasra fordútam és másztom a fübe arra fele, ahunna a beszéd gyütt. Ott vót egy kis darabkán mind a tizenkettő az én szobámbeli, a száraz fű úgy mozgott a fejük fölött, mint a sötét gyilkosság a szivükbe. Egy kissé fére huztam a füvet, hogy jobban lássak.

- Mi az? - monta az egyik ember és felugrott.

- Egy kutya, - mondja Vulmea. - Jó fickó vagy te! Ahogy montam, Mulvaneyra toljuk az egészset, ha baj lesz belüle.

- Nehéz dolog, bajba keverni egy ember életit, - mondja egy fiatal ember.

- Köszönöm ezt neked - gondolom én. - De ugyan mi a fenét gondútak ki ezek ellenem?

- Ollan könnyű ez, mint meginni egy pint bort, - mondja Vulmea.- Hét órakkó vagy ollan tájbo O'Hara mén a házosok szálláso fele, hogy meglátogassa a Slimmy feleségit, a disznó! Az egyik közülünk hirt ad róla a szobábo, mink osztán nagy lármát csapunk, nevetünk, dörömbülünk és a cipeinket hajigáljuk. O'Hara oda gyün, hogy csöndet parancsullon, anná inkább, mer a szobalámpo is leverődik a nagy komédiábo. Egyenessen oda mén majd a tulsó ajtóhó, ahun a verandalámpo van, ott tisztán látszik maj az alaktya a világosságbo. Ű meg nem lát bele a sütétbe. Egyikünk osztán elsüti a puskát, közlérü köll lüni, szégyen vóna ha el nem taláná. Mulvaney puskájo lessz az, amellik ott van a fogas szélin, - nem lehet eltéveszteni azt a hosszú tusú dögöt még sütétbe se.

A gazember még csufnevet mert adni az én régi öreg puskámnok csupa féltékenységbü, - errü meg vótam győződve, - ettü még dühösebb lettem.

De Vulmea foltatta:

- O'Hara összeesik, ezalatt meggyujtjuk megin a lámpát, akkorra mán öt-hat közülünk ott lessz a Mulvaney mellin és gyilkost, rablót kajabánok. Mulvaney ágyo közel van az ajtóhó, a füstülgő puska ott lessz alatta, amikó letaszítottuk. Az egész ezred tudja, hogy Mulvaney többször szidta O'Harát, mint akárki közülünk. Senki se kételkedik benne a hadi törvénszék előtt. Lehetséges-e, hogy tizenkét böcsületes katona bevádulla az életit egy ollan kedves, nyugodt, csöndes embernek mint Mulvaney, aki vonalat huz az ágyo körü és azzal fenyeget, hogy agyonüti, aki át meri lépni, ezt igaz hittal bizonyíthatjuk.

- Szűz anyám! - gondolom magamba, - és az emberbe forr a természete és összeszorul az ökle! Ezek az alávaló kutyák!

Nehéz izzadság csurgott le az arcomon, mer gyöngé vótam az italtú és nem is vótam egészen magamná. Ott feküdtem nyugodtan és hallgattam, hogyan esküsznek össze az életem ellen és mesének el történeteket, amiket egyszer vagy máskor elkövettem; és mondhatom, alig vót köztük ollan, ami nem lett vóna nagyszerű. Mindig böcsületes dolog vót, mer soha, senki ellen se emeltem föl a kezemet, ha a másik nem kezdte.

- Jól van - mondja az egyik, - de ki fog majd lüni?

- Hogy kicsoda? - mondja Vulmea, - hát ki más mint Mulvaney... a hadi törvénszék előtt.

- Úgy van - mondja az az ember, - de kinek a keze huzza meg a ravaszt *a szobábo*?

- Ki teszi meg? - kérdezte Vulmea és körülnézett, de senki se válaszút. Elkezdtek disputáni, de Kiss, aki nagyon szeretett kártyázni, aszongya: «Bizzuk a kártyáro!» Kinyitotta kabátját és kivett egy pakli zsiros kártyát. A többiek belementek a dologba.

- Oszdad, - mondja Vulmea és egy nagyot káromkodott, és a fekete átok vergye meg azt, aki nem teszi meg a kötelességit, ha a kártyo ráesik. Amen!

- *Black Jack* (a fekete Jack) a mester, - mondja Kiss osztás közben.

Tetszik tudni uram, a pik ász az a kártyo, amellik mindig csatát, gyilkosságot, hirtelen halált jelentett.

Kiss osztott először, de nem vót semmi jel, csak az emberek vótak halaványok a lelkük zakatolásátú. Kiss osztott másodszor és egy kis szürke világosság volt az arcukon. Kiss osztott harmadszor és elkékütek. «Nem vesztettél?» kérdezte Vulmea és az izzadságot törüte arcárú; «végezzünk gyorsan!» «Gyorsan gyün», - mondja Kiss és odadobgya neki a kártyát, ... és térgyire esik a *Black Jack*. Minnyájukbú kitört a nevetés.

- Vesztesség három *penny*, - mondja az egyik, - ócsón szabadútá.

De láthattam, hogy minnyájon egy kissé elhuzódtak Vulmeátú s hagyták a kártyával játszoni. Vulmea kezdetbe egy szót se szót, csak az ajkát nyalta, mint egy macska. Azután fölemelte a fejít és megeskette az embereket, minden ismert esküvel, hogy mellette lesznek nemcsak a szobábo, hanem a hadi törvényszék előtt is *ellenem*. Megmonta, hogy az öt legerőssebb teríjen le engem az ágyro, mikor eldördül a lövés, egy másiknak megmonta, hogy ű ótsa el a lámpát, egy harmadik tótse meg a puskámot. Ezt nem akarta ű maga megtenni; ez furcsa vót, mer ez igazán nem nagy dolog.

Azután még egyszer megesküdtek, hogy nem csalják meg egymást és kimásztok a fűbű különböző iránybo kettesével. Szöröncse, hogy nem gyüttek felém. Beteg lettem a félelemtű a gyomrom fenekin.

Miután elmentek, visszamentem a kantinba és kértem egy korsóval, hogy valami gondulat gyűjjön a fejembe. Vulmea is ott vót, nagyon ivott és nagyon udvarias vót hozzám.

- Mit tegyek? mit tegyek? - gondútam magamba, mikó Vulmea elment.

Most begyütt a fegyverkovács-örmester nagy lármával; nem volt megeleégedve senkivel, mer hogy most hozták be az új Martini-Henry puskát és az emberek sokszó megbosszantották a rendelkezései miatt. Hosszu ideig tartott, amig megtanútam, hogy kell visszahuzni az irányzékot és visszafordítani lövés után.

- Micsoda szabólegényekkel van dógom, - mondja a fegyverkovács-örmester. - Itt van ez a Hogan, az óra ollan lapos, mint ez az asztal, itt van mán egy hete, és minden kompánia elküdi az embereit, akik reszketnek mint a kocsonya.

- Mi a baj Hogannal, örmester úr, - mondom én.

- Mi a baj! - mondja az örmester; - úgy mutattam neki, mintha az anyja vónék, hogy hogyan köll elsütni egy Martinit, és egésszen jól és könnyen csinyáto. Montam neki, hogy vegye föl mégegyszer és lűjön el egy vaktótést. Megtette, de nem tette bele a tút a leeső blokba, hát persze, hogy amikó elsütötte, megütötte a visszaeső blok. Szöröncséje, hogy vak tótés vót, éles tótés kiütötte vóna a szömit.

Alig látszottam okosabbnak, mint egy főtt bornyufej.

- Hogy van ez, örmester úr? - mondom én.

- Így van ez, te buta kölök, de meg ne tedd, - mondja ű.

Erre aztán megmutat nekem egy mintát; a háto le van vágvo, hogy a belsejit lehessen látni, és úgy örűt, hogy mérgeződhetett, hogy megmutatta kétszer is, hogy mit csinyát Hogan.

- Ez onnan van, hogy nem ösmeritek a fegyvert, amit kaptok, - mondja ű.

- Köszönöm, őrmester úr, - mondom én; - majd elgyűvök közelebbi utbaigazításért.

- Nem jössz, - mondja ű. - Tartsd távol a tisztító pácát a hátsó tütől, mer különben bajba kerűsz.

Kimentem és táncúni szerettem vóna nagy örömömbe. Ők megtötik a puskámot, amíg nem vagyok ott, gondútam magamba és visszamentem a kantinba, hogy úgy legyen, ahogy akarják.

Este felé a kantin tele van emberekkel. Úgy tettem, mintha má sokat ittam vóna és a szoba-társoim egyenkint mind begyűttek, Vulmea is velük. Elmentem, nehezen és ingadozva mentem, de nem úgy becsípve, mint ahogy az emberek gondúták. Bizony igaz, egy patrón hiányzott a táskámbú és benne vót a puskábo. Dühös vótam ellenük és a golyót kihuztam belüle a fogammal ollan gyorsan, ahogy csak birtam, mert a szoba üres vót. Aztán fogtam a csizsmámot meg a tisztító pácát és kiütöttem a tüt a leeső blokbú. Millen édes hang vót nekem, mikor a tú a földre esett! Belettem a patrontáskámbo egy kissé bepiszkítottam a nyílásokat a lemezen, mikó visszatettem a blokot.

- Ez maj megteszi a dógát, Vulmea, - mondom én és lefeküdtem az ágyomra. - Csak gyertek ide, az egész szoba a mellemre úhet. Mondhatom, tik vagytok a legnagyobb gazemberek, akik megérdemlik a kötelet.

Nem vót bennem szánolom Vulmeáért. Vagy a szemit vagy az életit, nem sokat törődtem vele.

Szürkületkó visszagyűttek mind a tizenketten, és mind ivott. Úgy tettem, mintha aludnák az ágyon. Az egyik ember kiment a verandáro. Amikó fütyűt, elkezdtek lármázni a szobábo és rémisztő zajt csaptak. De nem szeretnék még egyszer illen nevetést hallani. Ollanok vótak, mint az örűt sakálok.

- Halgassatok mán evvel a komisz lármával, - mondta O'Hara a sötétbe, mer elaludt a szobalámpo. Hallottam, amint O'Hara megy kifele, meg amint az én puskám kopog a fogason, az emberek nehezen lélegzettek, amint az ágyom mellett álltok. Láttom O'Harát a verandalámpo világosságábo s azután hallottam a puskám dördülésit. Hangossan sikított a szegény, mer rosszú bántok vele. A másik perbe má öt ember tartott le.

- Menjete a fenébe, - mondom én; - mi bajotok?

Ekkor Vulmea a földön ollat ordított, hogy meg lehetett hallani az álomás egyik végitű a másikig.

- Meghaltam, megöltek, vak vagyok! - mondta ű. - Minden szentek könyörűjenek rajtam. Küdjetek Constant atyáér! Küdjetek érte, hagy pusztújak el.

Ebbű má tudtam, hogy nem halt úgy meg, ahogy szerettem vóna.

O'Hara nyugodtan fölvette a veranda-lámpát.

- Má megin micsoda gázságot csinátotok? - mondja ű, és Vulmea felé fordítja a lámpát, aki tele vót vérrel tetötű talpig. A leeső blok szabadon mozgott egy egész tötés puskapor mögött; jó hogy nem vettem le rúla a rezet, mikor kivettem a golót, vót valami, ami telles erőt adott neki és megvágto Timet az ajkátú egésszen a jobb szöme szögletéig, összetépte a szömpilláit és onnan fölfele a homlokán át a hajáig. Ollan volt mint egy szántás, ha megérti az úr, nem egyszerű vágás; és még sohase láttom embert úgy vérezni, mint Vulmea. Az ital és az étel,

ami benne vót, még jobban hajtotta a vérit. Amint az emberek, akik a mellemen útek, hallották O'Harát beszéni, szétszaladtak és udvariassan kérdezték:

- Mi az, őrmester ur?

- Mi az! - mondja az őrmester és megrázza Timet. - Tik tudjátok, mi ez, ti veszekedett gaz kutyák! Hozzatok egy *doolie*-t (indiai hordozható pad) s vigyétek el ezt a jajgató fickót. Maj még többet is hallotok errű a dolgrű, mint ahogy szeretnétek.

Vulmea fölült, kezibe temette a fejit és Constant atya után jajgatott.

- Hadd csak! - mondja O'Hara és hajáná fogva felhuzza. - Nem vagy ugy meghalva, hogy ne ühetné tizenöt esztendőöt, amér le akartá lűni engem.

- Nem akartam, - mondja Vulmea, - magamat akartam meglűni.

- Ez furcsa - mondja O'Hara, - mer a kabátom eleje egészen fekete a puskaportű. - Felvette a puskát, amely még egészen meleg vót és elnevette magát. - Maj pokol lesz az életed, - mondja ű, - a gyilkosság kísérlete miatt és mer nem tartottad tisztán a puskát. Elősször fölakasztanak, azután kapsz még négy heti dutyit. A puskánok kampec, mondja ű.

- Ez az én puskám, - mondom én és odagyűvök, hogy megnézzem. - Vulmea, te gazember, micsinátá vele? Erre felelj.

- Hagyj békembe - mondja ű, - meghalok.

- Várok, amig jobban lesz - mondom én, akkor maj mink ketten elintézzük a dógot.

O'Hara elhelezte Timt a *doolie*-ban, nem nagyon gyöngéden, de mindegyik fiu ott maradt az ágyo mellett, ez nem mutatta, hogy ártotlanok. Kerestem mindenhun a feljegyzőkönyvem, de nem tudtam megtanáni. Sohase kerűt elő.

- Most mit teyek? - mondja O'Hara, kezibe lóbáva a veranda-lámpát és végig kutatta a szobát. Haragudtam O'Haráro és megvettem, de mos, hogy má meghalt, mégis meg kő mondani, hogy derék ember vót. Mos a purgatoriumba kinlódik, de szeretném ha hallaná, hogy amikor ott állt és végig nízett a szobábo és a fiuk rőszkettek a szöme előtt, láttom, hogy derék ember és megszerettem.

- Mit teyek? - monta megint O'Hara, és hallottuk egy asszonynak csöndes, gyöngé hanggyát a verandábo. A Slimmy felesége vót, próbáto letürűni a zsebkendőjivel a puskaport a kabátja elejirű.

«Derék ember vagy - gondútam magamba, - egy derék ember meg egy rossz asszony».

Senki se szót egy ideig semmit. Minnyájon szégyelték magukat, nem tudtak beszéni.

- Mit gondúsz, mit fog csinýáni? - mondja végre az egyik közülük. - Tudja, hogy minnyájon benne vagyunk.

- Hát ugy vagyunk? - mondom az ágyomrű. - Aki ezt nekem meri mondani, annak ellátom a dógát. Én nem tudom, micsoda titkos gatszágot gondútatok ki, de amit én láttom, tudom hogy nem vattok képesek gyilkűni más ember puskájával, olyan remegő gyávo kutyák vagytok. Aludni akarok, - mondom én, - szétlűhetitek a fejemet, ha akargyátok.

De nem aludtam el hosszu ideig. Csudállo-e?

Másnap reggel mán az egész ezred tudta és nem vót semmi, amit el ne mesétek vóna. O'Hara azt mondta, egyszerűen, hogy Vulmea ugy kerűt bajba, hogy a puskát próbágotta a kaszárnyábo, hogy megnízze a szerkezetit. Lelkemre mondom, vót bátorságo azt mondani, hogy ott vót idejibe és bizonyíthatja, hogy véletlen vót. Egy szalmaszállal le lehetett vóna

teríteni az egész szobát, mikor ezt hallották. Szerencséjük vót, hogy a fiuk mindig próbágták, millen az új puska és sokan megpróbáták, hogy szalmaszálot dugtak a zárbo, amellik a ravasz mellett van. A Martini puskák első darabjai nem vótak beborítva és én is próbátom meglazítani az enyimet.

- Én nem türom ezt az örültséget, - mondja az ezredes, - Maj letöröm a Vulmea szarvát, - mondja ú, de mikor meglátto összekötözve és jajgatva a kórházbo, megváltoztatta szándékát. - Legyen gondja rá, hogy hama főgyógyullon, - monta a doktornak és így is bántok Vulmeával. A véres kötések az arcán, az egyik ódalán földagadva, jobban elijesztette a fiukat attú, hogy a puskák belsejit vizsgálóssák, mint akarmiféle büntetés.

O'Hara nem adta okát, hogy mér monta ezt, s az egész szoba örút és nem vót kíváncsi; de ezután még jobban haragudott rájuk, mint azelőtt. Egyszer egy napon fére hivott nagyon udvariassan, mer tudott illen is lenni, ha akart.

- Jó katona vagy, de nagyon szemtelen fickó, - mondja ú.

- Beszéllel szépen, őrmester úr, - mondom én, - mer megint szemtelen leszek.

- Nem rád vall, - mondja ú, - hogy ott hagyod a puskát a fogason hátsó tű nékú, mer nem vót benne a tű, mikó Vulmea elsütötte. Máskép ott köllött vón lenni a törött résznek a lukakba, - mondja ú.

- Őrmester úr, - mondom én, - nemsokat ért vóna az élete, ha a tű a helin lett vóna, de bizony isten, az én életem is annyit érne nekem, ha megmondanám, hogy ott vót-e vagy sem. Örüllön, hogy a goló nem vót ott, - mondom én.

- Ez igaz, - mondja ú és megpödri bajcát, - de nem hiszem, hogy te is benne vótá a dologba.

- Őrmester úr, - mondom én, - az ökleimmel ki tudom verni egy emberbú tiz perc alatt az életet, ha az illető nem tetszik nekem; mer jó katona vagyok és azt akarom, hogy úgy is bánnyonak velem, és amíg az ökleim az enyimek, elég erőssek minden munkáro, amit el akarok intézni. Nem ütnek vissza énrám! - mondom én és a szöme közé nizek.

- Derék ember vagy, - mondja ú és a szömem közé níz, és jó darab ember vót, - derék ember vagy, - mondja ú, - és szeretném, csak pusztá tréfábú, hogy én ne lennék őrmester és te ne lenné közlegény; gondolom, nem tartasz gyávánok, ha ezt mondom.

- Nem én, - mondom én. - Láttom az őrmester urat, amikor Vulmea avval a puskával dógozott. De őrmester ur, - mondom én, - fogadja el tülem a jó szót, beszéljünk mint ember az emberrel sarzsi nékú, pedig hát nem sok jogom van, hogy beszéljek, mer illen a természetem. Mos nem történt baj, talán legközelebb se történik, de végre, amillen igaz, hogy a Slimmy felesége oda gyútt a verandáro, ollan bizonyos, hogy baj lessz belüle, még pedig nagy baj. Gondulla meg, őrmester úr, - mondom én. - Megéri azt?

- Bátor ember vagy, - mondja ú és nagyot lélegzik. - Nagyon bátor ember. De én is bátor ember vagyok. Menj a magad utján, Mulvaney közlegény, és én is megyek a magamén.

Azontúl nem beszélünk többet egymással, azonban tizenkét szobatársomat, egyiket a másik után, áttették más szobákbo és szétosztották őket a kompániák között, mer nem jó fajzat vót ez, nem vót jó együtt hagyni őket és a tiszt urak látták ezt. Agyonlútek vóna éca, ha tudták vóna, amit én tudok, de nem tudták.

De végre mégis, ahogy ma montam, Rafferty kezitú halt meg O'Hara, mer a felesége körú legyeskedett. Ú ment a maga utján, nagyon jól, - bizony, nagyon jól! Egyenessen ment ezen az uton, nem fordút se jobbra, se balra, és az Úr legyen irgalmas a lelkinék. Amen!

- FigyeljeteK csak! - mondta Ortheris és pipája lendítésével jelezte az erkölcsi tanulságot. - És ebbű a legénybű lehetett vóna Vulmea egy Mullins miatt és egy feneette gomb miatt. Mullins soha életibe nem járt asszonyok után. Mikor Mullinsné egyszer meglátta...

- Ortheris, mondtam gyorsan, mert Ortheris közlegény elbeszélései nagyon vaskosak, nem valók közlésre. - Nézz a napra. Már egy negyed hét.

- Ó uram, háromnegyed óránk van öt és fél mérfödre. Mos má csak fussunk.

A három muskatéros felmászott a hídra és gyorsan eltávoztak a kaszárnyák felé vezető ut irányában. Mikor elértem őket, felajánlottam két kengyelt és egy lófarkat. El is fogadták nagy lelkesedéssel. Ortheris fogta a ló farkát, és ilyen módon gyorsan ügettünk egy nem nagyon járt út homályában.

A kaszárnyák előtti fordulónál kocsizörgést hallottunk. Az ezredes batárja volt, benne ült az ezredes, a felesége és a leánya. Egyet intettem és lovam könnyebb lépésekkel haladt előre.

A három muskatéros eltűnt az éjszakában.

II.
GADSBYÉK TÖRTÉNETE
ELBESZÉLÉS BONYODALOM NÉLKÜL

A SZEGÉNY JÓ MAMA.

SZÍNHELY.

MINNIE THREEGAN *kisasszony hálószobája Szimlában. THREEGAN kisasszony az ablakpárkányon ülve egy tele fiók holmija közt kotorász. EMMA DEERCOURT kisasszony, kebelbarátja, aki eljött, hogy vele töltsse a napot, az ágyon ül s egy báliruha fűzőjével meg egy csomó műgyöngy-virággal foglalatoskodik. Idő: d. u. 5 óra 30 perc, egy forró májusi napon.*

DEERCOURT K. A. És ő azt mondta: «Sohasem fogom elfelejteni ezt a táncot», és én persze azt mondtam: «Ó, hogy lehet ilyen ostoba!» Mit gondolsz drágám, gondolt ő e mellett valamit?

THREEGAN K. A. *(Kihúzva a sok vacak közül egy pár lilaszínű selyemharisnyát.)* Te jobban ismered őt, mint én.

DEERCOURT K. A. Ó, légy jó hozzám, Minnie! Biztos vagyok benne, hogy gondolt. Vagy legalább is biztos lennék benne, ha nem lovagolna mindig avval az útálatos Hagannével.

THREEGAN K. A. Én is azt hiszem. De hogy lehet első táncra így kitaposni a harisnya sarkát? Nézd csak, - hát nem borzasztó ez? *(Tenyerére teríti a harisnya sarkát.)*

DEERCOURT K. A. Nem baj! Úgyse tudod kijavítani. Segíts nekem ezzel a ronda fűzővel. Ezt a zsinórt így húztam, azután úgy húztam s nem tudok vele mégse boldogulni. - Hová tennéd te ezt? *(Mutatja a gyöngyvirágot.)*

THREEGAN K. A. Olyan magosan a vállra, ahogy csak lehet.

DEERCOURT K. A. Elég magas vagyok? Tudom, hogy Olger May-t ez ferdévé teszi.

THREEGAN K. A. De Maynak nincs olyan válla, mint neked. Az övé olyan, mint egy borospalack.

SZOLGA. *(Az ajtón kopog.)* A kapitány úr.

DEERCOURT K. A. *(Ijedten felugrik s keresi a blúzt, amelyet a hőség miatt levetett.)* A kapitány úr! Melyik kapitány úr? Szent Isten! És én nem vagyok felöltözve. De nem bánom.

THREEGAN K. A. *(Nyugodtan.)* Nem is kell. Nem nekünk szól. Ez Gadsby kapitány. Ki akar lovagolni a mamával. Hét nap közül rendszeren ötször eljön.

EGY HALDOKLÓ HANG. *(Egyik belső szobából.)* Minnie, szaladj és adj Gadsby kapitánynak egy csésze teát s mondd meg neki, hogy tíz perc múlva készen leszek. S Minnie, jer ide egy percre, itt van nálam egy drága kislány.

THREEGAN K. A. Hogy a fenébe! ... *(Hangosan.)* Jól van, anyuskám.

Kimegy és öt perc múlva visszajön, kipirulva és ujjait dörzsölve.

DEERCOURT K. A. Milyen piros vagy. Mi történt?

THREEGAN K. A. *(Színpadi suttogással.)* Hatvan centi slussz s nem akarja kiengedni. Hol vannak a karkötőim? *(A toalet-asztalon kotorász s időnként végigfésüli a haját.)*

DEERCOURT K. A. Ki ez a Gadsby kapitány? Nem emlékszem, hogy találkoztam vele.

THREEGAN K. A. Bizonyosan találkoztál. A Harrar-csoportozásba tartozik. Táncoltam vele, de még sohasem beszélgettünk. Hosszú sárga ember, olyan, mint egy tojásból kikelt csirke, rettenetesen hosszú bajusszal. Így jár *(utánozza a lovaglós járást)* és nagyot nyel a torkán, ha nincs semmi mondanivalója. A mama szereti. Én nem.

DEERCOURT K. A. *(Elgondolkozva.)* Növeszti ezt a bajuszt?

THREEGAN K. A. *(A púderpamaccsal elfoglalva.)* Azt hiszem, igen. Miért?

DEERCOURT K. A. *(A miderre hajol és dühösen varr.)* Nem, - semmi - csak -

THREEGAN K. A. *(Szigorúan.)* Csak mi? Ki vele, Emma.

DEERCOURT K. A. Jól van hát! Olger May - Charterisnek a menyasszonya, hiszen tudod, - de ígérd meg, hogy nem mondom el senkinek.

THREEGAN K. A. Megígérem. Mit mondott?

DEERCOURT K. A. Hogy - ha olyan férfi csókol meg *(elpirul)*, akinek nincs bajusza, az olyan - mint ha tojást eszik az ember só nélkül.

THREEGAN K. A. *(Kiegyenesedve, haragosan.)* Olger May útalatos, rémes teremtés és meg is mondhatod neki, hogy én mondtam. Örülök, hogy nem tartozik közénk, - most el kell mennem, hogy megetessem ezt az embert. Rendben vagyok?

DEERCOURT K. A. Hogyne, teljesen. Siess és add át őt anyádnak, azután beszélgethetünk. Én majd hallgatódzok az ajtónál, hogy halljam, mit mondasz neki.

THREEGAN K. A. Nem bánom. Nem félek Gadsby kapitánytól.

Hogy ezt be is bizonyítsa, berohan a szalónba erős, férfias lépéssel, melyet két rövid követ, mintha egy csökönys ló lépne be. Nem veszi észre GADSBY KAPITÁNYT, aki egy függöny árnyékában húzódott meg és tanácstalanul néz körül.

GADSBY KAPITÁNY *(Félre.)* A szeleverdi! Ezt a viselkedést az apjától örökölhette. *(Feláll, hangosan.)* Jó estét, Threegan kisasszony.

THREEGAN K. A. *(Érzi, hogy elpirult.)* Jó estét, Gadsby kapitány. Mama izeni, hogy öt perc múlva készen lesz. Szolgálhatok egy csésze teával? *(Félre.)* Remélem, a mama sietni fog. Mit mondjak én ennek a baromnak? *(Hangosan és hirtelen.)* Tetszik tej és cukor?

GADSBY KAPITÁNY. Cukrot nem kérek, - köszönöm - és nagyon kevés tejet. Hmmm -

THREEGAN K. A. *(Félre.)* Ha megteszi, végem van. Nevetni fogok. Tudom, hogy nevetni fogok.

GADSBY KAPITÁNY *(végigsimítja bajuszát s oldalt felpödríti).* Ha - hmmm. *(Félre.)* Ugyan miről beszélhet ez a kis bestia? Valamivel csak el kell kezdeni.

THREEGAN K. A. *(Félre.)* Ez rettenetes. Valamit mégis csak *kell* mondanom.

MIND A KETTEN *(egyszerre).* Volt - -

GADSBY KAPITÁNY. Bocsánat! Mit akart mondani?

THREEGAN K. A. *(Aki rémült áhítattal figyelte a bajuszt.)* Tetszik tojás is?

GADSBY KAPITÁNY *(ijedten nézi a teaasztalt.)* Tojást! *(Félre.)* Szent Isten! Úgy látszik, gyermekszoba-teát akar rendezni. Bizonyosan megtörülték a száját és ideküldték hozzám, amíg az anyja a ruháival vackolódik. *(Hangosan.)* Köszönöm, nem.

THREEGAN K. A. (*Vérvörös lett zavarában.*) Ó, nem azt akartam mondani. Nem is gondoltam ba-, tojásra. Sót akartam mondani. Nem tetszik valami édesség? (*Félre.*) Majd azt hiszi, hogy egészen bolond vagyok. Csak jönne már a mama.

GADSBY KAPITÁNY (*Félre.*) Bizonyosan gyermekszoba-tea volt s ő most restelli. Nem is olyan *csúnya*, mikor így kipirul. (*Hangosan, eltávozva az asztaltól.*) Látta azt az újfajta csokoládét Pelitinél?

THREEGAN K. A. Nem, én ezeket magam csináltam. Milyenek találja?

GADSBY KAPITÁNY. Ezt? Pompás. (*Félre.*) És ez igaz is.

THREEGAN K. A. (*Félre.*) Most azt hiszi, hogy én bókokra vadászok. (*Hangosan.*) Nem ezt akartam kérdezni; hogy izlik a Peliti?

GADSBY KAPITÁNY (*Lelkesen.*) Össze se lehet ezzel hasonlítani. Hogyan csinálja? Az én *khanszamám* nem képes elkészíteni a bárányon meg a szárnyason kívül a legegyszerűbb dolgokat sem.

THREEGAN K. A. Igazán? Én nem vagyok *khanszama*. Talán ráíjeszt? A cselédeket sohasem szabad megijeszteni. Mert akkor elvesztik a fejüket. Nagyon rossz politika.

GADSBY KAPITÁNY. De mikor olyan ostoba.

THREEGAN K. A. (*Ölébe téve kezét.*) Nyugodtan azt kellene mondani neki: *Ó khanszama dsí!*

GADSBY KAPITÁNY (*Kezd érdeklődni.*) Igazán! (*Félre.*) Ha ez a kis pehelyke mondaná az én vérszomjas Mir Khan-omnak: *Ó khanszama dsí!*

THREEGAN K. A. Azután meg kell magyarázni az ebédet, egyik fogást a másik után.

GADSBY KAPITÁNY. De én nem beszélek a bennszülöttek nyelvén.

THREEGAN K. A. (*Oktatólag.*) Meg kellene tanulnia az irodalmi nyelvet s úgy próbálni.

GADSBY KAPITÁNY. Próbáltam már, de nem lettem tőle bölcsebb. Hát maga?

THREEGAN K. A. Én sohase próbáltam. De a *khanszama* nagyon türelmes velem. Nem haragszik, ha eltévesztem a szavakat.

GADSBY KAPITÁNY (*Félre, nagy méltatlankodással.*) Szeretném látni, hogy Mir Khan lehet-e durva ehhez a leányhoz! (*Hangosan.*) S ért maga a lovakhoz is?

THREEGAN K. A. Egy kissé, nem nagyon. Nem tudom gyógyítani őket, de tudom, hogy mit kell enniük, s én látom el az istálló dolgait.

GADSBY KAPITÁNY. Igazán! Akkor segíthetne nekem. Mit kell fizetni egy *szaisz*-nak a hegyek közt? Az én fickóm azt mondja, hogy nyolc rupít, mert minden olyan drága.

THREEGAN K. A. Hat rupít havonkint s egy rupí Szimla-pótlék - se többet, se kevesebbet. Egy kaszás kap hat rupít. Ez jobb, mintha a vásáron veszi a fűvet.

GADSBY KAPITÁNY (*Csodálkozva.*) Honnan tudja?

THREEGAN K. A. Mind a két módot megpróbáltam.

GADSBY KAPITÁNY. Sokszor lovagol? Még sohasem láttam a Mall-on.

THREEGAN K. A. (*Félre.*) Legalább ötvenszer találkoztunk. (*Hangosan.*) Csaknem minden nap.

GADSBY KAPITÁNY. Igazán! Nem is tudtam. Hmm. - *(Rángatja a bajuszát és egy fél percig hallgat.)*

THREEGAN K. A. *(Kétségbeesetten és kíváncsian, hogy mi fog most történni.)* Gyönyörű szép, én nem nyúlnék hozzá, ha az ön helyében volnék. *(Félre.)* A mama hibája, mért nem jött ki hamarabb. *Akarok goromba lenni.*

GADSBY KAPITÁNY *(Elpirul és gyorsan lekapja kezét.)* Eh - mi! Ó igen! Ha, ha! *(Erőltetetten nevet. Félre.)* Óh, hogy a fene, - Ezt még sohase mondta nekem egy nő. Nagyon vakmerő egy leány! - Ó, ez a gyermekszoba-tea!

EGY ISMERETLEN HANG. Csk! Csk! Csk!

GADSBY KAPITÁNY. Szent Isten! Mi ez?

THREEGAN K. A. Azt hiszem, a kutya. *(Félre.)* Emma hallgatózott, ezt sohasem fogom neki megbocsátani.

GADSBY KAPITÁNY *(Félre.)* Nincs is kutyájuk. *(Hangosan.)* Nem olyan hangja volt, mint egy kutyának.

THREEGAN K. A. Hát akkor a macska volt. Menjünk ki a verandára. Milyen gyönyörű est!

Kilép a verandára s nézi a hegyeken túl a naplementét. A kapitány követi.

GADSBY KAPITÁNY *(Félre.)* Gyönyörű szemek. Nem értem, hogy eddig nem vettem észre. *(Hangosan.)* Táncmulatság lesz szerdán a vicekirály páholyban. Elígérhet nekem egy táncot?

THREEGAN K. A. *(Hirtelen.)* Nem! Nem kell nekem az ön részvét-tánca. Csak azért kéri, mert az anyám mondta. Én csak úgy ugrálok. Hiszen tudja!

GADSBY KAPITÁNY *(Félre.)* Ez igaz, de fiatal lányok nem szokták ezt tudni. *(Hangosan.)* Szavamra mondom, nem. Maga gyönyörűen táncol.

THREEGAN K. A. Hát akkor miért hagyja mindig abba hat forduló után? Azt hittem, hogy tiszteknek nem szabad füllenteni.

GADSBY KAPITÁNY. Ez nem füllentés, higgye el. Igazán szeretnék magával táncolni.

THREEGAN K. A. *(Pajkosan.)* Miért? A mama már nem akar magával táncolni?

GADSBY KAPITÁNY *(Komolyabban, mint ahogy szükséges volna.)* Most nem gondoltam az anyjára. *(Félre.)* A kis boszorkány.

THREEGAN K. A. *(Még mindig kinéz az ablakon.)* Ó, bocsánatot kérek. Valami másra gondoltam.

GADSBY KAPITÁNY *(Félre.)* Kíváncsi vagyok, mit fog még mondani. Még sohasem bánt velem így egy nő. Úgy tesz, - mintha gyalogos altiszt volnék! *(Hangosan.)* Kérem, ne zavarassa magát. Nem érdemes miattam gondolkozni. Édes anyja még nincs készen?

THREEGAN K. A. Azt hiszem, igen. De ígérje meg Gadsby kapitány, hogy nem viszi a szegény, jó mamát kétszer köröskörül a Jakko-n. Ez úgy elfárasztja őt.

GADSBY KAPITÁNY. Ó azt mondja, hogy semmiféle sport el nem fárasztja.

THREEGAN K. A. Igen, de azután szenved. Ön nem tudja, mi az a reuma, s arra kérem, ne engedje kint maradni olyan későig, mikor már hűvösek az esték.

GADSBY KAPITÁNY (*Félre*). Reuma! Azt hittem, hogy egészen frissen ugrik le a lóról. Az ember holtig tanul. (*Hangosan*.) Nagyon sajnálom. Ezt még sohasem mondta.

THREEGAN K. A. (*Izgatottan*.) Persze, hogy nem! Szegény, jó mama sohasem mondaná meg. S kérem, ön se szóljon róla, hogy megmondtam. Ígérje meg! Gadsby kapitány úr, ígérje meg, hogy nem szól róla!

GADSBY KAPITÁNY. Néma vagyok, vagyis - néma leszek, ha nekem ígéri azt a táncot és egy másikat - és ha egy percig énrám akar gondolni.

THREEGAN K. A. De hisz ön nem óhajtja egy csöppet sem. S azután nagyon meg is bánja.

GADSBY KAPITÁNY. Jobban kívánom, mint bármit, s nagyon fog fájni, hogy nem kaptam többet. (*Félre*.) Szent Isten, miket mondok?

THREEGAN K. A. Jól van. De magára vessen, ha letaposom a lábát. Jó lesz a hetedik?

GADSBY KAPITÁNY. És a tizenegyedik. (*Félre*.) Nem lehet több mint 55 kiló s bámulatosan kicsi lába van. (*A saját lovaglósizmáját nézi*.)

THREEGAN K. A. Nagyon fényes. Csaknem megláthatom benne az arcomat.

GADSBY KAPITÁNY. Arra gondoltam, hogy mankón kell-e járnom egész életemben, ha rálép a lábomra.

THREEGAN K. A. Valószínűleg. Ne cseréljük ki a tizenegyediket egy sétára?

GADSBY KAPITÁNY. Nem! Mind a két keringőt kérem. Nem akarja beírni?

THREEGAN K. A. Nincs annyi táncosom, hogy összezavarjam őket. *Maga* lesz a bűnös.

GADSBY KAPITÁNY. Majd meglátja. (*Félre*.) Igaz, hogy nem táncol nagyon jól, de mégis -

THREEGAN K. A. Egészen kihűlt a teája. Nem akar még egy csészével?

GADSBY KAPITÁNY. Köszönöm, nem. Nem gondolja, hogy kellemesebb volna kint a verandán? (*Félre*.) Még sohasem láttam, hogy ilyen színe lehet a hajnak a napfényben. (*Hangosan*.) Olyan mint egy Dicksee festmény.

THREEGAN K. A. Igen! Gyönyörű naplemente. (*Szelesen*.) De honnan ismeri Dicksee festményeit?

GADSBY KAPITÁNY. Néha hazautazom és meglátogatom a képtárakat. (*Idegesen*.) Ne higgye, hogy csak afféle filiszter vagyok - bajusszal.

THREEGAN K. A. Kérem, ne beszéljen így! Úgy sajnálom, hogy ezt mondtam. Nagyon durva voltam. Csak úgy kicsúszott a számból, mielőtt meggondoltam volna. Ismeri azt a kísértést az emberben, hogy mondjon valami durva, kellemetlen dolgot éppen csak azért, hogy kimondja? Sajnálom, hogy megtettem.

GADSBY KAPITÁNY (*Nézi az elpiruló leányt*.) Azt hiszem, ismerem ezt az érzést. Borzasztó volna, ha mindenki engedne ennek a vágynak. Ha például én azt mondanám -

A SZEGÉNY, JÓ MAMA (*Belép, felöltözve, kalapban és csizmában*.) Óh, Gadsby kapitány! Sajnálom, hogy megvárakoztattam. Remélem, nem unatkozott. A kislánnyal beszélgett?

THREEGAN K. A. (*Félre*.) Nem sajnálom, hogy megmondtam a reumát. Nem sajnálom! Nem! Bárcsak a tyúkszemeket is megmondtam volna.

GADSBY KAPITÁNY (*Félre*.) Szeretném tudni, hány éves. Még sohasem tűnt fel ez nekem. (*Hangosan*.) Shakespeare-ről és a zenélő poharakról beszélgettünk.

THREEGAN K. A. *(Félre.)* Kedves ember! Ismeri ezt a célzást. *Nem* filiszter - bajusszal. *(Hangosan.)* Isten önnel, Gadsby kapitány. *(Félre.)* Milyen nagy keze van s milyen a kézszerűsége! Azt hiszem, nem akarta, de az újjamba szorította a gyűrűket.

A SZEGÉNY, JÓ MAMA. Elővezették már Vermiliont? Ó igen. Mit gondol, Gadsby kapitány, nincs a nyereg nagyon elől? *(A veranda elejére mennek.)*

GADSBY KAPITÁNY *(Félre.)* Hogy az ördögbe tudjam, mit szeret jobban? Azt mondta, hogy bolondul a lovakért. *(Hangosan.)* Azt hiszem, igen.

THREEGAN K. A. *(A veranda elejére jön.)* Ó, ez a Buldoo! Ezért kikap. A kantárt két lyukkal feljebb vette s Vermilion nem szereti ezt. *(Odalép a ló fejéhez.)*

GADSBY KAPITÁNY. Majd én!

THREEGAN K. A. Nem, Vermilion ismer engem. Úgy-e, öregem! *(Ügyesen megoldja a kantárszárat s megveregeti a ló orrát és nyakát.)* Szegény Vermilion! Így felhúzták az állát!

GADSBY KAPITÁNY *nem titkolt bámulattal nézi ezt a jelenetet.*

A SZEGÉNY, JÓ MAMA *(Élesen Threegan k. a.-hoz.)* Úgy látom, megfedkezettél a vendégedről, édesem.

THREEGAN K. A. Szent Isten! Igaza van. Isten vele! *(Gyorsan beszalad.)*

A SZEGÉNY, JÓ MAMA *(Összefogja a gyepelőt a szűk kesztyű miatt akadályozott ujjakkal.)* Gadsby kapitány!

GADSBY KAPITÁNY *lehajol, hogy felléphessen rá.* A SZEGÉNY, JÓ MAMA *megbotlik, lassan fellép és átveti magát.*

GADSBY KAPITÁNY *(Félre.)* Nem bírok el nyolcvan kilót ilyen hosszú ideig. A reuma az oka. *(Hangosan.)* Nem értem, hogy lehettem ilyen ügyetlen. *(Félre.)* A kis pehelyke úgy repült volna fel, mint egy madár.

Kilovagolnak a kertből. A KAPITÁNY kissé összeesik.

GADSBY KAPITÁNY *(Félre.)* Hogy feszül ez a ruha a hóna alatt.

A SZEGÉNY, JÓ MAMA *(Tizenhat évszak fáradt mosolyával.)* Ma rossz hangulatban van, Gadsby kapitány.

GADSBY KAPITÁNY *(Fáradtan összeszedi magát.)* Miért váratott meg olyan sokáig?

És így tovább, és így tovább.

HÁROMHETI IDŐKÖZ.

EGY ARANYIFJÚ *(ül a korláton a városházával szemben.)* Halló, Gaddy! Kilovagoltál a fiatallal! Mi mind azt hittük, hogy az öregnek udvarolsz.

GADSBY KAPITÁNY *(Lesujtó nyomatékkel)* Zöld fickó! Mi az ördögöt - tartozik ez rátok?

Az ARANYIFJÚ *tovább olvas egy értekezést a diszkrécióról. Füstölve eltávozik.*

TOVÁBBI ÖTHETI IDŐKÖZ.

SZÍNHELY.

Az Új Szimlai Könyvtár előtt egy ködös estén. THREEGAN K. A. és DEERCOURT K. A. találkoznak a gyaloghintók közt. T. K. A. egy csomó könyvet visz bal hóna alatt.

DEERCOURT K. A. *(Egyenletes hanghordozással.)* Nos?

THREEGAN K. A. *(Emelkedő hanghordozással.)* Nos?

DEERCOURT K. A. *(Mégfogja barátnője balkarját, elveszi a könyveket s beteszi a gyaloghintóba, azután ismét megfogja a karját s nem ereszti el.)* Nos! Te rossz leány! És sohasem szóltál róla!

THREEGAN K. A. *(Szégyenlősen.)* Csak tegnap délután szólt.

DEERCOURT K. A. Édes drágám! Úgy-e én nyoszolyólány leszek! Már olyan régen megígérted.

THREEGAN K. A. Hogyne. Majd holnap beszélünk róla. *(Beül a gyaloghintóba.)* Ó Emma!

DEERCOURT K. A. *(Nagy érdeklődéssel.)* Nos, édesem?

THREEGAN K. A. *(Piano.)* Igazán igaz az - a tojással.

DEERCOURT K. A. Micsoda tojással?

THREEGAN K. A. *(Pianissimo prestissimo.)* A tojás só nélkül. *(Hangosan.)* Mehetünk haza!

A KÜLVILÁG.

Néhány fontosabb személyiség.

SZÍNHELY.

A Degchi klub dohányzószobája. Idő: 10 óra 30 perc. Az esős évszaknak egy fülledt éjszakáján. Négy ember ül szétszórva, festői helyzetben a kényelmes karosszékeken. Belép BLAYNE estélyi ruhában.

BLAYNE. Hű! Kössék fel a bírót a saját házában. Hé! pincér, whiskyt konyakkal, hogy elvegye a szájam ízét!

CURTISS *(A tüzérségtől.)* Úgy kell neked! Mi a fenét mégysz ebédelni a bíróékhoz. Tudod, milyen zagyvalékot adnak.

BLAYNE. Azt hittem, nem lehet rosszabb, mint a klubban; de istenbizony igaz, hogy ő megveszi a maradék szeszt és ginnel meg téntával kezeli. *(Körülnéz a szobában.)* Hát csak ennyien vagytok ma este?

DOONE *(A közmunkák hivatalából.)* Anthonyt meghívták ebédre. Minglenek fáj a gyomra.

CURTISS. Miggy még kolerában fog elpusztulni az esős időszakban, de közben berúg klorodintól. Jó fiú. Ki volt még ott bíróéknál, Blayne?

BLAYNE. Cockley meg a felesége, nagyon sápadt és fáradt volt. Egy nőnemű lány - a nevét nem tudom - útban a hegyek felé, Cockleyékhez tartozik; - a bíró meg Markyn, most érkezett Szimlából - útalatosan kiöltözve.

CURTISS. Szent Isten! Igazán nagyszerű! Volt elég jég? Mikor én náluk konyhahulladékot kaptam ebédre, egyetlen darab jeget adtak, akkorát mint egy mogyoró. Mit beszélt Markyn?

BLAYNE. Úgy látszik, jó dolguk van ott most az esős időszakban is. Most jut az eszembe, hogy nem is a ti társaságtok kedvéért jöttem ide. Újság! Nagy újság! Markyn beszélte el.

DOONE. Ki halt meg?

BLAYNE. Tudtommal senki; de Gaddy végre horogra került.

AZ EGÉSZ KÓRUS. Igazán? Az ördögbe is! Markyn felültetett. Gaddy! Lehetetlen!

BLAYNE *(Mormogva.)* «De, igazán, igazán, úgy van, én mondom neked.» Theodore, az Isten ajándéka! A mi Phillipunk! Bizony, ezt már mindenütt beszélük.

MACKESY *(Ügyvéd.)* Az asszonyok mindent kifecsegnek. S mit mond hozzá a vádlott?

BLAYNE. Markyn azt mondta, hogy óvatosan meggratulálta, - vigyázva tapogatózott. Gaddy elpirult s azt mondta, hogy úgy van.

CURTISS. Szegény Gaddy! Mindenki erre a sorsra jut. S ki a nő? Mondd el a részleteket.

BLAYNE. Egy leány - egy ezredes leánya.

DOONE. Szimla tele van ezredesek leányaival. Mondj közelebbi részleteket.

BLAYNE. Várj egy kicsit. Mi is a neve? Valami Thre, - Thre -

CURTISS. Talán Stars. Gaddy ismeri ezt a fajtát.

BLAYNE. Threegan. - Threegan Minnie.

MACKESY. Threegan! Nem olyan kis, alacsony lány, vörös haja van?

BLAYNE. Olyanféle, - amint Markyn mondta.

MACKESY. Akkor ismerem. Lucknowban volt a múlt télen. Van neki egy örökké ifjú mamája és rettenetesen táncol. Úgy-e Jervoise, te is ismered Threeganéket?

JERVOISE (*Huszonöt éve szolgáló civil, felébred szendergéséből.*) Mi az? Ismerem? Kit ismerek? Mi az? Azt gondoltam, hogy otthon vagyok. A fene egyen meg benneteket!

MACKESY. Blayne azt mondja, hogy a Threegan-lány menyasszony.

JERVOISE (*Lassan.*) Menyasszony - menyasszony! Igazán! Hogyan vénül az ember! A kis Threegan Minnie menyasszony. Hiszen mintha csak néhány napja lett volna, hogy hazamentem velük Szuratba, - nem, Massiliába - s még négykézláb mászkált a dajkák közt. *Tik-tak bácsinak* hívták, mert az órát szoktam neki mutatni. S ez hatvanhétben volt, nem - hetvenben. Szent Isten, hogy repül az idő! Vén ember vagyok már. Emlékszem, mikor Threegan elvette Derwent kisasszonyt, az öreg Derwent Hooky lányát - de ez még a ti időtök előtt történt. S ez a kis baba most már menyasszony, hogy neki is legyen egy kis babája. S ki a másik bolond?

MACKESY. Gadsby a vörös huszároktól.

JERVOISE. Nem ismerem. Threegan adósságok közt élt, adósságok közt nősült, s adósságok közt fog meghalni. Örülhet, hogy a lányt lerázza a nyakáról.

BLAYNE. Gaddynek van pénze, - szerencsés fickó. S otthon is van állása.

DOONE. Elsőrangú családból való. Nem értem, hogy hogyan foghatta meg egy ezredes lánya és (*óvatosan körülnéz a szobában*) még hozzá a fekete gyalogságtól. Nem akarlak bántani, Blayne.

BLAYNE (*Hidegen.*) Nem, köszönöm.

CURTISS (*A mongol jelszót idézve.*) «Vagyunk, akik vagyunk», ugy-e öregem? De Gadsby olyan fensőbbes lény volt. Miért nem ment haza, hogy ott csípjén magának feleséget?

MACKESY. Mind egyforma, mikor belejön a sodrába. Harminc év körül a férfiak megúnják egyedül élni.

CURTISS. S az örökös ürüszeketeket enni reggelire.

DOONE. S ez is rendesen döglött kecske; csak folytasd Mackesy.

MACKESY. Ha valaki elindul ezen az úton, semmi sem tartja vissza. Emlékszel Benoitra, Doone? Áthelyezték Tharandába, mikor az ő ideje elérkezett s elvette egy vasúti munkás lányát vagy valami ilyesfélét. Ez volt az egyetlen fehérchseléd azon a helyen.

DOONE. Szegény ördög. S ezzel elrontotta előmenetelének minden eshetőségét. Benoitné így szokta kérdezni: «Oda vót az este táncúnyi?»

CURTISS. Annyi baj legyen! Gaddy nem nősült rangja alatt. Talán csak nincs négervér a családban?

JERVOISE. Négervér! Egy csepp sem. Ti fiatalok úgy beszéltek, mintha még a leányra nézve volna tisztesség, hogy elvette. Nagyon elbizakodottak vagytok - semmi sem elég jó nektek.

BLAYNE. Még egy üres klub sem, még az ebéd sem a bíróéknál, az állomáshely sem, ahol annyi a beteg, mint egy kórházban. Igazatok van. Mi mindnyájan rút szibariták vagyunk.

DOONE. Fényűző kutyák, akik -

CURTISS. Rettenetes a forróság, az egész hátamon érzem. Remélem, Beorában hűvösebb lesz.

BLAYNE. Hú! Téged is a táborba küldtek? Azt hittem, a tüzéreket nem bántják.

CURTISS. Dehogyan, pechünk van. Tegnap két eset volt, - az egyik meghalt - ha egy harmadik is lesz, megüünk. Lehet vadászni Beorában, Doone?

DOONE. Az egész vidék víz alatt van, az országút kivételével. Ott voltam tegnap, megnéztem a gátat s ott láttam négy szegény ördögöt végvonaglásban. Rossz dolog innen Kucsarába menni.

CURTISS. Akkor pedig egészen bizonyos, hogy oda jutunk. Ejha! Bizony szívesen cserélnék egy időre Gaddyvel. Egy kicsit udvarolni Amaryllisnek a városház árnyékában, nem is volna rossz. Miért nem jön valaki, hogy elvegyen, a helyett, hogy a koleratáborba menjek.

MACKESY. Kérdezd meg a bizottságot.

CURTISS. Haszontalan fickó! Ezért még lakolni fogsz. Blayne, mi tetszik? Mackesyre bírságot szabunk erkölcsi okokból. Doone, melyikből parancsolsz?

DOONE. Egy kis pohár köményt kérek. Nagyszerű gyomorjavító az ilyen időben. Anthony mondta.

MACKESY (*Aláírja a rendelést négy pohárra.*) Igazságtalan büntetés. Csak Curtissra gondoltam, midőn mint Actaeont kergetik Diana nimfái a biliárdasztalok körül.

BLAYNE. Curtissnak vasúton kellene hozatni a nimfákat. Mrs. Cockley ez egyetlen nő az állomáson. El nem hagyja Cockleyt, pedig ő mindent megtesz, hogy az asszony elmenjen.

CURTISS. Igazán! Mrs. Cockley egészségére! Az állomás egyetlen asszonyának egészségére, aki igazán derék egy asszony!

MINDNYÁJAN (*Isznak.*) Igazán derék egy asszony!

BLAYNE. Azt hiszem, hogy Gaddy idehozza a feleségét a hideg évszak vége felé. Úgy tudom, hogy hamarosan összekelnek.

CURTISS. Gaddy szerencséről beszélhet, hogy a vörös huszárok különítmény, nem pedig hadiszállás ebben a forró időszakban, különben holtbizonyos, hogy elszakították volna szerelmétől. Nem vetted észre, hogy az angol lovasság komolyan veszi a kolerát? Ez azért van, mert olyan sokba kerülnek. Ha a huszárok itt állomásoznának, már egy hónappal ezelőtt kijutottak volna a táborba. Igazán szeretnék Gaddy bőrében lenni.

MACKESY. Ha megházasodott, bizonyosan hazamegy s beküldi lemondását, - majd meglátod.

BLAYNE. Miért ne? Hiszen van pénze. Ki volna itt közülünk, hogyha nem volna szegény?

DOONE. Szegény ördög! Hát mi lett abból a hatszázból, amit a múlt hónapban elnyertél tőlünk?

BLAYNE. Elrepült. Egy élelmes kereskedőhöz jutott egy része, egy uzsorás zsebelte be a többi - vagy elköltöttem.

CURTISS. Gaddynek sose volt dolga uzsorásokkal.

DOONE. Az erényes Gaddy! Ha én kapnék Angliából havi háromezret, nekem se volna dolgom uzsorásokkal.

MACKESY. (*Ásít.*) Ó, ez kellemes élet! Nem tudom, hogy a házasság kellemesebbé teszi-e.

CURTISS. Kérdezd meg Cockleyt, - akinek a felesége úgy hal meg porcikánként.

BLAYNE. Csak menj haza, vajjon akad-e egy ostoba lány, aki ide eljön; - mit is mond Thackeray? - «egy indiai prokonzul pompás palotája».

DOONE. Erről eszembe jut, hogy a lakásom lyukas, mint egy rosta. Az éjjel lázt kaptam, mert pocsolóiban feküdtem. S az a legnagyobb baj, hogy semmit se lehet tenni a háztetővel, míg az eső el nem múlik.

CURTISS. Mit panaszkodol te? Neked nincs nyolcvan rohadt katonád, akiket egy rohanó folyóba kell vezetni.

DOONE. Az nincs, hanem tele vagyok furukulussal és káromkodással. Olyan vagyok az egész testemen, mint Jób. Vérszegénység az oka, s nem látok semmiféle lehetőséget, hogy hogyan leszek gazdagabb.

BLAYNE. Nem kérhetnél szabadságot?

DOONE. Ebben nektek katonáknak jobb dolgotok van. Nálatok tíz nap nem jelent semmit. Én olyan fontos személyiség vagyok, hogy a kormány nem tud helyettesíteni, ha elmegyek. Igazán szeretnék Gaddy helyében lenni, akárki lesz is a felesége.

CURTISS. Te már átlépted azt a fordulót az életben, amelyről Mackesy beszélt.

DOONE. Az igaz, de még sohase jutott eszembe az a brutalitás, hogy egy nővel meg akarjam osztani az itteni életet.

BLAYNE. Bizonyisten igazad van. Eszembe jut Mrs. Cockley. A szegény asszony valóságos roncs.

DOONE. Igaz. S ez azért van, mert itt marad. Az egyetlen mód, hogy megmaradjon, ha elküldik nyolc hónapra a hegyek közé. S ezt kellene tenni minden asszonnyal. Elképzelem, hogyha én vennék el egy asszonyt ilyen körülmények között!

MACKESY. Mikor a rupí egy shilling, hat penni! A kis Doone-ok szép indiai kiejtést vinnének haza a szünidőben.

CURTISS. S Doone-nak is jutna egy pár szarv, költségmentesen, nem tudom kinek ajándékából.

DOONE. Gyönyörűséges kilátás. - Igaz, a rupí még nem esett. Megérjük azt is, hogy örülünk, ha fizetésünknek csak a felét veszítjük el.

CURTISS. Pedig egyharmadrésze is elég veszteség. Ki nyer a megegyezéssel? Azt szeretném tudni.

BLAYNE. Az ezüst kérdés! Lefekszem, ha veszekedni kezdtek. Hála Istennek, itt van Anthony, - olyan mint egy szellem.

Belép ANTHONY, az indiai orvosi kar tagja, nagyon sápadt és fáradt.

ANTHONY. Jó estét, Blayne. Csak úgy szakad az eső. Egy pohár whiskyt, pincér. Az utak retteneteseek.

CURTISS. Hogy van Mingle?

ANTHONY. Nagyon rosszul és még jobban meg van ijedve. Átadtam Fewtonnak. Mingle mindjárt őt hívhatta volna, a helyett, hogy engem zavart.

BLAYNE. Ideges bolond. Mi a baja?

ANTHONY. Nem mondhatom meg pontosan. Rossz a gyomra s nagyon meg van ijedve. Mindjárt azt kérdezte, hogy ez kolera-e, s mondtam neki, hogy ne legyen ostoba. Ez megnyugtatta.

CURTISS. Szegény ördög! Az ijedtség a legnagyobb baj az ilyen embernél.

ANTHONY (*meggyújtja a szivart*). Meg vagyok győződve, hogy az ijedtség öli meg. Tudod, mennyi bajt okozott Fewtonnak az utóbbi három hét alatt. Mindent megtesz, hogy magát halálra ijessze.

MINDNYÁJAN. Szegény ördög! Mért nem megy el?

ANTHONY. Nem mehet. A szabadság megvolna, de olyan pénzzavarban van, hogy nem használhatja, s az ő aláírása nem sok pénzt hoz. De ez köztünk maradjon.

MACKESY. Mindenki tudja.

ANTHONY. «Azt hiszem, itt kell meghalnom», mondta összegörnyedve az ágyon. Már a túlvilágon képzelet magát. Pedig nem volna semmi más baja, csak egy elrontott gyomor, ha nem hagyná úgy el magát.

BLAYNE. Ez baj. Ez nagyon nagy baj. Szegény Miggy. Igazán jó fiú. Azt mondom -

ANTHONY. Mit mondasz?

BLAYNE. FigyeljeteK ide. Ha így van a dolog, ahogy te mondd, - én azt mondom: ötven.

CURTISS. Én adok ötvenet.

MACKESY. Én hússzal többet.

DOONE. Könnyű a Krózusnak. Én ötvenet. Jervoise, mit mondasz te? Hé! Ébredj fel!

JERVOISE. Mi az? Mi az?

CURTISS. Tőled száz rupít várunk. Te legényember vagy, nagy jövedelemmel, s egy bajtársunk bajban van.

JERVOISE. Mi az? Meghalt valaki?

BLAYNE. Nem, de meghal, ha nem adsz százat. Itt van egy gyűjtőív. Megnézheted, mit írtunk mi alá, s Anthony holnap összeszedi a pénzt. Nem lesz vele semmi baj.

JERVOISE (*aláírja*). Száz. Itt van. Nem valami tréfa ez?

BLAYNE. Nem, ez igazán szükséges. Anthony, te voltál a legszerencsésebb poker-nyerő a mult héten s az adószedőt is becsaptad. Írd alá!

ANTHONY. Hadd lássam. Háromszor ötven és hetven, az kétszázhusz, - háromszázhusz, - mondjuk négyszázhusz. Ebből egy hónapig élhet a hegyek között. Köszönöm uraim. Holnap majd elküldöm az emberemet.

CURTISS. Te intézd el majd vele a dolgot, de ne mondd -

ANTHONY. Természetesen. Nem volna jó. Hálakönnnyeket sírna esti itala mellett.

BLAYNE. Ez igaz. Hallod csak, Anthony, te azt mondd, hogy mindent tudsz. Hallottad már, mi van Gaddyvel?

ANTHONY. Nem. Csak nem válópör?

BLAYNE. Még rosszabb. Vőlegény.

ANTHONY. Lehetetlen!

BLAYNE. De úgy van. Néhány hét múlva meg is házasodik. Markyn mondta tegnap este a bíróéknál. Ez kolosszális!

ANTHONY. Ne mondd! Szent Kleofás! Lesz majd izgalom Kedar sátraiban.

CURTISS. Azt hiszed, hogy az ezred nagyon fel lesz háborodva?

ANTHONY. Az ezredről nem tudok semmit.

MACKESY. Bigámia ez?

ANTHONY. Lehetséges. Talán ti már elfelejtettétek a dolgot, vagy több a megbocsátás a világon, mint én gondoltam?

DOONE. Nem jól illik hozzád, mikor titkot akarsz tartani. Majd megpukkadsz. Csak bökd ki.

ANTHONY. Mrs. Herriott!

BLAYNE (*hosszú szünet után az egész társasághoz*). Azt hiszem, hogy mindnyájan ostobák vagyunk.

MACKESY. Ostobaság. Ennek a dolognak vége volt már a múlt szezonban. Emlékszel, az ifjú Mallard -

ANTHONY. Mallard csak elefánt volt. Gondolkozatok csak. Jusson csak eszetekbe a múlt szezon s az akkori pletyka. Mallard vagy nem Mallard, Gaddy sohasem beszélt más nővel.

CURTISS. Ebben van valami. Emlékszem rá, most, hogy beszélsz róla. De ő most Naini Talban van, Gaddy meg Szimlában.

ANTHONY. Szimlába ment, hogy felkeresse egy *globe-trotter* rokonát - valami előkelő személyt. Nagybácsi vagy nagynéni.

BLAYNE. S ott lett vőlegény. Semmiféle törvény nem akadályozza az embert abban, hogy meg ne únjon egy asszonyt.

ANTHONY. Kivéve, ha addig vár, amíg az asszony únja meg őt. Csakhogy ez a Mrs. Herriott nem ilyen fajta asszony volt.

CURTISS. Most már ilyen lehet. Két hónap Naini Talban csodákat művel.

DOONE. Csodálatos dolog, hogy milyen némely asszony sorsa. Ismertem egy Mrs. Deegie-t, akitől minden udvarlója elpártolt és megházasodott. Már közmondásossá vált, mikor ott voltam. Emlékszem három emberre, mindegyik halálosan szerelmes volt belé s mind a három, egyik a másik után megnősült.

CURTISS. Ez különös. Azt kellene gondolni, hogy Mrs. Deegie hatása arra bírta őket, hogy elvegyék más emberek feleségét. Úgy látszik, megijedtek a Gondviselés ítéletétől.

ANTHONY. Azt hiszem, Mrs. Herriott-tól jobban megijed Gaddy, mint a Gondviselés ítéletétől.

BLAYNE. Ha úgy van a dolog, amint te mondod, nem lesz bolond, hogy a szeme elé kerüljön. Majd szépen ottmarad Szimlában.

ANTHONY. Nem volnék egy csöppet sem meglepve, ha elmenne Nainiba, hogy megmagyarázza a dolgot. Ő kiszámíthatatlan ember s a nő még kiszámíthatatlanabb.

DOONE. Miért vagy olyan biztos a jellemét illetőleg?

ANTHONY. *Primum tempus*. Gaddy volt első szerelme, s a nő nem bocsátja el az elsőt szemrehányások nélkül. Érzelmeinek első megnyilatkozását önmaga előtt azzal igazolja, hogy ez örökké fog tartani. Tehát -

BLAYNE. Tehát itt ülünk már egy óra utánig, pletykázva. Anthony, ez a te hibád. Egészen tisztességesen viselkedtünk, amíg be nem jöttél. Feküdj le. Én már megyek. Jó éjszakát mindnyájatoknak.

CURTISS. Egy óra elmúlt? Már kettő is elmúlt s itt jön a szolga a záróra miatt. Fizethetünk egy, két, három, négy, öt rupít azért az élvezetért, hogy elmondhattuk, hogy ez a szegény kis nőszemély nem jobb, mint amilyennek lennie kellene. Szégyenlem magamat. Feküdj le te haszontalan fickó, s ha holnap elküldenek Beorába, várhatod, amíg megfizetem a kártya-adósságomat.

KEDAR SÁTRAI.

SZÍNHELY.

Naini Tal ebéd harmincnégy személy számára. Tálak, borok, edények és pincérek, legalább is 6000 rupí havi fizetéssel. Az asztalon végig virágszőnyeg.

HERRIOTTNÉ. *(Miután a beszélgetés elérte a kellő fokot.)* Nem láttam a szalónban a nagy tömegben. *(Halkan.)* Hol volt az egész idő alatt, Pip?

GADSBY KAPITÁNY. *(Elfordul a másik asztalszomszédától s elrendezi a borosüvegeket.)* Jó estét. *(Halkan.)* Ne beszéljen máskor ilyen hangosan. Nem is képzelem, hogy milyen messzire hallható a hangja. *(Félre.)* Az a baj, hogy elmulasztottam a levélbeli magyarázatot. Most ki kell rukkolni élőszóval. Szép kilátás! Hogy az ördögbe magyarázzam meg neki, hogy én egy tisztességes, eljegyzett tagja vagyok a társadalomnak s hogy mindennek vége köztünk.

HERRIOTTNÉ. Nagy panaszom van magára. Hol volt hétfőn? Hol volt kedden? Hol volt, mikor Lamontsékznál teniszeltünk? Mindenhol kerestem.

GADSBY KAPITÁNY. Én? Elevenen voltam valahol, azt hiszem. *(Félre.)* Minnie kedvéért teszem, de kellemetlen összezapás lesz belőle.

HERRIOTTNÉ. Megbántottam valamivel? Ha igen, nem szándékosan tettem. Nem tehettem róla, hogy azzal a Vaynorral ki kellett lovagolnom. Megígértem neki egy héttel előbb, mint amikor maga megjött.

GADSBY KAPITÁNY. Nem tudtam -

HERRIOTTNÉ. Igazán úgy volt.

GADSBY KAPITÁNY. - róla semmit, azt akartam mondani.

HERRIOTTNÉ. Mért olyan kedvetlen ma? És mindennap? Már négy egész napja nem volt mellettem - csaknem száz órája. Szép ez magától, Pip? És én úgy örültem a jövetelének.

GADSBY KAPITÁNY. Igazán?

HERRIOTTNÉ. Hiszen tudja, hogy igaz. Úgy örültem neki, mint egy iskolás lány. Egy kis naptárt csináltam s betettem a névjegytárcámba, s valahányszor az ágyú jelezte a tizenkettőt, áthúztam egy számot s azt mondtam: Ez ismét közelebb hoz Piphez. Az én Pipemhez!

GADSBY KAPITÁNY. *(Kedvetlen nevetéssel.)* Mit szól hozzá Mackler, ha így elhanyagolja?

HERRIOTTNÉ. És nem hozta közelebb hozzám. Úgy látszik, távolabb van tőlem, mint valaha. Neheztel valamiért? Ismerem a természetét.

GADSBY KAPITÁNY. Nem.

HERRIOTTNÉ. Talán megöregedtem ebben az utolsó három hónapban? *(Előre nyújtja kezét a virágok felé, a menükártyáért.)*

BALOLDALI SZOMSZÉD. Tessék! *(Átadja a menükártyát. Herriottné kinyújtva tartja karját három másodpercig.)*

HERRIOTTNÉ *(szomszédjának)*. Köszönöm. Nem láttam. *(Megint jobbra fordul.)* Megváltott valami bennem?

GADSBY KAPITÁNY. Kérem, folytassa az ebédjét! Kell valamit ennie. Kóstolja meg ezt a szeletet. *(Félre.)* S valamikor azt hittem, hogy szép válla van! Milyen ostoba tud lenni az ember!

HERRIOTTNÉ. *(Kivesz egy papírdísz, két szem borsót, néhány szem sárgarépat s egy kanál levest.)* Ez nem felelet. Mondja meg, hogy tettem-e valamit.

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Ha itt nem lesz vége, valahol máshol lesz egy rettenetes jelenet. Csak legalább írtam volna neki. *(Hangosan.)* Majd később megmondom.

HERRIOTTNÉ. Most mondja meg. Valami ostoba félreértés lehet, s tudja, hogy ilyesmi sohase volt köztünk. Mi ezt nem tehetjük meg. Ez a Vaynor az oka; mért nem akarja megmondani? Becsületesemre -

GADSBY KAPITÁNY. Nem is gondoltam arra az emberre.

HERRIOTTNÉ. De hogyan tudja, hogy én nem gondoltam?

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Ez jó lesz s az ördög segítsen ezzel keresztül az ügyön. *(Hangosan és kimérten.)* Higyje el, nem törődöm vele, hogy hányszor és milyen gyengéden gondol arra a Vaynorra.

HERRIOTTNÉ. Szeretném tudni, hogy ezt gondolja-e. - Mi értelme van, hogy veszekszünk s hogy azt akarja, hogy félreértsük egymást, mikor csak olyan rövid ideig van itt. Ne legyen ostoba, Pip!

Szünet. Ezalatt GADSBY ballábát jobblábjára teszi s folytatja az ebédet.

GADSBY KAPITÁNY. *(Feleletül a Herriottné szemeiben látható viharra.)* Tyúkszem, - mégpedig a legkényesebb.

HERRIOTTNÉ. Szavamra mondom, maga a legdurvább ember a világon. Sohasem teszem többé.

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Elhiszem, hogy nem teszi; de szeretném tudni, mit fog még tenni, mielőtt az egésznek vége lesz. *(A Khitmatgarhoz.)* Pezsgőt!

HERRIOTTNÉ. Talán volna olyan szíves bocsánatot kérni, rossz ember.

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Most még nem akarom felvilágosítani. Kétségtelen, hogy egy asszony olyan, mint egy vak ló, ha nem akar látni.

HERRIOTTNÉ. Várom; vagy inkább azt akarja, hogy én diktáljam a bocsánatkérést?

GADSBY KAPITÁNY. *(Kétségbeesetten.)* Mindenesetre diktálja.

HERRIOTTNÉ. *(Vidáman.)* Jól van. Szedje tehát össze keresztneveit s mondja utánam: «Őszintén bánom.»

GADSBY KAPITÁNY. «Őszintén bánom.»

HERRIOTTNÉ. «Hogy úgy viselkedtem.»

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Végre! Bárcsak egy kissé félrenézne. *(Hangosan.)* «Hogy úgy viselkedtem» - ahogy viselkedtem, és kijelentem, hogy teljes szívemből és lelkemből bánom az egész dolgot s ezt az alkalmat felhasználom annak a kijelentésére, hogy véget akarok neki vetni most és mindörökre. *(Félre.)* Ha valaki mondta volna, hogy ilyen komisz fráter vagyok -!

HERRIOTTNÉ. *(Egy kanál burgonyaszeletet ejt le a tányérjára.)* Ez nagyon rossz tréfa.

GADSBY KAPITÁNY. Nem, ez az igazság. *(Félre.)* Mindig ilyen durva az ilyen csapás?

HERRIOTTNÉ. Igazán, Pip, maga napról-napra lehetetlenebb lesz.

GADSBY KAPITÁNY. Úgy látom, nem értett meg egészen. Mondjam el még egyszer?

HERRIOTTNÉ. Nem, az istenért, ne tegye. Ez olyan borzasztó, még ha tréfából mondja, akkor is.

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Hadd gondolja át egy kissé. De engem meg kellene korbácsolni.

HERRIOTTNÉ. Szeretném tudni, hogy mit akart evvel mondani.

GADSBY KAPITÁNY. Azt, amit mondtam. Semmivel sem kevesebbet.

HERRIOTTNÉ. De mivel érdemeltem ezt meg? Mit tettem?

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Ha legalább nem nézne rám. *(Hangosan, nagyon lassan, tányérjára néz.)* Emlékszik arra a júliusi estére, mielőtt az esős évszak beállott, amikor azt mondta nekem, hogy a végnek előbb vagy utóbb be kell következnie és szerette volna tudni, hogy melyikünk jön vele előbb.

HERRIOTTNÉ. Igen, de csak tréfáltam. És maga esküdözött, hogy amíg lélekzeni tud, ez sohasem fog bekövetkezni. És én hittem magának.

GADSBY KAPITÁNY. *(A menükártyával játszadozik.)* És bekövetkezett. Ez az egész.

Hosszú szünet. Ezalatt HERRIOTTné lehorgasztja fejét s a kenyérből apró galacsinokat gyúr; Gadsby a leándereket bámulja.

HERRIOTTNÉ. *(Felemeli fejét s nevet.)* Szépen bánnak velünk, asszonyokkal, úgy-e Pip?

GADSBY KAPITÁNY. *(Durván, kezelőjét húzogatva.)* Ahogy vesszük a dolgot. *(Félre.)* Nem képes nyugodtan fogni fel a dolgokat. Most egy kitörés következik.

HERRIOTTNÉ. *(Összeborzad.)* Köszönöm. De még a vörös indiánok is megengedik az embernek a vonaglást, mikor kínozzák, legalább én azt hiszem. *(Felveszi legyezőjét s lassan legyezi magát; a legyező széle állát érinti.)*

BALOLDALI SZOMSZÉD. Nagyon fülledt ma a levegő. Melege van?

HERRIOTTNÉ. Nem, éppen nem. De szükség lenne a toll-legyezőre még itt is a hús Naini Talban. *(Megfordul, leejti a legyezőt s felhúzza szemöldökét.)*

GADSBY KAPITÁNY. Igaza van. *(Félre.)* Most jön a zivatar!

HERRIOTTNÉ. *(Szemeit az abroszra függeszti; jobb kezében a legyező.)* Nagyon ügyesen rendezte ezt, Pip, gratulálok. Esküdözött - sohasem elégedett meg azzal, hogy egyszerűen mond valamit - esküdött, hogy amennyire csak hatalmában van, széppé teszi az én nyomorúságos életemet. S megtagadta tőlem azt a vigasztalást, hogy tönkre menjek. Én megtettem volna, - igazán megtettem volna. Egy nő nem tudta volna elképzelni ezt a finomságot, drága, figyelmes barátom. *(Legyező a kezében, mint előbb.)* Olyan gyengéden és meggyőzően magyarázta meg a dolgokat. Nem mondott, nem írt egyetlen figyelmeztető szót sem s engedte, hogy higgyek magában az utolsó percig. Még most sem volt szíves az okait közölni velem. Nem! Egy nő nem tudta volna még félig ilyen ügyesen sem elintézni. Sok ilyen férfiú van a világon, mint maga?

GADSBY KAPITÁNY. Igazán nem tudom. *(A pincérhez.)* Ohé! Pezsgőt!

HERRIOTTNÉ. S maga úriembernek tartja magát? S az úriemberek úgy viselkednek, mint ördögök, ha kegyesek megúnni egy asszonyt?

GADSBY KAPITÁNY. Igazán nem tudom. Ne beszéljen ilyen hangosan!

HERRIOTTNÉ. Viseljük magunkat illedelmesen, akármi történik! Ne féljen, hogy kompromittálok. Nagyon jól választotta meg a helyet s én tisztességes nevelést kaptam. (*Leereszti a legyezőt.*) Hát nincs magában, Pip, semmi irgalom, csak magával törődik?

GADSBY KAPITÁNY. Nem volna szemtelenség tőlem, ha azt mondanám, hogy nagyon sajnálom magát?

HERRIOTTNÉ. Azt hiszem, ezt már mondotta néhányszor. Nagyon figyelmes érzelmeim iránt. Istenem, Pip, én nagyon jó asszony voltam valamikor. Maga mondta, hogy az voltam. Maga tett azzá, ami most vagyok. Mit akar velem? Mit akar velem? Hát nem akarja mondani, hogy sajnálja? (*Kivesz jégbehűtött spárgát.*)

GADSBY KAPITÁNY. Sajnálom magát, ha ugyan szüksége van egy olyan komisz fráter sajnálatára, mint én vagyok. Igazán nagyon sajnálom.

HERRIOTTNÉ. Nagyon nagy megalázkodás egy úri ember részéről. S azt hiszi, hogy ez menti önt?

GADSBY KAPITÁNY. Mit tegyek? Csak azt mondhatom, amit magamról gondolok. Maga sem lehet rólam rosszabb véleménnyel.

HERRIOTTNÉ. De igen, hogyne! S most már hajlandó megmondani az okokat? Lelkiismeretfurdalás? Bayard lovagot egyszerre a lelkiismerete bántja?

GADSBY KAPITÁNY. (*Haragosan, lefüggesztett szemekkel.*) Nem! A dolog részemről véget ért. Ez az egész!

HERRIOTTNÉ. «Ez az egész!» Mintha valami cseléd volnék. Azelőtt szebb beszédeket szokott tartani. Emlékszik, mikor azt mondta -

GADSBY KAPITÁNY. Az Istenre kérem, ne jöjjön ezekkel a dolgokkal. Nevezzen aminek akar s azt mondom, hogy igaza van.

HERRIOTTNÉ. De nem bánja, ha régi hazugságaira figyelmeztetem? Ha csak egy tizedrész annyival akarnám megbántani, mint amennyivel maga megbántott engem ma este. - Nem, azt nem tenném meg, - nem tudnám megtenni - akármilyen hazug maga.

GADSBY KAPITÁNY. Én igazat mondtam.

HERRIOTTNÉ. Kedves uram, maga hízeleg magának. Hazudott az okot illetőleg. Pip, ne felejtse el, hogy én jobban ismerem magát, mint saját maga. Maga minden volt az én számomra, noha maga - (*Legyező.*) Micsoda útalatos dolog ez! Tehát csak egyszerűen megúnt?

GADSBY KAPITÁNY. Ha követeli, hogy ismétljem, - igen.

HERRIOTTNÉ. Az első számú hazugság. Bárcsak tudnék egy erősebb szót használni. Hazugság, ez olyan keveset mond a maga esetében. A tűz kialudt s nem gyulladt egy újabb? Gondolja csak meg, Pip, törődik-e vele, hogy még jobban megvessem, mint ahogy most megvetem. Egyszerűen «ez az egész»?

GADSBY KAPITÁNY. Igen. (*Félre.*) Azt hiszem, megérdemeltem ezt.

HERRIOTTNÉ. A második számú hazugság. Mielőtt felhörpinti a következő poharat, mondja meg a nevét.

GADSBY KAPITÁNY *(Félre.)* Megadja az árát, hogy Minnie-t is bevonja a vitába. *(Hangosan.)* Lehetségesnek tartja?

HERRIOTTNÉ. Nagyon is, ha maga azt hiszi, hogy hízeleg a hiúságának. Az én nevemet kikiabálná a háztetőkről, hogy az emberek megforduljanak.

GADSBY KAPITÁNY. Bár tettem volna. Akkor vége lett volna ennek az ügynek.

HERRIOTTNÉ. Ó nem, nem lett volna. - És most erényes és *blasé* lett. Eljött hozzám és azt mondja: «Végeztem magával. Az ügy befejeződött.» Büszke lehetek rá, hogy egy ilyen embert olyan sokáig tudtam lekötni.

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Nincs más hátra, mint imádkozni, hogy vége legyen már az ebédnek. *(Hangosan.)* Tudja, hogy mit gondolok magamról.

HERRIOTTNÉ. Minthogy maga az egyetlen személy a világon, akire valaha gondol, s minthogy alaposan ismerem a gondolkodásmódját, tudom. Szeretne már túl lenni rajta. - Én nem tarthatom vissza. S maga, Pip, ne felejtse el, most eldob engem egy más asszonyért. Pedig nekem megesküdött, hogy minden más asszony, - Pip, drága Pipem! Az nem szeretheti úgy, mint én. Higyje el! Ismerem őt?

GADSBY KAPITÁNY. Hála Istennek, nem. *(Félre.)* Ciklont vártam, nem földrengést.

HERRIOTTNÉ. Nem szeretheti! Van valami a világon, amit én nem tennék meg magáért vagy nem tettem volna meg? S ha meggondolom, hogy így könyörgök magának, tudva, hogy mi maga! Úgy-e megvet ezért?

GADSBY KAPITÁNY. *(Száját törli, hogy elrejtse a mosolygást.)* Megint? A maga részéről ez csak jótékony cselekedet.

HERRIOTTNÉ. Ah! De nincs okom megbánni. Szébb mint én? Ki mondta -?

GADSBY KAPITÁNY. Nem, nem!

HERRIOTTNÉ. Én könyörületesebb leszek, mint maga. Nem tudja, hogy minden asszony egyforma?

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Akkor ez az a kivétel, amely megerősíti a szabályt.

HERRIOTTNÉ. Mind egytől-egyig. Elmondok mindent, amit akar. Szavamra mondom. Csak azt akarják, hogy bámulják őket - akárki - mindegy - akárki. De mindig van egy ember, akit jobban szeretnek, mint bárki mást a világon s akiért mindenki mást feláldoznának. Figyeljen rám! Engedtem, hogy az a Vaynor kövessen, mint egy pudlikutya, s ő azt hiszi, hogy ő az egyetlen ember, aki iránt érdeklődöm. Elmondom, hogy mit mondott nekem.

GADSBY KAPITÁNY. Kímélje őt. *(Félre.)* Szeretném tudni, mi az ő formulája.

HERRIOTTNÉ. Az egész ebéd alatt leste, hogy ránézzenek. Tegyem meg, hogy maga is meglássa, milyen hülye ez az ember?

GADSBY KAPITÁNY. «De mi fontossága van ez ember megnevezésének?»

HERRIOTTNÉ. Nézze csak! *(Odapillant az illetőre, aki hiába próbálja összeegyeztetni egy teliszáj jeges puddingot, az önelégült mosolygást, az alázatos hódolat kifejezését a komoly angol étkezésszabályok megtartásával.)*

GADSBY KAPITÁNY. *(Kritizálva.)* Nem nagyon kecses. Miért nem várt legalább addig, amíg a kanalat kiveszi a szájából?

HERRIOTTNÉ. Hogy mulattassam magát. Az a nő éppúgy közszemlére teszi majd magát, mint én most őt; és az emberek nevetni fognak magán. Ó, Pip, nem látja ezt? Ez olyan világos, mint a nap. Meghajszolja magát, hazudni fog magának s bolondot üz magából éppúgy, mint másokból. Én sohasem üztem magából bolondot, úgy-e igaz?

GADSBY KAPITÁNY. (*Félre.*) Milyen okos kis nő!

HERRIOTTNÉ. Nos, mit felel erre?

GADSBY KAPITÁNY. Jobban érzem magamat.

HERRIOTTNÉ. Igen, elhiszem, mert leereszkedtem a maga nivójára. Nem tettem volna, ha nem ragaszkodnék nagyon magához. Én az igazat mondtam.

GADSBY KAPITÁNY. Ez nem változtat a helyzeten.

HERRIOTTNÉ. (*Szenvedélyesen.*) Tehát ő azt mondta, hogy szereti magát! Ne higgyen neki, Pip. Hazudott, - úgy mint maga nekem!

GADSBY KAPITÁNY. Vigyázzon! Látom, hogy egy barátja figyel reánk.

HERRIOTTNÉ. Ez! Gyűlölöm. Ő mutatta be magát.

GADSBY KAPITÁNY. (*Félre.*) S egyesek azt akarják, hogy a nők is résztvegyenek a törvényalkotásban. Bemutatás, hogy bocsánatot nyerjen. (*Hangosan.*) Nos, ha erre vissza tud emlékezni, tudhatja, hogy társadalmi udvariasságból nem utasíthattam vissza ezt az ajánlatot.

HERRIOTTNÉ. Társadalmi udvariasságból! Mi már ezen túl mentünk!

GADSBY KAPITÁNY. (*Félre.*) A régi dolgok új bajt hoznak. (*Hangosan.*) Becsületemre -

HERRIOTTNÉ. Micsodára? Ha, ha!

GADSBY KAPITÁNY. Hát becstelenségemre. Ő nem az, amit maga gondol. Azt akartam -

HERRIOTTNÉ. Ne mondjon nekem róla semmit! Ő nem fogja magát szeretni, s ha ez után visszatér hozzám, azt látja majd, hogy el leszek foglalva -

GADSBY KAPITÁNY. (*Szemtelenül.*) Ezt nem képes megtenni, amíg én élek. (*Félre.*) Ha ez nem bírja rá, hogy szabaduljon tőlem, akkor semmi.

HERRIOTTNÉ. (*Felegyenesedik.*) Nem vagyok képes? Én? (*Csendesebben.*) Igaza van. Nem hiszem, hogy meg tudnám tenni, - noha maga az, ami - gyáva és hazug.

GADSBY KAPITÁNY. Ez nem sérthet azok után, amiket mondott.

HERRIOTTNÉ. Micsoda hiúság! Hát semmi sem hat magára ebben az életben? De van egy túlvilág is, ha csak azért is, hogy megkapja mindenki a jutalmát. Maga meg fogja kapni!

GADSBY KAPITÁNY. Olyan biztos benne?

HERRIOTTNÉ. Én megkapom a magamét itt ebben az életben és megérdemeltem.

GADSBY KAPITÁNY. És az a bámulás, amit olyan nagyon kiemelt az előbb? (*Félre.*) Milyen durva vagyok!

HERRIOTTNÉ. (*Dühösen.*) Ez fog vigasztalni azért, ha tudom, hogy ugyanazokat a szavakat, ugyanazokat a fogadkozásokat fogja hozzá intézni, - s ugyanazokat a becéző neveket, mint énhozzám? S ha szeretik majd egymást, nevetni fognak az én történetemen. Nem elég büntetés ez még számomra is, - még az én számomra is? S mindez nem használ semmit. Ez a másik büntetés.

GADSBY KAPITÁNY. (*Gyengén.*) Nem vagyok olyan aljas, mint maga gondolja.

HERRIOTTNÉ. Talán most nem, de majd lesz. Ó, Pip, ha egy nő hízeleg a hiúságának, nincs olyan dolog a világon, amit el ne mondana neki, s nincs olyan aljasság, amit meg ne tenne. Elég soká ismertem, hogy ezt tudjam.

GADSBY KAPITÁNY. Ha semmi más tekintetben nem bízhat bennem, - s nem tudom, miért bízna - abban bízhat, hogy vigyázok a nyelvemre.

HERRIOTTNÉ. Ha visszavonna mindent, amit ma este mondott és kijelentené, hogy csak tréfa volt (*hosszú szünet*), akkor bíznék magában. Másképp nem. Csak azt kérem, ne mondja meg neki a nevemet. Ne mondja meg. A férfi még felejthet, a nő soha. (*Feltekint s látja, hogy a háziasszony kezd körülnézni.*) Tehát mindennek vége s nem az én hibámból. Nem viselkedtem gyönyörűen? Elfogadtam lemondását, melyet a lehető legkegyetlenebbül adott be, s becsületet szereztem nememnek. Nem igaz? (*Rendbehozza a kesztyűt és a legyezőt.*) Csak azt óhajtom, hogy egyszer ő is úgy ismerje meg magát, mint ahogy én most megismertem. Nem szeretnék akkor a bőrében lenni, mert az még a maga elbizakodottságát is bántani fogja. Remélem, ő vissza fogja fizetni magának azt a megalázást, amelyben engem részesített. Remélem. - Nem. Mégsem. Nem mondhatok le magáról. Kell lenni valaminek, amit reméljek, vagy belebolondulok. Ha majd elmúlt, jöjjön vissza hozzám, jöjjön vissza hozzám, s meglátja, hogy még mindig az én Pipem.

GADSBY KAPITÁNY. (*Nagyon határozottan.*) Nem jó nyomon jár. Egy leányról van szó.

HERRIOTTNÉ. (*Felemelkedik*) Tehát mégis igaz! Mondták, - de én nem akartam megbántani a kérdezősködéssel. Egy leány. Én is leány voltam még nem nagyon rég. Legyen jó hozzá, Pip. Bizonyosan hisz magában.

Kimegy bizonytalan mosollyal. GADSBY utána néz, amíg az ajtón kimegy s azután leül egy székre, mikor az urak elhelyezkednek.

GADSBY KAPITÁNY. S ha van valami magasabb lény, aki intézi ezt a világot, az mondja meg, hogy mit tettem? (*Egy pohár bor után nyúl és félig hangosan.*) Mit tettem?

SEMMI IJEDELEM.

Ne bántson semmi ijedelem. - Az esküvői szertartásból.

SZÍNHELY.

Egy legényember hálószobája, - a toaletasztal szokatlanul csinos rendben. GADSBY KAPITÁNY alszik és horkol. Idő 10 ó. 30 p. d. e.; gyönyörű őszi nap Szimlában. Halkan belép MAFFLIN KAPITÁNY, Gadsby ezredéből. Ránéz az alvóra, fejét rázza s morog: «Szegény Gaddy!» A hajkefével hangos dallamokat ver ki a szék hátán.

MAFFLIN KAPITÁNY. Ébredj, alvó tündér. (Ordít.)

«Ébredjete fel emberek!

Itt van a nagy nap!

Itt van a nagy nap!»

Gaddy, a kis madárcák már ugrálnak, csiripelnek; én vagyok itt!

GADSBY KAPITÁNY (Felül és ásít.) Reggelt! Rettenetesen szép tőled, öreg cimbora. Szörnyen szép tőled. Nem tudom, mire mennék nélküled. Becsületedre mondom, nem. A szememet se húnytam le egész éjjel.

MAFFLIN KAPITÁNY. Csak fél tizenkettőre jutottam haza. Benéztem hozzád s olyan jól aludtál, mint egy elítélt bűnös.

GADSBY KAPITÁNY. Jack, ilyen útálatos, ósdi viccekkel akarsz traktálni, inkább menj el. (Nagyon komolyan.) Ez életem legboldogabb napja.

MAFFLIN KAPITÁNY. (Kegyetlenül vigyorog.) Nem nagyon, fiacskám. Még nagy kínládáson kell keresztülmenned. De légy nyugodt. Veled vagyok. Hamar! Öltözz!

GADSBY KAPITÁNY. Mi az?

MAFFLIN KAPITÁNY. Azt hiszed, hogy a magad ura vagy a következő tizenkét órában? Ha igen, akkor persze - (Indul az ajtó felé).

GADSBY KAPITÁNY. Nem! Az Isten szent szerelmére, öregem, ne tedd ezt! Velem leszel végig, úgy-e? Bebifláztam ezt a rettenetességet s most egy sorra sem emlékszem.

MAFFLIN KAPITÁNY. (Előszedi Gadsby egyenruháját.) Menj és bújj bele. Ne bosszants. Tíz percet adok az öltözködésre.

Szünet. Közben folyton hallatszik, hogy valaki pacskol a fürdőszobában.

GADSBY KAPITÁNY. (Kijön az öltözőszobából.) Hány óra?

MAFFLIN KAPITÁNY. Mindjárt tizenegy.

GADSBY KAPITÁNY. Még öt órám van. Szent Isten!

MAFFLIN KAPITÁNY. (Félre.) Az ijedtség első jele. Kíváncsi vagyok, fog-e növekedni. (Hangosan.) Gyere reggelizni.

GADSBY KAPITÁNY. Nem vagyok képes enni. Nem kell reggeli.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Félre.)* Ilyen hamar! *(Hangosan.)* Gadsby kapitány úr, megparancsolom, hogy reggelizzen, mégpedig egy pompás, jó reggelit. Ne gyere vőlegényi hóbortokkal!

Levezeti a földszintre s mellette marad, amíg meg nem eszik két szelet húst.

GADSBY KAPITÁNY. *(Aki öt percen belül háromszor nézett az órájára.)* Hány óra?

MAFFLIN KAPITÁNY. Van még idő egyet sétálni. Kelj fel!

GADSBY KAPITÁNY. Már tíz napja nem dohányoztam s most sem akarok. *(Átveszi a szivart, amellyel Mafflin megkínálja, s vígan fújja a füstöt orrán keresztül.)* Lemegyünk a Mall-ra?

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Félre.)* Ilyenkor mind egyforma. *(Hangosan.)* Nem, barátom. A lehető legcsendesebb úton megyünk.

GADSBY KAPITÁNY. Nem láthatjuk őt?

MAFFLIN KAPITÁNY. Ártatlanom! Nem! S ha azt akarod, hogy végtisztességeden jelen legyek, ne bökd ki a szememet a botoddal.

GADSBY KAPITÁNY. *(Körben ugrálva.)* Mondd csak, nem a legbájosabb teremtes ő, aki valaha a földön járt? Hány óra? Mi következik azután: «akarod-e feleségül venni ezt a leányt?»

MAFFLIN KAPITÁNY. Elveszed a gyűrűt. Ne felejtse el, hogy a jobb kezem kisujjának hegyén lesz. De vigyázz, hogyan húzod le, mert a templomszolga borraavalója valahol a kesztyűmben lesz.

GADSBY KAPITÁNY. *(Gyorsan előre siet.)* A fene vigye a templomszolgát! Gyere! Már elmúlt tizenkettő s tegnap este óta nem láttam őt. *(Ismét körülugrál.)* Tökéletes angyal, Jack, s igazán nagyon is jó az én számomra. Nézd csak, a templomban az én karomon kell végigmennie vagy hogyan?

MAFFLIN KAPITÁNY. Ha tudnám, hogy képes vagy két percig emlékezni valamire, megmondanám. Ne mozogj folytonosan!

GADSBY KAPITÁNY. *(Megáll az út közepén.)* Jól van, Jack.

MAFFLIN KAPITÁNY. Maradj veszteg még tíz percig, ha tudsz, te örült és menj!

Tovább mennek ketten, óránként öt mérföld sebességgel, tizenöt percig.

GADSBY KAPITÁNY. Hány óra? Mi van a lakodalmi tortával és a papuccsal? Csak nem dobják fel a templomban?

MAFFLIN KAPITÁNY. Mindenesetre. A tisztelendő úr kezdi az ő cipőjével.

GADSBY KAPITÁNY. Hogy a fenébe ne! Ne üzzenek bolondot belőlem. Ezt nem bírom ki.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Zavartalanul.)* Úgy, vén csataló! Jó lesz, ha még néhány órát alszol ma délután.

GADSBY KAPITÁNY. Nem engedem, hogy úgy bánjanak velem, mint egy gyerekkel. Értsd meg!

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Félre.)* Olyan idegek kellene, mint a hegedű húrja. Micsoda nap lesz ez ma! *(Kezét gyengéden Gadsby vállára teszi.)* Dávidom, mióta ismered ezt a Jonatánt? Hát azt hiszed, hogy én bolondot akarok belőled üzni - ennyi évi barátság után?

GADSBY KAPITÁNY. (*Bűnbánóan.*) Tudom, tudom, Jack, de egészen magamon kívül vagyok. Ne törődj velem, hogy mit mondok. Csak hallgasd meg, hogy tudom-e jól a leckémet:

«Hogy velem legyen jóban és rosszban, ahogy volt kezdetben, ahogy most van és örökké lesz, a világnak sohasem lesz vége, Isten engem úgy segéljen. Ámen.»

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Elfojtja nevetését.*) Körülbelül így van. Majd segíték, ha kátyúba rekedsz.

GADSBY KAPITÁNY. (*Komolyan.*) Igen, ott maradj mellettem, Jack. Nagyon boldog vagyok, de azt is be kell vallanom, hogy szörnyen drukkolok.

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Nyugodtan.*) Igazán? Nem is vettem volna észre. Még se látszik rajtad.

GADSBY KAPITÁNY. Akkor jól van. (*Ugrálva.*) Becsületesen mondom, Jack, ő a legbájosabb angyal, aki valaha az égből a földre szállt. Egyetlen nő sem érdemes arra, hogy szóba álljon vele.

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Félre.*) S ez a régi Gadsby! (*Hangosan.*) Csak folytasd, ha jól esik.

GADSBY KAPITÁNY. Te könnyen nevezsz! Ti megrögzött agglegények nem tudtok egyebet.

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Vontatottan.*) Nem várnád meg, amíg a csapat megérkezik. Még nem vagy egészen nő.

GADSBY KAPITÁNY. Erről eszembe jut. Nem hiszem, hogy bele tudok bújni a cipőmbe. Menjünk haza, megpróbálom. (*Előresiet.*)

MAFFLIN KAPITÁNY. Nem szeretnék a cipődben lenni, egész Ázsiáért sem.

GADSBY KAPITÁNY. (*Ugrál.*) Ez mutatja, milyen feketelelkű vagy, - milyen rettenetesen buta, - milyen durván korlátolt gondolkodású vagy. Csak egy hibád van. Te vagy a legáldottabb jó fiú és nem tudom, mit csináltam volna nélküled, de - te nem vagy nő. (*Komolyan bólogat fejével.*) Nősiülj meg, Jack.

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Ijedten.*) Igen - kinek a számára?

GADSBY KAPITÁNY. Ha gazember vagy, itt hagylak. Hány óra?

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Dúdol magában egy dalt.*) Gyere vissza, te örült. Hazaviszlek s le fogsz feküdni.

GADSBY KAPITÁNY. Mi a fészkes fenének feküdjek le?

MAFFLIN KAPITÁNY. Add ide a szivarodat, hadd gyujtsak rá.

GADSBY KAPITÁNY. (*Nézi, hogy a szivar vége úgy remeg, mint egy hangvilla.*) Szép állapotban vagyok!

MAFFLIN KAPITÁNY. Az igaz. Kapsz egy pohár pálinkát s feküdj le aludni.

Hazatérnek és MAFFLIN elkészít egy négyüjjnyi pohárba italt.

GADSBY KAPITÁNY. Aj, jaj! Olyan részeg leszek, mint egy fülesbagoly.

MAFFLIN KAPITÁNY. Érdekes, hogy semmi hatással sincs rád. Idd ki, feküdj le és aludj el.

GADSBY KAPITÁNY. Nem lehet. Nem fogok elaludni. Tudom, hogy nem fogok.

Hét perc múlva már mély álomba esett. MAFFLIN kapitány gyengéden nézi.

MAFFLIN KAPITÁNY. Szegény jó Gaddy. Már sokszor láttam, hogy felkötöttek valakit, de egyik se ment a vesztőhelyre ilyen állapotban. Nem tudom, hogy hogyan hat rájuk. A telivérek izzadnak, ha kantárt tesznek rájuk. S ez az az ember, aki mint egy ördög járt az ágyúk között Amdherannál. *(Lehajol Gadsbyre.)* De ez rosszabb, mint az ágyú, úgy-e rosszabb, öregem. *(Gadsby megfordul álmában s Mafflin megérinti homlokát.)* Szegény, jó Gaddy! Elmégy, mint a többi, elmégy mint a többi, - jó barátom, több voltál nekem, mint a testvérem, - nyolc éven át. S levert a lábadról egy leány, - nyolc hét alatt! S hol van a barátod? *(Tovább szivarozik; a toronyóra hármát üt.)* Kelj fel! Bújj bele a ruhádba!

GADSBY KAPITÁNY. Már? Nincs még korán? Nem kellene megborotválkozni?

MAFFLIN KAPITÁNY. Nem! Egészen rendben vagy. *(Félre.)* Levakarná a bőrt az álláról.

GADSBY KAPITÁNY. Miért siessünk?

MAFFLIN KAPITÁNY. Neked kell elsőnek lenned.

GADSBY KAPITÁNY. Hogy megbámuljanak?

MAFFLIN KAPITÁNY. Azért. Te a látványossághoz tartozol. Hol van a fényesítő? Sarkantyúd szégyenletes állapotban van.

GADSBY KAPITÁNY. *(Durván.)* Jack, vigyen el az ördög, ha ezt nem teszed meg értem.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Még durvábban.)* Kelj fel és öltözködj! Ha vállalom, hogy kifényesítem a sarkantyúdat, köteles vagy nekem engedelmeskedni.

GADSBY kapitány öltözködik MAFFLIN nézi.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Kritizálva körüljár.)* Jó, hát megteszed. De ne nézz úgy, mint egy gonosztevő. Gyűrű, kesztyű, borraivaló, ez rendben van nálam. Ne bánts a bajuszodat. Ha a ponik rendben vannak, mehetünk.

GADSBY KAPITÁNY. *(Idegesen.)* Még korán van. Gyujtsunk rá! Igyunk még egyet!

MAFFLIN KAPITÁNY. Ne csináljunk bolondot magunkból!

A HARANGOK. *(Künn.)*

Jó-em-be-rek,
Imára jőj-je-tek.

MAFFLIN KAPITÁNY. Már a harangok is szólnak. Gyere, mert itt maradsz. *(Ellovagolnak.)*

A HARANGOK.

Üdv a királynak,
Öröm az arának
Jó híreket hozunk,
Halottat siratunk.

GADSBY KAPITÁNY. *(Leszáll a templom ajtajában.)* Úgy-e, hogy nagyon korán jöttünk! Még nincs mindenki bent. Nem jöttünk nagyon későn? Maradj mellettem, Jack! Mi a fenét csináljak?

MAFFLIN KAPITÁNY. Állj fel az oldalhajó elején s várd meg őt. *(Gadsby sóhajt, mikor Mafflin odaállítja háromszáz szem előtt.)*

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Könyörög.*) Gaddy, ha szeretsz, ha van benned irgalom, gondold az ezred becsületére, állj fel! Húzd ki magad az egyenruhában! Légy férfi! Beszélmem kell a pappal. (*Gadsby izzadni kezd.*) Ha az arcodat törülgeted, sohase leszek többé a legjobb barátod. Állj fel! (*Gadsby láthatóan remeg.*)

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Visszajön.*) Jön már. Nézz előre, ha a zene megszólal. Az orgona kezd szólni.

A menyasszony kilép a gyaloghintóból a templom előtt. GADSBY rápillant és összeszedi magát.

ORGONA.

A hang, amely az édenben szólt
Az első esküvőn
A boldog első áldószó
Nem tűnt el örökkön.

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Figyeli Gadsbyt.*) Istenemre, egészen rendben van. Nem hittem volna, hogy ennyire képes.

GADSBY KAPITÁNY. Meddig tart még ez a himnusz?

MAFFLIN KAPITÁNY. Mindjárt véget ér. (*Ijedten.*) Már kezd sápadni és csuklani. Vigyázz, Gaddy, gondold az eszedre!

GADSBY KAPITÁNY. (*Kimérten.*) Látod, egy nagy barna gyík mászik ott a falon.

MAFFLIN KAPITÁNY. Szent anyám! Ez már az utolsó stádium!

A menyasszony balfelől fellép az oltárra, GADSBYre veti pillantását, aki egyszerre csak nem összeesik.

GADSBY KAPITÁNY. (*Magában, ismételve.*) A kis pehelyke most asszony, - asszony! És én azt hiszem, hogy egy kis lány.

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Súgja.*) Vigyázz! Befelé fordulj.

GADSBY kapitány mechanikusan engedelmeskedik s a szertartás folytatódik.

A LELKÉSZ. ... csakis ő érte, míg mind a ketten élnek?

GADSBY KAPITÁNY. (*Torkán elakad a szó.*) Hm, hm!

MAFFLIN KAPITÁNY. Mondd meg: akarsz vagy nem akarsz. Itt nincs második osztás.

A menyasszony nyugodtan válaszol s atyja átveszi őt.

GADSBY KAPITÁNY. (*Akarja mutatni, hogy érti a dolgot.*) Jack, végy át engem, gyorsan!

MAFFLIN KAPITÁNY. Már elintézted magadat. A jobb kezedet, ember! Mondd utánam! «Theodore Philip». Már elfelejtetted a saját nevedet?

GADSBY kapitány átesik a fogadalmon, amelyet a menyasszony remegés nélkül ismétel.

MAFFLIN KAPITÁNY. Most a gyűrűt! Figyelj a lelkészre! Ne húzd le a kesztyűmet! Itt van! Csakhogy megtalálta a hangját!

GADSBY *ismétli az esküt olyan hangon, hogy a templom végében is meghallják és megfordul.*

MAFFLIN KAPITÁNY. Vissza! Vissza a helyedre! Még csak félig érvényes.

A LELKÉSZ. ... amit... összekötöttem, ember ne bontsa szét.

GADSBY *ijedtében megmakacsodik az áldás után.*

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Gyorsan.*) Egyenesen, előre! Vidd most magaddal. Én nem megyek. Nem kell semmit se mondani. (*Gadsby felmászik az oltárhoz.*)

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Recsegő hangon, ami suttogás akart lenni.*) Térdelj le, te tuskó! Térdelj le!

A LELKÉSZ. ... akárki leánya vagy, amíg jót cselekszel, ne bántson semmi ijedelem.

MAFFLIN KAPITÁNY. Ereszd el! Hagyd abba! Balra át!

Mennek az előcsarnok felé.

MAFFLIN KAPITÁNY. Csókold meg, Gaddy.

GADSBY KAPITÁNY. (*Kesztyűjével dörzsöli le a téntát.*) Mi az?

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Egy lépést tesz a menyasszony felé.*) Ha te nem teszed meg, majd én.

GADSBY KAPITÁNY. (*Elébe tartja a karját.*) Ma nem.

Általános csókolódzás, miközben GADSBY kapitányt egy ismeretlen nőszemély üldözi.

GADSBY KAPITÁNY. (*Ájúldozva Mafflinhez.*) Ez a pokol! Letörülhetem már az orcámat?

MAFFLIN KAPITÁNY. Az én felelősségem véget ért. Kérdezd meg most már Gadsbynét.

GADSBY kapitány összerезzen, mintha meglőtték volna, s az egész menet Mendelssohn dallama mellett halad ki a templomból s megy haza, ahol megkezdődik a szokásos kín-szenvedés a lakodalmi torta körül.

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Az ebédnél.*) Állj fel, Gaddy, beszédet várnak tőled.

GADSBY KAPITÁNY. (*Három percnyi vonaglás után.*) Ha, - hmm. (*Tapsorkán.*)

MAFFLIN KAPITÁNY. Elég jó első kísérletnek. Most menj és öltözz át, amíg a mama kisírja magát - a feleségeden. (*Gadsby kapitány eltűnik. Mafflin kapitány haját tépi.*) Félig se érvényes. Hol van a cipő? Hol van egy cseléd?

A DAJKA. A kapitányné nagysága elment.

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Kihúzza hüvelyéből a kardot.*) Asszony, hozd ide a cipőket! Valaki adjon kölcsön egy kenyérvágó kést. Ne verjük be Gaddy fejét jobban, mint ahogy van. (*Lehasítja a szatenpapucs sarkát s a papucsot ruhája ujjára teszi.*) Hol van a menyasszony? (*Az egész társasághoz.*) Bánjatok gyengéden evvel a rizzsel. Ez pogány szokás. Add ide a nagy tarisznyát.

A menyasszony csendesen kimegy a gyaloghintóhoz s eltávozik nyugat felé.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(A szabadban.)* Elosont, biz'isten! Annál rosszabb Gaddyre. Itt van. Na, Gaddy, ez nehezebb ügy lesz, mint Amdheran! Hol van a lovad?

GADSBY KAPITÁNY. *(Dühösen, látva, hogy az asszonyok már messze vannak.)* Hol van a feleségem?

MAFFLIN KAPITÁNY. Már fele útján Mahaszú felé. Olyan gyorsan kell lovagolnod, mint az ifjú Locsinvar.

A ló odalépdél hátsó lábain; nem engedi, hogy GADSBY vezesse.

GADSBY KAPITÁNY. Akarsz vagy nem akarsz? Ide állj, te ronda dög, - te disznó, - te vadállat! Ide állj!

Félrecsavarja a ló fejét, úgyhogy csaknem eltöri az alsó állkapcsát; nyeregbe veti magát s mindkét sarkantyújával belevág.

MAFFLIN KAPITÁNY. Az Isten szent szerelmére, lovagolj már, Gaddy! És Isten áldjon meg!

Egy félfont rizst szór GADDYre; ez nyergében előrehajolva eltűnik a lenyugvó nap ködében.

MAFFLIN KAPITÁNY. Elvesztettem a jó, öreg Gaddyt. *(Rágyujt egy cigarettára, elbandukol s elandalogva énekel:)*

Bevészheted sírkövére, ráírhatod névjegyére,
Hogy az ifjú, ha megnősült, akkor annak máris vége.

DEERCOURT K. A. *(Lóháton.)* Igazán, Mafflin kapitány, ön sokkal őszintébb, mint udvarias.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Félre.)* Azt mondják, hogy a házasság olyan, mint a kolera. Szeretném tudni, ki lesz a legközelebbi áldozat.

A fehér szaténpapucs lecsúszik ruhája újjáról s lába elé esik. Csodálkozva elmegy.

AZ ÉDEN KERTJE.

S olyanok lesztek mint az - istenek!

SZÍNHELY.

Kakukfüves pázsit a Mahasu bungaló mögött, amely egy kis erdős völgyre néz. Balra kilátás a fagoo-i Holt Erdőre, jobbra a szimlai hegyek. A háttérben a havasok körvonalai. GADSBY KAPITÁNY, már három hete házas, a békepipát szívja egy szőnyegen ülve a napon. Bendso (b a n j o, a bennszülöttek gitárja) és dohányzacskó a szőnyegen. Feje fölött a fagoo-i sasok. GADSBYNÉ kijön a bungalóból.

GADSBYNÉ. Drága uram!

GADSBY KAPITÁNY. *(Hanyagul, benső örömmel.)* Eh, mi az? Mondd még egyszer.

GADSBYNÉ. Írtam mamának, hogy 17-én otthon leszünk.

GADSBY KAPITÁNY. Megírtad, hogy üdvözlöm?

GADSBYNÉ. Nem, azt akarom, hogy minden gondolatod csak az enyém legyen. *(Mellé ül.)* Úgy-e nem bánod?

GADSBY KAPITÁNY. *(Tréfás komolysággal.)* De igenis. Hogy tudtad, hogy az mind csak a tied?

GADSBYNÉ. Kitaláltam, Phil.

GADSBY KAPITÁNY. *(Szenvedélyesen.)* Édes kis pehelykém!

GADSBYNÉ. Ne adj nekem ilyen neveket, rosszaságom.

GADSBY KAPITÁNY. Úgy hívlak, ahogy akarlak. Eszébe jutott már, asszonyom, hogy a feleségem?

GADSBYNÉ. Eszembe jutott. S mindig csodálkoztam rajta.

GADSBY KAPITÁNY. Én is. Olyan különös, s néha mégsem különös. *(Bizalmasan.)* Mert úgy-e, nem is lehetett volna senki más.

GADSBYNÉ. *(Gyengéden.)* Nem. Senki más - sem a tied, sem az enyém. Így kellett ennek történni kezdettől fogva. Phil, mondd el még egyszer, hogy történt, hogy engem megszerettél.

GADSBY KAPITÁNY. Nem történhetett ez másképp. Mert hisz te *te* vagy.

GADSBYNÉ. Akartad, hogy ne történjen meg? Igazat mondj!

GADSBY KAPITÁNY. *(Szemével hunyorít.)* Igen, drágám, az első percekben. De csakis az első percekben. *(Kedveskedve.)* Azt mondtam rólad, - hajolj csak le, majd megsúgom - ez a kis bestia. Ha, ha, ha!

GADSBYNÉ. *(Megfogja bajuszánál fogva s felülteti.)* Kis bestia! ... És még nevetsz a bűnödön! S azután még olyan vakmerő mertél lenni, hogy megkértél!

GADSBY KAPITÁNY. Megváltozott a véleményem. S akkor már nem voltál - egy kis bestia.

GADSBYNÉ. Köszönöm uram! És mikor voltam?

GADSBY KAPITÁNY. Soha! Hanem az első napon, amikor megteáztattál abban a barackszíni muszlinruhában, - akkor igazán, édesem - olyan voltál, mint egy csunya kis féreg. Nem tudtam, mit mondjak neked.

GADSBY NÉ. (*Megpödrí a bajuszát.*) Tehát azt mondtad «kis bestia». Szavamra, uram! Én meg azt mondtam rólad - ez a barom, - de bárcsak valami rosszabbat mondtam volna.

GADSBY KAPITÁNY. (*Nagyon szelíden.*) Bocsánatot kérek, de ez nagyon fáj nekem. (*Szünet.*) Tehát újra kínozni akarsz ezek miatt.

GADSBY NÉ. Ó, miért engedted meg ezt?

GADSBY KAPITÁNY. (*Végigtekint a völgyön.*) Nincs rá különös okom, de - ha téged mulattat vagy örömet okoz, csak tessék - töröld meg rajtam kis cipőidet.

GADSBY NÉ. (*Kinyújtja kezét.*) Nem, nem, Philip, királyom, ne beszélj így. Ezt érzem én. Te nagyon is jó vagy nekem. Nagyon is jó!

GADSBY KAPITÁNY. Én! Én nem vagyok méltó arra, hogy átöleljelek karjaimmal. (*Átkarolja.*)

GADSBY NÉ. De igenis. De én, - mi érdemem van nekem?

GADSBY KAPITÁNY. Hogy ideadtál nekem egy csipetnyit a szívedből; úgy-e, királyném!

GADSBY NÉ. Az semmi. Azt akárki megtenné. Nem tudna mást tenni.

GADSBY KAPITÁNY. Cicám, te nagyon elbizakodottá teszel. Éppen most, amikor olyan alázatos kezdek lenni.

GADSBY NÉ. Alázatos! Nem hiszem, hogy ez összefér a jellemeddel.

GADSBY KAPITÁNY. Mit tudsz te az én jellememről?

GADSBY NÉ. De majd fogok tudni, Phil. Majd az elkövetkező esztendőkből mindent meg fogok tudni rólad s nem lesznek köztünk titkok.

GADSBY KAPITÁNY. Kis boszorka! Azt hiszem, hogy már ismersz engem tetőtől talpig.

GADSBY NÉ. Azt hiszem, ki tudom találni. Önző vagy?

GADSBY KAPITÁNY. Igen.

GADSBY NÉ. Ostoba?

GADSBY KAPITÁNY. Nagyon.

GADSBY NÉ. És drága?

GADSBY KAPITÁNY. Ahogy ő nagyságának tetszik.

GADSBY NÉ. Tehát ő nagyságának így tetszik. (*Szünet.*) Tudod, hogy mi két ünnepies, komoly, felnőtt ember vagyunk -

GADSBY KAPITÁNY. (*Lehúzza felesége szalmakalapját a szemére.*) Te felnőtt? Kis baba vagy te.

GADSBY NÉ. És ostobaságokat beszélünk.

GADSBY KAPITÁNY. Hát akkor beszéljünk ostobaságokat. Szeretem azt. Pussy, egy titkot bízok rád. Ígérd meg, hogy nem mondd meg senkinek.

GADSBY NÉ. Igen. Csak neked.

GADSBY KAPITÁNY. Szeretlek.

GADSBYNÉ. Igazán! És meddig?

GADSBY KAPITÁNY. Örökkön örökké.

GADSBYNÉ. Ez hosszú idő.

GADSBY KAPITÁNY. Azt hiszed? Nekem ez a legrövidebb, ami lehetséges.

GADSBYNÉ. Egészen okos ember lesz még majd belőled.

GADSBY KAPITÁNY. *Veled beszélek.*

GADSBYNÉ. Ügyes fordulat. Emeld fel ostoba, vén fejedet, megfizetek érte.

GADSBY KAPITÁNY. *(Mély megvetést színlelve.)* Vedd el, ha kívánod.

GADSBYNÉ. Nagyon is kívánom - és akarom. *(Elfogadja és kamatostul visszafizeti.)*

GADSBY KAPITÁNY. Kis pehelykém, azt hiszem, hogy mi egy buta pár vagyunk.

GADSBYNÉ. Mi vagyunk az egyetlen okos emberek a világon. Kérdezd meg a sast. Itt jön.

GADSBY KAPITÁNY. Én azt hiszem, hogy ő sok okos embert látott már Mahasuban. Azt mondják, hogy ezek a madarak rettenetesen soká élnek.

GADSBYNÉ. Milyen soká?

GADSBY KAPITÁNY. Százhusz évig.

GADSBYNÉ. Százhusz évig! Ó! És hol lesz százhusz év múlva ez a két okos ember?

GADSBY KAPITÁNY. Mit törődöl vele, ha most együtt vagyunk.

GADSBYNÉ. *(Körülnéz a látóhatáron.)* Igen. Csak te meg én, - én meg te - az egész széles világon. *(Látja a havasok vonalát.)* Milyen nagyok és csendesek azok a hegyek! Azt hiszed, törődnek ők velünk?

GADSBY KAPITÁNY. Nem tudom, nem kérdeztem meg tőlük. Én törődöm veled s ez nekem elég.

GADSBYNÉ. *(Közelebb húzódik hozzá.)* Most igen, - de majd később. Mi az a kis fekete folt a havon?

GADSBY KAPITÁNY. Hóvihar, negyven mérföldnyi távolságban. Majd meglátod, hogyan mozog, amint a szél végig fut rajta s azután elmúlik egészen.

GADSBYNÉ. S azután elmúlik egészen. *(Megremeg.)*

GADSBY KAPITÁNY. *(Aggódva.)* Csak nem fáztál meg, édesem? Majd kihozom a kabátodat.

GADSBYNÉ. Nem, ne hagyj el, Phil. Maradj itt. Azt hiszem, megijedtem. Miért olyan borzalmasak azok a hegyek! Phil, ígérd meg, ígérd meg, hogy *mindig* szeretni fogsz.

GADSBY KAPITÁNY. Mi az, édesem? Nem ígérhetek többet, mint amit már ígértem; de megígérem újra meg újra, ha azt óhajtod.

GADSBYNÉ. *(Fejét férje vállára hajtja.)* Mondd, igen, mondd. - Nem, ne mondd. - A sasok még kinevetnek. *(Magához tér.)* Drága uram, te egy kis libát vettél el.

GADSBY KAPITÁNY. *(Nagyon gyengéden.)* Igazán? Meg vagyok vele elégedve, akármi, amíg az enyém.

GADSBYNÉ. *(Gyorsan.)* Azért mert a tied, vagy azért, mert én vagyok az?

GADSBY KAPITÁNY. Mert mind a kettő. (*Szomorúan.*) Én nem vagyok okos, édesem, nem hiszem, hogy kellő módon meg tudom magam értetni.

GADSBYNÉ. *Én* megértelek. Phil, akarsz felelni valamire?

GADSBY KAPITÁNY. Bármire, amit óhajtasz. (*Félre.*) Mi fog most következni?

GADSBYNÉ. (*Vontatottan, lesütött szemekkel.*) Te mondtad nekem egyszer, régen - századokkal ezelőtt - hogy egyszer már el voltál jegyezve. Én *akkor* nem mondtam semmit.

GADSBY KAPITÁNY. (*Ártatlanul.*) Miért nem?

GADSBYNÉ. (*Felemeli reá szeméit.*) Mert - mert attól féltem, hogy elveszítelek, drágám. De most, beszélj róla, - kérlek.

GADSBY KAPITÁNY. Nincs semmi elmondanivalóm. Akkor rettenetesen öreg voltam - csaknem huszonkettő - és *ő* is ugyanannyi volt.

GADSBYNÉ. Tehát *ő* idősebb volt, mint te. Nem szerettem volna, hogy *ő* legyen fiatalabb. Úgy-e?

GADSBY KAPITÁNY. Azt képzeltem, hogy szerelmes vagyok, hogy belebolondultam - és, bizony Isten, verseket is írtam.

GADSBYNÉ. Hozzám sohasem írtál! S aztán mi történt?

GADSBY KAPITÁNY. Azután ide kerültem s az egész dolog semmivé lett. Megírta, hogy az egész dolog csak tévedés s azután férjhez ment.

GADSBYNÉ. Nagyon szeretett?

GADSBY KAPITÁNY. Nem. Legalább nem emlékszem, hogy mutatta volna.

GADSBYNÉ. Nem emlékszel? De emlékszel a nevére. (*Gadsby megmondja s ő lehorgasztja fejét.*) Köszönöm!

GADSBY KAPITÁNY. Neked csak van hozzá jogod. És most kis pehelykém, volt-e neked valaha valami sötét rémes tragédiád?

GADSBYNÉ. Ha Mrs. Gadsbynek szólítasz, talán megmondom.

GADSBY KAPITÁNY. (*Hivatalos hangon.*) Mrs. Gadsby, tessék vallani.

GADSBYNÉ. Szent Isten, Phil! Nem hittem volna, hogy ilyen rettenetes hangon is tudsz beszélni.

GADSBY KAPITÁNY. Te még nem tudsz mindent rólam. Majd ha lemegyünk a síkságra, meglátod, hogy tudok ráordítani a csapatomra. Mit akartál mondani, édesem?

GADSBYNÉ. Nem tudom megmondani, ilyen hang után. (*Kissé remegve.*) Phil, sose beszélj velem ezen a hangon, akármit csinállok.

GADSBY KAPITÁNY. Édes kicsikém! Hogyan remegsz. Úgy sajnálom. Igazán nem akartalak bántani. Ne szólj semmit. Én durva ember vagyok.

GADSBYNÉ. Nem, nem vagy és én megvallok mindent. - Volt egy férfi.

GADSBY KAPITÁNY. Igazán volt? Boldog ember!

GADSBYNÉ. (*Suttogva.*) S én azt hittem, hogy tetszik nekem.

GADSBY KAPITÁNY. Még boldogabb ember. S aztán?

GADSBYNÉ. S azt hittem, hogy tetszik nekem - pedig nem - azután jöttél te, - s nagyon, nagyon tetszettél nekem, igazán nagyon. Ez az egész. *(Elrejtí arcát.)* Haragszol rám? Úgy-e nem.

GADSBY KAPITÁNY. Nem haragszom, egy csöppet sem. *(Félre.)* Hogy érdemelhettem meg ezt az angyalt?

GADSBYNÉ. *(Félre.)* S nem is kérdi a nevét. Milyen furcsák ezek a férfiak! De talán így is jól van.

GADSBY KAPITÁNY. Az az ember a mennyországba jut, mert neked egyszer tetszett. Vajjon engem is magadhoz emelsz-e oda?

GADSBYNÉ. *(Határozottan.)* Én nem megyek oda, ha nem jössz te is.

GADSBY KAPITÁNY. Köszönöm. Pussykám, én nem is tudom, milyen a te vallásos érzésed. Úgy nevelték, hogy hiszel a mennyországban s minden egyébben?

GADSBYNÉ. Igen. De ez olyan gombostűpárna mennyország volt zsoltároskönyvekkel minden templomülésen.

GADSBY KAPITÁNY. *(Teljes meggyőződéssel bólogat fejével.)* Nem baj. Van mennyország.

GADSBYNÉ. Honnan tudod ezt, prófétám?

GADSBY KAPITÁNY. Onnan, hogy mi szeretjük egymást. Tehát minden rendben van.

GADSBYNÉ. *(Egy majomcsapat rohan el az ágak között.)* Tehát minden rendben van. De Darwin azt mondja, hogy mi ezektől származunk.

GADSBY KAPITÁNY. *(Nyugodtan.)* De Darwin sohasem szeretett egy ilyen angyalt. Ez megmagyarázza. Csendesesen, ti barmok! Igazán, a majmoktól! Ne olvass ilyen könyveket.

GADSBYNÉ. *(Összekulcsolja kezeit.)* Ha uram, parancsolóm rendeleteket ad ki.

GADSBY KAPITÁNY. Nem, édesem. Köztünk nincsenek rendeletek. Szeretném, ha te sem adnál ki. Az ilyesminek nincs semmi értelme s csak megzavarja az ember fejét.

GADSBYNÉ. Mint a te első eljegyzésed.

GADSBY KAPITÁNY. *(Végtelen nyugalommal.)* Ez szükséges rossz volt s elvezetett hozzád. Hát te nem vagy semmi?

GADSBYNÉ. Nem nagyon sok, úgy-e?

GADSBY KAPITÁNY. Számomra az egész világ és még a másvilág is.

GADSBYNÉ. *(Gyengéden.)* Drága fiacskám! Mondjak neked valamit?

GADSBY KAPITÁNY. Igen, ha ez nem valami rettenetes rossz dolog - másokról.

GADSBYNÉ. Csak énrólam magamról.

GADSBY KAPITÁNY. Akkor az csak jó lehet. Ki vele, édesem.

GADSBYNÉ, *(Csendesesen.)* Nem tudom, miért mondom ezt neked, Pip; de hogyha valaha mégegyszer megnősülsz - *(Szünet.)* Vedd le a kezedet a szájamról, mert harapok! Akkor, jusson eszedbe, - nem tudom, hogyan mondjam meg.

GADSBY KAPITÁNY. *(Méltatlankodva.)* Ne is próbáld! «Mégegyszer megnősülök», igazán!

GADSBYNÉ. Meg kell mondanom. Figyelj rám, uram! Soha, *soha* se mondj olyasmit a feleségednek, amire nem akarod, hogy egész életén át gondoljon. Mert egy nő, - igen, én *nő* vagyok - nem tud felejteni.

GADSBY KAPITÁNY. És honnan tudod ezt *te*?

GADSBYNÉ. (*Zavarodottan.*) Nem tudom. Csak úgy gondolom. Én egy buta kis lány vagyok, - voltam; de érzem, hogy sokkal többet tudok, mint te, drágám. Először is, a feleséged vagyok.

GADSBY KAPITÁNY. Igen, azt hiszem.

GADSBYNÉ. Tehát tudnom kell minden titkodat, hogy mindent megosszak veled, amit tudsz. (*Kétségbeesetten körülnéz.*)

GADSBY KAPITÁNY. Úgy lesz, úgy lesz, édesem, - de nézz így!

GADSBYNÉ. A te kedvedért, ne szakíts félbe, Phil. Sohasem fogok veled így beszélni többet. Ne mondd el nekem! Legalább most nem. Később, ha majd öregasszony lesz belőlem, nem lesz baj, de ha szeretsz, most légy nagyon jó hozzám; mert életemnek ezt a részét sohasem fogom elfelejteni. Megértettél?

GADSBY KAPITÁNY. Azt hiszem, fiacskám. Mondtam valamit, ami nem tetszik neked?

GADSBYNÉ. Nagyon megharagszol? Az, - az a hang és amit az eljegyzésről mondottál.

GADSBY KAPITÁNY. De te kérted, édesem, hogy mondjam el.

GADSBYNÉ. És épp ezért nem kellett volna elmondani. Te légy a bíró és ahogy én szeretlek téged, Pip, én nem tudok neked ebben segíteni. Én csak akadályozlak és neked kell ítélned még ellenemre is.

GADSBY KAPITÁNY. (*Elgondolkozva.*) Sok minden dolgot kell együtt kitalálnunk, Isten segítsen ebben - de napról-napra jobban fogjuk egymást érteni; ezt most már kezdem belátni. Hogy jutottál rá, hogy épp ennek a fontosságát mondd meg nekem?

GADSBYNÉ. Mondtam már, hogy nem tudom. Csak néha úgy éreztem, hogy ebben az új életben éppúgy vezet valami a te érdekedben, mint az enyémben.

GADSBY KAPITÁNY. (*Félre.*) Mafflinnek igaza volt. Ők tudnak, és mi - mi vakok vagyunk - mindnyájan. (*Könnyedén.*) Elfelejteni mindent, úgy-e édesem? Eszemben tartom és ha hibát követek el, büntess meg, ahogy érdemlem.

GADSBYNÉ. Nem kerül sor büntetésre. Most indulunk el az élet útjára, - te meg én - és senki más.

GADSBY KAPITÁNY. És senki más. (*Szünet.*) Szempilláid nedvesek, édesem. Volt valaha a világon egy ilyen furcsa kis teremtes?

GADSBYNÉ. Beszéltek valaha ilyen ostobaságokat?

GADSBY KAPITÁNY (*kiüti pipájából a hamut*). A hasznos nem az, amit mondunk, hanem amit nem mondunk. Ez a legmélyebb filozófia. De nem értené meg senki, még akkor se, ha könyvben megírják.

GADSBYNÉ. Micsoda gondolat! Nem - csak mi magunk vagy a hozzánk hasonlók, - ha ugyan vannak hozzánk hasonló emberek.

GADSBY KAPITÁNY. (*Fontoskodva.*) Mindenki, aki nem olyan, mint mi, az vak idióta.

GADSBYNÉ. (*Megtörli szemeit.*) Azt hiszed, vannak még olyan boldog emberek a világon, mint mi?

GADSBY KAPITÁNY. Bizonyosan vannak, különben mi foglaltuk volna le az egész boldogságot, ami a világon van.

GADSBYNÉ. (*Szimla felé néz.*) Szegény emberek! Képzeld el, ha úgy volna.

GADSBY KAPITÁNY. Akkor mi ragaszkodnánk az egészhez, mert vajjon vidám dolog-e valamit elveszteni, mondd feleségem?

GADSBYNÉ. Ó Pip, Pip! Mennyi benned az ünnepies, komoly házasember és mennyi a pajkos iskolásfiú?

GADSBY KAPITÁNY. Ha megmondod, mennyi volt benned tizennyolcéves az utolsó születésnapján s mennyi benned az, ami olyan vén, mint a szfinksz és kétszer olyan titokzatos, talán tudok felelni. Add ide a bandsót. Hadd énekeljek egy kicsit naplementekor.

GADSBYNÉ. Nincs hangolva. Hogy recseg!

GADSBY KAPITÁNY. (*Forgatja a szegeket.*) Rettenetesen nehéz a bandsót kellő hangon tartani.

GADSBYNÉ. Úgy van ez más hangszerekkel is. Mit énekeljünk?

GADSBY KAPITÁNY. «A hiúság!» Hadd hallják a hegyek. (*Elénekli az első versszakot és a másodiknak felét. Gadsbyné felé fordul.*) Most a kórus! Énekelj, Pussy!

EGYÜTT. (*Con brio, a majmok rémületére, akik aludni szeretnének.*)

Hiúság, minden Hiúság! mondta a bölcsesség, ezt hallom én,
Magszorítottam kedvesem gyenge kezét és feleltem nyíltan s őszintén:
Ha ez a hiúság, ki lesz majd bölcs?
Ha ez a hiúság, ki lesz majd bölcs?
Ha ez a hiúság, ki lesz majd bö-ö-ölcs?
(*Crescendo.*) Hiúság, Isten veled!

GADSBYNÉ. (*A szürkülő esti ég felé.*) Hiúság, Isten veled!

ECHO. Isten veled!

FATIMA.

Bemehetsz a ház minden szobájába és megnézhetsz ott mindent,
de a kék szobába ne menj be. - *A Kékszakáll története.*

SZÍNHELY.

Gadsbyék bungalója a síkságon. Idő: vasárnap d. e. 11 óra. GADSBY KAPITÁNY ingujjban egy teljes huszárlószerszám fölé hajol, amely dohányzószobájának padlóján van kiterítve. Egy nem egészen tiszta pipát szív, homlokán nehéz gond ül.

GADSBY KAPITÁNY. *(Magában, a kantárt forgatva.)* Jack számár. Elég réz van ezen, hogy egy öszvért megterheljünk. S ha az amerikaiak értenek a dologhoz, még ennyi se kell, elég a zabla. Még a szájfék is elmaradhat. Humbug! Egy féltucat lánc és lapocska egy ló számára! Bolondság! *(Fejét vakarja.)* Na, nézzük még egyszer végig az egészet. Bizony Isten, elfelejtettem a súlyskálát. Nem baj. Csak a zablát tartom meg s elhagyok minden díszet a keresztcsonttól a mellvértig. Mellvért sem kell. Egyszerű bőrszija a mellen át, mint az oroszoknál. Jack sohasem gondolt erre!

GADSBY NÉ. *(Sietve berohan, keze be van kötve.)* Pip, megégettem a kezemet avval az útálatos Tiparee dsemmel.

GADSBY KAPITÁNY. *(Szórakozottan.)* Mi az?

GADSBY NÉ. *(Nagy szemeket mereszt, szemrehányóan.)* Rettenetesen megégettem. Nem sajnálsz? S olyan nagyon kellett nekem ez a dsem.

GADSBY KAPITÁNY. Szegény kicsikém! Hadd csókoljam meg a helyét, az majd jót tesz. *(Leveszi a köteléket.)* Te kis hazug! Hol van a sebhely? Nem látom.

GADSBY NÉ. A kisujjam hegyén. Ott! Rettenetes nagy égés.

GADSBY KAPITÁNY. *(Megcsókolja a kisujját.)* Babuskám! Hyder vesződjön a dsemmel. Tudod, hogy nem kívánom az édességet.

GADSBY NÉ. Igazán? Pip!

GADSBY KAPITÁNY. Nem az ilyen édességet. S most menj el, Minniekém, s hagyj magamra a dologgal. Sok a dolgom.

GADSBY NÉ. *(Nyugodtan leül a dívánra.)* Látom. Mi a csudát csinálsz! Mért hoztad ezt a sok bűdös bőrt ide a házba?

GADSBY KAPITÁNY. Játszani akarok vele. Nem tetszik, drágám?

GADSBY NÉ. Hadd játsszak én is. Úgy szeretnék.

GADSBY KAPITÁNY. Alig hiszem, Pussy. Hát nem tudtad, hogy a dsem éget vagy tudja Isten, mit csinál, ha nem egy ügyes kis háziasszony bánik vele?

GADSBY NÉ. Nem azt mondtad, hogy Hyder segíthet? A verandán hagytam, kevert, amikor én megégettem magamat.

GADSBY KAPITÁNY. *(Visszafordul a lószerszámhoz.)* Szegény kis asszonyka! Három font négy, meg hét, az annyi mint három és tizenegy, ezt le lehet szállítani kettő nyolcra egy kis igyekezettel, a nélkül, hogy bármit is meggyengítenék. A vasalás egészen tönkrement az

ügyetlen kézben. Minek a cipődoboz, ha az ember felderítő szolgálaton van? Meg lehet ragasztani valami ragasztóval - a cipőt, - mint egy bélyeget.

GADSBY NÉ. Mivel tisztítják ezt a bőrt?

GADSBY KAPITÁNY. Pasztával és pezsgővel, meg - De, édesem, van valami fontos beszélővel velem?

GADSBY NÉ. Nem. Én elvégeztem a számadásomat és gondoltam, hogy megnézem, mit csinálsz te.

GADSBY KAPITÁNY. Jól van, édesem, most már láttad és - úgy-e nem baj? - azaz, hogy - igazán nagyon el vagyok foglalva.

GADSBY NÉ. Azt akarod, hogy elmenjek?

GADSBY KAPITÁNY. Igen, édesem, egy rövid időre. A dohányfüst egészen rátapad a ruhádra s a lószerszám nem érdekel.

GADSBY NÉ. Minden érdekel engem, amit te csinálsz.

GADSBY KAPITÁNY. Tudom, tudom, édesem. Majd elmondok neked mindent, ha már elvégeztem. Addig is -

GADSBY NÉ. Kidobsz engem a szobából, mint egy rossz gyereket?

GADSBY KAPITÁNY. Nem. Nem úgy gondolom. De hát látod, nekem ide-oda kell szaladgálni, ezeket a dolgokat ide-oda tologatni és olyankor utadban vagyok. Nem gondolod?

GADSBY NÉ. Én nem emelgethetném őket? Hadd próbáljam. *(Fel akarja emelni a nyeret.)*

GADSBY KAPITÁNY. Szent Isten, fiacskám, ne nyúlj hozzá, még megsérted magad. *(Felveszi a nyeret.)* Kis lányoknak nem szabad hozzányúlni. Hát most hova tegyem? *(Feje fölé emeli a nyeret.)*

GADSBY NÉ *(megtörli a hangja)*. Sehova, Pip, milyen jó vagy és milyen erős! Mi ez a csúnya vörös sáv a karodon?

GADSBY KAPITÁNY. *(Gyorsan leereszti a nyeret.)* Semmi. Valami jel. *(Félre.)* S még majd Jack is jön reggelizni az ő száraz bolondságaival.

GADSBY NÉ. Tudom, hogy valami jel, de még sohasem láttam. Végigmegy az egész karodon. Mi ez?

GADSBY KAPITÁNY. Vágás, - ha éppen tudni akarod.

GADSBY NÉ. Akarom-e tudni? Igenis, akarom. Csak nem engedhetem, hogy az uramat így darabokra szabdalják. Hogy történt? Valami véletlen? Mondd el, Pip!

GADSBY KAPITÁNY. *(Mérgelesen.)* Nem. Nem volt véletlen. Egy embertől kaptam Afganisztánban.

GADSBY NÉ. Csatában? Ó Pip s te sosem mondtad el!

GADSBY KAPITÁNY. Egészen megfeledkeztem róla.

GADSBY NÉ. Emeld fel a karodat! Milyen borzasztó, csúnya seb! S igazán nem fáj már? Hogyan kaptad?

GADSBY KAPITÁNY. *(Kétségbeesetten az órájára néz.)* Késsel. Leestem, - azaz, hogy az öreg Van Loo esett le, - térdre estem s nem futhattam el. S akkor jött az az ember és elkezdett felém vagdalózni, mikor másztam.

GADSBYNÉ. Jaj, ne, ne! Elég már! - S azután mi történt?

GADSBY KAPITÁNY. Nem tudtam elérni a pisztolyomat s azután jött Mafflin és véget vetett a komédiának.

GADSBYNÉ. Ő? Hiszen ő olyan lusta ember, nem hiszem, hogy ő vetett véget.

GADSBY KAPITÁNY. Nem hiszed? Az az ember aligha kételkedik benne. Jack levágta a fejét.

GADSBYNÉ. Levágta - a fejét? «Egy csapásra», amint a könyvekben olvassuk.

GADSBY KAPITÁNY. Nem tudom biztosan. Sokkal jobban el voltam foglalva magammal, semhogy evvel is törődtem volna. Annyi bizonyos, hogy a feje lent volt és Jack az öreg Van Loo oldalbordáit döngönyözte, hogy felkeljen. Most már mindent tudsz édesem és most -

GADSBYNÉ. Azt akarod, hogy menjek el. Erről még sohasem beszéltél, pedig már milyen régen a feleséged vagyok s nem is mondtad volna el soha, hogyha magam rá nem jövök. És sohasem mondasz el semmit magadról, vagy hogy mit csinálsz, mi érdekel téged.

GADSBY KAPITÁNY. Hiszen, édesem, mindig veled vagyok.

GADSBYNÉ. Mindig a zsebemben vagy, ezt akartad mondani. Tudom, hogy ott vagy, de mindig másfelé gondolkozol.

GADSBY KAPITÁNY. *(El akarja rejteni mosolyát.)* Igazán? Nem is tudtam. Igazán sajnálom.

GADSBYNÉ. *(Szomorúan.)* Ne csúfolódjál velem! Pip, te tudod, hogy mit gondolok. Amikor olvasod azokat a könyveket a lovasságról, attól a hülye Prince-től, - mért nem lett belőle inkább princ, mintsem lovászlegény?

GADSBY KAPITÁNY. Prince Kraft - lovászlegény! Szent atyám! No nem baj, édesem. Mit is akartál mondani?

GADSBYNÉ. Mindegy; úgyse törődöl vele, hogy mit mondok. Te csak - felkelsz, járkálsz a szobában, magad elé nézel, azután Mafflin eljön ebédre, ebéd után bementek a szalónba s hallom, hogy beszélgettek, beszélgettek, beszélgettek olyan dolgokról, amikhez én nem értek, - s azután olyan fáradt leszek s olyan egyedül érzem magamat. - Nem akarok panaszkodni s nem akarok terhedre lenni, de igazán, olyan egyedül vagyok.

GADSBY KAPITÁNY. Édes kicsikém! Erre sohasem gondoltam. Miért nem hívsz meg néhány kellemes embert ebédre?

GADSBYNÉ. Kellemes embereket? Hát hol vannak ilyenek? Útálatos népség mind! És ha hívnék is, unatkoznék. Tudod, hogy nekem csak *te* kellesz.

GADSBY KAPITÁNY. És én igazán a tied vagyok, édesem.

GADSBYNÉ. Nem vagy az enyém, Pip. Miért nem vonsz be engem is a te életedbe?

GADSBY KAPITÁNY. Jobban, mint most? Az nehéz volna, édesem.

GADSBYNÉ. Igen, az nehéz volna - neked. Én nem vagyok számodra segítség, - én nem vagyok társad; és te szereted, hogy így van.

GADSBY KAPITÁNY. Nem vagy egy kicsit oktalan, Pussy?

GADSBYNÉ. *(Lábával dobant.)* Én a legokosabb nő vagyok a világon, - ha illő módon bánnak velem.

GADSBY KAPITÁNY. S mióta nem bánok veled illő módon?

GADSBYNÉ. Mindig, - és már kezdettől fogva. S te tudod, hogy úgy van.

GADSBY KAPITÁNY. Nem tudom; de szívesen meggyőztem magamat.

GADSBYNÉ. *(A lószerszámra mutat.)* Ez!

GADSBY KAPITÁNY. Hogy érted ezt?

GADSBYNÉ. Mi ez itt? Mért nem lehet ezt nekem megmondani? Olyan értékes?

GADSBY KAPITÁNY. Elfelejtettem pontos értékét. Az a baj, hogy nagyon is nehéz.

GADSBYNÉ. Akkor miért fogod meg?

GADSBY KAPITÁNY. Hogy könnyebbé tegyem. Nézd csak, édes gyerekem, nekem van egy ötletem és Jacknek van egy más ötlete, de abban megegyezünk, hogy ez a szerszám legalább harminc fonttal nehezebb, mint lennie kellene. Már most az a kérdés, hogy lehet ennyivel csökkenteni, a nélkül, hogy bármely része meggyöngülne, úgyhogy a katona magával vihesen mindent, amire szüksége van a saját kényelme szempontjából; harisnyát, inget és más effélét.

GADSBYNÉ. Miért nem csomagolja egy kis kofferbe?

GADSBY KAPITÁNY. *(Megcsókolja.)* Édes drágám! Egy kis kofferbe csomagolja, igazán! Huszárok nem visznek magukkal koffert, s az a fontos, hogy a ló vigyen mindent.

GADSBYNÉ. De mért vesződöl te evvel? Te nem vagy közkatona.

GADSBY KAPITÁNY. Nem; de én vezetek egy csapatot; s a felszerelés manapság minden.

GADSBYNÉ. Több mint én?

GADSBY KAPITÁNY. Ostoba! Persze, hogy nem; de a dolog engem szörnyűségesen érdekel, mert ha én vagy Jack, vagy én és Jack kidolgozunk egy könnyebb felszerelést, lehetőség, hogy azt elfogadják.

GADSBYNÉ. Hogyan?

GADSBY KAPITÁNY. Otthon jóváhagyják; csinálnak egy lepecsételt mintát - egy olyan mintát, amelyet minden nyergesnek le kell másolni - és minden ezred használni fogja.

GADSBYNÉ. És ez érdekel téged?

GADSBY KAPITÁNY. Ez hivatásomhoz tartozik s tudod, hogy én előttem igen fontos a hivatásom. A katona felszerelésében minden darab fontos, és ha javíthatjuk ezt a felszerelést, annál jobb a katonáknak és nekünk.

GADSBYNÉ. Ki az a «nekünk»?

GADSBY KAPITÁNY. Jack és én; csakhogy Jack ötlete nagyon radikális. Mit jelent ez a nagy sóhajtás, Minnie?

GADSBYNÉ. Semmit - s ezt a nagy titkot elrejtetted előlem. Miért?

GADSBY KAPITÁNY. Nem titok, igazán nem, édesem. Azért nem beszéltem veled róla semmit, mert nem gondoltam, hogy mulattat.

GADSBYNÉ. S én csak azért vagyok, hogy mulattassanak?

GADSBY KAPITÁNY. Dehogy. Úgy értettem, hogy téged nem érdekelhet.

GADSBYNÉ. Ez a *te* munkád - s ha megengednéd, megmérnék minden egyes darabot. Ha nagyon nehezek, tudnád, hogy mennyivel nehezebbek, s volna egy jegyzéked összeállítva a te súly-skálád szerint, és -

GADSBY KAPITÁNY. Mind a két skála a fejemben van. De nehéz megmondani, hogy milyen könnyűre csinálhatsz például egy féket, hacsak nem csináltál már egy mintát.

GADSBYNÉ. De ha összeállítod a jegyzéket, én lemásolhatnám s felakaszthatnám az íróasztalod fölé. Nem volna ez jó?

GADSBY KAPITÁNY. Nagyszerű volna, édesem, de neked felesleges fáradságot okozna. Én nem tudok így dolgozni. Ismerem a mostani súly-skálát és a másikat, azt, amelyiket ki akarok dolgozni s annyit tologatok, változtatok rajta, hogy akkor se tudnám biztosan, ha leírnám.

GADSBYNÉ. Nagyon sajnálom. Azt hittem, hogy használhatok. Van valami más, amiben hasznomat vehetnél?

GADSBY KAPITÁNY. *(Körülnéz a szobában.)* Nem tudom, miben. De hiszen te *mindig* segítesz nekem.

GADSBYNÉ. Én? Hogyan?

GADSBY KAPITÁNY. Mindig, amikor csak mellettem vagy. Nem tudom pontosan megmagyarázni, de a levegőben van.

GADSBYNÉ. S ezért akartál engem elküldeni?

GADSBY KAPITÁNY. Csak akkor, amikor valami munkához kell fogynom, - valami piszkos munkához, mint ez.

GADSBYNÉ. Mafflin az többet ér, úgy-e?

GADSBY KAPITÁNY. *(Hirtelen.)* Persze, hogy igen. Jack és én két-három év óta ugyanegy irányban gondolkozunk a lószerszámot illetőleg. Ez a mi bogarunk s talán valamikor hasznunkra lesz.

GADSBYNÉ. *(Kis szünet után.)* S ez van olyan távol tőlem?

GADSBY KAPITÁNY. Most nincs is olyan távol tőled. Vigyázz, hogy ne legyen olajos a ruhád.

GADSBYNÉ. Igazán, nagyon szeretném, ha valamiben segítségemre tudnék lenni. Azt hiszem, tudnék, - ha kimennék a szobából. De nem ez az, amit szeretnék.

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Csak türelem! Szeretném, ha kimenne. *(Hangosan.)* Biztosítlak, hogy nem segíthetsz semmiben, Minnie, s nekem hozzá kell látnom ehhez a dologhoz. Hol van a dohányzacskóm?

GADSBYNÉ. *(Átmegy az íróasztalhoz.)* Itt van. Mennyi vacak van itt az íróasztalodon.

GADSBY KAPITÁNY. Ne nyúlj hozzá. Az örültségemben van valami rendszer, ha te nem is gondold.

GADSBYNÉ. *(Az asztalnál.)* Megnézem. - Könyveket is vezetsz, Pip?

GADSBY KAPITÁNY. *(A lószerszám fölé hajol.)* Bizonyos fajtát. Csak nem kotorászol a csapat iratai között. Légy óvatos.

GADSBYNÉ. Miért? Nem zavarok össze semmit. Szent Isten! Nem is képzeltem, hogy ennyi bajod van beteg lovakkal.

GADSBY KAPITÁNY. Bár ne volna, de ezek a lovak mégis megbetegszenek. Minnie, ha neked volnék, igazán nem kutatnék az iratok között. Olyasmi is akadhat a kezedbe, amit nem szeretnék.

GADSBYNÉ. Miért akarsz mindig úgy bánni velem, mint egy gyerekkel? Nem keverem össze ezeket az undok dolgokat.

GADSBY KAPITÁNY. *(Beletörődve.)* Jól van. De nem én leszek az oka, ha valami baj történik. Játsszál ott az asztalon és hagyj engem békében evvel a nyeregszerszámmal. *(Kezét nadrágja zsebébe süllyeszti.)* Ó, hogy a fenébe!

GADSBYNÉ. *(Hátat fordítva Gadsbynek.)* Hát ez mi?

GADSBY KAPITÁNY. Semmi. *(Félre.)* Nincs semmi benne, de mégis jobb szeretném, ha eltéptem volna.

GADSBYNÉ. *(Összevissza hányva ami az asztalon van.)* Tudom, hogy haragszol rám e miatt, de én akarom látni, hogy mivel foglalkozol. *(Kis szünet.)* Pip, mi az «takonykór»?

GADSBY KAPITÁNY. *(Nevet.)* Igazán szeretnéd tudni, hogy mi az? Nem nagyon szép dolog.

GADSBYNÉ. Ez az «Állategészségügyi Szemle» azt írja, hogy «rendkívül érdekes». Mondd meg.

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Talán eltereli a figyelmét. *(Hosszú, unalmas leírást ad a betegségről.)*

GADSBYNÉ. Elég már! Ne folytasd!

GADSBY KAPITÁNY. De hiszen tudni akartad. - S azután az a dolog gennyed, terjed -

GADSBYNÉ. Elég, még belebetegszem. Útálatos, undorító fiú vagy.

GADSBY KAPITÁNY. *(Térden állva a gyepelőrészek között.)* Kérted, hogy mondjam el. Nem az én hibám, ha azt akard, hogy ilyen undok dolgokról beszéljek.

GADSBYNÉ. Mért nem mondtad, hogy nem?

GADSBY KAPITÁNY. Jaj, gyerekem! Csak azért jöttél ide, hogy heccelj?

GADSBYNÉ. Én heccellek? Én? Hiszen te olyan erős vagy. *(Idegesen.)* Elég erős vagy ahhoz, hogy felemelj, kitégy az ajtó elé és ott hagyj sírva. Igaz?

GADSBY KAPITÁNY. Úgy látom, hogy eszelős kis baba vagy. Nem jól érzed magad?

GADSBYNÉ. Betegnek látszom? *(Visszatér az asztalhoz.)* Ki ez a barátnőd, akinek ilyen nagy szürke borítéka és ilyen vastag monogramja van?

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Hát nem volt elzárva. Hogy a fene -! *(Hangosan.)* Mondjuk, hogy asszonyi állat. Emlékszel, hogy milyen a takonykór?

GADSBYNÉ. *(Mutatja a borítékot.)* Annak semmi köze ehhez. Felbontom. Szabad?

GADSBY KAPITÁNY. Hogyne, ha kívánod. De jobb szeretném, ha nem tennéd. Én sosem kívánom látni a leveleidet, amiket a Deercourt lánynak írsz.

GADSBYNÉ. Jobb is, uram! *(Kiveszi a levelet a borítékból.)* Elolvashatom? Ha azt mondod: nem, sírok.

GADSBY KAPITÁNY. Nem emlékszem, hogy valaha sírtál volna, s nem is hiszem, hogy tudsz.

GADSBYNÉ. Most nagyon közel érzem magamat hozzá. Ne légy velem szigorú. *(Olvassa a levelet.)* Középen kezdődik, nincs is «Kedves Gadsby kapitány!», vagy valami más efféle. Milyen furcsa!

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Már nincs se kedves Gadsby kapitány, se valami más efféle. Milyen furcsa!

GADSBYNÉ. Milyen különös levél. *(Olvassa.)* «Tehát a lepke végre nagyon közel jött a gyertyához és beleégette magát, - hogy úgy mondjam - a tisztességes életbe. Gratulálok neki s remélem, olyan boldog lesz, amint érdemli.» Mit jelentsen ez? A mi házasságunkhoz gratulál?

GADSBY KAPITÁNY. Azt hiszem, igen.

GADSBYNÉ. *(Még mindig olvassa a levelet.)* Nagyon jó barátod lehet.

GADSBY KAPITÁNY. Igen. Nagyon kitűnő, előkelő úrhölgy volt, - Mrs. Herriott - Herriott ezredes felesége. Már otthon is ismertem néhányat a rokonai közül, mielőtt idejöttem.

GADSBYNÉ. Némelyik ezredes felesége fiatal, - olyan fiatal, mint én. Ismertem egyet, aki még fiatalabb volt.

GADSBY KAPITÁNY. Akkor nem lehetett az Herriottné. Elég idős volt ahhoz, hogy az anyád lehetett volna.

GADSBYNÉ. Emlékszem már. Scargillné beszélt róla Duffinsék teniszpartiján, mielőtt te értem jöttél, kedden. Mafflin kapitány mondta, hogy «kedves, öreg nő» volt. Tudod, ez a Mafflin olyan ügyetlen ember a lábaival.

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* A jó öreg Jack. *(Hangosan.)* Miért, édesem?

GADSBYNÉ. Letette csészéjét a földre s valósággal belelépett. A tea ráspriccelt a ruhámra, - a szürkére. Már régebben el akartam ezt neked mondani.

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* Jackban van tehetség a sztratégiához, csak a módszere durva. *(Hangosan.)* Hát akkor csináltass egy új ruhát. *(Félre.)* Remélem, ez másfelé tereli a figyelmet.

GADSBYNÉ. Ó, nem lett foltos. Csak gondoltam, hogy elmondom neked. *(Visszatér a levélhez.)* Milyen különös ember! *(Olvass.)* «De figyelmeztetnem kell arra, hogy magára vállalta a gyámkodásnak olyan terhét», - micsoda gyámkodásnak a terhét - «aminek, amint tudja, Következményei lehetnek. -»

GADSBY KAPITÁNY. *(Félre.)* A legbiztosabb, ha engedjük, hogy mindent megnézzenek, ami szemük elé akad, de, úgy látszik, néha ez alól is van kivétel. *(Hangosan.)* Mondtam, hogy nem lesz semmi hasznod abból, hogy rendet csinálsz az asztalomon.

GADSBYNÉ. *(Elgondolkozva.)* Mit gondolhat ez az asszony? Beszél következményekről, - «csaknem elkerülhetetlen Következményekről» - nagy K-val, akkora, mint a fél levélpapír. *(Elpirul.)* Szent Isten! Milyen utálatos!

GADSBY KAPITÁNY. *(Rögtön.)* Azt hiszed? Nem mutat ez anyai gondoskodásra mi irántunk? *(Félre.)* Hála Istennek, Harrie mindig el tudta leplezni gondolatait. *(Hangosan.)* Feltétlenül szükséges, hogy még tovább is olvasd ezt a levelet, édesem?

GADSBYNÉ. Ez arcátlanság, - ez rettenetes. Mi joga van ennek az asszonynak ahhoz, hogy így írjon neked? Ez nem volna szabad.

GADSBY KAPITÁNY. Ha te a Deercourt lánynak írsz, rendesen három, négy ívet írsz tele. Mért nem engeded meg, hogy egy idős asszony telefecsegye a levélpapírokat? Az jó akar.

GADSBYNÉ. Nem bánom. Ne írjon, s ha már írt, neked meg kellett volna mutatnod a levelet.

GADSBY KAPITÁNY. Nem érted, hogy miért nem mutattam meg, vagy magyarázzam meg részletesen, ahogy megmagyaráztam a takonykórt?

GADSBYNÉ. (*Dühösen.*) Pip, gyűlöllek. Ez olyan undok, mint ezek az ostoba nyeregrészek a földön. Mindegy, hogy tetszik nekem vagy sem, ide kellett volna adnod, hogy olvassam el.

GADSBY KAPITÁNY. Az egyre megy. Magad vetted el.

GADSBYNÉ. Igen, de ha nem vettem volna el, te egy szót sem szóltál volna róla. Azt hiszem, hogy ez a Harriet, Herriott - a neve olyan, mint egy regényhősnőé - igen kellemetlen vén nő.

GADSBY KAPITÁNY. (*Félre.*) Amíg igazán hiszed, hogy öreg, nem sokat törődöm veled, hogy mit gondolsz róla. (*Hangosan.*) Jól van, édesem. Meg akarod ezt így írni neki? Hétezer mérföldnyire van innen.

GADSBYNÉ. Nem akarom, hogy bármi közöm legyen hozzá, de azért meg kellett volna mondanod. (*A levél utolsó oldalára fordít.*) És még rólam is gondoskodik. Pedig sohasem láttam. (*Olvas.*) «Nem tudom, hogy hogy folyik a dolga s minden valószínűség szerint sohasem is fogom tudni; de akármit mondtam is előbb, azt óhajtom az ő érdekében inkább, mint az önében, hogy minden jó legyen. Én tudom, hogy mit jelent a szenvedés, s nem szeretném, hogy akárki, aki ön előtt kedves, tudja azt, amit én tudok.»

GADSBY KAPITÁNY. Szent Isten! Hagyd már békében azt a levelet vagy legalább ne olvasd fel hangosan. Én már olvastam egyszer. Tedd vissza az asztalra. Hallod?

GADSBYNÉ. (*Határozatlanul.*) Igen, - nem! (*Férje szemébe néz.*) Pip, kérlek! Nem akartalak téged megharagítani. Igazán, nem akartalak. Pip, úgy sajnálom, tudom, hogy elraboltam az idődet.

GADSBY KAPITÁNY. (*Haragosan.*) Igaz. Most már nem volnál olyan szíves, hogy elmenj - hacsak nincs még valami a szobámban, amit meg akarsz nézni.

GADSBYNÉ. (*Előre nyújtja kezét.*) Ó Pip, ne nézz így rám. Még sohasem láttalak így nézni és ez fáj. Jobb szeretném, ha nem is jöttem volna be és - és - (*szepegve*). Kérlek, légy jó hozzám, légy jó hozzám! Csak te vagy -

Lerogy a dívánra, a vánkosokba rejtve arcát.

GADSBY KAPITÁNY. (*Félre.*) Nem is gondolja, hogy rátalált a sebes helyre. (*Hangosan, a díván fölé hajolva.*) Nem akartam durva lenni hozzád, édesem, igazán nem akartam. Itt maradhatsz, ameddig tetszik és tehetsz, amit akarsz. Ne sírj! Még beteg leszel. (*Félre.*) Mi az Isten csudája érthette? (*Hangosan.*) Édesem, mi van veled?

GADSBYNÉ. (*Még mindig eltakarja arcát.*) Engedj, engedj engem a szobámba. Csak arra kérlek, ne haragudj rám.

GADSBY KAPITÁNY. Én haragudjak rád, édesem! Dehogy. Csak magamra haragudtam. Elvesztettem a türelmemet a nyeregszerszám miatt. Ne rejtse el az arcodat, Pussy. Meg akarlak csókolni.

Lejjebb hajol, GADSBYNÉ jobbkarját nyaka köré fűzi. Többször szünet és zokogás.

GADSBYNÉ. (*Súgva.*) Nem a dsem miatt jöttem, hanem azt akartam mondani -

GADSBY KAPITÁNY. Fene vigye a dsemet meg a nyeret! (*Szünet.*)

GADSBYNÉ. (*Még halkabban.*) Nem is égettem meg az ujjamat. Valami másról akartam veled beszélni, - nem tudtam, hogyan.

GADSBY KAPITÁNY. Beszélj hát! (*Szemébe néz.*) Micsoda? Minnie! Na, ne menj el! Csak nem?

GADSBYNÉ. *(Idegesen, az ajtófüggönyhöz húzódik és a ráncokba temeti arcát.)* A - csaknem elkerülhetetlen következmények! *(Kisurran az ajtón, mikor Gadsby meg akarja fogni és berohan a saját szobájába.)*

GADSBY KAPITÁNY. *(Kezében az ajtófüggöny.)* Ó! *(Leül a dívánra.)* Barom vagyok, - vad-állat és gazember. Szegény, szegény kicsikém! «Csak arra való vagyok, hogy mulattassanak -?»»

A SÖTÉTSÉG VÖLGYE

Ismerd meg a rosszat és a jót.

SZÍNHELY.

Gadsbyék bungalója a síkságon, júniusban. Legyező szolgák alusznak a verandán, ahol GADSBY KAPITÁNY fel-alá sétál. Az orvos holmija a tornácon. A helyettes káplán kedvetlenül járkál fel-alá a házban. Idő: d. u. 3 ó. 40 p. Hőség a verandán 94° F. (=34° C.)

ORVOS. *(Kijön a verandára s megérinti Gadsby vállát.)* Jobb volna, ha bemenne és megnézné.

GADSBY KAPITÁNY. *(Szürke, mint a szivarhamu.)* Mi az? Igen, persze. Mit mondott?

ORVOS. *(Szótagolva.)* Men-jen be a szo-bá-ba és néz-ze meg. Beszélni szeretne önnel. *(Félre, mogorván.)* Nem sokára ez is a kezem közé jut.

A KÁPLÁN. *(A félig megvilágított ebédlőben.)* Nincs itt senki?

ORVOS. *(Haragosan.)* Pszt, te kis ostoba!

A KÁPLÁN. Hadd végezzem a dolgomat. Gadsby, álljon meg egy percre. *(Gadsby után siet.)*

ORVOS. Várjon, amíg majd hivatja. Ember, Gadsby megöli magát, ha ott bemegy. Mért zaklatja?

A KÁPLÁN. *(Kijön a verandára.)* Adtam neki egy pohárka pálinkát. Szüksége van rá. Ön megfeledkezett róla az utolsó tíz órában - és önmagáról is megfeledkezett.

Gadsby bemegy a hálószobába, amelyben egy éjjeli lámpa ég. A dajka (aja) a földön fekszik, mintha aludna.

HANG. *(Az ágyból.)* Lent az utcán, - nagy örömtüzek. Aja, oltsd el őket! Hogy alhatok el, mikor ilyen ünnepi pompa van a szobámban? Vagy nem az? Valami más. Mi az?

GADSBY KAPITÁNY. *(Igyekszik hangját mérsékelni.)* Minnie, én vagyok itt. *(Az ágy fölé hajol.)* Nem ismersz, Minnie? Én vagyok, Phil - a férjed.

HANG. *(Ismétli.)* Én vagyok, - Phil - a férjed.

GADSBY KAPITÁNY. Nem ismer meg! - Az urad vagyok, édesem.

A DAJKA. A *memszahib* (úrnő) mindent megért, amit én mondok.

GADSBY KAPITÁNY. Hát akkor értess meg velem engem, hamar!

A DAJKA. *(Kezét Gadsbyné homlokára teszi.)* *Memszahib!* A kapitány szahib van itt.

A HANG. *(Ijedten.)* Tudom, hogy jobb engem nem látni.

A DAJKA. *(Félre, Gadsbyhez.)* Mondja neki *mareen*, ugyanaz, mint reggeli.

GADSBY KAPITÁNY. Jó reggelt, kicsikém. Hogy vagyunk ma?

A HANG. Ez Phil. Szegény, jó Phil. *(Haragosan.)* Te bolond Phil, nem látlak. Jer közelebb.

GADSBY KAPITÁNY. Minnie! Minnie! Én vagyok - ismersz?

A HANG. (*Gúnyosan.*) Hogyne ismernélek. Ki ne ismerné azt az embert, aki olyan kegyetlen volt a feleségéhez, - csaknem az egyetlenhez, aki az övé volt.

GADSBY KAPITÁNY. Igen, édesem. Hogyne, hogyne. De nem akarsz beszélni hozzám? Olyan sokat szeretne veled beszélni.

A HANG. Sohasem engednék őt be. Az orvos még a házba sem bocsátaná be. Ő sohasem fog jönni. (*Kétségbeesetten.*) Ó Júdás! Júdás! Júdás!

GADSBY KAPITÁNY. (*Kitárva karjait.*) Bebocsátották s mindig is a házban volt. Édesem, nem ismersz?

A HANG. (*Kissé énekelve.*) «És jött a tizenegyedik óra, midőn ez a szegény lélek bűnbánatot érzett.» Kopogott a kapukon, de zárva voltak, szorosán zárva, mint a vakolat, - nagy, égő vakolat. Felragasztották házasságlevelünket a kapura és ez vörösen izzó vasból volt, - az emberek óvatosabbak lehetnének.

GADSBY KAPITÁNY. Mit tegyek? (*Átkarolja.*) Minnie, szólj hozzám, Philhez.

A HANG. Mit mondjak? Mondd meg, mit mondjak, mielőtt késő lesz. Mindenki elmegy és én nem mondhatok semmit.

GADSBY KAPITÁNY. Mondd, hogy ismersz. Csak annyit mondj, hogy ismersz.

AZ ORVOS. (*Nyugodtan belépett.*) Ne vegye nagyon szívére, Gadsby. Így van ez néha. Nem ismerik meg az embert. Mindenféle furcsa dolgokat mondanak, - nem látja?

GADSBY KAPITÁNY. Jól van! Menjen el most; majd megismer; maga csak terhére van. Úgy-e megismer?

AZ ORVOS. Meg fogja ismerni, mielőtt - Megengedi, hogy megpróbáljam?

GADSBY KAPITÁNY. Mindent, amit akar, csakhogy megismerjen. Csak órák kérdése, úgy-e?

AZ ORVOS. (*Hivatalos hangon.*) Amíg van élet, addig van remény. De ne építsen erre.

GADSBY KAPITÁNY. Nem fogok. Térítse magához, ha lehetséges. (*Félre.*) Mivel érdemeltem ezt meg?

AZ ORVOS. (*Az ágy fölé hajol.*) Nos, Mrs. Gadsby. Holnapra már egészen jól érzi magát. Be kell venni, különben nem engedem meg, hogy Phil lássa magát. Ez nem rossz, úgy-e?

A HANG. Orvosság! Mindig csak orvosság! Nem hagyhat békében?

GADSBY KAPITÁNY. Hagyja békében, doktor úr!

AZ ORVOS. (*Hátra lép; félre.*) Bocsássa meg, ha rosszat tettem. (*Hangosan.*) Néhány perc múlva magához tér. Ne várjon tőle sokat. Ez csak -

GADSBY KAPITÁNY. Micsoda? Mondja ki -

AZ ORVOS. (*Suttogva.*) Az utolsó erőgyűjtés.

GADSBY KAPITÁNY. Hát akkor hagyjon magunkra.

AZ ORVOS. Ne törődjön avval, amit először mond. Ilyenkor - rendszeren - azok ellen fordulnak, akiket szeretnek. Ez nehéz dolog, de -

GADSBY KAPITÁNY. Én vagyok-e a férje vagy ön? Hagyjon magunkra bennünket, arra az időre, amíg együtt vagyunk.

A HANG. (*Bizalmaskodva.*) S mi olyan hirtelen lettünk jegyesek, Emma. Mondhatom, hogy egy percig sem gondoltam rá. De, bizony Isten, én nem tudom, mi lett volna velem, ha nem kért volna meg.

GADSBY KAPITÁNY. Erre a Deercourt lányra gondol, ahelyett hogy énreám gondolna. (*Hangosan.*) Minnie!

A HANG. Nem a boltokban, anyuskám. Kaintuból szerezheted az igazi leveleket és (*gyengén nevet*) ne törődj a virágokkal. Halvány fehér selyem csak özvegyeknek való, én nem akarom hordani. Olyan, mint egy szemfedő. (*Hosszú szünet.*)

GADSBY KAPITÁNY. Még nem kértem eddig semmit. Ha van még valaki, aki hallgat rám, tegyétek meg, hogy megismerjen, - még ha belehalok is.

A HANG. (*Nagyon gyengén.*) Pip, drága Pip!

GADSBY KAPITÁNY. Itt vagyok, édesem.

A HANG. Mi történt? Úgy megkínoztak orvosságokkal meg minden egyébvel és téged nem engedtek ide hozzám. Sohasem voltam még eddig beteg. Most beteg vagyok?

GADSBY KAPITÁNY. Nem érzed magad egészen jól.

A HANG. Furcsa! Már régóta vagyok beteg?

GADSBY KAPITÁNY. Néhány napja. De nemsokára egészen rendben leszel.

A HANG. Azt hiszed, Pip? Nem jól érzem magam - S mit csináltak a hajammal?

GADSBY KAPITÁNY. Nem - tudom.

A HANG. Levágták. Micsoda szégyen!

GADSBY KAPITÁNY. Azért, hogy a fejed hűvösebb legyen.

A HANG. Olyan, mint egy fiú haja. Úgy-e undok vagyok?

GADSBY KAPITÁNY. Soha életedben nem voltál szebb, édesem. (*Félre.*) Hogy kérhetem tőle, hogy búcsúzzunk el egymástól?

A HANG. Nem érzem magamat szépnek. Nagyon betegnek érzem magamat. A szívem nem akar dolgozni. Mintha halott volnék belül s olyan furcsa érzés van a szememben. Mintha minden egyforma távolságban volna, - te meg az asztal meg a szekrény - vagy a szememben, vagy pedig messze több mérföldnyire. Mit jelent ez, Pip?

GADSBY KAPITÁNY. Egy kicsit lázas vagy, drágaságom, nagyon lázas. (*Letörve.*) Édesem, szerelmem, hogy bocsáthatlak el téged?

A HANG. Gondoltam. Miért nem mondtad ezt nekem mindjárt?

GADSBY KAPITÁNY. Mit?

A HANG. Hogy meg fogok halni.

GADSBY KAPITÁNY. De nem! Nem fogsz!

A DAJKA. *A legyezős szolgálóhoz. (Kilép a verandára, miután egy pillantást vetett az ágyra.)* Hagyd abba a legyezést.

A HANG. Nehéz dolog, Pip. Nagyon nehéz, egy év, - éppen egy év után. A legtöbb lány még férjhez sem ment húszéves korában. Nem tudnak rajtam segíteni? Én nem akarok meghalni.

GADSBY KAPITÁNY. Nem is fogsz, édesem.

A HANG. Mit használ a beszéd? Segíts rajtam. Még sohasem hagytál cserben. Ó Phil, segíts, hogy életben maradjak. (*Lázasan.*) Nem hiszem, hogy te akarod, hogy életben maradjak. Nem haragudtál volna egy csöppet sem, ha az a baba meghalt volna. Bárcsak megöltem volna.

GADSBY KAPITÁNY. (*Homlokát végigsímítja kezével.*) Több, mint amennyit egy ember kibírhat, - ez már sok. (*Hangosan.*) Minnie édesem, szívesen meghalnék érted, ha ez segítene rajtad.

A HANG. Elég a halálból. Már elég, Pip, ne halj meg te is.

GADSBY KAPITÁNY. Bár mernék.

A HANG. Azt mondja: «Amíg a halál el nem választ egymástól.» Azután nincs semmi - s nem volna semmi haszna. Megáll a halálnál. Miért áll ott meg? Csak ilyen rövid élet! Pip, én sajnálom, hogy összekeltünk.

GADSBY KAPITÁNY. Nem, csak ezt ne, Minnie!

A HANG. Mert te elfelejtesz és én elfelejtlek. Pip, ne felejts el! Én mindig szerettelek, noha néha haragudtam. Ha valaha tettem olyasmit, ami neked nem tetszett, mondd, hogy megbocsátasz.

GADSBY KAPITÁNY. Sohasem tettél olyat. Becsületedre, lelkemre mondom, sohasem tettél olyat. Semmit se kell megbocsátanom.

A HANG. Egy egész hétig duzzogtam a petuniák miatt? (*Nevet.*) Milyen ostoba voltam s hogy bántott ez téged. Bocsáss meg, Pip.

GADSBY KAPITÁNY. Nincs mit megbocsátani. Az én hibám volt. Az Isten szerelmére, ne beszélj így, Minnie! Annyi mondanivalónk van s olyan kevés az időnk.

A HANG. Mondd, hogy mindig szeretsz - egészen az utolsó percig.

GADSBY KAPITÁNY. Az utolsó percig. - Nem igaz, hazugság. Nem lehet igaz, mert szerettük egymást. Ez nem a vég.

A HANG. (*Visszaesett fél-deliriumba.*) Az imádságos könyvem hátul egy elefántcsont kereszt van s azt mondja, tehát igaznak kell lenni: «Amíg a halál el nem választ egymástól.» De ez hazugság. (*Utánozza Gadsby beszédmódját.*) Feneette hazugság! (*Könnyedén.*) Tudok káromkodni, mint egy közhuszár. De nem tudok gondolkozni. Mert levágták a hajamat. Hogy lehet ilyen fejjel gondolkozni? (*Kérve.*) Fogj meg, Pip. Szoríts magadhoz mindig és mindig. (*Visszaesik.*) De ha elveszed halálom után a Thorniss leányt, visszajövök és üvölni fogok hálószobánk ablaka alatt egész éjjel. Majd azt hiszed, hogy sakál vagyok. Pip, hány óra?

GADSBY KAPITÁNY. Nemsokára hajnalodik, édesem.

A HANG. Szeretném tudni, hol leszek holnap ilyenkor.

GADSBY KAPITÁNY. Akarod látni a tisztelendő urat?

A HANG. Miért? Ő azt mondaná, hogy az égbe megyek; és ez nem igaz, mert te itt vagy. Emlékszel, mikor az egész fagyaltot a nadrágjára öntötte Gassersék teniszén.

GADSBY KAPITÁNY. Emlékszem, édes.

A HANG. Gyakran gondoltam rá, hogy vett-e egy másik nadrágot; de az övéi olyan kopottak, hogy az ember nem tudhatja, hacsak meg nem mondják. Hívd be és kérdezzük meg.

GADSBY KAPITÁNY. (*Komolyan.*) Nem. Alig hiszem, hogy szívesen venné. Kényelmesen fekszik a fejed, édesem?

A HANG. *(Gyengén, a meglepedettség sóhajtásával.)* Szent Isten, Pip, mikor borotválkoztál utoljára? Az állad rosszabb, mint egy zenélő doboz lapja. Ne fordítsd el. Szeretem így. *(Szünet.)* Azt mondtad, hogy sohasem sírtál. Az egész arcomat tele sírod.

GADSBY KAPITÁNY. Nem tudom visszatartani.

A HANG. Milyen furcsa! Most nem tudnék sírni, hogy megmentsem az életemet. *(Gadsby megre meg.)* Énekelni szeretnék.

GADSBY KAPITÁNY. Nem fárasztana? Inkább ne tedd!

A HANG. Miért? Egy csöppet sem fáraszt. *(Rekedt hangon kezd dudolni.)*

Minnie süt kalácsot, Minnie készít sört.
Mert a Johnnie hazajön messze, messze útról.

(Úgy-e szép, Pip?)

S halvány arca oly piros lesz, mint a piros rózsza,
S azt kérdezi: látod-e, hogy jár a toronyóra?

(Bosszúsan.) Tudtam, hogy nem találom el az utolsó hangot. Hogy is megy? *(Kinyújtja kezét s zongorázni kezd a takarón.)*

GADSBY KAPITÁNY. *(Felemeli a kezét.)* Ne tedd, Pussy, ha szeretsz.

A HANG. Hogy szeretlek-e? Hogyne szeretnék. Hát kit szerethetnék mást? *(Szünet.)*

A HANG. *(Nagyon világosan.)* Pip, én most elmegyek. Valami nagyon fojtogat. *(Alig ért-hetően.)* A sötétbe - nélküled, szívem. De ez hazugság, drágám, - nem kell elhinni. Örökkön örökké, élve vagy holtan. Ne eressz el, drága uram, fogj szorosán. Nem lehet - akármi történik. *(Egy köhögés.)* Pip, édes Pipem! Nem örökre és - ilyen hamar. *(A hang elhal.)*

Tíz perc szünet. GADSBY az ágy oldalába rejti arcát, mialatt a dajka az ágy másik oldaláról az ágy fölé hajol és megtapogatja Gadsbyné mellét és homlokát.

GADSBY KAPITÁNY. *(Felemelkedik)* Hívd el a doktort.

A DAJKA. *(Még mindig az ágy mellett. Felkiált.)* Aj, aj! Az én memszahibom! Nem lehet, nem lehetett. Az izzadság kiütött rajt. *(Mérge sen.)* Az úr menjen a doktorért. Ó, az én memszahibom!

AZ ORVOS. *(Gyorsan besiet.)* Jöjjön el Gadsby. *(Az ágy fölé hajol.)* Hogy a -! Miért állították meg a legyezőt? Menjen ki, - várjon odakint! Menjen! Aja, ide! *(Vállán keresztül szól Gadsbyhez.)* Én nem ígérek semmit.

Hajnalodik, midőn GADSBY kidöcög a kertbe.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Feltűnik a kapuban, kivonulásra menőben, nagyon józanul).* Hogy vagy, öregem?

GADSBY KAPITÁNY. *(Kábultan.)* Nem tudom. Várj egy kicsit. Igyál egyet. Ne siess el. Most kezdesz csak mulatságos lenni. Ha! ha!

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Félre.)* Mire jöttem ide? Gaddy tíz évet vénült ezen az éjszakán.

GADSBY KAPITÁNY. *(Lassan, a ló kantárán babrálva.)* A gyeplő nagyon laza.

MAFFLIN KAPITÁNY. Igaz. Igazítsd meg, kérlek. *(Félre.)* Elkések a kivonulásról. Szegény Gaddy.

GADSBY kapitány bekapcsolja meg kikapcsolja a zabla láncát, végül a veranda felé bámul. Nappalodik.

AZ ORVOS. *(Kiesik a hivatalos komolyságból, keresztülrohan a virágágyakon s megrázza Gadsby kezét.)* Igen, - igen - Gadsby, van egy halvány remény, egy nagyon halvány remény. A szem csillogása! Az izzadság! Láttam, hogy így lesz. Tudja, a legyező. Nagyon ügyes nő ez az ája. Éppen kellő időben állította meg. Nagy szerencse! Nem, ne menjen be. Most már átsegítjük a bajon, ígérhetem - a Gondviselés segítségével. Küldjön egy embert evvel az írással Bingle-hez. Két fej többet ér, mint egy. Különösen az ája! Kihúzzuk a bajból. *(Gyorsan visszamegy a házba.)*

GADSBY KAPITÁNY. *(Feje Mafflin kapitány lovának a nyakán.)* Jack! Meglátod, véremet áldozom érte.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Szíparkol s ruhaújjának hajtókéjét tapogatja.)* Én is. Édes öregem, mit mondjak? Úgy örülök neki, mint te, Gaddy! Te egy nagy csacsi vagy és én vagyok a másik. *(Összeszedi magát.)* Légy erős. Itt jön az ördögűző.

A KÁPLÁN. *(Akit a doktor nem nagyon szeret.)* Mi vagyunk az egyedüli emberek az ilyen esetekben, Gadsby. Tudom, hogy nem mondhatok semmit, ami segítene.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Féltékenyen.)* Hát akkor ne mondjon semmit! Hagyja békében. Nincs olyan rosszul, hogy károgni kelljen felette. Gaddy, vidd ezt az írást Bingle-hez, siess lóhalálában. Ez jót tesz neked. Én nem mehetek.

A KÁPLÁN. Jót tesz neki! *(Mosolyog.)* Adja ide az írást, majd elviszem. Hadd feküdjön le. A lova eltöri a kocsimat!

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Lassan, nem húzza vissza.)* Bocsánatot kérek, bocsásson meg. Ha tetszik, írásban.

A KÁPLÁN. *(Megüti a lovat.)* Ez elég, köszönöm. Menjen be, Gadsby, én majd elhozom Bingle-t, - lóhalálában.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Egyedül.)* Igaza lett volna, ha arcomba vág. Ő is tud hajtani. Én nem mernék ilyen sebesen hajtani egy bambusz kocsiiban. Milyen erős hite lehet a lószerszámának alkotójában. Indulj, te dög! *(Ellovagol a kivonuláshoz, orrát fújja. A nap felkel.)*

ÖT HÉT MULVA.

GADSBY NÉ. *(Nagyon halvány és megcsappant, reggeli pongyolában a reggeliző asztal mellett.)* Milyen nagynak és furcsának látszik ez a szoba és hogy örülök, hogy ismét láthatom. Milyen poros minden! Beszélnem kell a cselédekkel. Tetszik cukor, Pip? Csaknem elfelejtettem. *(Komolyan.)* Nagyon beteg voltam?

GADSBY KAPITÁNY. Betegebb, mint ahogy én szerettem volna. *(Gyengéden.)* Te rossz kis Pussy, hogy megijesztettél!

GADSBY NÉ. Sohasem teszem többet.

GADSBY KAPITÁNY. Ne is tedd. S most azon légy, hogy ezek a halvány arccskák ismét pirosak legyenek, mert különben megharagszom. Ne emeld fel a teáskannát. Még elejted. Várj egy kicsit. *(Odajön az asztalfőhöz és felemeli a kannát.)*

GADSBYNÉ. (*Gyorsan*). Khitmatgar, hozzon egy teás kannát a konyhából. (*Gadsby arcát a magáéhoz húzza.*) Pip, drágám, emlékszem.

GADSBY KAPITÁNY. Mire?

GADSBYNÉ. Arra a rettenetes éjszakára.

GADSBY KAPITÁNY. Inkább felejts el mindent.

GADSBYNÉ. (*Gyengéden, szemei könnyekkel telnek meg.*) Soha. Ez nagyon közel hozott minket egymáshoz, uram. (*Intermezzo.*) Jundának jutalmat akarok adni.

GADSBY KAPITÁNY. Adtam neki ötven rupít.

GADSBYNÉ. Megmondta. Óriási jutalom. Megérek én annyit? (*Több intermezzo.*) Nem, ne! Itt van a Khitmatgar. Két kocka cukrot vagy egyet?

A JORDÁN ÁRADÁSA.

Ha együtt futottál a gyalogosokkal és kifárasztottak, hogy tudhatsz versenyezni a lovakkal? És ha a béke országában, amelyben bízta, kifárasztottak téged, mit fogsz tenni a Jordán áradásában?

SZÍNHELY.

Gadsbyék bungalója a síkságon, egy januári reggelen. Gadsbyné tárgyal egy szolgálával a hátsó verandán. Mafflin kapitány odalovagol.

MAFFLIN KAPITÁNY. Jó reggelt, Mrs. Gadsby. Hogy van a Csoda Ifjú és a büszke tulajdonos?

GADSBYNÉ. Mind a kettőt megtalálja az elülső verandán; menjen a házon keresztül. Most én vagyok Márta.

MAFFLIN KAPITÁNY. Tele vesződéssel a khitmatgarokkal? Akkor menekülök.

Átmegy az elülső verandára, ahol GADSBY vigyáz az IFJABB GADSBYre, aki tíz hónapos s a szőnyegen mászkál.

MAFFLIN KAPITÁNY. Mi baj, Gaddy - így elrontod egy becsületes ember délelőttjét? *(Meglátja az ifjabb Gadsbyt.)* Bizony Isten, kolosszálisan fejlődik ez a kis kölyök!

GADSBY KAPITÁNY. Igazán egészséges kis fickó. Úgy-e, hogy nő a haja?

MAFFLIN KAPITÁNY. Hadd nézzem! Hi! Hsz! Gyere ide, Luck tábornok, hadd vizsgáljalak meg.

GADSBYNÉ. *(A házban.)* Micsoda lehetetlen nevet fog még neki adni? Mért hívja így?

MAFFLIN KAPITÁNY. Hát nem ő a lovasság felügyelő tábornoka? Nem jön le minden reggel a gyermekkocsiban a veres huszárok gyakorlatához? Ne izegj-mozogj, te brigadéros. Mondd meg, mi a véleményed a harmadik század meneteléséről? Egy kicsit rongyosak voltak, ugy-e?

GADSBY KAPITÁNY. Az új csapat gyalázatos látvány volt. Elég bosszúságot okoztak nekem, - a századot egészen elcsúfították; - az ember majd belebetegszik!

MAFFLIN KAPITÁNY. Ha majd te fogsz parancsolni, úgy-e jobban csinálod, öcskös? Nem tudsz még járni? Fogd meg az ujjamat és próbáld meg. *(Gadsbyhez.)* Nem árt a lábainak?

GADSBY KAPITÁNY. Nem. De ne ereszd le, mert lenyalja csizmádról az egész subickot.

GADSBYNÉ. *(Belülről.)* Ki rontja el a fiamat?

MAFFLIN KAPITÁNY. És az én keresztfiamat. Szégyenlem magamat miattad, Gaddy. Kapj bele az apád szemébe, Jack! Csak rajta! Üsd még egyszer!

GADSBY KAPITÁNY. *(Halkan.)* Tedd le a gyereket s gyere a veranda másik végébe. Jobb szeretem, ha az asszony nem hallja, - éppen most.

MAFFLIN KAPITÁNY. Nagyon komolynak látszol. Valami baj van?

GADSBY KAPITÁNY. Attól függ, hogy hogyan vélekedel róla. Kérlek, Jack, ne legyen rólam rossz véleményed. Gyere még messzebb. - Az a dolog velege, hogy elhatároztam magamban, - legalább is komolyan gondolok rá - hogy kilépek a szolgálatból.

MAFFLIN KAPITÁNY. Micsoda?

GADSBY KAPITÁNY. Ne kiabálj. Épp el akarom küldeni lemondásomat.

MAFFLIN KAPITÁNY. Megbolondultál?

GADSBY KAPITÁNY. Nem, - csak megházasodtam.

MAFFLIN KAPITÁNY. Nézz csak ide! Mi értelme van az egésznek? Csak nem akarsz itthagyni minket! Erre nem vagy képes. A világ legjobb lovassága legjobb ezredének legjobb százada nem elég jó neked?

GADSBY KAPITÁNY. *(Vállára húzva fejét.)* Úgy látom, hogy az asszony nem szedi össze magát eléggé ebben az istenverte országban, s azután itt van ez a gyerek s minden egyéb, tudod.

MAFFLIN KAPITÁNY. Mondta, hogy nem szereti Indiát?

GADSBY KAPITÁNY. Épp ez a baj. Nem mondja, mert fél, hogy el kell engem hagynia.

MAFFLIN KAPITÁNY. Hát mirevalók a hegyek?

GADSBY KAPITÁNY. De nem az én feleségemnek valók.

MAFFLIN KAPITÁNY. Nagyon is sokat tudsz, Gaddy - és ezt nem szeretem benned.

GADSBY KAPITÁNY. Ne törődj velem. Ő Anglia után vágyódik s a gyerekek is sokkal jobb lesz. Én elmegyek. Te ezt nem érted.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Hevesen.)* Ezt értem. Százharminchétf lovat rendbehozni, amíg Luck ismét eljön; egy újonnan felszerelt különítmény, amellyel több dolog lesz, mint a lovakkal; biztos táborozás a hideg időszakban; mi leszünk elsőnek kirendelve; az orosz támadás váratlanul ránk szakad és te, a legjobbak közülünk, hátat fordítasz. Gondold meg, Gaddy. Ezt nem teheted.

GADSBY KAPITÁNY. Bánom is én, az embernek vannak kötelességei családjára is.

MAFFLIN KAPITÁNY. De emlékszem, hogy volt egyszer egy ember, aki azt mondta nekem, az amdherani éjszaka után, mikor előörsön voltunk s ő otthagyta a kardját egy Utmanzai fejében, - igaz, megfizetted Rankennek a kardot? - ez az ember azt mondta nekem, hogy sohasem hagy el engem, sem a vörös huszárokat, amíg él. Nem teszek neki szemrehányást, hogy nem tart ki mellettem, - én nem sokat jelentek - de az már hiba, hogy nem marad a vörös huszárokkal.

GADSBY KAPITÁNY. *(Kedvetlenül.)* Akkor még csaknem gyerekek voltunk. Hát nem érted, Jack, hogy állnak a dolgok? Nem a kenyérért szolgálunk. Mindnyájunknak, többé-kevésbé megvan a megélhetése. Nekem talán több van, mint másnak. Nincs értelme, hogy tovább szolgáljak.

MAFFLIN KAPITÁNY. Nincs értelme sem számodra, sem számunkra, de van az ezred szempontjából. Ha erre nem akarsz felelni, persze -

GADSBY KAPITÁNY. Ne légy velem nagyon szigorú. Tudod, hogy sokan közülünk csak néhány évig szolgálnak, azután hazatérnek s otthon maradnak.

MAFFLIN KAPITÁNY. Nem sokan, s ezek nem *közülünk* valók.

GADSBY KAPITÁNY. Azután figyelembe kell venni az ember otthoni ügyeit, - helyzetemet és jövedelmemet és a többi. Atyám sem élhet már sokáig, ez jelenti a címet és ami velejár.

MAFFLIN KAPITÁNY. Attól félsz, hogy nem vesznek fel pontosan a Törzskönyvbe, ha nem vagy otthon? Végy hathónapi szabadságot s jér vissza októberben. Ha egy-két testvért

eltehetnék az útból, én is márki lehetnék. Minden bolond az lehet; de ahhoz, hogy a századot kellőképp vezessék, ahhoz ember kell, olyan ember, mint te, Gaddy. Ne áltasd magad, hogy te azért mégy haza, hogy elfoglald helyedet a vörösorrú főúri özvegyek között. Te nem ilyen vágású ember vagy. Én jobban tudom.

GADSBY KAPITÁNY. Az embernek megvan a joga, hogy olyan boldogan élje az életét, ahogy csak tudja. Te nem vagy házas.

MAFFLIN KAPITÁNY. Nem, - hála a Gondviselésnek s annak az egy-két asszonynak, akinek elég jó ízlése volt ahhoz, hogy engem kikosarazzon.

GADSBY KAPITÁNY. Akkor te nem is tudod, mit jelent az, bemenni a szobádba s látni a feleséged fejét a vánkoson pihenve, s mikor minden más biztonságban van s a ház éjszakára be van zárva, félni, hogy a gerendák nem szakadnak-e le és nem ölik-e meg.

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Félre.*) Micsoda megnyilatkozás! (*Hangosan.*) Úgy! Ismertem egy embert, aki becsípett nálunk s megvallotta nekem, hogy valahányszor nyeregbe segítette a feleségét, könyörgött, hogy törje ki a nyakát, mielőtt hazajön. Láthatod, hogy nem minden férj egyforma.

GADSBY KAPITÁNY. Mi köze ennek az én esetemhez? Vagy örült volt az az ember, vagy az asszony volt olyan rossz, amilyenné tették.

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Félre.*) Nem a te hibád, hogy nem minden úgy van, mint ahogy mondod. Elfelejtetted azt az időt, amikor bele voltál bolondulva abba a Herriottnéba. Te mindig könnyen felejtettél. (*Hangosan.*) Nem volt örültebb, mint azok, akik a másik végletbe jutnak. Légy okos, Gaddy. A te házad gerendái elég erősek.

GADSBY KAPITÁNY. Ez csak szólás-mondás. Mindig olyan izgatott volnék feleségem miatt azóta a rettenetes eset óta, három évvel ezelőtt, amikor csaknem elvesztettem. Csodálkozol ezen?

MAFFLIN KAPITÁNY. Egy lövedék sohasem esik kétszer ugyanarra a helyre. Te már megfizetted adódat a szerencsétlenségnek, mért volna a feleséged jobban kipécézve, mint más?

GADSBY KAPITÁNY. Tudok én is éppolyan okosan beszélni, mint te, de te nem értesz meg. S aztán itt van a gyerek. Isten tudja, hova ül le vele a dajka, ha esténként kiviszi. Egy kicsit köhög. Nem vetted észre?

MAFFLIN KAPITÁNY. A brigadéros majd kibújik a bőrből, olyan egészséges. Az ajka olyan, mint egy fésző rózsa s a melle mint egy kétévesé. Mi rémített meg?

GADSBY KAPITÁNY. Az ijedtség. Egy szó mint száz, az ijedtség!

MAFFLIN KAPITÁNY. De mi az, ami megijesztett?

GADSBY KAPITÁNY. Minden. Ez rettenetes.

MAFFLIN KAPITÁNY. Értem már. «Neked nem kell küzdened, nem kell vesződnöd; megvan a gyerek, megvan az asszony s megvan hozzá a pénz is.» Úgy-e így van?

GADSBY KAPITÁNY. Azt hiszem, így van. De nem a magam kedvéért. Csakis őérettük. Legalább én azt hiszem.

MAFFLIN KAPITÁNY. Biztos vagy benne? Ha hidegvérrel nézzük a dolgot, feleséged el van látva, hogyha akár ma pusztulsz is el. Van ősi otthona, ahova mehet, van pénze s a Brigadéros viseli a fényes nevet.

GADSBY KAPITÁNY. Hát akkor értem történi, vagy pedig azért, mert ők részei az énemnek. Te ezt nem érted. Az én életem olyan jó, olyan kellemes így amint van, hogy biztossá akarom tenni. Nem érted?

MAFFLIN KAPITÁNY. Teljesen. «Fedezék a tiszt úr lova számára», ahogy a katonák mondják.

GADSBY KAPITÁNY. S megvan minden, hogy azzá tegyem. Megúntam a vesződéséget és az izgalmat őmiattuk, s nincs semmi akadály, hogy egészen megszüntessem. Csak az az ára, hogy - Jack, remélem, sohasem fogod érezni azt a szégyenkezést, amin én az utolsó tíz hónapban keresztülmentem.

MAFFLIN KAPITÁNY. Csak fojtsd magadba. Nem akarom, hogy elmondjad. Minden embernek megvan néha a maga «módja és ideje».

GADSBY KAPITÁNY. *(Keserűen nevet.)* Igazán? Tudod-e, mi az, ha az ember aggódva nézi, hogy az előtte levővel mi történik?

MAFFLIN KAPITÁNY. Nálam az azt jelenti, hogy ereim megfeszülnek és hogy a gyakorlatra jöttem fejjel és kézzel. Három perc múlva elmúlik az egész.

GADSBY KAPITÁNY. *(Halkabb hangon.)* Nálam sosem múlik el. Mindig erre gondolok. Phil Gadsby fél, hogy lebukik a lóról gyakorlat közben! Szép látvány! Rajzold meg számomra.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Komolyan.)* Isten ments! Egy olyan ember, mint te, nem lehet ilyen rossz. A lebukás nem szép dolog, de az ember sohasem gondol rá.

GADSBY KAPITÁNY. Igazán nem? Várj csak, majd ha lesz feleséged és gyereked, akkor majd érzed, hogy a század zúgására mögötted hogyan fut végig hátadon a hideg.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Félre.)* És ez az ember vezetett Amdherannál, mindnyájan össze voltunk keveredve és ő mint egy véres mészáros jött ki a kalamajkából. *(Hangosan.)* Ostobaság! Az ember mindig kibújhat s te mindig megtalálhatod az utadat. Nekünk nem kell úgy aggódni, mint a legénységnek, s ki hallotta, hogy egy ló rátapos egy emberre?

GADSBY KAPITÁNY. Soha, amíg lát. De kinyitották-e a szemüket a szegény Erringtonra?

MAFFLIN KAPITÁNY. Ez már gyerekes dolog!

GADSBY KAPITÁNY. Tudom; még annál is rosszabb. Nem bánom. Te lovagoltál már Van Loo-n. Olyan dög ez, amelyik vigyáz a lépésére, - különösen mikor oszlopokban jövünk s nem tartunk lépést?

MAFFLIN KAPITÁNY. Száz esztendőben egyszer ügetünk oszlopban s akkor is csak, hogy időt takarítsunk. Három hossz nem elég neked?

GADSBY KAPITÁNY. Teljesen elég. Éppen elég ahhoz, hogy a teljes összeomlás kialakuljon. Tudom, hogy úgy beszélek, mint egy haszontalan fickó; de meg kell mondanom, hogy az elmúlt három hónapban mintha a század minden patáját a hátamon éreztem volna, amikor vezettem.

MAFFLIN KAPITÁNY. De, Gaddy, ez rettenetes!

GADSBY KAPITÁNY. Úgy-e kedves? Úgy-e pompás? A vörös huszárok kapitánya, aki a gyakorlat előtt tönkreteszi a lovát, mint egy fekete ezred részeg ezredese.

MAFFLIN KAPITÁNY. Ezt te sohasem tetted!

GADSBY KAPITÁNY. Csak egyszer. Úgy ugrált, mint egy vizestömlő s az őrmester felém bandzsított. Ismered az öreg Haffy szemét. Nem mertem még egyszer megtenni.

MAFFLIN KAPITÁNY. Elhiszem. Ez volt a legjobb mód, hogy tönkre tegyed az öreg Van Loo-t s hogy téged agyonnyomjon. Te tudtad ezt.

GADSBY KAPITÁNY. Nem bántam. *Ezzel elvettem az erejét.*

MAFFLIN KAPITÁNY. Elvetted az erejét? Gaddy, - ezt nem tehetted. Gondolj a legénységre.

GADSBY KAPITÁNY. Ez a másik dolog, amitől félek. Azt hiszed, hogy ők tudják?

MAFFLIN KAPITÁNY. Reméljük, hogy nem; de ők nagyon szeretik kiszínezni - az ilyen kis dolgokat. Nézd csak, öregem, küldd haza feleségedet az esős időszakra s gyere velem Kasmirba. Hajókázunk a Dalon vagy átmegyünk a Rhotangon, - vadászunk, - ami jól esik. Csak gyere! Egy kicsit fel vagy hevülve és ostobaságokat beszélsz. Nézd csak az ezredest, ezt a potrohos huncutot. Van felesége s a vagyonában még egy ablak sincs. S tud-e bárki közülünk úgy lovagolni, mint ő, a köszvénycsomóival? Én nem, pedig én is tudok egy kicsit.

GADSBY KAPITÁNY. Az emberek különbözők. Nincsenek hozzá idegeim. Isten úgyse, nincsenek hozzá idegeim. Másfél lyukkal fel kellett húznom, hogy elhelyezhessem térdemet a nyeregtáska alatt. Úgy félek, hogy valami történik velem. Bizony Isten, meg kellene szegyeníteni a csapat előtt gyávaság miatt.

MAFFLIN KAPITÁNY. Csúnya szó ez. Sohase lenne bátorságom, hogy bevalljam.

GADSBY KAPITÁNY. Amikor elkezdtem, az volt a szándékom, hogy hazudok az okaim felől, - de veled szemben, öregem, nem tudok hazudni. Úgy-e te sem? Úgy-e igazán nem?

MAFFLIN KAPITÁNY. Persze, hogy nem. *(Félig hangosan.)* A vörös huszárok drágán megfizetnek a büszkeségükért.

GADSBY KAPITÁNY. Mi az?

MAFFLIN KAPITÁNY. Nem tudod? A legénység a feleségedet a vörös huszárok büszkeségének hívta, amióta idejött közénk.

GADSBY KAPITÁNY. Nem az ő hibája. Csak az enyém.

MAFFLIN KAPITÁNY. S ő mit szól hozzá?

GADSBY KAPITÁNY. Még nem is mondtam meg neki igazán. Ő a legjobb asszony a világon, Jack, de nem tanácsolná, hogy ragaszkodjak a hivatásomhoz, ha az kettőnk közé kerülne. Legalább azt hiszem, -

MAFFLIN KAPITÁNY. Ne törődj vele. Ne mondd el neki, amit nekem mondtál. Légy *Peer* és nagybirtokos.

GADSBY KAPITÁNY. Ő átlátna a dolgokon. Sokkal okosabb, mint én.

MAFFLIN KAPITÁNY. *(Félre.)* Akkor elfogadja az áldozatot s kissé rosszabb véleménye volna őróla ezentúl.

GADSBY KAPITÁNY. Úgy-e nem vetsz meg engem?

MAFFLIN KAPITÁNY. Furcsa kérdés. Kérdezték ezt valaha tőled? Gondolkozzál csak. Mit szoktál felelni?

GADSBY KAPITÁNY. Hát ilyen rossz dolog ez? Nem várhatok egyebet, de nagyon kínos, ha az ember legjobb barátja elfordul tőle és -

MAFFLIN KAPITÁNY. Én is úgy éreztem. De számodra lesz vigasztalás: hivatal, csatornázás, trágyázás, a *Primrose-League*³ s ha szerencséd van, ezredes lehetsz a *Yeomanry Cavalry Regimentben*⁴, szép egyenruha és nem kell lovagolni. Hány éves vagy?

GADSBY KAPITÁNY. Harminchárom. Tudom, hogy -

MAFFLIN KAPITÁNY. Negyvenéves korodban békebíró leszel a faludban. Ötvenéves korodban lesz egy kerek széked, s a brigadéros, ha a te példádat követi, felhajszolja majd a galambdúcot, - hol is? Melyik az a szemétdomb, ahova mégy? Mrs. Gadsby meghízik.

GADSBY KAPITÁNY. (*Fáradtan.*) Ennek már fele se tréfa.

MAFFLIN KAPITÁNY. Azt hiszed? Hát az tréfa, elhagyni a szolgálatot? Rendesen ötvenéves korában jut hozzá az ember. De neked igazad van. Ennek fele se tréfa. Te elérted harminchárom éves korodban.

GADSBY KAPITÁNY. Ne tedd nehezebbé számomra a dolgot. Azt akarod, hogy elismerjem, hogy bujkáló, gyáva kutya vagyok?

MAFFLIN KAPITÁNY. Nem akarom, mert én vagyok az egyetlen ember a világon, aki így beszélhet veled a nélkül, hogy leütnéd. Ne vedd szívedre, amit mondtam. Amit mondtam, legalább egy nagy részét, csupa önzésből mondtam, mert - igazán, öregem - nem tudom, hogy mit csinálok nélküled. Az igaz, hogy neked megvan a pénzed, a helyed és mindened, - és két fontos okod van, hogy miért törődj magaddal.

GADSBY KAPITÁNY. Ez sem teszi könnyebbé. Én kibújok a kötelesség alól, - tudom. Érzem, hogy valahol baj van velem, - s nem akarom kockáztatni az életemet, - az ő érdekükben.

MAFFLIN KAPITÁNY. Miért is tennéd? Kötelességed, hogy csaláodra gondold, - ez igazán kötelességed. Ha nem volnék ifjabb gyermek a családban, én is megtenném, - bizony Isten, megtenném.

GADSBY KAPITÁNY. Köszönöm, Jack. Kedves hazugság, de a legnagyobb, amit valaha mondtál. Tudom, hogy mit teszek és nyílt szemekkel megyek előre. Öregem, nem tehetek róla. Mit tennél te az én helyemben?

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Félre.*) Nem tudom elképzelni, hogy egy asszony furakodhatna közém és az ezred közé. (*Hangosan.*) Nem tudom. Talán én se tennék mást. Sajnállok, - nagyon sajnállak, de ha övék a szíved, igazán azt hiszem, hogy okosan cselekszel.

GADSBY KAPITÁNY. Azt hiszed? Remélem, hogy igen. (*Súgva.*) Jack, légy tisztában magaddal, mielőtt megházasodol. Hálátlan fickó vagyok, hogy ezt mondom, de a házasság - még az olyan jó házasság is, mint az enyém - akadályozza a férfi munkáját, nyomorékká teszi karját s poklot nyit számára a kötelességtudás. Néha - pedig nagyon jó és nagyon édes - néha azt gondolom, hogy bár megőriztem volna szabadságomat. Nem, ezt mégsem így gondolom.

GADSBY NÉ. (*Kijön a verandára.*) Miért csóválod a fejedet, Pip?

MAFFLIN KAPITÁNY. (*Gyorsan megfordul.*) Miattam, mint rendesen. A régi prédikálás. Azt ajánlja nekem, hogy házasodjam meg. Ennek az embernek mindig csak ez az egy gondolata van.

GADSBY NÉ. Miért nem teszi? Mondhatom, hogy boldoggá tudna tenni egy asszonyt.

³ Konzervatív politikai egyesület.

⁴ Önkéntes katonaság.

GADSBY KAPITÁNY. Ott van a törvény és a próféták, Jack. Ne törődj az ezreddel. Tégy boldoggá egy asszonyt. *(Félre.)* Istenem!

MAFFLIN KAPITÁNY. Majd meglátjuk. El kell mennem, hogy boldogtalanná tegyem az ezredszakácsot. Nem akarom, hogy marhacsonttal táplálja a huszárokat. *(Hirtelen.)* Azt hiszem, hogy a hangya nem jó eledel a brigadéros számára. Fölszedi őket a padlóról és meg-eszi. Parancsnok úr, Don Pizskosorrú, gyere ide, beszéljünk. *(Felemeli ifjabb Gadsbyt.)* Az órád kellene? Nem tudod betenni a szádba, de megpróbálhatod. *(Az ifjabb Gadsby leejti az órát, a számlap és a mutató eltörik.)*

GADSBYNÉ. Ó, Mafflin kapitány, nagyon sajnálom! Jack, te rossz, haszontalan fickó!

MAFFLIN KAPITÁNY. Nem tesz semmit. Így fog bánni az egész világgal, ha a kezébe kerül. Minden azért van a világon, hogy játsszanak vele és eltörjék. Úgy-e öcskös?

*

GADSBYNÉ. Mafflinnek nem tetszett, hogy az órája eltört, noha nem mondta. Ő az oka, mért adta oda a gyerekeknek. Ezek a kis fickók nagyon gyengék, úgy-e drága csöppségem. *(Gadsbyhez.)* Miért jött hozzád?

GADSBY KAPITÁNY. Ezredügyekben, mint rendesen.

GADSBYNÉ. Az ezred! Mindig az ezred! Bizony isten, néha féltékeny vagyok Mafflinre.

GADSBY KAPITÁNY. *(Fáradtan.)* Szegény, jó Jackre? Igazán ne légy féltékeny. Nem kell még lefektetni a kicsikét? Hozz ki egy székot, édesem. Valamit meg akarok beszélni veled.

EZ A VÉGE GADSBYÉK TÖRTÉNETÉNEK.

**III.
FEKETE ÉS FEHÉR**

DRAY WARA YOW DEE.
Mind a három egy.

Mert a féltékenység az ember dühe:
ezért nem fog takarékoskodni a bosszúállás napján.

Mandolát és aprószőlőt, Szahib? Szőlőt Kabulból? Vagy egy nagyon ritka pónit, ha a Szahib egyszer velem akar jönni. Harminchármas, Szahib, játszik pólót, húz kocsit, elviszi a hölgyet és - szent Kursed és az áldott imámok, ez maga a Szahib! Szívem dagad s szemem örül. Sohase léssen fáradt! Amilyen jó a hideg víz a Tirahban, olyan jó viszontlátni egy jó barátot messze földön. És mit csinálsz *te* ebben az átkozott országban? Delhitől délre, Szahib, ismered a mondást: «A férfiak gazemberek, a nők szajhák!» Parancs volt? Ahó! A parancs parancs, amíg nem olyan erős az ember, hogy ne engedelmeskedjen neki. Ó, testvérem, ó barátom, mi nevezetes órában találkoztunk! Rendben van minden szívében, testében és a házban? Szerencsés napon kerültünk mi ketten ismét össze.

Veled kell mennem? Nagyon kegyes vagy. Lesz őrszoba az udvarban? Három lovam van, meg a poggyász, meg a lovászyerek. Azután el ne felejtse, hogy a rendőrség engem lókötőnek tartott itt. Mit tudják ezek a síksági fattyúk, hogy mi egy lókötő? Emlékszel még arra az időre Pesavarban, amikor Kamal kopogott Jumrud kapuján - az a hengegő fickó - és elemelte az ezredes úr lovait mind egy éjszaka? Kamal meghalt, de az öccse vette át a mesterséget, s még több ló is fog hiányozni, ha a Khaibar csapat nem néz utána.

Isten békessége és prófétájának kegyelme legyen ezen a házon és mindenben, ami benne van! Safizullah, kösd oda a tarka kancát a fához és húzzál neki vizet. A lovak ott maradhatnak a napon, de tégy még egy takarót a lágyékukra. Nem, barátom, ne törődj olyan sokat velük. Azoknak a buta tiszt uraknak kell őket eladni, akik olyan jól értenek a lovakhoz. A kanca régóta vemhes; a szürke nagyon akaratos és a pej - ismered azt a tréfát a cövekkel. Ha eladtuk, visszamegyek Pubbiba, vagy talán Pesavar völgyébe.

Ó, drága pajtásom, úgy örülök, hogy ismét láthatlak. Egész nap bókoltam és hazudtam a tiszt uraknak a lovak irányában; s a szájam egészen kiszáradt a beszédben. Étkezés előtt jó egy kis dohány. Ne gyere velem, mert nem vagyunk otthon minálunk. Ül le a verandán s én itt terítem le ruhámat. De először inni akarok. *Isten nevében, hálát adok, hogy visszatértem. Háromszor!* Ez édes víz, valóban - olyan édes, mint Seoran vize, mikor olvad a hó.

Jól vannak mindnyájan és jól érzik magukat ott északon - Khoda Baks meg a többiek. Jar Khan lejött Kurdisztánból a lovakkal - harminchat darab összesen és a fele teherhordó póni - és nyíltan megmondta a Kasmir Szerájban, hogy ti angolok küldtök puskát és pokolba külditek az Amirt. Tizenöt vám van a kabuli úton és amikor Dakkában azt hitte, hogy már biztonságban van, a kormányzó elvette Jar Khantól a csődöreit mind egytől-egyig. Ez nagy igazságtalanság és Jar Khan majd megpukkadt dühibe. S ami a többit illeti, Mahbub Ali még Pubbiban van, ír, tudja isten mit. Tugluk Khan börtönben ül a Kohat rendőr őrszoba ügyben. Faiz Beg visszajött Iszmail-ki-Dherából az év végén és egy bokharai övet hozott neked, testvér, de senki sem tudta, hova lettél; nem hagyta magadról hírt. A *Cousin*-ok megint kirándultak Pakpattan mellé, hogy öszvéreket tenyészsenek a kormány számára, s Bazarban van egy história egy papról. Ohó! piszkos história! Figyelj csak!

Szahib, mért kérdezed ezt? Ruháim piszkosak az út porától. Szemeim szomorúak a napsütéstől. Lábam dagadtak, mert megmostam őket keserűvízben, arcom beesett, mert itt rossz az élet. Tűz égesse el a pénzedet! Mit csináljak vele? Én gazdag vagyok s azt gondoltam, hogy a barátom vagy; de te is olyan vagy, mint a többi - egy Szahib. Szomorú valaki?

Azt mondják a Szahibok, adj neki pénzt. Becsületét vesztette? Adj neki pénzt, mondják a Szahibok. Valami baj van a fején? Adj neki pénzt, mondják a Szahibok. Ilyenek a Szahibok, s ilyen vagy te is, - még te is.

Nem, ne nézd a pejnek a lábát. Elég baj, hogy megtanítottalak ismerni a ló lábát. Sebes a lába? Nem baj. Hát aztán? Az utak kemények. És a kancának is sebes a lába? Kettős terhet visz, Szahib.

És most arra kérlek, engedd meg, hogy elmehessek. Nagyon jó voltál hozzám, Szahib és nagy tiszteletben részesítettél s kegyesen értésemre adtad, hogy azt hiszed, loptam a lovakat. Ha úgy tetszik, elküldhetsz Thanába. Hívj ide egy ilyen utcaseprőt és vitess el vele. Én a Szahib barátja vagyok. Ittam vizet házad árnyékában s most lepiszkoltál szemtől-szembe. Mit tehetsz még velem? Akarsz adni nekem nyolc annát⁵, hogy elsimítsad a sérelmet, vagy - hogy még tetézzed?

Bocsáss meg, testvér. Nem tudtam, - most sem tudom - mit beszélek. Igen, hazudtam neked! Hamut szórok a fejemre - és én egy Afridi vagyok! A lovak lábai kisebesedtek az úton a Völgytől idáig, szemeim homályosak, s testem fáj, úgy kellene már az álom és szívem nehéz a gondtól és szégyentől. De amilyen igaz, hogy az én szégyenem volt, az Igazságos Istenre, Allah-al-Mumitra, az enyém lesz a bosszú is!

Ezelőtt őszinte szívvel beszélünk egymással, kezeink ugyanabba a tálba nyúltak s te olyan voltál hozzám, mint egy testvér. És én ezért hazugsággal és hálátlansággal fizetek, mint egy Pathan. Figyelj csak! Ha a lélek fájdalmát nagyon nehéz eltűnni, egy kissé megkönnyebbül a beszédte; és egy hú embernek az elméje olyan, mint egy kút, ha beledobjuk a vallomás kavicsát, elsüllyed benne és sohasem lehet többé látni. A Völgyből gyalog jöttem, mérföldről mérföldre, s keblemben úgy égett a tűz, mint a pokol tüze. És miért? Ilyen hamar elfelejtetted már a mi szokásainkat, e között a nép között, amelyik eladja feleségét és lányait ezüstart? Gyere csak vissza velem Északra s légy még egyszer emberek között. Gyere vissza, ha ezt az ügyet elintéztük és hívni foglak! Ott az egész Völgy tele van az őszibarack virágjával s itt nincs más, mint por és bűz. Kellemes szellő susog az eperfák között, a folyókban ragyog a hóvíz, a karavánok jönnek és a karavánok mennek s száz meg száz tűz csillog a hegyszorosban, a sátor cöveke enged a kalapácsütésnek, s a teherhordó ló vihog a teherhordó lónak az est ködén keresztül. Jó most az Északon. Gyere vissza velem. Menjünk vissza a mi népünkhöz. Gyere.

Mi az oka az én bánatomnak? Kitépi-e az ember másért, mint egy asszonyért a szívét s lassú tűzön lepényt süt belőle? Ne ne vess, barátom, mert a te időd is elkövetkezik. Az Abazai-törzsből való volt az asszony és én feleségül vettem, hogy véget vessek az ellenségeskedésnek a mi falunk és Ghor emberei között. Nem vagyok már fiatal? A dér megcsípte már a szakállamat? Igaz. Nem kellett volna megházasodnom? Az igaz, de szerettem. Mit mond Rahman: «Akinek a szívébe bebújik a szerelem, ott bolondság van és *semmi más*; szemének egy pillantásával megvakított és szempilláival s a szempillák szőreivel juttatott fogságba, ahonnan nincs váltság, és *semmi más*.» Emlékszel erre az énekre, mikor bárányt sütöttünk a Pindi táborban Amir üzbégei között?

Az Abazaiok kutyák s asszonyaik a bűn szolgálói. Volt neki szeretője a saját népéből, de erről az apja nem szólt nekem semmit. Barátom, átkozd meg imádságaidban az én kedvemért, úgy ahogy én megátkozom minden imádságomban a Fakrtól az Isáig Daud Sah, Abazai nevét,

⁵ Az *anna* indiai aprópénz, egy rupí 16-od része.

akinek a feje még a nyakán van, kezei még a vállán vannak, aki megbecstelenített engem s aki miatt neveltség csúfja vagyok minden asszony előtt Malikandban.

Két hónap eltelte után elmentem Hindusztánba, Cseratba. Csak tizenkét napra mentem, de azt mondtam, hogy tizenöt napig leszek távol. Ezt azért tettem, hogy kipróbáljam az asszonyt, mert meg van írva: «Ne bízz a megbízhatatlanban!» Egyedül jöttem a hegyszorosban estefelé s hallottam, hogy egy ember énekel a házam kapuja előtt; ez a Daud Sah hangja volt s a dal, amit énekelt: *Dray wara yow dee* - «Mind a három egy.» Mintha kötelet hurkoltak volna a szívem körül, s mintha minden ördög szorította volna, hogy alig bírtam már. Csendesen felmásztam a hegyi úton, de a puskám gyújtója átázott az esőben s nem lőhettem le messziről Daud Saht. Azonkívül még az is az eszemben járt, hogy az asszonyt is megölöm. Ő ott énekelt a házam előtt ülve, s egyszer csak az asszony kinyitotta a kaput, én meg jöttem közelebb, hasonmászva a sziklákon. Csak a kés volt a kezemben. De egy kő megcsúszott a lábam alatt s ők ketten felnéztek a hegyoldalra, s az ember, otthagya puskáját, elszaladt dühöm elől, mert féltette a nyomorult életét. Az asszony nem mozdult, amíg előtte nem voltam s rá nem kiáltottam: Asszony, mit csináltál? - És ő nem is félt, pedig tudta, mit gondolok, csak nevetett és azt mondta: - Nem nagy dolog ez, szerettem, s te kutya vagy, tolvaj, aki éjjel jön. Pusztulj! - És én, mivel a szépsége még mindig megbolondított, mert az Abazai asszonyok nagyon szépek, azt mondtam: - Nem félsz? - És ő felelt: - Nem, - csak attól, hogy nem halok meg. - Erre azt mondtam: - Ne félj. - És ő lehajtott a fejét és én levágtam a nyakáról, úgyhogy a két lábam közé esett. Ekkor elöntött az én fajtámnak a dühe, s levágtam a melleit, hogy Malikand emberei ne tudjanak a bűnről s a testet bedobtam abba a csatornába, amelyik a Kobul-folyóba ömlik. *Dray wara yow dee! Dray wara yow dee!* A test fej nélkül, a lélek fény nélkül s az én szomorú szívem - mind a három egy - mind a három egy!

Még azon az éjjelen, meg se pihentem, elmentem Ghorba s tudakozódtam Daud Sah után. Az emberek azt mondták: - Pubbiba ment lovakért. Mit akarsz tőle? Békesség van a falvak között. - És én azt feleltem: - Igen! Az árulás békessége és a szerelem, amit Atala ördög vitt Gurelbe. - Háromszor lőttem a kapuba, nevettem és továbbmentem.

Ezekben az órákban, testvérem és szívem barátja, a hold és a csillagok véresek voltak felettem, szájam íze olyan volt, mintha a kiszáradt föld lenne. Nem ettem egy falat kenyeret s italom az eső volt, amely arcomat áztatta a Ghor völgyében.

Pubbiban megkerestem Mahbub Alit, a tudóst, aki hordágyon ült, s átadtam fegyvereimet a ti törvényeitek szerint. De ez nem bántott, mert elhatároztam szívemben, hogy meg fogom ölni Daud Saht pusztá kezeimmel, - ahogy az ember kiprésel egy fürt szőlőt. Mahmud Ali azt mondta: - Daud Sah éppen most ment Pesavarba és felszedi lovait az úton Delhi felé, mert azt mondják, hogy a *Bombay Tramway Company* lovakat vesz; nyolc lovat házi használatra. - És ez igaz beszéd volt.

Most láttam, hogy ez az üldözés nem kis dolog lesz, mert ez az ember átment a ti határoton, hogy dühöm elől meneküljön. Meg fog-e menekülni? Hát nem élek én? Ha elfut északra a Doráig és a havasokig, vagy délre a Fekete Vízig, mindenhova követem, mint ahogy a szerelmes követi kedvesének lépteit, s ha elém kerül, a karjaimba fogom gyöngéden - bizisten olyan gyöngéden - és azt mondom neki: - Illően cselekedtél és illően fogod megkapni jutalmadat. - S ebből az ölelésből nem szabadul ki Daud Sah, amíg levegő jár ki-be az orrán. Hol van a vödör? Olyan szomjas vagyok, mint egy vemhes kanca az első hónapban.

A ti törvényetek! Mit törődöm én a ti törvényetekkel? Ha a lovak veszekednek egymással, bánják is ők, hol van a korlát, és meghátrálnak Ali Muszdsid kányái, mert a hulla a Ghor Kuttsi árnyékában fekszik? Az eset a határon túl kezdődött. De ott fogom befejezni, ahol Istennek tetszik. Itt, az én hazámban vagy a pokolban. Mind a három egy.

Figyelj ide most, szívem bánatának osztályosa, s most elbeszélem a vadászatot. Pubbitól követtem Pesavarba s járkáltam föl-alá Pesavar utcáin, mint egy gazdátlan eb s kerestem ellenségemet. Egyszer mintha láttam volna, amint száját mossa a vízvezetéknel egy nagy téren, de mire odaértem, már elment. Lehetséges, hogy ő volt az és arcomat látva elszőkött.

A bazárban egy leánytól azt hallottam, hogy Nowsherába akar menni. Én azt mondtam: - Ó, szívem szívecskéje, meg szokott látogatni téged Daud Sah? - S a leány azt mondta: - Hogyne. - Én meg azt mondtam: - Nagyon szeretném látni, mert jó barátok vagyunk s két év óta nem találkoztunk. Rejts el engem, kérlek, itt az ablaktábla árnyékában, s megvárom, amíg eljön. - A leány azt mondta: - Ó, Pathan, nézz a szemembe! - S én feléje fordultam, mellére támaszkodtam, a szeme közé néztem s istenre esküdtem, hogy igazat mondtam. De a leány így felelt: - Egy jó barát sohase várta ilyen szemekkel a barátját. Hazudhatsz istennek és a prófétának, de egy asszonynak nem lehet hazudni. Hordd el magad! Én miattam ne érje baj Daud Saht.

Szerettem volna megfojtani ezt a lányt, ha nem féltem volna rendőreitektől és hogy a vadászat füstbe ment volna. Hát csak nevettem és elmentem; a lány kikönyökölt az éjszakában az ablakdeszkára és csúfolt egészen ki az utcáig. A neve Dsamun. Ha elintéztem a számadást azzal az emberrel, visszamegyek Pesavarba és - a szeretői nem fogják többé megkívánni a szépsége miatt. Nem lesz többé *Dsamun*, hanem *Ak*, a nyomorék a fák között. *Ak* legyen belőle!

Pesavarban megvettem a lovakat és a szőlőt, a mandulát és a száraz gyümölcsöt, hogy utazásom oka világos legyen a kormány előtt s ne ütközzek akadályba az úton. De mikor eljutottam Nowsherába, ő már továbbment s nem tudtam, hova menjek. Ott maradtam Nowsherában és éjjel egy hang szólt a fülembe, amint ott aludtam a lovak között. Egész éjjel ott röpködött a fülem körül és nem szűnt meg suttozni. A hasamon feküdtem, úgy aludtam, ahogy az ördögök alszanak s meglehet, hogy ez a hang az ördög hangja volt. Azt mondta: - Menj dél felé, ott megtalálod Daud Saht. Figyelj csak, testvér, barátaim közül a legeslegjobb, figyelj! Hosszú ez a történet? Gondolhatod, hogy milyen hosszú volt nekem. Végigjártam lépésről-lépésre az egész utat Pubbitól eddig a helyig; és Nowsherától nem volt más vezetőm, csak a hang és a bosszú vágya.

Uttockba mentem, de ez nem volt baj nekem. Hohó! Az ember kétszer is megrágja a szót, még ha bajban van, akkor is. Uttock nem volt *uttock* (akadály) nekem; s a nagy sziklára csapkodó vízből is kihallottam a hangot: «Menj jobb felé!» Így hát elmentem Pindighebbe, s ezeken a napokon egészen elmúlt tőlem az álom s éjjel-nappal előttem volt az Abazai asszony feje, amint odaesett a lábam közé. *Dray wara yow dee! Dray wara yow dee!* Tűz, hamu és az én pihenő ágyam mind a három egy - mind a három egy!

Most messze voltam a kalmárok téli útjától, akik Szialkotba mentek s messze délre a vasútnál s a táborokhoz vezető országútnál. De volt egy Szahib a táborban Pindighebnél, aki megvett tőlem jó áron egy fehér kancát s azt mondta, hogy Daud Sah erre ment lovaival Sahrpurba. Most láttam, hogy a hang figyelmeztetése igaz volt és sietve nekiindultam, hogy elérjek a Sós-hegyekhez. A Dshelum megáradt, de én nem várhattam és mialatt átmentem rajta, egy pej csődört elsodort a víz és beleveszett. Az Isten kegyetlen volt hozzám - nem a dög miatt, ezzel nem törődtem - hanem a kapkodás miatt. Amíg én a jobboldalon voltam s hajsoltam a lovakat a vízbe, Daud Sah a balparton volt, mert az én kancám patái az ő tüzének forró üszkét taposták szét, amikor reggel ehhez a parthoz értünk. De ő elmenekült. Lábai gyorsak lettek a halál félelmétől. És én rohantam dél felé Sahrpurtól, mint ahogy a kánya röpül. Nem mertem oldalt fordulni, mert elszalasztom a bosszúmat, pedig ez az én jogom. Sahrpurtól a Dshelum mentén haladtam, mert azt gondoltam, hogy el fogja kerülni a Recsna-sivatagot. De itt, Szahivalnál elfordultam az úton Dshang, Szamundri és Gugera felé s egy éjjel a tarka kanca

nekiment a Montgomery felé vezető vasút korlátjának. Ez a hely Okara volt, s az Abazai asszony feje ott feküdt a homokban lábaim között.

Onnan Fazilkába mentem és azt mondták, hogy bolond vagyok, hogy ilyen kiéhezett lovakat hozok ide. A Hang velem volt és én nem voltam bolond, csak kimerült, mert nem tudtam megtalálni Daud Saht. Meg volt írva, hogy nem találhatom meg se Raniában, se Bahadurgarhban s eljöttem Delhibe nyugat felől és ott sem találtam meg. Barátom, sok különös dolgot láttam vándorlásaim közben. Láttam az ördögöket lázadozni a Recsnánál, mint ahogy a csödörök lázadoznak tavaszkor. Hallottam, amint a dsinek hívogatják egymást a homok üregeiből, s láttam, amint az arcom előtt elmentek. Nincsenek ördögök, azt mondják a Szahibok? A Szahibok nagyon bölcsek, de nem tudnak mindent az ördögökről és a - lovakról. Hohó! Mondhatom neked, aki nevensz az én nyomorúságomon, hogy én láttam az ördögöket világos délben ugrálni és szökdelni a Csenab zátonyain. Hogy megijedtem-e? Testvér, ha az embernek minden vágya egy dolog felé fordul, nem fél se istentől, se embertől, se ördögtől. Ha bosszúm nem sikerül, beverem a paradicsom kapuját puskám agyával, vagy késemmel utat vágok a pokolba s elkérem azoktól, akik ott uralkodnak a Daud Sah testét. Lehet-e a szerelem olyan mély, mint a gyűlölet?

Ne beszélj! Ösmerem a szíved gondolatát. Nem tiszta a szemem fehéré? Hogyan ver a vér a csuklómban? Nincs örültség a testemben, csak a vágyam hevedessége rágódik rajtam. Figyelj!

Delhitől délre nem ismertem az országot. Nem tudom, merre jártam, csak azt tudom, hogy sok városon mentem keresztül. Csak azt tudom, hogy dél felé kellett mennem. Ha a lovak már nem tudtak továbbmenni, levettem magamat a földre és vártam másnap reggelig. Álom nem jött rám ezen az egész úton, s ez nehéz teher volt. Ismered-e, testvér, az álmatlanság kínszenvedését, - mikor a csontok fájnak az alvás hiánya miatt, a halánték bőre rángatózik a fáradságtól és mégsem jön az álom, - nem jön az álom? *Dray wara yow dee! Dray wara yow dee!* A nap szeme, a hold szeme és az én nyugalmat nem találó szemem - mind a három egy, - mind a három egy!

Volt egy város, a nevét elfelejtettem; ott a Hang egész éjjel szólított. Ez tíz nappal ezelőtt volt. Megint megcsalt.

Idejöttem egy helyről, amelynek Hamirpur a neve, és, jól jegyezd meg, az az én végzetem, hogy találkoznom kellett veled vigasztalásul s hogy újra megkössük a barátságot. Ez jó jel. Az örömtől, hogy arcodba nézhetek, a fáradság kiment a lábamból s elfelejtettem a hosszú utazás szenvedését. A szívem is nyugodt, mert tudom, hogy közel van a vég.

Lehet, hogy megtalálom Daud Saht ebben a városban észak felé, mert a hegyi ember mindig visszamegy a hegyek közé, ha jön a tavasz. S meglátja-e ő a mi országunk hegyeit? Akkor el fogom érni! A bosszúm biztos! Bizonyos, hogy Isten kezében van ő, az én jogom számára. Nem történik semmi baja, amíg én meg nem találom; mert ujjongani fogok, ha megölhetem gyorsan és egészen, amikor az élet szilárdan ül a testében. A gránátalma akkor a legjobb, mikor a gyümölcs nehezen válik el a héjától. Nappal kerüljön elém, hogy láthassam az arcát s még nagyobb legyen a gyönyörűségem.

S ha elvégeztem a dolgot s a becsületed ismét tiszta, vissza fogok térni, hálát adva istennek, aki az igazság mérlegét tartja és ismét tudok majd aludni. Éjjel és egész nap és ismét bele az éjszakába, tudok majd aludni s nem fog zavarni semmiféle álom.

És most, testvér, véget ért a történet.

DUNGARA BÜNTETÉSE.

Nézd a halvány mártírt, ingével a tűzön. - *Printer's Error.*

Még most is beszélnek ezt a történetet a Berbulda hegy erdeiben és bizonyosságul rámutatnak a tető- és ablak nélküli misszióházra. A nagy Dungara isten, a Meglévő dolgok Istene, a Rettenetes, az Egyszemű, akié a Vörös Elefánt Agyar, ő tette ezt, és azt, aki nem akar hinni Dungarában, bizonyosan le fogja sujtani Yat örültsége, - az az örültség, amely ránehezedett Buria Kol fiaira és leányaira, mikor elpártoltak Dungarától és ruhákba öltözködtek. Így mondja Athon Dazé, aki az oltár Főpapja s a Vörös Elefánt Agyar őrzője. De ha megkérdezed Buria Kol helyettes igazgatóját és ügynökét, nevetni fog, - nem mintha rosszindulattal volna a missziók iránt, de mivel ő maga látta, hogyan állott bosszút Dungara a Nagytiszteletű Justus Krenknek, a tübingai misszió lelkészének lelki gyermekein és erényes feleségén, Lottán.

Pedig, ha volt valaha ember, aki jó bánásmódot érdemelt az istenektől, az Nagytiszteletű Justus úr volt, egykor heidelbergi lelkész, aki egy benső hívásra elment a vadonba és magával vitte a szőke, kékszemű Lottát. - Mi jobbakká fogjuk tenni ezeket a bálványimádásba süllyedt pogányokat - mondotta Justus pályájának első napjaiban. - Igen - tette hozzá nagy meggyőződéssel - ők jók lesznek és meg fognak tanulni kezükkel dolgozni. Mert minden jó kereszténynek dolgoznia kell. - És szerényebb díjazással, mint amennyit egy angol lelkész-helyettes kap, letelepedett Justus Krenk Kamalán és a Malair szakadékon túl, a Berbulda folyón túl, a kék Panth hegy lábánál, amelynek tetején áll Dungara temploma, Buria Kol tartomány szívében, a mezítelen, jólelkű, félnék, szemérmetlen, lusta Buria Kol tartományban.

Tudjátok, mit jelent egy misszió előörs élete? Próbáljatok elképzelni olyan magányosságot, amely fölülmúlja még a legkisebb állomást is, ahova a kormány valaha küldött benneteket, - egyedüllet, amely ránehezedik a nyitott szempillákra és erőszakkal belekerget a napi munkába. Nincs posta, nincs senki olyan színű, mint te, akivel beszélhetnél, nincsenek utak. Van étel, hogy életben maradhass, de nem ízletes, s ami szép és jó és érdekes van az életedben, annak magadból kell jönnie s abból a kellemességből, ami beléd van plántálva.

Reggel könnyű lábcsoszogás és összegyülekeznek a verandán a megtértek, a kétségeskedők és a nyíltan csúfolódók. Végtelenül nyájásnak, türelmesnek és mindenekfelett éleslátásúnak kell lenned, mert a gyermek egyszerűségével, a férfi tapasztalatával és a vadember ravaszságával van dolgod. A te községednek százféle dologra van szüksége, amit figyelembe kell venned és a te kötelességed, mert hiszel személyes felelősségedben Alkotóddal szemben, kikaparni a kiabáló tömegeből a lelkiség minden magvát, ami van benne. Ha a lélekgyógyításhoz hozzáadod még a testét is, feladatod annál nehezebb lesz, mert a beteg és törődött elfogad akármilyen hitet, csak hogy meggyógyuljon, s kinevet, mert elég ostobának tart ahhoz, hogy hiszel neki.

S amint a nap tovább folyik és a reggeli sürgölődés elmúlik, rád nehezedik munkád haszontalanságának érzése. Ezt le kell küzdeni, s az egyetlen dolog, ami sarkal, az a hit, hogy az ördög ellen küzdesz az élő lélekért. Nagy és vidám hit; de aki meg tudja tartani lankadatlanul huszonnégy órán keresztül, az nagy fizikai erővel és erős idegekkel van megáldva.

Kérdezd meg a Bannockburn Orvosi Misszió őszhajú tagjait, hogyan élnek az ő lelkészeik, beszélj a Racine Evangéliumi Ügynökséggel, ezekkel a sovány amerikaiakkal, akik azzal dicsekszenek, hogy ők odamennek, ahova angol ember nem meri követni őket; a Tübingai Misszió lelkészét bírd rá, ha ugyan tudod, hogy mondja el tapasztalatait. A nyomtatott jelentésekhez fognak utasítani, de ezekben nincs szó azokról az emberekről, akik a vadak között

elvesztették ifjúságukat és egészségüket, mindent, amit az ember elveszthet, kivéve a hitét; azokról az angol lányokról, akik elmentek a Pant hegyek lázterjesztő őserdejébe, az első naptól kezdve tudva, hogy a halál csaknem bizonyos. Nagyon kevés lelkes fog ezekről beszélni s nem fogják megemlíteni az ifjú David of St. Bees-t, aki elindulva az Úr munkájára, letört a teljes kétségbeesésben s félig örülten tért vissza a Misszió székhelyére, azt kiabálva: - Nincs isten, de én az ördöggel voltam együtt!

Ezekről hallgatnak a jelentések, mert a hősiesség, sikertelenség, kételkedés, kétségbeesés és önmegtágadás egy kulturált fehér ember előtt nem sokat ér összehasonlítva avval, hogy ki-menthethetnek egy félig-emberi lelket fantasztikus hitéből az erdei szellemekben, a sziklák manóiban és a folyó gonosz szellemeiben.

S Gallio, a helyettes igazgató, «nem sokat törődött ezekkel a dolgokkal». Ő már régóta itt volt ebben a kerületben; Buria Kol népe szerette s hozott neki ajándékot, lándzsával fogott halat, orchideát az erdő közepéből és annyi vadat, amennyit csak megehetett. Viszonzásul adott nekik kinint és Athon Dazéval, a főpappal együtt ellenőrizte egyszerű ügyeiket.

- Ha már néhány éve itt vagy ebben az országban, - mondotta Gallio Krenkék asztalánál - belátod, hogy az egyik hit éppen olyan jó, mint a másik. Megadok neked minden segítséget, ami hatalmamban van, de ne bántsod az én Buria Kolomat. Ez nagyon jó nép és bízik bennem.

- Megtanítom őket az Úr szavára, - mondotta Justus s kerek arca ragyogott a lelkesedéstől - és nem akarom elhamarkodva, meggondolás nélkül bántani előítéleteiket. De, kedves barátom, ez a pártatlanság a hit megítélésében nagyon rossz dolog.

- Jó, jó! - mondotta Gallio - az én dolgom az, hogy törődjek a kerülettel és testükkel, te pedig tehetsz a lelkükkel, amit akarsz. De ne viselkedjél úgy, mint az elődöd, mert akkor félek, hogy nem felelhetek az életedért.

- Mit csinált az? - kérdezte Lotta ijedten s odanyújtott neki egy csésze teát.

- Felment a Dungara templomába - meg kell jegyezni, hogy új ember volt itt nálunk - s elkezdte ütni a vén Dungara fejét egy ernyővel; erre Buria Kol kikergette s elkezdte *őt* ütni, mégpedig erősen. Itt voltam a kerületben s követet küldött hozzám ezzel az izenettel: «Üldöznek az Úr miatt. Küldjön egy csapatot.» A legközelebbi csapat körülbelül kétszáz mérföldnyire volt, de én sejtettem, hogy mit tehetett. Panthba lovagoltam s az öreg Athon Dazéval úgy beszéltem, mint egy atya s azt mondtam neki, hogy egy olyan bölcs ember, mint ő, tudhatta volna, hogy a Szahib napszúrást kapott és örült. Még sohasem láttam embereket, akik úgy megbánták volna tettüket. Athon Dazé bocsánatot kért, fát, tejet, szárnyast és minden egyebet küldött neki. Én adtam öt rupit az oltárnak és megmondtam Macnamarának, hogy oktanul cselekedett. Ő azt mondta, hogy én leborultam Rimmon házában; de ha ő átment volna csak a hegy gerincén és megsértette volna Palin Deo-t, Suria Kol bálványát, karóba húzták volna egy bambuszbotra, még mielőtt én bármit is tehettem volna, s akkor nekem fel kellett volna akasztatnom néhányat a szegény nyomorultak közül. Legyetek jók hozzájuk, atyám, - de nem hiszem, hogy valami sokat fogtok elérni.

- Nem én, - felelte Justus - hanem az Úr. A kis gyermekekkel fogjuk kezdeni. Sok közülök megbetegszik; ez úgy szokott lenni. A gyermekek után az anyák, s azután a férfiak. De én nagyon szeretném, ha belső szimpátiával viselkednél irántunk.

Gallio elutazott, hogy kockáztassa életét azzal, hogy kijavítja a nép roskadozó bambuszhid-jait, megöl itt-ott egy-egy veszedelmes tigrist, alszik a gőzölgő őserdőben vagy nyomozza a Szuria Kol útonállóit, akik elvittek néhányat testvéreik közül a Buria klanból. Csámpás lábú, csoszogó járású ifjú volt, akinek nem kellett semmiféle hit vagy felekezet, csak abszolút hatalomra vágyott, amit ez a nemkívánatos kerület meg is adott neki.

- Senkinek sem kell az én helyem, - szokta mondani mérgesen - s az én főnököm csak akkor dugja ide az orrát, ha biztos benne, hogy nincs láz. Uralkodó vagyok az egész területen s Athon Dazé az én vicekirályom.

Mivel Gallio mindig dicsekedett vele, hogy öelötte az emberi élet nem ér semmit, - noha ezt az elméletét sohasem terjesztette ki a saját életére - tehát természetes dolog, hogy egyszer negyven mérföldet lovagolt a Misszióhoz egy kis barna leánycsecsemővel a nyergén.

- Ez nektek való, atyám - mondotta. - A Kol-ok kiteszik a fölösleges gyerekeket, hogy meghaljanak. Ne törődjeteK vele, hogy ezt nem szabad tenniök, de ezt az egyet neveljéteK fel. A Berbuldán túl szedtem fel. Úgy hiszem, hogy az anyja követett az egész erdőn keresztül.

- Az első a nyájból - mondotta Justus, s Lotta felkapta a nyöszörgő csöppséget, odaszorította kebléhez és csitítgatta; s ezalatt, mint ahogy a farkas les a mezőn, Matui, aki szülte s aki törzsének törvényei szerint kitétte, hogy meghaljon, sebesre járt lábakkal és kifáradva a bambuszok között, éhes anyai szemekkel nézett a házra. Mit csinál majd a hatalmas helyettes igazgató? Az a kis ember a fekete kabátban megesezi-e elevenen az ő kis lányát? Mert Athon Dazé azt mondta nekik, hogy ezt szokták tenni a fekete kabátban járó emberek.

Matui egész éjjel ott várt a bambuszok között. És reggel kijött egy szép, fehér asszony, amelyet Matui még sohasem látott és karjaiban ott volt az ő leánya, tiszta ruhába öltöztetve. Lotta nem értette Buria Kol népének nyelvét, de mikor anya beszél az anyához, könnyen megértik egymást. Arról, hogy a kezét félénken kinyújtotta ruhája széléhez, a szenvedélyt eláruló hangokról és vágyódó szemeiről Lotta megértette, hogy kivel van dolga. Matui visszakapta gyermekét. Szívesen lesz szolgáló, vagy akár rabszolga ennél a csodálatos fehér asszonynál, mert hisz az ő törzse nem fogadja be többé. És Lotta együtt sírt vele, ahogy a németek szoktak, sok orrfúvással.

- Először jön a gyermek, azután az anya és végre a férfi s Isten dicsőségére mind - mondotta Justus, a reménykedő. És jött a férfi, íjjal és nyilakkal, nagyon dühösen, mert nem volt, aki főzzön rá.

A Misszió története nagyon hosszú és énnekem nincs helyem arra, hogy elmondjam, hogy Justus, aki megfeledkezett elődjének oktalanságáról, hogyan verte meg durvasága miatt Motót, Matui férjét; Moto hogyan ijedt meg, de mikor felocsúdott a hirtelen halál félelméből, nekibátorodott, s Justus hívő szövetségese és első áttértje lett; hogyan nőtt a kis csapat Athon Dazé nagy méltatlankodására; hogyan vitatkozott a Meglevő Dolgok Istenének papja a Dolgok-ahogy-kellene-lenni Istenének papjával és legyőzetett; hogyan vesztette el Dungara temploma az adót szárnyasban, halban és lépes mézben; hogyan magyarázta meg Lotta az asszonyoknak Éva átkát, s hogyan tett meg Justus mindent, hogy megértesse Ádám átkát; hogy lázadt fel erre Buria Kol, mondva, hogy az ő istenük egy lusta isten, s hogyan győzte le Justus az ő aggodalmaikat a munka ellen s megtanította őket, hogy a fekete földnek más termékei is vannak, nemcsak földi dió.

Mindez több hónapnak a története, s a fehérhajú Athon Dazé az egész idő alatt azon gondolkozott, hogyan álljon bosszút Dungara elhanyagolása miatt. A vadember ravaszságával barátságot tettetett Justus iránt, sőt még azt is sejtette vele, hogy át akar térni, de a Dungara gyülekezete előtt azt mondta: «Az atyák nyája ruhát vett magára s egy szorgalmas istent imád. Dungara nagy bajokat fog nekik okozni, amíg ordítózza be nem dobják magukat a Berbulda vizébe.» Éjjel a Vörös Elefánt Agyar üvöltött és jajgatott a hegyek közt s a hívők felébredtek és mondták: «A Meglevő Dolgok Istene bosszút forral az elpártoltak ellen. Légy könyörületes, Dungara, hozzánk, a te gyermekeidhez és add meg nekünk a mi aratásunkat!»

A hideg időszakban az igazgató és a felesége eljött Buria Kol tartományba.

- Menj és nézd meg Krenk Misszióját - mondta Gallio. - Ő jó dolgot cselekszik a maga módja szerint, s azt hiszem, nagyon örülne, ha te nyitnád meg a bambusz-kápolnát, amelyet ő emelt. Mindenesetre egy civilizált Buria Kolt fogsz látni.

Nagy volt az izgalom a Misszióban.

- Most ő maga és a nagyságos asszonya saját szemükkal akarják látni, hogy jó munkát végeztünk, és mi be fogjuk nekik mutatni az áttérteket az új ruhákban, melyeket saját kezükkel készítették maguknak. Ez nagy nap lesz - csak az Úr kedvéért - mondotta Justus.

És Lotta rámondta: Ámen!

Justus a maga módja szerint féltékeny volt a Baseli Szövő Misszióra, mert saját áttértjei ügyetlenek voltak. De Athon Dazé nemrég rábírt néhányat közülük, hogy gerebenezzék meg egy növény síma rostjait, amely nagy bőségben terem a Panth hegyeken. Ebből fehér és síma szövet lett, csaknem olyan, mint a *tappa* a Déli-tengeren; s ezen a napon kellett az áttérteknek először viselni az ebből készült ruhákat. Justus büszke volt erre a művére.

- Fehér ruha lesz rajtuk, amikor az igazgató úr és nagyságos felesége eljönnek ide és éneklük majd: «Mindent istenünknek köszönünk.» Akkor meg fogja nyitni a kápolnát s igen - maga Gallio is kezd majd hinni. Így álljatok, gyermekeim, kettesével és - Lotta, miért vakaródnak ezek úgy? Nala, édes gyermekem, nem illik így mocorogni. Az igazgató úr mindjárt itt lesz, s ez nem tetszik neki.

Az igazgató, a felesége és Gallio felmásztak a hegyre, a Misszió-állomáshoz. Az áttérteket két sorba állították, voltak vagy negyvenen.

- Hah! - mondotta az igazgató, akivel az ő érdemeket gyűjteni szerető elméje elhitette, hogy ő nevelte nagyra ezt az intézményt kezdettől fogva - látom, haladunk, szépen haladunk, ugrásokkal és szökkenésekkel.

Soha igazabb szót nem mondott. A Misszió úgy haladt, ahogy ő mondotta: először apró ugrásokkal, szégyenkező kényelmetlenséggel, majd csakhamar olyan ugrásokkal, mint a ló, ha légy csípte, vagy mint a megveszett kengurú. Panth hegyéről a Vörös Elefánt Agyar hosszú, száraz bögést hallatott. Az áttértek sora mozgolódott, ugrált és a fájdalom ordításába és üvöltésébe tört ki. Justus és Lotta borzalomtól leverten állottak.

- Ez Dungara büntetése! - kiáltotta egy hang. - Égek! égek! A folyamhoz, vagy meghalunk!

A tömeg szétszaladt és rohant a Berbulda fölötti sziklák felé toporzékolva, vergődve, görbedezve s futásközben letépvé magáról a ruhát: s követte őket Dungara trombitájának dörgése. Justus és Lotta könnyezve rohantak az igazgatóhoz.

- Nem értem! - lihegte Justus. - Tegnap tanulták a tíz parancsolatot. Mi ez? Minden jó szellem dicsérje az Urat szárazon és vízen. Nala! Ó, gyalázat!

S egyszerre egy ugrással és sikítózással feltűnt fejük fölött a sziklán Nala, egykor a misszió büszkesége, tizennégyéves leányka, jó tanulékony és erényes - most anyaszült meztelen és trüszköl, mint a macska.

- Hát ezért volt ez! - dühöngött, odadobva szoknyáját Justusra; - hát ezért hagytam el népemet és Dugarát - a te rosszaságod tüzeért? Vak majom, undok féreg, száraz hal, ami vagy, te azt mondtad, hogy sohasem fogok égni! És most égek! Légy könyörületes A Meglévő Dolgok Istene!

Megfordult és belevetette magát a Berbuldába, s a Dungara trombitája ujjongva üvöltött. A Tübingai Misszió utolsó áttértjét egy negyed mérföldnyi rohanó folyó választotta el tanítóitól.

- Tegnap - nyöszörgött Justus - ábécét tanított az iskolában. Ó, ez a sátán munkája!

De Gallio kíváncsian nézte a leány szoknyáját, amely odaesett a lába elé. Megtapogatta szövését, feltúrta inge ujját csuklója fölé s odaszorította a ruha egy részét meztelen húsához. Vörös folt támadt a fehér bőrön.

- Ah - mondotta Gallio csendesen - mindjárt gondoltam.

- Mi az? - kérdezte Justus.

- Nevezhetném Nessus ingének, de... Honnan vetted az anyagot ehhez a ruhához?

- Athon Dazé - mondotta Justus. - Ő mutatta meg a fiúknak, hogy kell megcsinálni.

- A vén róka! Tudod-e, hogy a Nilgiri csalánt (*Girardenia heterophylla*) adta neked feldolgozásra? Nem csoda, hogy vakaródtak. Még akkor is csíp, ha hídkötelet csinálnak belőle, hacsak hat hétig ki nem áztatják. A ravasz gazember! Egy fél óra alatt átégette volna vastag bőrüket, és akkor...!

Gallio nevetésben tört ki, de Lotta sírt az igazgató feleségének karjai közt s Justus két kezével takarta el arcát.

- *Girardenia heterophylla!* - ismételte Gallio. - Krenk, mért nem szóltál nekem? Megkímélhettelek volna ettől. Szövítt tűz! Mindenki tudhatta volna ezt; s ha ismerem az ő dolgaikat, mondhatom, hogy ezek sohasem kerülnek vissza hozzád.

Nézett a folyó tulsó partjára, amerre az áttértek úsztak és jajgattak a gázlókon, s a nevetés elhalt szemeiben, mert látta, hogy a Tübingai Misszió Buria Kolban meghalt.

Noha három hónapig ültek még szomorkodva az elhagyott iskola mellett, Justus és Lotta sohasem tudta visszaszerezni még a legtöbbet ígérőt sem a nyájból. Nem! A Rossz Hely tüze a hittérítés végét jelentette - a tűz, amely végigjárt a végtagokon s rágta a csontokat. Ki meri még egyszer megkísérteni Dungara haragját? Menjen el az a kis ember és felesége máshova. A Buria Kolnak nem kellene. Egy nemhivatalos izenet ment Athon Dazéhoz, hogyha egy hajuk szála meggörbül, Gallio felakasztatja Athon Dazét és Dungara papjait a templom oltára előtt; ez védte meg Justust és Lottát a Buria Kol embereinek mérges nyilaitól. De se halat, se szárnyast, se lépes mézet, se sót, se malacot nem hoztak többé az ajtajuk elé. S nem lehet élni csupán csak az isten ígéből, az embernek hús is kell.

- Menjünk el innen, feleségem - mondta Justus, - itt nem jó dolgunk van, s az Úr azt akarta, hogy más ember vegye át a munkánkat, jobb időben, az Ő idejében. Elmegyünk és én - igen - egy kis botanikát is fogok tanulni.

Ha valaki még vállalkozni akar arra, hogy még egyszer áttérítse a Buria Kol-belieket, ott van legalább a missziósház váza a Panth hegy alatt. A kápolna és az iskola már rég eltűnt az őserdőben.

A HOWLI THANÁBAN.

Saját cipője, saját feje. - *Benszüllött közmondás.*

Mint fullajtár, ha Nagyságod szíve ilyen nagy kegyet akar nekem juttatni. És hat rupiért. Igen, Szahib, mert három piciny, kis gyermekem van, akiknek a hasa mindig üres s a gabona most negyven font egy rupí. Olyan ügyes fullajtár leszek, hogy egész nap meg lesz velem elégedve, s az év végén egy turbánt kapok ajándékba. Ismerem az állomás minden útját és még sok egyebet. Igen, Szahib! Ügyes vagyok. Fogadjon a szolgálatába. Azelőtt a rendőrségnél voltam. Rossz a jellemem? Bizonyosan az ellenségem mondotta ezt a mesét. Sohasem voltam gazfickó. Tiszta szívű ember vagyok és minden szavam igaz. Tudták ezt, mikor a rendőrségnél voltam. Azt mondták: «Afzal Khan igazat beszél, akinek a szavában meg lehet bízni.» Én Delhi Pathan vagyok, Szahib - s minden Delhi Pathan jó ember. Láttá már Delhit? Az igaz, hogy sok gazfickó van a Delhi Pathanok között. Milyen bölcs a Szahib! Semmi sincs elrejtve a szemei elől és engem megfogad fullajtárnak s én minden rendeletét titokban tartom kérdés nélkül. Nem, Szahib, isten a tanum, hogy nem gondoltam rosszat. Már régóta szerettem volna egy igaz Szahib - egy derék Szahib alatt szolgálni. Sok fiatal Szahib olyan, mint a féktelen ördög. Az ilyen Szahibhoz nem lépnék szolgálatba - nem én, még ha minden kis gyermekem gyomra kenyérért kiabálna is.

Mért nem vagyok még mindig a rendőrségnél? Igazat akarok beszélni. Baj történt a Thanával. Baj érte Ram Baksot a Havildart, Maula Baksot, Dsuggut Ramot, Bhim Szinghet meg Szuruds Bult. Ram Baks még börtönben van, meg Maula Baks is.

A Howli Thanában történt, azon az úton, amely Gokral-Seetarunba vezet, ahol sok rabló jár. Mi mindnyájan bátor emberek voltunk. Ezért küldtek el minket ebbe a Thanába, amelyik nyolc mérföldnyire van a legközelebbi Thanától. Egész nap és egész éjjel lestük a rablókat. Mért nevet a Szahib? Nem, én őszinte vallomást teszek. A rablók nagyon ügyesek voltak, s ezt látva, nem sokat törődtünk tovább a dologgal. Ez a forró időszakban történt. Mit tehet az ember forró napokon? A Szahib, aki olyan erős, azokban az órákban is olyan erősnek érzi magát? Megegyeztünk a rablókkal a békesség kedvéért. A kövér Havildar csinálta a dolgot. Hohó! Szahib, most majd lesoványodik a börtönben. A Havildar azt mondta: - Ne csináljatok nekünk bajt, akkor mi sem csinálunk nektek bajt. Az aratás végével küldjete el hozzánk egy embert, akit a bíró elé állíthatunk, egy félkegyelmű embert, aki ellen nem tudnak semmit sem csinálni. Így majd megmentjük a becsületünket. - A rablók belementek ebbe s nem volt semmi bajunk a Thanán, nyugodtan ehattunk dinnyét egész nap a vackunkon ülve. Howliban olyan édes a dinnye, mint a cukor.

Volt ott abban a kerületben egy helyettes kommiszárius, - egy Stunt Szahib, a neve Junkum Szahib. Ez kemény legény volt - olyan kemény, mint a Szahib, aki bizonyosan befogad majd pártfogásának árnyékába. Sok szeme volt Junkum Szahibnak és gyorsan mozgott a kerületben. Az emberek Gokral-Seetarun tigrisének nevezték, mivel bejelentés nélkül érkezik, gyilkol és naplemente előtt már harminc mérföldnyire a Tehsildaroknál csinál bajt. Senki sem tudta, mikor jön, mikor megy Junkum Szahib. Neki nincs tanyája, s ha a lova fáradt, ördögszekéren lovagol. Nem tudom, mi ennek a neve, de a Szahib ott ült három ezüst kerék között, amelyek nem nyikorogtak s hajtotta őket a lábával és büszkélkedett, mint egy babon hízlalt ló. Egy sólyom árnyéka nem haladt olyan zajtalanul a mezőn, mint Junkum Szahib ördögszekere. Majd itt volt, majd ott volt s már elment s a jelentés már meg volt téve és kész volt a baj. Kérdezze csak meg a Tehszildart Rohesztriban, hogy derült ki a tyúklopás.

Egy éjjel történt, hogy szokás szerint ott aludtunk a priccseken, miután megettük a vacsoránkat és ittunk dohányt. Mire reggel felébredtünk, azt vesszük észre, hogy a hat puská közül

egy sincs ott! S a nagy rendőrségi könyv, amelyik Havildarra volt bízva, az is eltűnt. Látva ezeket a dolgokat, nagyon megijedtünk; azt gondoltuk, hogy a rablók, mitsem törődve a becsülettel, éjjel odajöttek és ilyen szégyent hoztak ránk. Ekkor azt mondta Ram Baks, a Havildar:

- Legyetek csendesen! Az ügy rossz ügy, de még jó is lehet belőle. Tegyük teljessé a dolgot. Hozzatok egy kecskét és adjátok ide *tulvaromat* (indiai kard). Nem értitek még, ti ostobák? Sarkantyú a lónak, de az embernek egy szó is elég.

Mi, a Thana-beliek, gyorsan megértettük, hogy mi forog a Havildar fejében; s mivel féltünk, hogy elveszítjük a szolgálatot, siettünk behozni a belső szobába egy kecskét s figyeltünk a Havildar szavára.

- Hűsz rabló jött - mondta a Havildar s mi, figyelve szavára, utána mondtuk szokás szerint. - Nagy harc volt - folytatta a Havildar - s egy emberünk sem szabadult sértetlenül. Az ablak rácsait letörték. Szuruds Bul, te nézz ennek utána; és, ó, emberek, végezzétek gyorsan a dolgokat, mert futárt kell küldeni ezzel a hírral Gokral-Seetarun tigriséhez.

Erre Szuruds Bul vállát nekifeszítette s eltörte az ablak rácsait, én meg ostorral addig vertem a Havildar kancáját, amíg úgy össze nem tiporta a dinnye-ágyásokat, hogy tele voltak patkónyommal.

Elvégezve ezt a dolgot, visszatértem a Thanába; a kecske már le volt vágva s a falak egyes részei feketék voltak a tüztől s mindegyik belemártotta ruháját egy kissé a kecske vérébe. Tudod, ó, Szahib, hogy azok az ügyes emberek könnyen megkülönböztetik a sebet, amit valaki maga vág a testén, attól, amit más ember üt rajta. Tehát a Havildar elővette *tulvarját* s gyöngén megvágta az egyiket az alsó karján, a másikat a lába szárán, a harmadikat a keze fején. Így bánt el velünk mindnyájunkkal, addig, amíg vér nem folyt és Szuruds Bul, aki még dühösebb volt mint a többi, sok haját is kitépett. Ó, Szahib, sohasem volt még egy dolog olyan jól elrendezve, mint ez. Meg mertem volna esküdni rá, hogy úgy bántak a Thanával, ahogy mi mondtuk. Volt ott füst, meg törés, meg vér, meg letaposott föld.

- Lovagolj most, Maula Baks - mondotta a Havildar - a Sztunt Szahib házába, vidd el neki a hírt a rablókról. Fuss te is oda, Afzal Kahn, s legyen rá gondod, hogy folyjon rólad az izzadság s tele légy porral, mikor odaérsz. A vér száradjon rá a ruhádra. Én itt maradok s jelentést küldök a Dipty Szahibnak s fogunk majd néhány ismerős falusit, hogy minden készen legyen, mire a Dipty Szahib megérkezik.

Maula Baks odalovagolt, én meg rohantam megeresztett kantárszárral és együtt értünk oda összetörve Gokral-Seetarun tigrise elé. Elbeszélésünk hosszú és pontos volt, Szahib, mert még a rablók nevét is megmondtuk s a harc kimenetelét, és kértük, hogy jöjjön oda. De a tigris nem mutatott erre hajlandóságot, csak mosolygott, amint a Szahibok szoktak, mikor valami gyöngesség van a szívükön. - Megesküsztek erre a jelentésre? - mondotta ő.

És mi feleltük: - Szolgáid megesküsznek. Még alig száradt meg rajtunk a küzdelem vére. Ítéld meg, hogy Nagyságod szolgálainak vére-e ez, vagy sem?

És ő azt mondta: - Látom, jól dolgoztatok. - De nem hozatta oda sem a lovait, sem az ördög-szekeret, hogy végigrohanjon az országon szokása szerint. Azt mondta: - Pihenjetelek és egyetek kenyeret, mert fáradtak vagytok. Várok, amíg a Dipty Szahib megérkezik.

Az a rend, hogy a Thana Havildarja pontos jelentést küldjön minden rablásról a Dipty Szahibnak. Délben megérkezett; kövér, öreg ember s a mellett gögös, de mi, a Thana-beliek nem féltünk a haragjától, jobban féltünk Gokral-Seetarun tigrisének hallgatásától. Vele jött Ram Baks, a Havildar és mások, őrizve tíz embert a Howli faluból, - ezek mind rossz indulattal voltak a rendőrség iránt. Mint foglyok jöttek, megvasalva a kezükön s kegyelemért

könyörögtek, - Imam Baks, a gazda, aki megtagadta feleségét a Havildartól és mások, haszontalan gazfickók, akiknek mi, a Thana-beliek régi haragosai voltunk. Jól végezték a dolgot s a Havildar büszke volt. De a Dipty Szahib haragudott az igazgatóra, hogy nem elég buzgó s azt mondta: *dam-dam*, amint az angolok szokták, és dícsérte a Havildart. Junkum Szahib csöndesen feküdt hosszú székében. - Megesküdtek ezek az emberek? - mondta Junkum Szahib. - Hogyne, és elfogtak tíz gazembert, - mondta Dipty Szahib. - Még több is lehet kint az ön területén. Üljön lóra és menjen oda a Szirkar nevében! - Igazán még több gonosztevő van odakint, - mondotta Junkum Szahib - de nincs szükségem lóra. Jőjjenek csak velem mindnyájan.

Egy kötél jelét láttam Imam Baks homlokán. Ismeri a Nagyságos a kínt a hideg kötéllal? Láttam Gokral-Seetarun tigrisének az arcát is, gonosz mosoly volt rajta s félreálltam, készen bármire, ami lesz. És okos volt, hogy így tettem. Junkum Szahib kinyitotta fürdőszobájának ajtaját s ismét mosolygott. Ott feküdt a hat puská és a rendőrségi könyv. Éjszaka odajött ördögszekeren, amely olyan zajtalanul jár, mint a *gúl*,⁶ s míg mi aludtunk, elvitte a puskákat és a könyvet. Kétszer jött oda a Thanába, mindig három puskát vitt el. Nadrágjába szállt a Havildar bátorsága, leborult a földre Junkum Szahib lába elé és kegyelemért könyörgött.

És én? Szahib, én Delhi Pathan vagyok, fiatal ember és kicsinyek a gyermekeim. A Havildar kancája az udvarban volt. Felugrottam rá és ellovagoltam: a Szirkar dühe mögöttem volt és én nem tudtam, hova menjek. Addig lovagoltam a kancán, amíg össze nem esett s isten segítségével, aki bizonyosan az igazak mellett van, megmenekültem. De a Havildar meg a többi mind börtönben ülnek.

Gazfickó vagyok én? Ahogy Nagyságodnak tetszik. Az isten tegye Lördd a Nagyságos urat, adjon neki egy gazdag *Memszahibot* (úrhölgy) feleségül, aki olyan szép, mint egy péri, és sok erős fiút, ha engem megfogad fullajtárnak. Az ég kegyelme legyen a Szahibon! Igen, csak elmegyek a bazárba, elhozom a gyerekeimet ebbe a palota-lakásba és akkor - a Nagyságos úr lesz az apám meg az anyám, és én, Afzal Khan, a rabszolgája vagyok.

Ohé, *Szirdardsi*! Én a Szahib háztartásához tartozom.

⁶ Démon a hinduk hitében

AZ IKREK.

Nagy a fehér ember igazsága - még nagyobb, a hazugság hatalma.

- *Bennszülött közmondás.*

Ilyen a ti angol igazságtok, szegények védői. Nézd a hátamat, meg az oldalamat, hogy össze van verve botokkal, kemény botokkal! Szegény ember vagyok és nincs igazság a bíróságnál.

Ketten voltunk és egyszerre születünk, de esküszöm, hogy én születtem először és Ram Dass volt a fiatalabbik, teljes három lélekzetvétellel. A csillagász mondta s így van felírva az én horoszkópomban, - Durga Dass horoszkópjában.

De egyformák voltunk, - én meg az öcsém, aki becstelen gazember - olyan egyformák, hogy senki sem tudta, akár együtt voltunk, akár külön, hogy melyik Durga Dass. Én egy Mahadsun vagyok Páliból és becsületes ember. Ez igaz beszéd. Mikor emberré nőttünk, elhagytuk atyánk házát Páliban és elmentünk Pandsabba, ahol mindenki korpafejű és buta. Együtt béreltünk egy boltot, én meg a testvérem, Isszer Dsengben, a nagy kút közelében, ahol a kormányzó tábora húz vizet. De Ram Dass, akiben nincs igazság, összeveszett velem és szétváltunk. Vette a könyveit, edényeit, a cégérét és *bunnia*, pénzkölcsönző, lett belőle Isszer Dseng hosszú utcáján az út elején, amely Montgomerybe vezet. Nem az én hibám, hogy megcibáltuk egymás turbánját. Én egy Mahadsun vagyok Páliból és mindig igazat mondok. Ram Dass volt a tolvaj és a hazug.

Senki, még a kis gyerekek se tudták első pillantásra meglátni, hogy melyik a Ram Dass és melyik a Durga Dass. De Isszer Dseng egész népsége - haljanak meg fiú nélkül - azt monddta, hogy tolvajok vagyunk. Ők csúnyákat beszéltek, de én adtam nekik pénzt az ágyukra, a fazekaikra, a lábönálló vetésre, a megnemszületett borjúra a nagyterén levő kúttól egészen a Montgomery-út kapujáig. Ostobák voltak ezek az emberek - nem méltók arra, hogy levágják egy Páliból való Marvasinak a lábujja körmét. Mindegyiknek adtam kölcsön pénzt. Keveset, nagyon keveset; itt egy fillért, ott egy fillért. Isten a tanum, hogy szegény ember vagyok! A pénz mind Ram Dassnál van - kerestelkedjenek ki a fiai s a lánya, szégyen és gyalázat legyen a házában nemzedékről-nemzedékre! Haljon meg mint hajadon és sok fattyúnak legyen az anyja! Aludjon ki a világ testvérem, Ram Dass házában. Ezt könyörgöm naponként kétszer - áldozatokkal és varázslással. Így kezdődött a baj. Isszer Dseng városát felosztottuk magunk közt, én meg az öcsém. Volt egy földbirtokos a kapun túl, alig egy mérföldnyire azon az úton, amely Montgomerybe vezet; a neve Muhammad Sah, egy Navab fia. Nagy ördög volt és bort ivott. Amíg voltak asszonyok a házában és volt bor meg pénz a lakodalmaskodásra, vidám volt és törülgette a száját. Ram Dass kölcsönzött neki pénzt, egy *lak*-ot vagy fél *lak*-ot⁷ - mit tudom én? - és amíg pénzt kapott, a földbirtokos nem törődött vele, hogy mit ír alá.

Isszer Dseng lakossága volt az én részem, s akik a városon kívül laktak, azok voltak Ram Dass része; mert így egyeztünk meg. Én voltam a szegény ember, mert Isszer Dseng lakosainak nem volt vagyonuk. Én megtettem, amit tehettem, de Ram Dassnak nem volt más dolga, csak várt a földbirtokos kertjének kapuja előtt, odaadta a pénzt s átvette a kötelezvényt az inas kezéből.

Ősszel abban az évben, amikor kölcsönadta a pénzt, Ram Dass így szólt a földbirtokoshoz: - Fizesd meg a pénzemet, - de a földbirtokos leszidta. Ram Dass elment a bírósághoz a papirosokkal és a kötelezvényekkel - minden rendben volt - és ítéleteket kért a földbirtokos

⁷ Indiai pénz, a. m. 100,000 rupí; egy rupí =1 sh. 4 penny, körülbelül 2 pengő.

ellen s a kormány neve rajta volt az ítéletek bélyegein. Ram Dassz elvette tőle egyik földet a másik után, egyik mangófát a másik után, egyik kutat a másik után s beültette az ő embereit, - a városon kívül lakó adósait - hogy gondolják a vetést. Így elvitte lassanként a földet, mert nála voltak az írások s a kormány neve rá volt ütve a bélyegekre, míg végre az emberek az egész aratást az ő számára látták el a földbirtokos nagy, fehér háza körül. Ezt okosan tette, de mikor a földbirtokos látta ezeket a dolgokat, nagyon megdühösödött s megátkozta Ram Dasszt a mohamedánok szokása szerint.

A földbirtokos dühös volt, de Ram Dassz nevetett s még több földet követelt, mint amennyi a kötelezvényekben volt. Ez Phagun hónapban történt. Felültem a lovamra s elmentem ahhoz az emberhez, aki lak-karpereceket csinál a Montgomery felé vezető úton, mert tartozott nekem. Ott jött velem szemben a lován öcsém, Ram Dassz. Mikor meglátott, oldalt fordult a magas vetések közé, mert harag volt köztünk. Én meg mentem tovább s odaértem a narancsfákhoz a földbirtokos háza mellett. A denevérek röpködtek s az esti füst mélyen leszállott a földre. Ekkor találok négy emberrel, - hencegők és mohamedánok - arcuk be volt kötve s megkapták lovam kantárszárát s kiabáltak: - Ez itt Ram Dassz! Üsd! - S elkezdtek ütni dorongokkal, nehéz dorongokkal, a végükre drót volt csavarva; ilyen fegyvereket használnak azok a disznó pandsabiak, s addig ütöttek, hiába könyörögtem kegyelemért, amíg össze nem estem. De a gazok még mindig ütöttek, mondván: - Ó, Ram Dassz, ez a kamat, jól megmérve és jól leszámolva a kezeidhez, Ram Dassz. - Hangosan kiabáltam, hogy nem vagyok Ram Dassz, hanem Durga Dassz, a testvére, de csak annál jobban ütöttek s mikor már nem tudtam kiabálni, otthagytak. De láttam az arcukat. Ott volt Elahi Baks, aki ott szalad a földbirtokos fehér lova mellett, Nur Ali, a kapu őrzője, Vadsib Ali, a nagyon erős szakács és Abdul Latif a fullajtár - mind a négy a földbirtokos belső cselédei közül. Megesküdhetek ezekről a dolgokról a Tehén Farkára, ha kell, - de jaj, már megesküdtem és én egy szegény ember vagyok, akinek elveszett a becsülete.

Mikor ez a négy ember nevetve elment, kijött a testvérem, Ram Dassz a vetésből és úgy siratott engem, mint egy halottat. De én felnyitottam szememet és kértem, hozzon vizet. Miután ittam, felvett a hátára s a mellékutakon elvitt Isszer Dsang városába. Szívem ebben az órában testvérem, Ram Dassz felé fordult, mert olyan jó volt hozzám és elfelejttem az ellenségeskedést.

De a kígyó kígyó, amíg meg nem döglük; és a hazug hazug, míg az istenek ítélete nem dönt fölötte. Nem volt igazam, hogy bíztam testvéremben, anyám fiában.

Mikor a házába értünk s egy kissé jobban lettem, elmondtam, mi történt, és ő azt mondta: - Egész bizonyos, hogy engem akartak megverni. De ott van a törvényszék s a Szirkar igazsága mindenek fölött áll; menj a törvényszékhez, ha kiláboldsz a betegségből.

Amikor mi ketten évekké azelőtt elhagytuk Pálit, éhségjárvány tört ki Jeysulmirtól Gurgaonig s délfelől Gogundát is érintette. Ekkor apám nővére eljött s velünk élt Isszer Dsangban; mert az embernek mindenekelett arra kell gondolnia, hogy a családja éhen ne haljon. Mikor kettőnk között kitört a veszekedés, az apám nővére, egy sovány, fogatlan nőstény kutya, azt mondta, hogy Ram Dassznak van igaza és vele ment. Most Ram Dassz az ő kezére bízott, mert ő értett az orvosláshoz, ájultan, ahogy a verés után voltam, de még jobban megviselt a szájamból ömlő vér. Mikor két napja már beteg voltam, rájött a láz; de nem törődtem a lázzal, hogy elintézhessem dolgomat a földbirtokossal.

Az Isszer Dsang-beli pandsabiak Belial és egy nőstény szamár gyermekei, de nagyon jó tanuk, rendületlenül tanúságot tesznek mindenről, amit tőlük kívánnak. Tucatszámra fogadhatok tanukat s mindegyik vallana, nemcsak Nur Ali, Vadiub Ali, Abdul Latif és Elahi Baks ellen, hanem a földbirtokos ellen is, s elmondanák, hogy fehér lován ülve parancsolta embe-reinek, hogy üssenek, meg azt is, hogy elloptak tőlem 200 rupít. Ezért az utóbbi tanúság-

tételért elengednék valamit a lak-karperecárus adósságából, s ő azt mondaná, hogy ő adta át nekem azt a pénzt s látta messziről a rablást, de mivel megijedt, elfutott. Elmondtam ezt a tervet testvéremnek, Ram Dassnak s azt mondta, hogy a kigondolás nagyon jó, csak szedjem össze magam s minél előbb menjek ki ismét. Betegségemben szívem megnyílt testvérem előtt, s elmondtam neki, hogy kiket akarok tanuul hívni; azokat mind, akik adósaim, amiről azonban sem a bíró, sem a földbirtokos nem tudhat. A láz nem engedett, s a láz után kólika és rettenetes hascsikarás vett rajtam erőt. Ezekben a napokban azt hittem, hogy utolsó órám közeledik, de most már tudom, hogy az, aki az orvosságot adta nekem, az atyám nővére, okozta a második betegséget. Ram Dass, a testvérem, azt mondta, hogy a házam le van zárva s elhozta a nagy kapukulcsot és könyveimet, meg minden pénzemet, ami a házban volt, még azt a pénzt is, ami a padló alatt volt elásva; mert én nagyon féltem, hogy tolvajok törnek be és kiássák. Én igazat beszélek; csak nagyon kevés pénz volt a házamban. Talán tíz rupí, talán húsz. Hogy mondhatom meg? Isten a tanum, hogy szegény ember vagyok.

Egy éjjel, mikor már elmondtam a pörösködésről mindent, ami szívemen feküdt, amit a földbirtokos ellen fogok indítani, és Ram Dass megmondta, hogy elintézte már a dolgot a tanukkal, s felírta számomra a neveiket, megint nagy betegség jött rám és ágyamra dőltem. Mikor egy kissé meggyógyultam, - nem tudom, hány nap múlva - kérdezősködtem Ram Dass után s atyám nővére azt mondta, hogy Montgomerybe ment valami tárgyalásra. Bevettem valami orvosságot és mélyen elaludtam. Mikor ismét felnyíltak szemeim, nagy csend volt Ram Dass házában és senki sem felelt hívásomra, még atyám nővére sem. Nagyon megijedtem, mert nem tudtam, mi történhetett.

Botot vettem a kezembe s lassan kimentem s eljutottam a nagy térre a kút mellett s szívem dühös volt a földbirtokosra a fájdalom miatt, amit minden lépésnél éreztem.

Felkerestem Dsovar Szinghot, az ácsot, akinek a neve első volt a listán azok között, akik tanúságot fognak tenni a földbirtokos ellen és mondtam: - Készen van minden és tudod, hogy mit kell majd mondani?

Dsovar Szingh felelt: - Hát ez mi és honnan jössz, Durga Dass?

Azt mondtam: - Ágyamból, ahol olyan sokáig betegen feküdtem a földbirtokos miatt. Hol van Ram Dass, a testvérem, aki magára vállalta az intézkedést a tanukkal? Te és a tieid bizonyosan tudtok a dolgról.

Ekkor Dsovar Szingh mondta: - Mit akarsz velünk, te hazug? Én tanuskodtam és megfizettek érte és a földbirtokos a törvényszék rendeletére megfizette az ötszáz rupít, amit elrabolt Ram Dasstól és még ötszáz rupít, azért a nagy sérelemért, amit testvérednek okozott.

A kút, fölötte a jugubafa és az egész tér elsötétült szemem előtt, de én rátámaszkodtam botomra és mondtam: - Nem! ez gyerekes beszéd és ostobaság. Én szenvedtem a földbirtokos kezeitől s én akarom elintéztetni a dolgot. Hol van testvérem, Ram Dass?

De Dsovar Szingh fejét csóválta s egy asszonyi hang kiáltott: - Micsoda hazugság ez! Micsoda civódása volt veled a földbirtokosnak, *bunnia*? Szégyenletes és hitetlen ember dolga, hogy hasznot akar húzni testvére szenvedéseiből. Nincs érzés ezekben a *bunniákban*?

Megint rákiáltottam: - A Tehénre mondom, a Tehénre tett esküre, a Kéktorkú Mahadeo templomára - engem, csakis engem vertek meg, csaknem agyonverték. Beszéljetez egyenesen, Isszer Dang emberei és én megfizetek a tanúságért. - Majd elestem ott, ahol álltam, mert a betegség és a szenvedés nagyon rámnehezedett.

Ekkor odajött Ram Narain, akinek a szőnyege ott van kiterítve a jugubafa alatt a kút mellett és mondtam: - Ma van negyvenedik nap a verés óta s hat nappal ezelőtt ítélt ebben az ügyben a törvényszék s a bíró Szahib a te testvéred, Ram Dass javára döntött, elismerve a rablást, ami

mellett én is tanuságot tettem, s minden egyebet, amit a tanuk vallottak. Sok tanu volt s Ram Dassz kétszer elájult a törvényszék előtt sebei miatt s a Sztunt Szahib széket adatott neki az ügyvédek előtt. Miért üvöltesz, Durga Dassz? Úgy történt az egész, ahogy mondtam. Nem úgy volt?

És Dsovar Szingh mondta: - Ez az igazság. Ott voltam és egy piros vánkos is volt a széken.

És Ram Narain mondta: - Nagy szégyen érte a földbirtokost az ítélet miatt és mivel félt a haragjától, Ram Dassz és egész házanépe visszament Páliba. Ram Dassz azt mondta nekünk, hogy te is velük mész, hogy boltot nyitsz Páliban, mert az ellenségeskedés véget ért köztetek. Igazán jobb volna, ha te is elmennél mindjárt most, mert a földbirtokos megesküdütt, hogy ha akárkit megfog a ti házatokból, felakasztja a sarkánál fogva a kút oszlopára s ide-odalóbázva addig üti dorongokkal, míg a vér ki nem folyik a fülein. Amit én az ügyről mondtam, az igaz, amint ezek az emberek is bizonyíthatják - még az ötszáz rupi is.

Én mondtam: - Ötszáz volt? - És Kirpa Ram, a *jat*, mondta: - Ötszáz, én is tanu voltam.

És én nyögtem, mert úgy tudtam, hogy én csak kétszázat mondtam.

Most új félelem jött rám s beleim majd megszakadtak ijedtemben; hazasiettem Ram Dassz házába s kerestem könyveimet és pénzemet a nagy faládjában, ágyam alatt. Nem maradt ott semmi, egyetlen fillért érő sem. Mindent elvitt az az ördög, aki magát testvéremnek mondja. Elmentem a saját házába s kinyitottam az ablaktáblákat, de nem volt ott semmi, csak patkányok a gabonás kosarakban. Majd az eszemet vesztettem és ruháimat szaggatva elmentem arra a térre a kúttal s kiabáltam, hogy az angolok szolgáltassanak igazságot testvéremnek, Ram Dasszon, s örültségemben azt is elmondtam, hogy a könyvek elvesztek. Mikor az emberek látták, hogy be akarok ugrani a kútba, elhitték, hogy igazat beszélek, annál is inkább, mert hátamon és mellemen még láthatók voltak a földesúr botütésének nyomai.

Dsovar Szingh, az ács visszatartott s megfordított kezei között, - mert nagyon erős ember - megmutatta testemen a sebeket s nevetve hajolt le a kút kávjára. Hangosan kiabált, úgyhogy mindenki hallhatta a kúttól egészen a zarándokok karavánszerájáig: - Ohó! a sakálok összeveszttek s a szürkét megfogták a kelepében. Az igaz, hogy ezt az embert jól elverték s a testvére vette el a pénzt, amit a törvényszék megítélt. Ó *bunnia*, ezt évek mulva is elmondják majd rólad. A sakálok veszekedtek, s ami fő, a könyvek elégték. Emberek, akik Durga Dassznak tartoztok, - s tudom, hogy sokan vagytok - a könyvek elégték!

S akkor egész Isszer Dsang továbbadta a kiáltást, hogy a könyvek elégték, amit én ostobaságomban kiszalasztottam a számon, s nevettek rajt az egész városban. Kicsúfoltak, ahogy a pandsabiak szoktak, s ez rettenetes csúfság, botokkal ütöttek s tehéntrágyával dobáltak meg, míg le nem rogytam és kegyelemért nem könyörögtem.

Ram Narain, a levélíró, kérte az embereket, hogy hagyják már abba, mert félt, hogy a dolog híre eljut Montgomerybe s a rendőrség eljön vizsgálatot tartani. Azután sok szitkozódás között azt mondta: - Egy szívességet megteszek neked, Durga Dassz, noha te nem voltál nagyon szíves a húgom fiához a barna üsző dolgában. Van-e valakinek egy pónija, amelyikkel nem sokat törődik, hogy ez a fickó megszökjön rajta? Ha a földbirtokos meghallja, hogy az ikrek közül egyik a városban van (és csak az isten tudja, hogy mind a kettőt megverte-e, vagy csak az egyiket, de az bizonyos, hogy ez az ember meg van verve), itt emberhalál lesz s akkor jön a rendőrség, vizsgálatot kezd minden ember házában s eszik az édes zellert egész nap.

Kirpa Ram, a *jat*, mondta: - Van egy nagyon beteg pónim. De ha verik, még elmehehet két mérföldnyire. Ha megdöglik, a sintéré lehet a bőre.

Erre Csumbo, a bőrkereskedő mondta: - Adok három *annát* a hulláért s elmegyek az ember mellett, amíg a póni meg nem döglik. De ha tovább megy mint két mérföldre, csak két *annát* fizetek.

Kirpa Ram mondta: - Jól van. - Az emberek elhozták a pónit s én kértem, hogy engedjenek vizet húzni a kútból, mert egészen kiszáradtam a félelemtől.

Ekkor Ram Narain mondta: - Itt van négy *anna*. Isten nagyon rossz sorsba juttatott, Durga Dassz, de nem akarlak üres kézzel elküldeni, pedig a húgom fiának barna üszője nyitott seb közöttünk. Hosszú az út a te otthonodig. Menj, s ha Isten úgy akarja, élj; de ne vidd el magaddal a póni gyeplőjét, mert az az enyém.

És én kimentem Isszer Dsangból a magas combú *jat*-ok nevetése között s a bőrkereskedő ott ment mellettem s várta, mikor döglik meg a póni. Egy mérföldnyire már kidőlt s mivel nagyon félttem a földbirtokostól, futottam, amíg csak bírtam s úgy jutottam el erre a helyre.

De esküszöm a Tehénre, esküszöm mindenre, amire hinduk és muzulmánok vagy akár a Szahibok esküsznek, engem vert meg a földbirtokos, nem a testvéremet. De az ügy be van fejezve, a törvényszék kapui be vannak zárva s tudjaisten, hol van a fiatal Sztunt Szahib - az anyja teje se száradt még meg az ajkán. - Jaj, jaj! nincsenek tanuim s a sebek be fognak gyógyulni és én szegény ember vagyok. De, apám lelkére esküszöm, egy Páliból való Mahadsun esküjével, hogy engem vert meg a földbirtokos, nem a testvéremet.

Mit tehetek? Az angolok igazsága nagy folyó. Ha egyszer elfolyt, nem jön többet vissza. Jó volna, ha te, Szahib, tollat vennél a kezébe s megírnád világosan, amit mondtam, hogy a Depty Szahib lássa és szidja össze a Sztunt Szahibot, aki olyan fiatal, mint egy csikó az anyja mellett. Engem vertek meg, nem a testvéremet és ő elment nyugat felé, nem tudom hova.

De mindenesetre írd meg, - úgy hogy a Szahibok olvashassák s érje őt utól a gyalázat - hogy az én testvérem, Ram Dassz, Purun Dassz fia, Mahadsun Páliból, disznó és betörő tolvaj, gyilkos, húsevő, ronda sakáلكölyök, akinek nincs hite, nincs becsülete!

A HUSZONKETTEDIK TÁRNÁBAN.

Szűk mint az anyaméh, mély mint a tárna és sötét, mint egy ember szíve.

- *Bányászok közmondása.*

«Egy takács elment aratni, de előbb rendbe akarta szedni a gabonaszárakat. Ha, ha, ha! Van józan esze egy takácsnak?»

Janki Meah rábámult Kundoóra, de mivel Janki Meah vak volt, Kundoó nem sokat törődött vele. Eljött beszélgetni Janki Meahval és, ha a helyzet kedvező, udvarolni az öreg ember szép, fiatal feleségének.

Ez volt Kundoó bánata s ő mind az öt ember nevében beszélt, akik Janki Meahval együtt alkották a csapatot a hetedik folyosón a huszonkettedik tárnában. Janki Meah már harminc év óta vak volt, mialatt a Dsimahari szénbányában dolgozott csákánnyal és fészítőrúddal. S ez alatt a harminc év alatt rendszeren, minden reggel, mielőtt lement volna, átvette a felügyelőtől a lámpaolaj járulékot, mintha ő is látó bányász volna. Ami ebben Kundoó csapatjának nem tetszett, s amit már előbb is száz csapat kifogásolt, az Janki Meah önzése volt. Nem adta oda az olajat a csapat közös használatára, hanem megtartotta és eladta.

- Ismertem ezt a helyet, még mielőtt ti megszülettetek, - szokta felelni Janki Meah - nekem nem kell világosság, hogy kibányásszam a szenet és én nem akarok segíteni rajtatok. Az olaj az enyém és én meg is tartom.

Különös ember volt sok tekintetben ez a Janki Meah, a fehérhajú, heves természetű vak takács, akiből bányász lett. Egész nap - kivéve vasárnap és hétfőn, amikor rendszeren részeg volt - ott dolgozott a Dsimahari szénbánya huszonkettedik tárnájában olyan ügyesen, mint akármelyik éperzékű ember. Este felment a nagy, gőzzel hajtott liftben a tárna bejáratához s odahívta póniját, egy esetlen, szénportól kormos dögöt, amely csaknem olyan vén volt, mint maga Janki Meah. A póni odaállott melléje, Janki Meah felmászott a hátára s mindjárt ott volt azon a kis telken, amelyet ő is, mint a többi bányász a Dsimahari Társaságtól kapott. A póni ismerte a helyet, s midőn hat év múlva a társaság kicserélte a telkeket, nehogy a bányászok tulajdonjogot szerezzenek, Janki Meah könnyes szemekkel előadta, hogy ha el kell cserélnie a telket, sohasem fog hazatalálni az új helyre. - Csak a lovam ismeri a helyet - mondotta Janki Meah, s megengedték neki, hogy ott maradjon.

Erre az engedélyre s a megtakarított olajból összegyűlt pénzecskére Janki Meah másodszor is megházasodott s elvett egy nagyon csinos leányt a Meah-ok Jolaha ágából. Janki Meah nem láthatta a leány szépségét; tehát nagyon vigyázott rá és nem engedte meg, hogy lemenjen a bányába. Nem azért dolgozott harminc évig a sötétben, hogy ne tudta volna, hogy a tárna nem alkalmas hely szép asszonyok számára. Feldíszítette ékszerekkel, nem rézből vagy cinből, hanem igazi ezüsből, s az asszony azzal jutalmazta meg, hogy szemtelenül kacérkodott Kundoóval, a hetedik folyosó csoportjából. Kundoó volt az igazi csapatvezető, de Janki Meah azt követelte, hogy minden munka az ő nevében menjen s ő választotta meg az embereket, akikkel dolgozott. A szokás - erősebb mint maga a Dsimahari Társaság - követelte, hogy évei jogán Janki intézze ezeket a dolgokat és hogy dolgozzon, noha vak. Indiai bányákban, ahol a tiszta szénbe vágnak a csákánnyal s kitermelik a fenéktől a tetőig, ez nem okozhat semmi bajt. Otthon, ahol alulról vágják ki a szenet s recsegő darabokban vágják le a tetőről, nem engedték volna meg, hogy lábát betegye a tárnába. Nem volt népszerű ember az olaj-ügy miatt; de minden csapat elismerte, hogy Janki minden tárnát ismert, amelyet megnyitottak, mióta a Dsimahari Társaság megkezdte a munkát a Taracsunda-területén.

A szép kis Unda csak azt tudta, hogy az ő öreg ura bolond, akivel bánni kell tudni. A bánya csak annyiban érdekelte őt, hogy öt napig a hét közül elnyelte Kundoót és beborította szénporral. Kundoó nagyon jó munkás volt és vigyázott, hogy le ne igya magát, mert ha majd megtakarít negyven rupít, Unda el fog lopni mindent, amit Janki házában talál s Kundoóval elszökik olyan helyre, ahol nincs bánya, hanem mindenki tart három kövér ökröt és egy nőstény bivalyt. Amíg ez a terv érlelődött, Kundoó bele szokott kötni Jankiba s ugratta őt az olaj miatt. Unda a sarokban ült és fejével helyeslőleg intett. Azon az estén, mikor Kundoó a fentemlített közmondást idézte a takácsokról, Janki dühös lett.

- Hallgass ide, te disznó, - mondotta - vak vagyok és öreg vagyok, de még mielőtt te születnél, én már szürke voltam a szén között. Mikor még a huszonkettedik tárnát meg se nyitották s még kétezer ember sem volt itt, tudták, hogy én mindent tudok a bányáról. Van-e olyan tárna, amelyet én nem ismerek, a bánya fenekétől egészen az utolsó menetig? Melyik a legrégebb, a Baromba *Khad*, vagy a huszonkettes, ahol a Tibu-folyosó megy bele az ötödik számúba?

- Hogy beszél az öreg! - mondotta Kundoó és intett Undának. - A huszonkettesnek egyik folyosója sem megy bele az ötösbe, amíg az esős időszak véget nem ér. Egy hónapra való kemény szén van előttünk. A Babudsi mondta.

- A Babudsi! Disznó! Kutya! Mit tud az a kalkuttai lusta dög! Ő csak rajzol, rajzol, rajzol és beszél, beszél, beszél, s a térképei mind rosszak. Én tudom, hogy az így van. Ha az ember harminc éve be van zárva a sötétségbe, Isten sok mindenféle tudományt ad neki. A régi folyosó, amelyet Tibu csapata vájt, nincs hat lábnyira az ötös számútól.

- Az igaz, hogy az isten ad tudományt a vaknak - mondotta Kundoó s ránézett Undára. - Legyen úgy, ahogy mondd. Én nem tudom, hol van a Tibu-csapat folyosója, de én nem vagyok egy vén majom, akinek olaj kell, hogy megkenje az oldalát.

Kundoó nevetve kiugrott a házikóból s Unda vihogott. Janki világtalan szemét felesége felé fordította és szitkozódott.

- Nekem van földem és eladtam sok lámpaolajat, - morgott magában Janki - de ostoba voltam, hogy elvettem ezt a gyereket.

Egy héttel később megkezdődött az esős időszak rettenetes erővel s a csapatok ott taposták a tárnákban a szenes csatakat. Előkészítették a nagy bányaszivattyúkat és a bányaigazgató végigjárt a sáron keresztül a Taracsunda folyó felé, amely már dagadt nedves partjai között. - Adja isten, hogy ez a ronda folyó tisztességesen viselje magát - mondotta az igazgató, s elment, hogy tanácskozzon asszisztensével a szivattyúkról.

Csak hogy a Taracsunda nagyon rosszul viselte magát. Óránként három hüvelyknyi (7,5 cm) eső után kénytelen volt valamit csinálni. Elérte partjának színét és egyesült azzal az árvízzel, amely a két alacsony domb közé szorult, éppen ott, ahol a bányavasút fővonalának töltése kereszteződött. Hogyha egy esőtől dagadt folyó nagy része és néhány hold árvíz megakad egy három méteres lefolyócsatornánál, a csatorna levezetheti, de nem mehet ki *mind* a víz. Az igazgató izgatottan ugrált egy lábon s beszéde nem volt illedelmes.

Volt oka káromkodni, mert tudta, hogy egy hüvelyknyi víz száz tonna nyomást jelent a földön holdanként, és itt öt lábnyi víz gyűlt össze a vasúti töltés mögött a huszonkettedik tárna fölött. Tudnunk kell, hogy a szénbányában a felülethez legközelebb eső tárnát bányásszák ki először. Azaz hogy a bányászok kiaknázzák az anyagot tíz, húsz, harminc lábnyira a felszíntől s mikor az egészet kihozták, csak egy vékony földréteget hagynak meg, melyet néhány szénoszlop tart. Egy mély bányában, ahol tudják, hogy bármilyen mennyiségű anyag áll rendelkezésre, jobb szeretik az ásvány egész mennyiségét egy tárnából hozni ki, sem hogy sok kisebb nyílást ássanak és kiszedjék az aránylag kevésbé értékes felső szenet.

Az igazgató leste az árvizet.

A csatorna kiöntött egy kilenc lábnyi folyamat, de a víz folyton nőtt s izenetet küldtek, hogy a huszonkettes tárnát ki kell üríteni. A liftek egymásután jöttek föl megrakodva emberekkel, akik legközelebb voltak a «tárna szeméhez»; így nevezték azt a helyet, ahonnan a napvilágot lehet látni a főtárna tetején. A hosszú sötét folyosókon végigtáncoltak és ugráltak a bányász-lámpák, mint megannyi tűzpillangó és a férfiak meg az asszonyok vártak a recsegő, nyikorgó liftekre, hogy jöjjenek le és repüljenek ismét föl. De a kint dolgozók nagyon messze voltak, úgyhogy az izenet nem jutott el gyorsan hozzájuk, pedig a csoportok vezetői és az asszisztens kiabáltak, káromkodtak, dobogtak és toporzékoltak. Az igazgató egyik szeme folyvást azon a nagy pocsolyán volt a töltés mögött és könyörgött, hogy a csatorna képes legyen idejében levezetni a vizet. Másik szeme a lifteken volt s nézte, hogy a csapatvezetők hogyan veszik számon a csapatok embereit. Egész szívével és lelkével ott volt a liftesnél, aki felügyelt a vasdobra, amelyre a liftkötél csavarodott.

Rövid idő múlva lefelé kezdett húzódni a víz a töltés mögött, egy szívó forgatag támadt, sárga és habos. A víz áttört a föld bőrén s kezdett befolyjni a sekély huszonkettes tárnába.

Mélyen lent a fekete víznek egy áradata fogta el a liftre várakozókat s amikor bemásztak, a víz már a derekukig ért. Felértek a bejárathoz s az igazgató felolvasta a névjegyzéket. Ott volt a csapat mind, kivéve a Janki-csapatot, a Mogul-csapatot és a Rahim-csapatot, tizennyolc férfi és talán tíz kosaras asszony, akik a szenet a kis vaskocsikba rakták, amelyek a főfolyosók sínein jártak. Ezek a csapatok a külső tárnákban dolgoztak, háromnegyed mérföldnyire, a bánya legtávolabbi szélén. A lift még egyszer lement, de csak két angollal, és beleértek egy forgó, üvöltő áradatba, amely majdnem egészen elérte az alsó oldalfolyosók mennyezetét. Az egyik fagerenda, amelyikkel megtámasztották a régi tárnát, lezuhant a rohanó vízbe, éppen a lift mellett.

- Ha nem akarjuk, hogy a bordáinkat leverje, jobb lesz, ha elmegyünk - mondta az igazgató. - Még a társaság támasztó gerendáit sem menthetjük meg.

A lift kijött a vízből nagy csobbanással s néhány perc múlva hivatalosan jelentették, hogy legalább tíz láb víz van a tárna szeménél. S tíz láb víz ezen a helyen azt jelentette, hogy a bányának minden más része el van árasztva, kivéve azokat a folyosókat, amelyek több mint tíz lábnyira vannak a tárna fenekének színvonala fölött. A mély tárna tele vannak, a főfolyosók tele vannak, de a magasan fekvő tárnákban, amelyeket a főutakról kapaszkodókon kell elérni, ott van még egy kis levegő, melyet a víz elvágott és felszorított. A kis fizikai kézikönyvek megmondják, hogy viselkedik a víz, hogyha közlekedő csövekbe öntik. A huszonkettes tárna árvize példa volt erre nagy arányban.

*

- Szent Isten, mi történt a levegővel! - Az egyik munkás mondta ezt, a Mogul-csapatból, a kilences számú folyosón, aki most egy hatlábnyi utat vágott a szénben. Ekkor rohanás indult meg a többi folyosóról és a Janki-csapat meg a Rahim-csapat összeütközött a kosaras asszonyokkal.

- Víz jött a bányába, - mondták - s nincs út, hogy kijussunk.

- Lementem, - mondta Janki - le az én folyosóm lejtőjén és éreztem a vizet.

- Nem volt víz a tárnában a mi időnkben - jajgattak az asszonyok. - Mért nem mehetünk ki?

- Hallgassatok! - mondotta Janki. - Régen, amikor az atyám volt itt, víz jött a tizedik, nem, a tizenegyedik tárnába s akkor nagy baj volt. Menjünk tovább, oda, ahol jobb a levegő.

A három csapat és a kosaras asszonyok elhagyták a kilencedik folyosót és továbbmentek a tizenhatodikba. Az út egyik fordulójánál meglátták a piszkos, fekete vizet a szénen. Már elérte az egyik folyosó tetejét, amelyet jól ismertek; az a folyosó volt ez, ahol dohányozni és udvarolgatni szoktak. Ezt látva, hangosan könyörögtek isteneiknek, és a *mehák*, akik háromszorosan fattyú mohamedánok, igyekeztek eszükbe juttatni a próféta nevét. Elértek egy nagy, nyitott térre, ahonnan csaknem minden szenet kiástak már. Ez a tárnák végén és a bánya végén volt.

Messze lent a folyosón egy kis gőzszivattyú pöfékelt, ezt arra használták, hogy kiszáritson egy mély tárnát. Hallották, hogy megáll.

- Elvonták tőle a gőzt - mondta Kundoo reménykedve. - Azt parancsolták, hogy az egész gőzt a tárnabejárat szivattyúi számára tartsák fenn. Ki fogják szívni a vizet.

- Ha a víz elérte a dohányzó-folyosót, a társaság összes szivattyúi sem tudnak semmit sem csinálni három napig.

- Nagyon meleg van - jajgatott Jasoda, a Meah kosaras asszony. - Nagyon rossz levegő van itt a lámpák miatt.

- Oltsátok el, - mondta Janki - minek kell lámpa?

A lámpákat kioltották s a társaság csendesen ült a sötétségben. Egyik felállt s elkezdett menni a szénen. Janki volt ez, aki kezeivel kezdte tapogatni a falakat.

- Hol van a réteg? - mormogta magában.

- Ül le! - mondotta Kundoo. - Ha meghalunk, meghalunk. A levegő nagyon rossz.

De Janki tovább botorkált, mászkált és tapogatta csákányával a falakat. Az asszonyok felálltak.

- Maradjon mindenki ott, ahol van. A lámpák nélkül ti nem láttok, én pedig mindig látok - mondotta Janki. Azután várt és így szólt:

- Ti, akik több mint tíz éve vagytok itt a tárnában, mondjátok meg, mi a neve ennek a nyílt helynek? Öreg ember vagyok és elfelejtettem.

- Bullia szobája - felelt az a Sonthal munkás, aki a rossz levegő miatt panaszkodott.

- Még egyszer - mondta Janki.

- Bullia szobája.

- Akkor megtaláltam - mondta Janki. - Csak a név esett ki az emlékezetemből. Tibu csapatának folyosója itt van.

- Hazugság - mondta Kundoo. - Nem volt itt folyosó ezen a helyen az én idóm óta.

- Három lépés mély volt a réteg - mondotta Janki, nem is figyelve rá - és ó, szegény csontjaim! Megtaláltam! Itt van, a réteg fölött. Jertek ide, egyenként, ahonnan a hangomat halljátok s megolvaslak benneteket.

Mozgás volt a sötétben és Janki érezte, amint az első ember arca megütötte térdét, mikor az a Sonthal munkás felmászott a rétegre.

- Ki az? - kérdezte Janki.

- Én, Sunua Mangi.

- Ül le - mondta Janki. - Ki a következő?

Az asszonyok és a férfiak egyenként fölmásztak a rétegre, amely a Bullia szobája oldalán haladt végig. Alacsonyrendű mohamedán, sertésevő Musahr és vad Sonthal, Janki mindegyiket végigsimította a kezével.

- Most kövessetek, - mondta - szorosán a sarkam után s az asszonyok fogják meg a férfiak ruháját. Nem kérdezte, hogy a férfiak magukkal hozták-e csákányaikat. A bányász, akár fehér, akár fekete, nem hagyja el a csákányát. Janki vezette őket s egyenkint másztak be a régi folyosóba, hat lábnyi út és alig négy láb a padlótól a tetőig.

- Itt jobb a levegő - mondotta Jasoda. Hallották, amint a szívek tompa dobogással vertek.

- Lassan, lassan - mondta Janki. - Én öreg ember vagyok és sok mindent elfelejtek. Ez a Tibu folyosója, de hol van az a négy téglá, ahova a *huka* (indiai pipa) tüzet tettek, ahol a Szahibok sohase vették észre? Lassan, lassan, ti emberek mögöttem!

Hallották, hogy kezeivel szétkotorja a széndarabokat a földön s azután egy tompa hang hallatszott.

- Ez az egyik égetetlen téglá, ez a másik, ez a harmadik. Kundoo fiatal ember - hadd jöjjön előre. Térdelj le erre a téglára és üss ide. Mikor Tibu csapata ebédelt az utolsó napon, mielőtt a jó szén elfogyott, hallották a másik oldalról az ötödik folyosó embereit s azok az ő folyosójukat két vasárnapal később végezték be, - vagy talán csak egygyel. Üss oda, Kundoo, de engedj helyet, hogy hátrább mehessek.

Kundoo kételkedve fogta meg a csákányt, de a szén első gyenge recsegése hívó hang volt számára. Harcolt az életéért és Undáért, a szép kis Undáért, akinek a lába tele volt gyűrűkkel, Undáért és a negyven rupiért. Az asszonyok énekelték A Csákány Dalát, azt a rettenetes, lassú, hullámos dallamot a mormogó kórossal, amely utánozza a meglazult szén csuszamlását s minden sor végén Kundoo egyet vágott a fekete sötétségbe. Mikor már belefáradt, Sunua Mangi vette át a csákányt és dolgozott az életéért és a feleségéért és a falujáért a kék hegyeken túl a Taracsunda-folyó mellett. Egy óráig dolgoztak a férfiak, azután az asszonyok eltakarították a szenet.

- Messzebb van, mint gondoltam - mondta Janki. - A levegő nagyon rossz, de üsd csak, Kundoo, üsd erősen!

Már ötödször vette fel Kundoo a csákányt, mikor a Sonthal visszamászott. Alig kezdték el ismét az éneket, mikor Kundoo kiáltása félbeszakította és visszhangzott az egész folyosón: «*Par hua! Par hua!*» «Átjutottunk, átjutottunk!» A bányász bezárt levegője áttört a nyíláson, s az asszonyok a folyosó túlsó végén hallották, amint a víz rohan Bullia szobájának oszlopai között s odacsapódik a falhoz. Mivel engedelmeskedett a törvénynek, amelyet követve dolgozik, nem emelkedett tovább. Az asszonyok jajgattak s előretolakodtak.

- A víz bejött - meghalunk. Menjünk!

Kundoo keresztülmászott a nyíláson s észrevette, hogy egy megtámasztott folyosóban van, mert a fejét egy gerendához ütötte.

- Úgy-e, hogy ismerem a tárnákat! - mondta Janki. - Ez az ötös számú. Bújjatok ki lassan s mindegyik mondja meg a nevét. Rahim, vedd számon a csapatodat! Most menjünk előre, mindegyik fogja meg a másikat, úgy mint előbb.

Sort fűztek a sötétségben s Janki vezette őket. Mert egy bányász egy idegen tárnában csak egy fokkal kevésbé van kitéve az eltévedésnek, mint egy közönséges halandó, aki először van a föld alatt. Végre megláttak egy lámpavilágot és a Janki-, Mogul- és Rahim-csapatok a huszonkettőből belenéztek a léghezamcsináló kályha fényébe az ötös tárna elején; Janki tapogatta az utat s a többi ment utána.

- Víz ment be a huszonkettesbe. Isten tudja, hol van a többi. Ezeket az embereket a Tibu folyosójából hoztam ki a mi tárnánkba, összeköttetést csinálva a folyosó északi oldalán keresztül. Vigyetek el a lifthez - mondta Janki Meah.

*

A huszonkettes bejáratánál néhány ezer ember jajgatott, sírt és kiabált. Száz ember, ezer ember vészelt el a tárnában! Mind haza akart menni másnap az otthonába. Hol vannak emberek? A kis Unda, esőtől átázott ruhájában, ott állott a tárna bejáratánál s Kundoo nevét kiáltotta le. Üresen hozták fel a lifteket s kiáltására egyetlen felelet volt, az árvíz mormogása a tárna szemében, kétszázhatvan láb mélységben.

- Vigyázzatok erre az asszonyra! Ez mindjárt lebukik a mélységbe - kiáltott az igazgató.

De nem kellett volna e miatt aggódnia; Unda félt a haláltól. Kundoo kellett neki. Az asszisztens figyelte a vizet s nézte, hogy milyen mélyen léphet bele. Valami mormogás volt a vízben s az örvény csendesedett. A bánya tele volt s az emberek a bejáratnál jajgattak.

- Bizony isten, örülök, ha ötszáz kéz lesz holnap a helyén - mondotta az igazgató. - Még lehetséges, hogy egy ideiglenes gátat tudunk húzni ezen a vízen keresztül. Tegyetek bele mindent, hordókat, ökrösszekereket, ha nincs elég téglá. Dolgozzatok most, ha eddig még sohasem dolgoztatok. Munkások, dolgoz!

Lassanként csapatokba osztották a tömeget s a víz felé terelték őket, túlórázást ígérve. A töltéscsinálás megkezdődött s mikor már elég szépen haladt a munka, az igazgató gondolta, hogy itt az ideje megkezdeni a szivattyúzást. Nem jött újabb áradat a bányába. A nagy, vörös, vas szivattyúrúd felemelkedett és leereszkedett, a szivattyúk hörögtek és búgtak és sikítottak, mikor az első víz kijött a csövön.

- Egész éjjel járni kell, - mondotta az igazgató fáradtan - de semmi remény, hogy azok a szegény ördögök odalent megmenekülnek. Na, Gur Sahai, ha büszke vagy gépeidre, most mutasd meg, mit tudnak.

Gur Sahai vigyorgott és intett, jobbkezét az emelőn tartotta, balkezében az olajos kanná. Nem tehetett többet, mint amennyit tett, de ezt folytathatta reggelig. A társaság szivattyúit győzze le az izgága Taracsunda folyó szeszélye? Soha, soha! s a szivattyúk nyögtek és sivítottak: «Soha! Soha!» Az igazgató ott ült a tető alatt a bánya bejáratánál s próbálta megszáritani magát a szivattyúkazán tüzeinél, s a szomorú sötétségben látta, amint a tömeg lassanként oszladozni és szökdösni kezdett a töltésről.

- Itt a vég - sóhajtott. - Legalább hat hétbe telik, amíg meggyőzzük őket, hogy nem szándékosan akartuk belefojtani társaikat.

De a szökés nem volt pánikszerű. Emberek szaladtak oda az ötös tárnától csodálatos hírekkel s a csapatvezetők nem voltak képesek összetartani embereiket. És ekkor, hangos tömegtől körülvéve jött jelentkezni a Rahim-, Mogul- és Janki-csapat és tíz kosaras asszony és a csinos, kis Unda hazaszökött Janki házába, hogy elkészítse a vacsorát.

- Én találtam meg az utat, - magyarázta Janki Meah - hát ad most nekem a társaság nyugdíjat?

Az egyszerű bányász nép ugrált és ujjongott és visszament a töltéshez, megszilárdulva abban a régi hitében, hogy akármilyen történik, olyan nagy a Társaság hatalma, amelynek a kenyereit eszik, hogy egy sem pusztulhat el közülük. De Bur Sahai csak mutogatta fehér fogait, kezét ott tartotta az emelőn s megmutatta, hogy mit tudnak az ő szivattyúi.

*

- Emlékszik a *Germinálra*? - kérdezte az asszisztens egy héttel később az igazgatótól.
- Igen. Furcsa dolog. Eszembe jutott a liftben, mikor a gerenda mellett mentünk. Miért?
- Ez a dolog a megfordított *Germinál*. Janki ott volt nálam egész délelőtt a verandán s elmondta, hogy Kundoo megszökött a feleségével, valami Unda vagy Anda volt a neve.
- És ezekért a barmokért kockáztattad az életedet, hogy kihozd őket a huszonkettesből.
- Nem, - én a Társaság vagyonára gondoltam, nem az embereire.
- Ez így nagyon szépen hangzik most, de nem hiszem neked, vén fickó.

AZ ÁRVÍZ.

Ma nem lehet átmenni a vízen, Szahib. Azt mondják, hogy egy ökrösszekeret már elsodort, és hogy az *ekka*, amelyik egy félórával ezelőtt indult el, még nem érte el a tulsó partot. Siet a Szahib? Majd belehajtom a gázló-elefántot, hogy megmutassam. Ohé, *mahut* (elefánthajcsár) ott a kunyhóban! Hozd ki Ram Persadot, ha ő neki akar menni az árnak, jól van. Az elefánt sohasem hazudik, Szahib, Ram Persad el van választva barátjától, Kala Nagtól. Ő is át szeretne menni a tulsó partra. Jól van, jól van, királyom! Menj feleúton vele, *mahutdsi* s nézd meg, mit mond a folyó. Jól van, Ram Persad! Az elefántok gyöngye, menj be a folyóba! Üss a fejére, te bolond! Hát arravaló a rúd, hogy a hájas hátadat vakard vele, te fattyú? Üsd, üsd! Mit törődöl te a kögöregteteggel, Ram Persad, te az erősség hegye? Menj be! Menj be!

Nem, Szahib! Hiábavaló. Hallja, hogyan trombitál. Azt mondja Kala Nagnak, hogy nem mehet át. Látja! Megfordult és a fejét rázza. Nem bolond. Ő tudja, hogy mit jelent, ha a Barhvi haragos. Ahá! Igazán nem vagy bolond, fiam! *Szalám*, Ram Persad, Bahadur! Vidd oda a fák alá, *mahut*, s nézz utána, hogy kapjon ennivalót. Jól van, te legkülönb az ormányosok között. *Szalám* neked, Szirkar, és menj aludni.

Mit tegyünk? A Szahibnak várni kell, amíg a folyó le nem apad. Elkezd apadni holnap reggel, ha isten is úgy akarja, vagy legkésőbb holnapután. Mért olyan dühös a Szahib? Én alázatos szolgája vagyok. Istenemre mondom, nem én csináltam az árvizet. Mit tehetek én? Kunyhóm és minden, ami benne van, a Szahib rendelkezésére áll s már kezd esni. Jőjjön, uram. A folyó nem fog gyorsabban apadni, ha szitkozódik. Hajdanában nem voltak ilyenek az angol urak. A tüzes szekér megváltoztatta őket. A régi időkben, mikor lovak húzták a kocsit nappal vagy éjjel, egy szót sem szóltak, ha a folyó elállta útjukat vagy a kocsi megakadt a sárban. Ez isten akarata volt, - nem mint a tüzes szekér, amely megy, megy, megy s körösztülmenne minden ördögön, amelyik útjába akad. A tüzes szekér megrontotta az angol urakat. Mert hát mit jelent egy elvesztett nap, vagy mint most, akár kettő? Talán a saját esküvőjére megy a Szahib, hogy olyan örülten siet? Hohó! Öreg ember vagyok és kevés Szahibbal van dolgom. Bocsásson meg, ha megfélekeztem a köteles tiszteletről. Nem haragszik a Szahib?

Saját esküvőjére? Hohó! Egy öreg ember esze olyan, mint a *numah*-fa. Gyümölcs, bimbó, virág és a mult évi sárga levelek egyszerre vannak rajta. Régi és új dolgok s ami már kiesett az emlékezetemből, mind a három egyszerre van az eszemben. Üljön le az ágyamra, Szahib, és igyon tejet. Vagy talán a dohányomat akarja meginni a Szahib. Jó! A dohány Nuklaóból való. Fiam küldte, aki ott szolgálatban van. Szívja, Szahib, ha tudja, hogy hogyan kell a pipával banni. A Szahib úgy tartja, mint egy igazi muzulmán. Ó, ó! Hol tanulta ezt? Saját esküvője! Hohó! A Szahib azt mondja, hogy szó sincs esküvőről. Nem kell, hogy a Szahib őszintén beszéljen velem, aki csak egy fekete ember vagyok. Akkor nem csuda, hogy olyan nagyon siet. Harminc éve ütöm a gongot ennél a gázlónál, de még sohase láttam egy Szahibot, aki így sietett. Harminc éve, Szahib! Ez nagyon hosszú idő. Harminc évvel ezelőtt ez a rév a *bundsará*-k⁸ útján volt, és én láttam, hogy kétezer megterhelt ökör kelt át rajta egy éjjel. Azután jött a vasút, a tüzes szekér, azt mondja: *buz-buz-buz*, száz *lak*⁹ értékű teher ment át ezen a nagy hídon. Ez nagyon csudálatos, de a rév most elhagyott, mert nincsenek *bundsará*-k, akik itt tanyáznának a fák alatt.

⁸ Utazó gabona- és sókereskedők.

⁹ *Lak* indiai pénz - 100,000 rupí.

Ne nézzen ki az égre. Esni fog reggelig. Figyeljen! A kavicsok beszélnek ma éjjel a folyó medrében. Hallgassa csak! A csontjait simogatnák, ha meg merete volna próbálni az átkelést. Becsukom az ajtót s nem jön be az eső. Harminc év óta ennél a révnél! Öreg ember vagyok és - de hol az olaj a lámpába?

*

Bocsánatot kérek, de ha öreg vagyok is, nem alszom mélyebben, mint egy kutya, s a Szahib az ajtó felé ment. Nézze csak, Szahib. Nézze és figyeljen. Teljes fél *kosz*-nyira van most az ár mindkét parttól, - látni lehet a csillagoktól - és tíz lábnyi ott a víz. Nem fog összébbhúzódni, akármilyen mérgesek a szemei s nem fog lecsendesedni szitkozódásától. Mi hangosabb, a Szahib hangja vagy a folyó hangja? Kiáltson rá, talán elszégyenli magát. Feküdjön le és aludjon tovább, Szahib. Ismerem a Barhvi haragját, mikor esett az eső a hegyek között. Átúsztam az árt, egyszer, egy éjszaka, amikor tízszer olyan rossz volt, mint ez most, s az isten kegyelme megóvott a haláltól, pedig ott voltam a kapujánál.

Beszéljem el? Érdekes történet. Csak megtöltöm a pipámat.

Harminc évvel ezelőtt történt, amikor még fiatalember voltam s nemrég jöttem ide a gázlóhoz. Akkor még erős voltam s a *bundsará*-k nem kételkedtek benne, ha azt mondtam, hogy a rév «tiszta». Vesződtem egész éjjel vállapockámig a folyóvízben száz, félelemtől bolond ökör között s átvittem őket, egy hajuk szála se veszett el. Mikor mindent elvégeztem, odamentem a reszkető emberekhez és ők odaadták nekem a legjava állatjukat, a csorda kolomposát. Ilyen nagy tiszteletben tartottak! De most, ha esik az eső s a folyó megdagad, bemászok a kunyhóba s nyöszörgök, mint egy kutya. Az erőm elfogyott. Öreg ember vagyok s a tüzes szekér miatt elhagyott a gázló. Úgy hívtak engem: a Barhvi erős embere.

Nézze meg az arcomat a Szahib - olyan mint egy majom arca. És a karom - olyan mint egy öreg asszony karja. Esküszöm, Szahib, hogy valamikor egy asszony szerette ezt az arcot és pihent e karok között. Húsz évvel ezelőtt, Szahib. Hígyje el, ez igaz beszéd - húsz évvel ezelőtt.

Jöjjön ide az ajtóhoz s nézzen oda át. Lát ott egy vékony tüzet, nagyon messze lefelé a folyónál? Az a templom tüze, Hanuman oltárán, Pateera faluban. Északra, a nagy csillag alatt van maga a falu, de eltakarja a folyó kanyarulata. Messze van ez, oda úszni, Szahib? Levetné a ruháját és megpróbálná? Én odaúsztam Pateerába - nem is egyszer, hanem sokszor, pedig örvények is vannak a folyóban.

A szerelem nem ismer kasztot, másképp hogy kereshettem volna én, egy muzulmán, egy muzulmánnak fia egy hindu asszonyt, egy hindu özvegyet, Pateera főemberének a hűgát? De így történt. A főember családja eljött zarándokúton Muttrába, amikor a húga még csak fiatal-asszony volt. Ezüst karikák voltak az ökrösszekéren és selyemfüggönyök rejtették el az asszonyt. Szahib, én nem siettem az átkeléssel, mert a szél fellebbentette a függönyt és megláttam őt. Mikor visszatértek a zarándoklásból, az ura már meghalt és én ismét megláttam az ökrösszekéren. Istenemre, ezek a hinduk ostobák! Mit bánom én, hogy hindu-e vagy *dsain* (útkaparó), bélpoklos vagy egészséges? Feleségül akartam venni s otthont készíteni számára a gázló mellett. A kilenc törvény közül a hetedik azt mondja, hogy nem szabad feleségül venni egy bálványimádót? Igaz ez? A Siáh-ok és a Szunnik is azt mondják, hogy egy muzulmán ne vegyen feleségül bálványimádót? Talán pap a Szahib, hogy ilyen jól tudja ezeket a dolgokat? Mondok valamit, amit nem tud. A szerelemben nincs se Siah, se Szunni, se tilalom, se bálványimádás; s a kilenc törvény csak kilenc kis rőzsenyaláb, melyet a szerelem tüze eléget. Én elvettem volna; de mit tehettem? A főember elküldte volna az embereit, hogy verjék be a fejemet. Én nem félek - nem is féltém öt embertől, de mit tehetek egy fél falu ellen?

Tehát úgy egyeztünk meg egymás közt, hogy én éjjel átmegegyek Pateera faluba s ott találkozunk a vetések között, de senkinek sem szabad tudni a dologról. Figyeljen csak! Itt szoktam átkelni, azután átszeltem az erdőt a folyó kanyarulatáig, ahol a vasúti híd van s azután a földkönyökön keresztül Pateeráig. A templom világossága volt a vezetőm a sötét éjszakákon. Ez az erdő a folyó mellett tele van kígyókkal, - kis *karait*-ok, amelyek a homokon alusznak - s ami még veszedelmesebb, testvérei leütöttek volna, ha ott találnak vele a vetésben. De nem tudta senki, senki más, csak ő meg én; s a folyómeder odafújt pora eltakarta lábam nyomát. A forró hónapokban könnyű dolog volt átmenni a gázlón Pateerába, s az első esők idején, mikor a folyó lassan emelkedett, szintén könnyű dolog volt. Testem erejét nekifeszítettem az ár erejének és éjjel itt a sátramban ettem és ott Pateerában ittam. Az asszony mondta, hogy egy Hirnam Szingh nevű tolvaj megkérte őt; ez egy másik faluból való volt a folyón fölfelé, de ugyanazon a parton. Minden Szikh kutya; ezek ostobaságukban elutasították maguktól istennek ezt a nagyszerű adományát - a dohányt. Kész voltam elpusztítani Hirnam Szinghet, ha az asszony közelébe mer jönni; de még inkább azért, mert azt merete neki mondani, hogy van szeretője és hogy meg fogja lesni és megmondja a nevét a bátyjának, ha nem megy hozzá! Milyen gazemberek ezek a Szikhek!

Mikor ezt hallottam, ezentúl mindig úgy úsztam, hogy kis, éles késem az övemben volt, s rosszul járt volna az az ember, aki megállít. Nem ösmerem Hirnam Szingh arcát, de megöltem volna akárkit, aki oda mer jönni közéje és közém.

Egy éjjel, mikor az esőzés kezdődött, át akartam menni Pateerába, pedig a folyó haragos volt. A Barhvi folyó természete ilyen, Szahib. Húsz lélekzetvétele lejön a hegyekből egy három láb magas falon, és én láttam, hogy azalatt, amíg az ember meggyújtja a tüzet s megfőzi az ebédet, a kis patakából már a Dsumna testvére lesz.

Amikor elhagytam ezt a partot, volt ott egy zátony, félmérföldnyire lefelé; ezt el akartam érní, hogy lélekzetet veszek ott, mielőtt tovább megyek, mert éreztem a folyó súlyát lábaimra nehezedni. De mit nem tesz meg egy fiatalember a szerelemért? Csak gyenge fényt adtak a csillagok s feleúton a zátonyig a bűdös deodár-fa egy ága megvágta szájamat, amint úsztam. Ez nagy esőnek a jele volt az alsó hegyek között s azon túl, mert a deodár nagyon erős fa s nem könnyen hajlik a hegyoldal felől. Siettem és a folyó segített, de mielőtt elértem volna a zátonyt, a folyó ütőere még jobban vert mintha bennem és körülöttem volna és a zátony eltűnt s én úsztam tovább magasan egy hullám taraján, amelyik az egyik parttól a másikig haladt. Volt már a Szahib valaha olyan vízben, amely küzd és nem engedi, hogy az ember végtagjait használhassa? Fejem kint volt a vízből s azt hittem, hogy egészen a világ végéig nincs semmi más, csak víz s a folyó ragadott tovább az áradatával. Az ember nagyon kis dolog az árvíz gyomrában. S ez az árvíz, akkor még nem tudtam, az a nagy árvíz volt, amiről az emberek még mindig beszélnek. A májam majd elolvadt s én úgy feküdtem a hátamon, mint egy tuskó s elkészültem a halálra. Voltak élő lények is a vízben, jajgattak és rettenetesen üvöltöttek: az erdők vadjai és háziállatok, egyszer meg egy segítségért kiáltó ember hangja. De jött az eső és fehérre paskolta a vizet, de én nem hallottam semmi mást csak a kavicsok zúgását lent és az eső zúgását fönt. Így vitt lefelé az áradat s küzdöttem magamban a lélekzetért. Nagyon nehéz meghalni, ha az ember még fiatal. Itt állva látja Szahib a vasuti hidat? Látja, ott vannak a Pesavarba menő tehervonat lámpái! A híd most húsz lábnyira van a folyó fölött, de azon az éjszakán a víz neki folyt a rácsozatnak és én először a rácshoz ütődtem. De nagyon sok úszó fa halmozódott az oszlopokhoz s nem történt nagy bajom. Csak a folyó szorított, mint ahogy egy erős ember szorítja a gyengébbet. Alig voltam képes megkapni a rácsozatot s megkapaszkodni a felső gátban. Szahib, a víz a sínek közt futott egy láb mélységgel! Képzelteri, mi-csoda árvíz volt ez! Nem hallottam, nem láttam semmit. Csak feküdtem a gáton és ziháltam.

Egy idő múlva az eső megszűnt s néhány tisztára mosott csillag tűnt fel az égen s világuknál láttam, hogy nincs vége a fekete víznek, ameddig a szem ellát s a víz a sínek fölé emelkedett. Döglött állatok voltak a leúszott fák között, mások nyakuknál fogva akadtak fenn a rácsozaton és ismét mások még nem fulladtak meg, hanem meg akartak kapaszkodni a rácsozaton: bivalyok és tehenek, vaddisznó és egy-két szarvas, meg számtalan kígyó és sakál. Testük fekete volt a híd bal oldalán, a kisebbek keresztül szorultak a rácsozaton s mentek tovább lefelé.

Azután ismét elsötétültek a csillagok, az eső újra megeredt, s a folyó még jobban dagadt, és éreztem, hogy a híd elkezd mozogni alattam, mint ahogy az ember mozog álmában, mielőtt felébred. De én nem ijedtem meg, Szahib. Esküszöm, hogy nem ijedtem meg, noha nem volt erő a tagjaimban. Tudtam, hogy nem halok meg, amíg őt még egyszer nem látom. De nagyon fáztam és éreztem, hogy a híd el fog menni.

Valami remegés volt a vízben, egy olyan remegés, amilyen egy nagy hullám érkezése előtt szokott lenni, s a híd oldala fölemelkedett az érkező áradat lökése előtt, úgyhogy a jobb rács víz alá merült és a bal rács kiemelkedett. Szakállamra mondom, Szahib, szent igaz, amit mondok! Amint a szél oldalára tud fordítani egy csónakot, úgy fordult fel a Barhvi hídja. Úgy és nem másképp.

A gátról lecsúsztam a mély vízbe és mögöttem jött a hullám, a folyó haragja. Hallottam a hangját és a híd középső részének recsegését, amint megmozdult a pilléreken és lesüllyedt, és én nem tudtam semmiről, amíg ki nem emelkedtem a nagy áradat közepén. Kinyújtottam karomat, hogy ússzak, és íme! egy emberi fej hajcsomóját érintette. Halott volt, mert más senki sem maradhatott élve ebben a küzdelemben, csak én, Barhvi legerősebbje. Már két napja lehetett halott, mert magasan úszott és segítségemre volt. Nevettem, mert biztosan tudtam, hogy viszont fogom látni őt és nem lesz semmi bajom. Belekapaszkodtam ujjaimmal az ember hajába, mert nagyon kimerült voltam és ketten együtt úsztunk lefelé a folyón: ő, a halott és én, az élő. E nélkül a segítség nélkül elmerültem volna; majd megfagyott a velöm, s húsom ráncos és puha lett a csontomon. De ő nem félt, aki ismerte már a folyó nagy erejét; és engedtem, hogy menjen oda, ahova akar. Végre belekerültünk egy oldaláramba, amely a jobbpartra vitt és én lábammal is igyekeztem arra menni. De a halott ember súlyosan forgott a forgatagban és én féltem, hogy valami ág megütötte és elmerül. A tamariszk-fák ágai súrolták térdemet, tudtam tehát, hogy a vetés fölötti árvízbe értünk. Azután leeresztettem lábamat és földet értem, a mező egy barázdáját. A halott ember megállt egy dombon egy fügefafa alatt s én örvendezve kihúztam testemet a vízből.

Tudja a Szahib, hogy hova hajtott engem az árvíz? Arra a dombra, amely Pateera falunak keleti határjele. Éppen erre a helyre. Kihúztam a halott embert a fűre, hálából a szolgálatért, amit nekem tett, s azért is, mert nem tudtam, hogy nem lesz-e még reá szükségem. Azután háromszor ordítottam, mint egy sakál, és elmentem a kijelölt helyre, amely a főember téhénistállójának közelében volt. Szerelmem már ott volt és sírt. Attól félt, hogy az árvíz elvitte kunyhómat a Barhvi gázló mellett. Mikor ott jöttem csendesen a bokáig érő vízben, azt hitte, hogy kísértet, s el akart futni, de átöleltem karjaimmal és - nem voltam én kísértet abban az időben, noha most öreg ember vagyok. Hohó! kiszáradt mag, valóban. Kukorica, nedv nélkül. Hohó!

Elmondtam neki, hogyan dőlt össze a Barhvi hídja, s azt mondta, hogy különb vagyok, mint akármelyik halandó ember, mert senki sem tudná átúszni a Barhvit ilyen árvízben és én olyat láttam, amit még soha senki sem látott. Kézenfogva mentünk a dombhoz, ahol a halott feküdt és megmutattam, micsoda segítséggel úsztam át. Ő is megnézte a hullát a csillagok fényénél, mert az éjszaka második fele világos volt s arcát kezével elfödve kiáltotta:

- Ez Hirnam Szingh teste!

- A disznó többet ért holtan, mint elevenen - mondtam.

- Az igaz, - mondotta ő - mert megmentette számomra a legdrágább életet a világon. De nem maradhat itt, mert ez szégyent hozna rám.

A holttest nem volt egy puskaövényire a ház ajtajától. Kezemmel megfordítva a holttestet, mondtam:

- Isten ítélte közöttünk, Hirnam Szingh, hogy a te véred ne hulljon az én fejemre. És ha rosszat tettem neked avval, hogy távol tartottalak az égő *ghat*-tól¹⁰, béküljetek össze te meg a varjak.

Erre visszadobtam az áradatba s a víz kivitte a szabadba és ő folyton rázta sűrű, fekete szakállát, mint a pap a szószéken. Többé sohasem láttam Hirnam Szinghet.

Mielőtt nappalodott, elváltunk és én az erdőnek olyan része felé mentem, amely nem volt víz alatt. Teljes világosság mellett láttam, hogy mit tettem a sötétségben, s testem csontjai lötyögtek a húsomban, mert két *kosz* dübörgő víz rohant Pateera falu és a távoli part fái között s középen a Barhvi hídjának pillérei úgy álltak, mint a letörött fogak egy öreg ember szájában. Nem volt semmi élet a vízen, sem madarak, sem csónakok, csak egy tömeg belefulladt holmi, ökrök, lovak és emberek, s a folyó vörösebb volt, mint a vér az alsó hegyek agyagától. Sohasem láttam még ilyen árvizet, - soha azóta nem volt ahhoz hasonló, és ó, Szahib, soha élő ember nem tette meg azt, amit én tettem. Aznap nem lehetett visszatérni. A főember minden birtokáért sem merném ezt még egyszer megpróbálni, csak a sötétség leple alatt mertem, amely elrejteti a veszedelmet. Elmentem egy *kosz*-nyira a folyón fölfelé egy kovács házáig; azt mondtam neki, hogy az árvíz elsodort a házamtól s ők adtak nekem élelmet. Hét napig maradtam a kovácséknál, míg végre jött egy csónak és hazavitt. Nyoma sem volt ott falnak vagy tetőnek vagy padlónak, nem volt ott semmi más, csak egy rakás mocskos sár. Képzheti a Szahib, hogy milyen magasra emelkedett a folyó.

Meg volt írva, hogy ne haljak meg sem a házamban, sem a Barhvi folyó vizében, sem a Barhvi hídjának romjai alatt, mert isten elküldte a két nap óta halott Hirnam Szinghet, pedig azt sem tudom, hogyan halt meg ez az ember, hogy vezetőm és támaszom legyen. Hirnam Szingh húsz év óta a pokolban van s ha erre az éjszakára gondol, ez lehet számára a legnagyobb kínszenvedés.

Figyeljen, Szahib! A folyó megváltoztatta hangját. Most aludni megy még hajnal előtt s addig már csak egy óra. Reggelre ismét lepad. Hogy tudom? Azért vagyok itt harminc éve, hogy ne ismerjem a folyó hangját, úgy mint ahogy az apa ismeri a fiáét? Minden percben kevésbé mérgesen beszél. Meg merek rá esküdni, hogy egy vagy legfeljebb két óra múlva nem lesz veszély. Nem felelhetek a holnapért. Gyorsan, Szahib! Előhívom Ram Persadot s most nem fog visszafordulni. Jól van rákötve a vitorlavászon a csomagokra? Ohé, te sárosfejű *mahut*, az elefántot a Szahib részére, s mondd meg a tulsó parton, hogy reggel már nem lesz átkelés.

Pénzt? Nem, Szahib. Én nem vagyok olyan fajta. Nem, édességre valót se a gyerekeknek. Látja, hogy az én házam üres és én öreg ember vagyok.

Dutt, Ram Persad! *Dutt! Dutt! Dutt!* Szerencsés utat, Szahib.

¹⁰ Út vagy lépcső, amely a templomtól a folyóhoz levezet.

DANA DA KÜLDEMÉNYE.

Ha az ördög lovagol a melleden, jusson eszedbe a *csamar*.

- *Benszülöttek közmondása.*

Egyszer, valamikor néhány ember Indiában új Eget és új Földet csinált törött teás csészékből, egy vagy két elveszett brosból és egy hajkeféből. Ezek el voltak rejtve bokrok alá vagy beledugva a domboldal üregeibe és az alsóbbrendű isteneknek egész közigazgatási személyzete szolgált arra, hogy megtalálja és kijavítsa őket, s mindenki azt mondta: «Több dolog van a földön és égen, mintsem bölcselmetek álmodni képes.» Sok más dolog is történt, de a Vallás nem igen jutott tovább, mint első megnyilatkozásakor, noha még megtetézték légipostaszolgálattal és zenekari hatásokkal, hogy a kor színvonalán maradjon és leverje a konkurenciát.

Ez a vallás nagyon is elasztikus volt a mindennapi használatra. Tágult és felölelt egyes darabkákat mindenből, amit a különböző korok orvosai kidolgoztak. Elfogadott és lopott egyes dolgokat a szabadkőművességből; elrabolta a rózsakeresztesektől kedvenc szavaiknak felét; átvett minden töredéket az egyiptomi filozófiából, amit az *Encyclopaedia Britannica*-ban talált; elfogadott a Védákból annyit, amennyit franciára vagy angolra lefordítottak s amiről még beszéltek; a német változatba beleépítette azt, ami megmaradt a Zend Avestából; támogatta a Fehér, Szürke és Fekete Mágiát, hozzászámítva a spiritualizmust, képjlást, jövendőmondást és faggyú-csöpögtetést; elfogadta volna Voodoo-t és Oboe-t, ha tudtak volna róluk valamit, és minden tekintetben a legalkalmazkodóbb berendezésnek mutatkozott, amit valaha kitaláltak, amióta a tenger megszületett.

Mikor az egész gépezet már teljesen készen volt, még az aláírások is, megjelent Dana Da sehonnan, a kezében nem volt semmi és egy eddig még kiadatlan fejezetet írt a vallás történetébe. Azt mondta, hogy az előneve Dana, a második név Da. Csakhogy Dana, ez *Bhil* név és Da nem látszik eredeti indiai névnek, hacsak a bengáli Dé-t nem fogadjuk el eredeti írásmódnak. *Da* lapp vagy finn és *Dana Da* sem finn, sem kínai, *bhil*, bengáli, lapp, *nair*, *gond*, *magh*, *bokbarai*, *kurd*, *örmény*, *levantei*, *zsidó*, *perzsa*, *pandsabi*, *madrasi*, *parszi*, sem valami más olyan nyelvből való, amelyet az etnológusok ismernek. Ő egyszerűen Dana Da, s nem volt hajlandó bővebb felvilágosítást adni. Rövidség kedvéért s hogy eredetét is jelezzék, így hívták: «a benszülött». Ő lehetett volna «a hegyek öreg embere», aki, úgy mondják, a Teás-csésze-vallás egyedül jogosított feje. Némelyek azt mondták, hogy ő az volt, de Dana Da mosolygott s megtagadott minden kapcsolatot ezzel a kultusszal s azt magyarázta, hogy ő «Független kísérletező».

Amint már mondtam, ő jött sehonnan, kezeit a háta mögött tartotta s három hétig tanulmányozta a Hitet, ülve azoknak a lábainál, akik legilletékesebbek voltak misztériumait magyarázni. Azután hangosan nevetett és elment, csakhogy ez a nevetés éppúgy lehetett tisztelet, mint kinevetés.

Mikor visszatért, pénz nélkül volt, de büszkesége csorbítatlan maradt. Kijelentette, hogy többet tud az ég és a föld dolgairól, mint azok, akik tanították, tehát lemondott az ellenkezésről.

Legközelebbi megjelenése a nyilvános életben egy felsőindiai nagy téltelepen történt. Itt jövendőt mondott három ólomkockával, egy nagyon piszkos régi ruhával s egy kis ópium-pilulás bádogdobozzal. Sokkal jobban tudott jósolni, ha kapott egy félüveg whisky-t; de a dolgok, amelyeket az ópiummal kitalált, megérték a pénzt. Rossz viszonyok között volt. Többek között jövendőt mondott egy angolnak, aki egyszer érdeklődött a Szimla hit iránt, de aki később megnősült és a csecsemők és más dolgok tanulmányozása közben elfelejtette

minden régi tudományát. Az angol tiszta jótekonyságból jövendőt mondatott Dana Dá-val s adott neki öt rupít, ebédet és régi ruhákat. Mikor Dana Da elvégezte az evést, hálásnak mutatkozott és megkérdezte a házigazdát, hogy mit tehetne érte - titkos tudományával.

- Van valaki, akit szeret? - kérdezte Dana Da.

Az angol szerette a feleségét, de nem akarta belevonni az ő nevét a társalgásba. Tehát fejét rázta.

- Van valaki, akit gyűlöl? - mondotta Dana Da.

Az angol azt mondta, hogy sok ember van, akit nagyon gyűlöl.

- Nagyon jól van - mondotta Dana Da, akin már meglátszott a whisky és az ópium hatása. - Mondja meg a nevüket, küldök nekik valamit és megölöm őket.

A «küldemény», úgy mondják, rettenetes intézmény, Izlandban találták ki először. Ez olyan valami, amit egy varázsló küld; lehet akármilyen alakja, de legtöbbször egy kis bíborfelhő alakjában vándorol az országban, amíg meg nem találja azt, akinek küldik, s megöli úgy, hogy lóvá, macskává vagy arcnélküli emberré változik. Ez nem szigorúan benszülött szabadalom, noha a bőr kasztjainak *csamar*-jai is, ha dühösek, küldhetnek egy «küldemény»-t, amely éjjel ráül ellenségeik mellére és csaknem megöli őket. Nagyon kevés benszülött meri e miatt bosszantani a *csamar*-okat.

- Hadd küldjek egy küldeményt - mondta Dana Da. - Majd meghalok már a nélkülözéstől, az italtól és az ópiumtól; de szeretnék valakit megölni, mielőtt meghalok. Küldhetek küldeményt, ahova csak akarja, s akármilyen alakban, kivéve az emberit.

Az angolnak nem volt olyan barátja, akit meg akart ölni, de részben, hogy lecsendesítse Dana Dát, akinek a szemei már forogtak, és részben, hogy lássa, mit tud csinálni, megkérdezte, vajjon nem küldhet-e egy módosított küldeményt, - amely túrhetetlenné teszi az ember életét, a nélkül, hogy komoly bajt okozna. Ha ez lehetséges, szívesen ad neki érte tíz rupít.

- Nem vagyok már az, aki voltam - mondotta Dana Da - és el kell fogadnom a pénzt, mert szegény vagyok. Melyik angolnak küldjem el?

- Küldd el Lone Szahibnak - mondotta az angol és megnevezett egy embert, aki legjobban kellemetlenkedett neki, mert elhagyta a Teáscsésze-vallást.

Dana Da nevetett és fejével intett.

- Magam sem választhattam volna alkalmasabb embert - mondotta. - Meg fogja találni a küldeményt mindenütt, amerre jár és az ágyán is.

Lefeküdt a szőnyegre, kifelé fordította szeme fehérét, remegett egész testében és elkezdett horkolni. Ez vagy mágia volt, vagy ópium, vagy a küldemény, vagy mind a három. Mikor kinyitotta szemét, azt mondta, hogy a küldemény már elindult az útján s már röpül is a város felé, ahol Lone Szahib lakik.

- Adja ide a tíz rupít - mondta Dana Da fáradtan - és írjon egy levelet Lone Szahibnak, amelyben megmondja neki és mindenkinek, aki vele együtt hisz, hogy önnek és egy barátjának nagyobb a hatalmuk, mint az övék. Majd meg fogják látni, hogy igazat mondott.

Az angol elment, még több rupít ígérve, ha igaz lesz a küldemény.

Azután egy levelet küldött Lone Szahibnak, telegyömösölte azt a hit kifejezéseivel, amikre még emlékezett. Ezt írta: «Azokban a napokban, amidőn azt hitte, hogy én hűtlen lettem, még nyertem megvilágítást, s a megvilágítással jött hatalom.» Azután olyan titokzatos lett, hogy a címzett nem tudott kihámozni belőle semmit, de annál jobban meg volt hatva, mert azt

képzelte, hogy barátja «ötödik fokbeli» lett. S ha egy ember «ötödik fokbeli», többet tehet, mint Slade és Houdin együttvéve.

Lone Szahib öt különböző módon olvasta el a levelet, s épp a hatodik magyarázatba akart fogni, amikor inasa berontott azzal a hírral, hogy egy macska van az ágyon. Ha volt valami a világon, amit Lone Szahib legjobban gyűlölt, az a macska volt. Összeszidta az inast, hogy mért nem dobta ki a házból. Az inas azt mondta, hogy megijedt. A hálószoba minden ajtaja és ablaka zárva volt egész reggel és egy *igazi* macska nem mehetett be a szobába. Ő nem akar egy ilyen teremtmény dolgába avatkozni.

Lone Szahib óvatosan belépett a szobába és ágyának vánkosán ott terpeszkedett és dörmögött egy kis fehér cica, nem egy ugrálós, friss kis dög, hanem egy lusta állat, csak félig nyitott szemekkel, talpa erőtlen és nem tudta, merre tegye, - egy kis cica, amelynek az anyjával még egy kosárban kellene lennie. Lone Szahib megfogta a nyakánál fogva s átadta a takarítónénak, hogy dobja a vízbe, az inasnak meg négy anna jutalmat adott.

Este, amikor szobájában olvasott, úgy látta, mintha valami mozogna a kályha előtti szőnyegen, az olvasólámpa világítókörén kívül. Mikor az a valami nyávogni kezdett, látta, hogy macska, egy kis fehér cica, csaknem vak és nagyon nyomorúságos. Most már nagyon dühös lett, szigorúan ráförmedt inasára, de ez azt mondta, hogy mikor ő a lámpát behozta, nem volt macska a szobában, s ilyen fiatal *igazi* macskáknak rendesen van anyjuk, aki velük van.

- Ha a nagyságos úr kimegy a verandára és figyel, - mondotta az inas - ott nem hall macskát. Hogy lehet hát az a macska az ágyon és ez a macska a szőnyegen *igazi* macska?

Lone Szahib kiment hallgatózni s az inas utána ment, de ott semmiféle hang nem nyávogott a kölykei után. Visszatért szobájába és miután ledobta a macskákat a domboldalra, leírta a nap eseményeit hittársai számára. Ezek annyira mentesek voltak minden babonától, hogy mindent, ami bármi tekintetben eltért a rendestől, valami közvetítésnek tulajdonították. S mivel az ő kötelességük volt a közvetítésekről mindent tudni, a legbizalmasabb viszonyban voltak mindenféle megnyilatkozással. Leveleik leestek a mennyezetről, bélyeg nélkül, s szellemek szaladgáltak föl-le a lépcsőkön egész éjjel; de még sohasem jutottak érintkezésbe macskákkal. Lone Szahib leírta a tényeket, megjelölve az órát és a percet, amint ez minden pszichikai megfigyelőnek kötelessége, hozzácsatolta az angol levelét, mert ez a legmisztikusabb dokumentum volt s fontossága lehet vagy ezen vagy a másvilágon. Egy külső ember így magyarázta volna meg az egész zavart: «Látja! Ön engem egyszer kinevetett, most én önt fel fogom ültetni.»

Lone Szahib hittársai ezt az értelmét látták, de az ő fordításuk nagyon finom volt és tele volt négytagú szavakkal. Egy *séance*-ot tartottak s remegő örömmel teltek el, mert noha bizalmas viszonyban voltak a másvilágokkal és körökkel, mégis emberi tisztelettel fogadtak mindent, ami a szellemek országából küldetett. Lone Szahib szobájában találkoztak, szomorú, halotti félhomályban, s tanácskozásukat félbeszakította valami csörömpölés a fényképező ráják között, a kandalló párkányán. Egy kis fehér cica, csaknem egészen vak, bujkált és vonszolta magát az óra és a gyertyatartók között. Ez véget vetett minden kutatásnak és kétségnek. Itt volt a megnyilatkozás hús alakjában. Itt volt, amennyire látni lehetett, szándékosság nélkül, de kétségtelen hitelességű megnyilatkozás.

Emlékiratot dolgoztak ki az angolhoz, az egykori elpártolt számára és könyörögtek neki, hogy hitük érdekében magyarázza meg, vajjon van-e valami összefüggés valamelyik egyiptomi isten vagy más valami (nevét elfelejtettem) és az ő közleménye között. A macskát így nevezték: Ra vagy Toth vagy Tum vagy valami egyéb. És midőn Lone Szahib megvallotta, hogy az első macskát egy nagyon meggondolatlan percében vízbe fojtotta, vigasztalva azt

mondták neki, hogy legközelebbi életében «lekötött» lesz, még csak nem is a legalsó fokbeli. Ezek a szavak talán nem elég pontosak, de kifejezik a ház gondolkodását.

Mikor az angol megkapta az emlékiratot, - postán jött - meg volt lepve és bosszankodott. Elküldött a bazárba Dana Dáért; ez elolvasta a levelet és nevetett.

- Ez az én küldeményem - mondotta. - Megmondtam, hogy jól fogok dolgozni. Most adjon nekem még tíz rupít.

- De mi a fene ez a zagyvaság az egyiptomi istenekről? - kérdezte az angol.

- Macskák - mondta Dana Da és egyet csuklott, mert meglátta az angol whiskys üvegét. - Macskák, macskák meg macskák! Sohase volt még ilyen küldemény. Száz meg száz macska. Most adjon még tíz rupít és írja, amit diktálok.

Dana Da levele igazi kuriózum volt. Alul ott volt az angol aláírása és célzott a macskákra - egy küldemény macskára. A pusztá szavak a papíron hátborzongatóak voltak és nehezen érthetők.

- Mit csináltál? - kérdezte az angol. - Most sem értek a dologból semmit, éppúgy mint előbb. Csak nem akarod azt mondani, hogy igazán képes vagy eljuttatni oda ezt a lehetetlen küldeményt?

- Ítélje meg önmaga - mondta Dana Da. - Mit mond ez a levél? Rövid idő múlva itt lesznek mindnyájan az ön és az én lábaim előtt és én - hála istennek! - részeg leszek egész nap.

Dana Da ismerte embereit.

Ha egy ember, aki gyűlöli a macskákat, reggel felébred s egy kis nyivákoló cicát talál a mellén, vagy ha belenyúl ulszterje zsebébe s egy félig-döglött macska van ott, ahol a kesztyűjének kellene lenni, vagy ha kinyitja szekrényét és egy ronda macskát talál az ingei között, vagy ha elmegy lovagolni a nyeregkápához csatolva mekintosát s mikor fel akarja venni, egy kis nyávogó macskát ráz ki a ráncaiból, vagy elmegy ebédelni és egy vak macskát talál a széke alatt, vagy otthon marad és egy forgolódo macskát talál a lepedő alatt, vagy cipői közt mászkál, vagy fejjel lefelé lóg dohányos dobozában, vagy a kutyája tépi a verandán - ha az ilyen ember mindennap talál egy macskát, sem többet, sem kevesebbet, egy olyan helyen, ahova a macska nem való, csoda-e, ha kijön a sodrából. Ha nem meri meggyilkolni ezt a leletet, mert hisz abban, hogy ez megnyilatkozás, egy küldött, egy tettéválás és még több más valami a dolgok természetes rendjén túl, csoda-e, ha ez még jobban kihozza sodrából. Egészen magánkívu van. Lone Szahib hittársai közül némelyik azt hitte, hogy ő különös kedvezésben részesülő egyén; többen viszont azt mondták, hogy ha ő az első macskával kellő tisztelettel bánt volna - amint Toth-Ra-Tum-Szennacherib megtestesülését megillette volna - mindezt a bajt elhárította volna. Összehasonlították őt az *Ancient Mariner*-rel¹¹, de azért mégis büszkék voltak reá és büszkék voltak az angolra, aki az izenetet küldte. Nem nevezték küldeménynek, mert az izlandi mágia nem volt benn programjukban.

Tizenhat macska, azaz két hét után, mert az első nap három macska volt, hogy annál hatásosabb legyen a küldemény, az egész tábort felizgatta egy levél - az ablakon repült be - a Hegyek Öreg Emberétől, a Hit fejtől, amely a leggyönyörűbb nyelven magyarázza meg az izenetet és az egész ügy érdemét magának tulajdonítja. Az angol, mondja a levél, nem is volt ott. Ő hitehagyott minden hatalom és aszketizmus nélkül, aki még egy asztalt sem tud fel-emelni az akarat erejével, annál kevésbbé tud egy csapat macskát a levegőn keresztül hajtani. Az egész rendezés, mondta a levél, szigorúan ortodox jellegű, melyet a Hit keretein belül a legfőbb tekintélyek dolgoztak ki és szentesítettek. Nagy örömet szerzett ez, mert néhány

¹¹ Az *Ancient Mariner*, Coleridge elbeszélése, rémektől hemzseg.

gyengébb testvér, látva, hogy egy külső ember, aki önállóan dolgozott, macskákat tud teremteni, míg a saját vezetőik sohasem jutottak túl a cserépedényeken s ezek is töröttek voltak, kedvet kaptak, hogy ők is letérjenek az útról. Valóban, már szakadásra volt kilátás. Egy újabb emlékiratot küldtek az angolnak, amely így kezdődött: «Ó, te gyalázkodó!» s végződött válogatott szitkozódásokkal Mizraim és Memphis szertartáskönyvéből és Dsugana fenyegetéseiből, a ki «ötös fokú» volt, s akinek a nevében egy felkapaszkodott «hármás fokú» egyszer kereskedett. Egy pápai kiátkozás valóságos *billet-doux* Dsugana fenyegetéseire képest. Bebizonyosodott a Hegyek Öreg Emberének kezeírásával és pecsétjével, hogy az angol olyan hatalmat követelt magának, amely csak a Legfőbb Fejet illeti meg. Természetes, hogy az emlékirat nem kímélte őt.

Az angol átadta a levelet Dana Dának, hogy fordítsa le tisztességes angolra. A hatás Dana Dára különös volt. Előbb dühösen haragos lett, azután öt percig nevetett.

- Azt gondoltam - mondotta -, hogy eljönnek hozzám. Egy hét múlva megmutattam volna, hogy én küldtem a küldeményt, s ők letették volna a Hegyek Öreg Emberét, aki azt állítja, hogy ő küldte ezt az én küldeményemet. Ne tegyen semmit. Most itt az én időm, hogy cselekedjek. Írja, amit diktálok és megfogom őket szégyeníteni. De adjon még tíz rupít.

Dana Da diktálására az angol egy formyszerű kihívást írt a Hegyek Öreg Emberének. Ez volt benne: «Ha ez a megnyilatkozás a te kezdetől van, folytasd tovább; de ha az én kezemtől van, én azt akarom, hogy két nap múlva véget érjen. Ezen a napon tizenkét macska lesz ott és azontúl egy sem. Ítéljen közöttünk a nép.» Ezt az írást Dana Da írta alá s alája rajzolt még pentogrammákat, egy *crux ansata*-t és féltucat szvasztikát, egy hármás T-t a nevéhez, csak éppen hogy megmutassa, hogy ő minden, amiről mondta, hogy ő az.

Ezt a kihívást felolvasták az urak és a hölgyek előtt s ekkor eszükbe jutott, hogy Dana Da kinevette őket néhány évvel ezelőtt. Nyíltan kijelentették, hogy a Hegyek Öreg Embere megvetéssel fogja kezelni az ügyet, mert Dana Da független kutató, akit egyetlen «fok» sem támogat. De ez nem csendesítette le a népet. Ők látni akarták a küzdelmet. Ők nagyon emberiek voltak minden szellemiségük mellett. Lone Szahib, akit a macskák valóban megviseltek, megadta magát sorsának. Érezte, hogy őt «megmacskásították, hogy bebizonyodjon Dana Da hatalma», amint a költő mondja.

A kijelölt napon megkezdődött a macskaeső. Egy részük fehér volt, más részük tarka, de mindegyik ugyanolyan útalatos korú. Három volt a kályha előtti szőnyegen, három a fürdőszobában, a többi hat időnként a látogatók között bújt el, akik eljöttek megnézni, hogyan sül föl a jóslat. Sohasem volt még ennél hatásosabb küldemény. Másnap nem volt macska és a következő napok is mind macskanélküliek és csendesek voltak. A nép morgott és a Hegyek Öreg Emberétől várt magyarázatot. Egy pálmalevélre írt levél esett le a mennyezetről, de Lone Szahibon kívül mindenki érezte, hogy a helyzet nem levelet kíván. Macskáknak kellett volna jönni, valódi, élő macskáknak. A levél azt igyekezett bizonyítani, hogy akadály állott be a pszichikai áramban, amely összeütközve a Duális Identitással, közvetítette a Percipiens Aktivitással a fővonalon. A macskák már fejlődőben vannak, de a Fejlesztő Fluidum valami hibája miatt nem materializálódtak. A levegő tele volt levelekkel még néhány napig. Láthatatlan kezek Gluck-ot és Beethoent játszottak poharakon és az órák üvegharangján, de mindenki érezte, hogy a pszichikai élet materializálódott macskák nélkül csak csúfolódás. Még Lone Szahib is a többséggel lármázott. Dana Da levelei nagyon sértők voltak, és ha ekkor ajánlkozott volna egy új kiválás vezetésére, nem lehet tudni, mi történt volna.

De Dana Da halálán volt a whiskytől és az ópiumtól az angol áruraktárában és nem nagyon vágyódott megtisztelések után.

- Megszégyenítettük őket - mondotta. - Sohasem volt még ilyen küldemény. Ez megölt engem.

- Ostobaság, - mondotta az angol - te meg fogsz halni, Dana Da és az ilyen dolgot el kell intézni. Elismerem, hogy nem közönséges dolgot csináltál. Mondd meg most becsületesen, hogyan csináltad.

- Adjon még tíz rupít - mondotta Dana Da gyengén - s ha nem költöm el halálom előtt, temesse el velem.

Az ezüstpénzt leszámlálta neki, miközben Dana Da a halállal viaskodott. Kezébe szorította a pénzt és keserűen mosolygott.

- Hajoljon le hozzám - suttogta.

Az angol lehajolt.

- *Bunnia* (pénzkölcsönző) - misszió-iskola - kiűztek - *box-wallah* (házaló) - Ceylon gyöngy-kereskedő - egész angol nevelésem - kirekesztettek a kasztból, felvettem Dana Da nevet - Angolország, amerikai gondolatolvasó ember - Szahib többször adott tíz rupít - adtam a Szahib inasának kettő nyolcat egy hónapra macskákért - kis macskákért. - Én írtam és ő odatette, - nagyon okos ember. Kevés macska a bazárban. Kérdezze meg Lone Szahib takarító-nőjét.

Ezt elmondta Dana Da, felsóhajtott és átment a másvilágra, ahol ha igaz, nincs materializáció és nincs szükség új vallások alapítására.

De látjátok, milyen egyszerű az egész!

A VÁROS FALÁN.

Alábocsátá annak okáért őket kötélén az ablakon, mert az ő háza vala
a város kőkerítésének falában, és ő kőkerítésben lakik vala.

Jósué könyve. II. 15.

Lalun a világ egyik legrégebb foglalkozását űzte. Lilith volt az ő ősanja; ez még Éva anyánk ideje előtt volt, amint azt mindenki tudja. Nyugaton az emberek durván beszélnek Lalun foglalkozásáról, előadásokat írnak ellene és ezeket az előadásokat kiosztják a fiatalság között, hogy megvédjék az erkölcsöt. Keleten, ahol a foglalkozás öröklődik anyáról leányra, senki sem ír ellene, nem vesznek róla tudomást; és ez világosan mutatja, hogy a Kelet nem képes saját ügyeit intézni.

Lalun igazi férje, mert Keleten a Lalun foglalkozásához tartozó nőknek is kell, hogy legyen férjük, egy jujuba-fa volt. Anyja, aki egy fügefának volt a felesége, tízezer rupít költött Lalun esküvőjére, amelyet az anya egyházának negyvenhét papja áldott meg és ötezer rupít osztott ki a szegények között. Ez volt az országban a szokás. Az abból eredő előnyök, hogy valakinek egy jujuba-fa a férje, világosak. Nem sértheted meg a férj érzéseit és tekintélyes a külseje.

Lalun férje ott állt a síkságon a város falai előtt, s Lalun háza a keleti falon volt a folyóval szemben. Ha valaki leesik a széles ablakpárkányról, harminc láb mélyre bukik le a várárokbá. De ha oda állasz, ahova kell s kinézel, látod a város összes állatait, amint a folyóhoz hajtják őket, az állami *College* diákjait kriketet játszani, a folyót szegélyező magas füvet és fákat, a folyót fodrozó zátonyokat, a halott uralkodók vörös sírjait a folyón túl és nagyon messze a hőség okozta gőzön keresztül a Himalája havas csúcsait.

Vali Dad ott szokott ülni órákhosszat az ablak mellett s nézte ezt a kilátást. Vali Dad ifjú mohamedán volt, aki nagyon sokat szenvedett az angol nevelés miatt és ő tudta ezt. Atyja egy misszió-iskolába küldte, hogy bölcsességet tanuljon s Vali Dad többet szedett magába, mint amennyit atyja és a misszionáriusok akartak nyújtani. Mikor atyja meghalt, Vali Dad független lett és két évet töltött azzal, hogy kísérletezett a föld különböző vallásaival, és olyan könyveket olvasott, amelyekből senkinek sincs semmi haszna.

Miután sikertelen kísérletet tett, hogy belépjen ugyanegy időben a római katolikus és a presbiteriánus egyházba (a misszionáriusok rájöttek és összeszidták, de nem értették meg a baját), felfedezte Lalunt a város falán és a legállandóbb lett kevés bámulója közül. Olyan feje volt, hogy angol festők megbolondulnának érte s lefestenék mindenféle környezetben, és arcáról regényíróknak kilencszáz oldalon keresztül nagy élvezettel tudnának beszélni. Tulajdonkép nem volt más, mint egy tisztavérű mohamedán, szépen rajzolt szemöldökkel, keskenyvágású orrlyukakkal, kis kezekkel és lábakkal és nagyon fáradt nézéssel a szemében. Huszonnégy éves korának megfelelően szép fekete szakállt növesztett, amelyet büszkén simogatott és illatosan tartott. Élete úgy látszott, hogy két foglalkozás között oszlott meg: tölem könyveket kért kölcsön és Lalunnak udvarolt az ablakmélyedésben. Dalokat komponált Lalunról, s ezeket a dalokat még ma is éneklük a városban a bárányhúsmészárosok utcájától egészen a rézművesekéig.

Az egyik dal, a legszebb mindnyája között, azt mondja, hogy Lalun szépsége olyan nagy, hogy megzavarta az angol kormány szívét s elvesztették elméjük nyugalmát. Így éneklük ezt a dalt az utcákon, de ha alaposan megvizsgálja az ember és ismeri a magyarázat kulcsát, azt találja, hogy három szójáték van benne, - a szépségről, a szívről és az elme nyugalmáról - tehát ez az értelme: «Lalun ravaszsága megzavarta a kormány közigazgatását s elvesztette ezt

meg ezt az embert.» Amikor Vali Dad ezt a dalt énekli, szeme úgy ragyog, mint az eleven parázs, Lalun hátradől vánkosain és jázmin bokrétákat dobál Vali Dadra.

De előbb meg kell valamit magyarázni a Legfelsőbb Kormányról, amely ott van mindenki fölött, mindenki alatt és mindenki mögött. Urak jönnek Angliából, néhány hetet töltenek Indiában és könyveket írnak a kormány útjairól és tetteiről, vagy ócsárolják vagy dicsérik, ahogy tudatlanságuk készíti őket. Tehát az egész világ tudja, hogy viselkedik a kormány. De senki, maga a Legfelsőbb Kormány sem tud mindent a birodalom kormányzásáról. Évről-évre küld Anglia friss utánpótlást az első harci sorba, amelyet hivatalos nyelven polgári közigazgatásnak (*Indian Civil Service*) neveznek. Ezek meghalnak vagy agyondolgozzák magukat, vagy agyonkínózzák őket, vagy tönkreteszik egészségüket és reményüket, hogy az országot meg lehet védeni a haláltól és a betegségtől, éhínségtől és háborútól, és hogy valaha képes lesz önállóan megállni. Sohasem fog egyedül megállni, de a gondolat nagyon kedves és az emberek szívesen halnak meg érte s a munka évről-évre halad, hogy az országot beletaszítsák, lökdössék, szidják és behízelegjék a jó életbe. Ha egy lépéssel előrehaladnak, minden a benszülöttek érdeme, az angolok pedig félreállnak és homlokukat törlik. Ha hiba történik, az angol odaáll és zsebrevágja a szidást. A túlságos gyengédség azt az erős hitet keltette sok benszülöttnél, hogy a benszülöttek képesek az országot kormányozni, és sok angol is elhiszi, mert ezt az elméletet megírták szép angol nyelven a legújabb politikai színezettel.

Vannak mások, az igaz, hogy tanulatlanok, akik látomásokat látnak és álmokat álmodnak és ezek is azt hiszik, hogy lehet az országot a maguk módja szerint kormányozni, azaz copffal feldíszítve. Ilyen embereknek is kell lenni kétmillió lakosság között, s ha nem hallgatják meg őket, ez bajt okozhat, sőt megzavarja a *Pax Britannica*-nak nevezett nagy bálványt, amely, amint az ujságok mondják, él Pesavar és a Comorin-fok között. Ha holnap ránk virradna az Ítélet Napja, a Legfelsőbb Kormányzat «intézkedéseket foganatosítana, hogy megakadályozza a lakosság felizgatását» és öröket állítana a temetőbe, hogy a halottak rendben keljenek fel. A legfiatalabb polgári tisztviselő letartóztatná saját felelősségére Gábor arkangyalt, ha nem tudná felmutatni a kerületi biztos engedélyét, hogy «joga van trombitálni vagy más zajt okozni».

Ebből könnyen látható, hogy a csak a hús emberei, ha zavart akarnak okozni, nagyon rosszul járnának a Legfelsőbb Kormányzat kezében. Úgyis van. Nincs az izgalomnak külső jele, nincs zavar, nincs tudomás semmiről. Ha elég és kellő bizonyíték van és megvizsgálták és elegendőnek találták, a gépezet mozog előre s az álmok álmodója és a látomások látója elválik barátaitól és híveitől. Élvezi a kormány vendégszeretetét, nem korlátozzák mozgását bizonyos határokon belül, de nem szabad többé érintkeznie álmodozó testvéreivel. Hat hónaponként a Legfelsőbb Kormányzat meggyőződik róla, hogy jól érzi magát és hivatalos tudomást vesz létezéséről. Senki sem protestál letartóztatása ellen, mert az a néhány ember, aki tud róla, halálos félelemben van, nehogy tudják, hogy tud róla, és soha egyetlenegy ujság sem «foglakozik az esettel» és nem rendez mozgalmat az érdekében, mert az indiai lapok rájöttek annak a közmondásnak hazug voltára, amely azt mondja, hogy a toll hatalmasabb, mint a kard, és óvatosan haladnak.

Most már tudtok annyit, amennyi szükséges Vali Dadról, a nevelési zagyalékról és a Legfelsőbb Kormányzatról.

Lalunt még nem írtam le. Vali Dad véleménye szerint ehhez ezer aranytoll és pézsmával illatosított ténta kellene. Összehasonlították már mindenfélével, a holddal, a Dil Szagar tóval, a gazellával, a sivatag napjával, a hajnallal, a csillagokkal és a fiatal bambusszal. Ezek a hasonlatok azt bizonyítják, hogy rendkívül szép a benszülöttek fogalmai szerint és ez nagyjában megegyezik a nyugati fogalmakkal. Szeme fekete és haja is fekete, szemöldökei olyan feketék, mint a piócák; szája kicsiny és szellemes dolgokat mond, kezei kicsinyek és sok

pénzt tettek félre, lábai kicsinyek és sok férfi szívéen tiportak. De amint Vali Dad éneкли: «Lalun - Lalun, és ha ezt kimondtad, még csak bölcsességed kezdetén vagy.»

A kis ház a város falán éppen elég nagy volt ahhoz, hogy hely jusson benne Lalunnak és szobalányának, meg egy kis ezüst galléros cicának. Egy nagy, rózsaszínű és kék üvegből készült karos gyertyatartó lógott le a mennyezetről a fogadószobában. Egy kis nábob rémítgette Lalunt, de Lalun tartotta őt csupa udvariasságból. Szobájának padlója tiszta fehér, fényezett *csunamból* (mészpor) volt. Faragott fából készült rácsos ablak volt az egyik falon, mindenféle elszórva puha vánkосok és vastag szőnyegek heverték és Lalun türkizzel kirakott ezüst *hukája* (pipa) külön kis szőnyegen ragyogott. Vali Dad csaknem olyan állandó bútordarab volt itt, mint a karos gyertyatartó. Amint már mondtam, ott hevert az ablak mellett és elmélkedett az életről és a halálról, meg Lalunról - különösen Lalunról. A város ifjainak lábai Lalun ajtaja felé haladtak s azután visszavonultak, mert Lalun nagyon különös leány volt; lassú beszédű, tartózkodó és egyáltalán nem kedvelte az orgiákat, amelyek csaknem mindig verekedésben végződtek. «Ha nincs értékem, nem vagyok méltó erre e megtisztelésre; ha pedig van értékem, akkor őк nem méltók reám», mondtotta Lalun. S ez igazi szarvasokoskodás.

A késő április és május forró éjszakáin csaknem az egész város összegyűlt Lalun kis fehér szobájában dohányozni és beszélgetni. A legvadabb és legengesztelhetlenebb Siák; Szufik, akik elvesztették hitüket a prófétában, s alig maradt meg valami hitük istenben; vándor hindu papok, akik dél felé vándoroltak Közép-Ázsia vásáraitra vagy más ügyekben; fekete ruhás panditák, szemüveggel orrukon és meg nem emésztett bölcsességgel gyomrukban, az őrség szakállas parancsnokai; Szikhek, akik minden részletet tudtak az Arany Templom egyházi skandalumairól; vörösszemű papok a határon túlról, akik olyanok voltak, mint felcicomázott farkasok és úgy beszéltek, mint a hollók; az egyetem doktorai, nagyhangúak és bőbeszédűek - mindezek az emberek és még sokan mások ott voltak a fehér szobában. Vali Dad az ablak mellett feküdt és hallgatta a beszélgetést.

- Ez Lalun szalónja, - mondta nekem Vali Dad - és ez elektikus, - vagy nem jól mondtam a szót? Szabadkőműves páholyon kívül sohasem láttam még ilyen összejövetelt. Ott egyszer egy zsidóval, egy jahudival ebédeltem. Vali Dad leköpött a várárokba és bocsánatot kért, hogy nemzeti érzései erőt vettek rajta. - Noha elvesztettem minden hitemet a világban - folytatta - és igyekszem erre büszke lenni, nem tehetek róla, hogy gyűlölöm a zsidókat. Lalun nem bocsát be zsidókat.

- De mit csinálnak ott ezek az emberek? - kérdeztem.

- Szidják az országunkat - mondta Vali Dad. - Beszélgetnek. Olyanok, mint az athéniak, mindig hallanak és elmondanak valami ujságot. Kérdezze meg a Drágaságtól és meglátja, mennyi ujságot tud a városról és a környékről. Lalun mindent tud.

- Lalun, - kérdeztem úgy találomra; épp egy kurd hitű úrral beszélt, aki tudja isten honnan jött ide - mikor megy a 175. ezred Agrába?

- Egyáltalán nem megy el - felelte Lalun és oda se fordította fejét. - A 118-ikat küldötték helyette. Az az ezred Lucknowba megy három hónap múlva, hacsak más parancsot nem kapnak.

- Úgy van - mondta Vali Dad, minden kételkedés nélkül. - Tudhatja ön ezt jobban, minden ujságjával és sürgönyeivel? Mindig hall és mond valami új hírt - folytatta. - Kedves barátom, megbüntettet valaha az isten egy európai népet azért, mert pletykázott a bazárban? India századok óta pletykáz, mindig ott áll a bazárban, amíg a katonák elmennek. Ezért van ön ma itt, a helyett, hogy otthon éhezne, és én nem vagyok egy mohamedán... én egy produktum vagyok... a megátkozás produktuma. Ezt is önnek és az ön honfitársainak köszönhetem, hogy nem tudok befejezni egy mondatot a nélkül, hogy ne idéznék valakit az önök írói közül.

Meghúzta *huká*-ját és szomorkodott, félig érzékenyen, félig komolyan, ifjúsága megromlott reményei miatt. Vali Dad mindig szomorkodott valami miatt, az ország miatt, amelyért kétségbeesett, a vallás miatt, amelyben már nem hitt, vagy az angol élet miatt, amelyet nem tudott megérteni.

Lalun sohasem szomorkodott. Kis dalokat játszott a *szitar*-on; és mindig nagy élvezet volt hallani, ha énekelt «*O Peacock, cry again*». Ismert minden dalt, amelyet valaha énekelték, a déliek harci dalain kezdve, amelyek összeveszítik az öregeket a fiatalokkal és a fiatalokat az állammal, egészen az északiak szerelmi daláig, amelyekben a kardok csattognak, mint a dühös macskák a csókok közti szünetekben, és a szorosok tele vannak fegyveres emberekkel és a szerelme elszakítják imádójától és folyton-folyvást jajgat. Értett hozzá, hogyan kell a dohányt csinálni a *huka* számára, hogy olyan illata legyen, mint a Paradicsom kapujáé és szelíden oda bevezesse az embert. Tudott különös dolgokat hímezni ezüsttel és arannyal és halkan táncolni a holdvilágnál, mikor besüt az ablakon. Ismerte az emberek szívét és a város szívét, tudta, hogy kinek a felesége hű és kié hűtlen, és több titkot tudott a kormányhivatalokról, mint amennyit itt tanácsos elmondani. Nasziban, a szobalánya, azt mondta, hogy ékszerei megérnek tízezer fontot és hogy egyszer majd bejön egy tolvaj és megöli őt ezekért. De Lalun azt mondta, hogy az egész város darabokra tépné ezt a tolvajt, és hogy az a tolvaj, akárki az, ezt nagyon jól tudja.

Tehát Lalun felvette *szitar*-ját, leült az ablak mellé és énekelt egy dalt a régi időből, amelyet egy, az ő foglalkozásabeli nő énekelt egy táborban egy nagy csata előestéjén, egy nappal azelőtt, amikor a Dsumna gázlóin vörösen folyt a víz és Szivadsi ötven mérföldet lovagolt Delhibe, egy mén volt kötve lova farkához s egy másik Lalun ült a nyergében. Ezt nevezik az emberek Mahratta *laonee*-nak és így hangzott:

Velük harcolt, aki úgy lovagolt
Karddal s vörös turbán a fején,
Az ifjú vitéz, aki zsoldot tetéz
És aggódhat is élete vesztén.

- «Aggódhat is élete vesztén» - mondta nekem angolul Vali Dad. - Hála a ti kormányotoknak, a mi életünk védve van és - szemével hunyorított - én is lehetnék a helyi kormányzat kiváló tagja. Talán valamikor még a törvényhozó testület tagja is lehetnék.

- Ne beszéljete angolul - mondotta Lalun, ismét *szitar*-jára hajolva.

A kíséret elment a városfalról Amara-erőd fekete falára, amely a város fölött uralkodik. Senki sem ismeri Amara-erőd pontos kiterjedését. Három király építtette többszáz évvel ezelőtt és azt mondják, hogy mérföldekre menő földalatti helyiségek vannak a falak alatt. Ezek tele vannak szellemekkel, egy csapat tüzérséggel és egy század gyalogsággal. Legrégibb idejében tízezer ember fért el benne s árkai megteltek holttestekkel.

«Aggódhat is élete vesztén» énekelt Lalun ismét és ismét.

Az egyik bástyán egy fej emelkedett fel - egy öreg ember szürke feje, - egy nyers hang ismételte az utolsó sort s egy dalba kezdett, amelyet én nem értettem, de Lalun és Vali Dad erősen figyeltek rá.

- Mi ez? - kérdeztem. - Ki ez?

- Szívós ember - felelte Vali Dad. - Harcolt önök ellen 46-ban, amikor még ifjú katona volt; ismét harcolt 57-ben és megpróbálta 71-ben is, de már akkor megtanulták, hogyan kell ágyúkkal elfújni az embereket. Most öreg ember, de most is szívesen harcolna, ha tudna.

- Tehát Vahabi? Miért felel egy Mahratta *laonee*-ra, ha Vahabi vagy Szikh? - mondtam.

- Nem tudom, - mondta Vali Dad. - Talán elhagyta a vallását. Talán király. Nem tudom a nevét.

- Ez hazugság, Vali Dad. Ha ismered a multját, akkor tudod a nevét is.

- Ez igaz. Én a hazugok népéhez tartozom. Inkább nem mondom meg a nevét. Találja ki.

Lalun befejezte énekét, a vár felé mutatott s egyszerűen azt mondta: «Khem Szingh».

- Hm - mondotta Vali Dad. - Ha a Drágaságom jónak látja megmondani, akkor a Drágaságom bolond.

Lefordítottam ezt Lalunnak és nevetett.

- Én azt mondom, amit akarok - mondotta. - Fogva tartották hosszú évekig és ezalatt gondolkozásmódja megváltozott. Olyan jó volt hozzá a kormány. Ezt látva, visszaküldték saját hazájába, hogy lássa még egyszer, mielőtt meghal. Öreg ember, de ha ismét látja hazáját, a mult eszébe fog jutni. Azonkívül sokan vannak ott, akik emlékeznek rá.

- Ó nagyon érdekes maradvány a régi korból - mondotta Vali Dad és egyet rántott a *huká*-n. - Most visszatért egy olyan országba, amely tele van nevelési és politikai reformokkal, de, amint a Drágaságom mondja, ahol még sokan emlékeznek rá. Valamikor nagy ember volt. Sohase lesz nagyobb ember Indiában. Azok, akik most gyermekek, idegen istenek után fognak szaladni és lesznek belőlük polgárok, «polgártársak», «kitűnő polgártársak». Minek is nevezik őket a bennszülöttek lapjai?

Vali Dad nagyon rosszkedvű volt. Lalun kinézett az ablakon és mosolygott a ködbe. Ementem, Khem Szinghre gondolva, aki egykor történelmet csinált ezer hívével és herceg lehetett volna, ha nem akadályozta volna a Legfelsőbb Kormány hatalma.

Az Amara-erőd kormányzó kapitánya szabadságon volt, de a helyettese lejárt a klubba s ott megkérdeztem tőle, vajjon igaz-e, hogy egy politikai fogoly szaporítja az erőd nevezetességeit. A helyettes hosszadalmasan elmagyarázta a dolgot, mert most volt az első alkalom, hogy ő parancsolt a várban és dicsősége súlyosan nehezedett rá.

- Igen, - mondotta - egy embert küldöttek ide, körülbelül egy héttel ezelőtt, onnan alulról, tökéletes *gentleman*, akárki is. Természetes, hogy megtettem érte mindent, amit lehetett. Volt neki két szolgája, ezüst főzőedényei és minden tekintetben olyan volt, mint egy bennszülött tiszt. Elneveztem Szubadar Szahibnak¹², csakhogy biztos legyek benne. «Nézd csak Szubadar Szahib, - mondtam - téged énreám bíztak és az én kötelességem, hogy vigyázzak rád. Én nem akarom megnehezíteni az életedet, de te is tedd könnyűvé a dolgokat számomra. Az egész erőd rendelkezésedre áll a zászlórúdtól egészen a száraz árokig, és nagyon örülök, ha bármi módon szórakoztathatlak, de nem szabad ezt kihasználnod. Add becsületszavadat, hogy nem fogsz megszökni, Szubadar Szahib és én szavamat adom, hogy nem állítok melléd nehéz őrséget.» Azt gondoltam, hogy legokosabb dolog egyenesen beszélni vele, és ez igaz is volt! Az öreg ember becsületszavát adta és olyan megelégedetten járt az erődben, mint egy beteg varjú. Eredeti fickó, mindig azt kérdi, hogy hol van és hogy milyen épületek vannak körülötte. Alá kellett írni egy kék papirost, mikor idehozták elismertem, hogy testét átvettem és én felelős vagyok azért, hogy nem szökik meg. Furcsa dolog, egy olyan emberre vigyázni, aki nagyapám lehetne? Jöjjön el egyszer az erődbe és nézze meg.

Olyan okból, amely később ki fog derülni, sohasem mentem el az erődbe, amíg Khem Szingh falai között volt. Csak az ősz fejét ismertem, amint Lalun ablakából láttam, és nyers hangját. De a bennszülöttek azt mondták, hogy amint körülnézett a szép területeken Amara körül,

¹² Szubadar a. m. alkormányzó, alkirály.

emlékezete napról-napra visszatért s evvel együtt a régi gyűlölet a kormány ellen, ami pedig már csaknem egészen elmúlt a messze Burmában. Ott járkált föl-alá az erőd nyugati oldalán reggeltől délig és estétől bele az éjszakába, hiábavaló dolgokat forgatva szívében s harci dalokat nyikorogva, mikor Lalun a város falán énekelt. Mikor jobban megismerkedett a helytessel, kitárta régi szívét és a szenvedélyeket, amelyek benne szunnyadtak.

- Szahib, - szokta mondani, botjával ütögetve a földet - mikor én még fiatalember voltam, egyike voltam a húszezer lovasnak, akik kijöttek a városból és körüllovagoltak a síkságon. Szahib, én száznak a vezetője voltam, azután ezeré, azután ötezeré és most! - s két szolgájára mutatott. - De kezdettől fogva a mai napig elvágtam volna minden Szahibnak a torkát itt az országban, ha tudtam volna. Tarts szigorúan, Szahib, különben megszökök és visszatérek azokhoz, akik követnek engem. Elfelejtettem őket, mikor Burmában voltam, de most, hogy itt vagyok a saját hazámban, mindenre visszaemlékszem.

- Elfelejtetted, hogy becsületszavadat adtad nekem, hogy nem teszed nehezzé az őrizetedet? - mondta a helyettes.

- Igen, neked, csakis neked, Szahib. Neked, mivel olyan jó arcod van. Ha ismét megjön az én időm, Szahib, nem foglak felakasztani és nem vágom el a torkodat.

- Köszönöm - mondotta a helyettes komolyan és végignézett a sor ágyún, amelyekkel félóra alatt porrá lehet löni a várost. - Menjünk be a szobánkba, Khem Szingh. Jer és beszéljünk ebédután.

Khem Szingh leült a saját vánkosára a helyettes lábai elé, ivott nagy kortyokban nehéz, ánizsos pálinkát és érdekes dolgokat beszélt el Amara-erődről, amely hajdanában palota volt, halálra kínozott bégumoké és *raní*-ké (hercegnő); éppen abban a boltozatos szobában, ahol most a tisztí étkező van; beszélt történeteket Szobraonról, amelyektől kipirult a helyettes arca és felébredt faji büszkesége, és a Kuka felkelésről, amelytől olyan sokat vártak s amelyről százezer ember tudott előre. De sohasem beszélt 57-ről, mert, amint mondotta, a helyettesnek vendége; és 57 az az év, amelyről sem a feketék, sem a fehérek nem szeretnek beszélni. Csak egyszer, amikor az ánizsos pálinka megzavarta a fejét, mondotta:

- Szahib, beszéljünk most valamiről, ami Szobraon és a Kuka-ügy között volt; mindig csodálkoztunk azon, hogy mikor a kezetek mindenen rajta volt, nem tettétek egy nagy börtönné az országot. Most hallom kívülről, hogy ti nagyon megbecsülitek a mi hazánk embereit és saját kezeitekkel romboljátok le nevetek félelmét, pedig ez a ti erős sziklátok és védelmetek. Ez ostoba dolog. Összekeveredhet olaj és víz? Nos, 57-ben...

- Még akkor meg se születtem, Szubadar Szahib - mondta a helyettes és Khem Szingh visszatért szállására.

A helyettes elmondotta nekem ezeket a beszélgetéseket a klubban, és növekedett a vágyam, hogy lássam Khem Szinghet. De Vali Dad, az ablak mellett ülve a város falán levő házban, azt mondta, hogy ez nagyon kegyetlen dolog volna, és Lalun azt állította, hogy én többre becsülöm egy vén Szikh társaságát, mint az övét.

- Itt van dohány, itt van beszélgetés, itt vannak jó barátok és minden újdonság a városból s mindenekfölött itt vagyok én. Én elmondok neked történeteket, éneklek dalokat és Vali Dad elmondja angol ostobaságait. Rosszabb ez, mint a kalitkába zárt vadat nézni odaát? Menj el holnap, ha éppen kell, de ma ez meg ez jön ide és csodálatos dolgokat fog elmondani.

De ez a holnap sohasem érkezett el s a késői esőzés forrósága után megjött az októberi hideg és csak ekkor vettem észre, hogy ismét elmúlt egy év. Az erőd parancsnoka, a kapitány, visszaérkezett szabadságából és átvette Khem Szingh őrzését a rangidősség törvénye alapján.

A parancsnok nem volt kellemes ember. Minden bennszülöttet *nigger*-nek nevezett; ez a mellett, hogy nem okos dolog, még vastag tudatlanságot is árul el.

- Minek kell ahhoz két katona, hogy ezt a vén *niggert* őrizze? - kérdezte.

- Azt hiszem, hogy hízeleg hiúságának - felelte a helyettes. - Az a parancsuk, hogy távol tartsák magukat tőle, de a szegény ördög ezt fontosságá elismerésének tekinti.

- Nem akarom, hogy a rendes katonaság elvonja szolgálatuktól az öröket. Állítson mellé bennszülött gyalogosokat.

- Szikeket? - kérdezte a helyettes, felhúzza szemöldökét.

- Szikheket, Pathanokat, Dográkat, mindegy, az mind egyforma fekete féreg - s a parancsnok olyan hangon beszélt Khem Szinghgel, amely sértette az öreg ember érzelmeit.

Tizenöt évvel azelőtt, amikor másodszor fogták el, mindenki úgy tekintett rá, mint egy tigrisre. Szerette, ha ilyen világításban látták. De elfelejtette, hogy tizenöt év alatt a világ előrehalad és sok alsóbb tisztből lett kapitány.

- Ez a disznó kapitány az erőd parancsnoka? - mondotta Khem Szingh minden reggel bennszülött órének. S ez így felelt, tiszteletből kora és előkelő külseje iránt, de nem tudta, kicsoda: «Igenis, Szubadar Szahib.»

Ezekben a napokban nagyobb volt a társaság Lalun kis, fehér szobájában és többet beszéltek, mint azelőtt.

- A görögök - kezdte Vali Dad, aki kölcsönkérte könyveimet - Athén városának lakosai, ahol mindig hallottak és mondtak újdonságokat, szigorúan elzárták asszonyaikat, akik ostobák voltak. Innen ered a heterodox nőknek pompás intézménye; ezek mulatságosak voltak és nem ostobák. A görög filozófusok mind jól érezték magukat társaságukban. Mondja meg, kedves barátom, hogy van ez most Görögországban és az európai kontinens más helyein? Az önök asszonyai is ostobák?

- Vali Dad, - mondtam - maga sohasem beszél velünk a maguk asszonyairól és mi sohasem beszélünk a mieinkről. Ez a sorompó köztünk.

- Igen, - felelte Vali Dad - különös, hogy a mi közös találkozóhelyünk itt van, egy... házában, hogy is nevezik őt önök? - s pipájával Lalunra mutatott.

- Lalun semmi más, mint Lalun - mondtam, és ez tökéletesen igaz volt. - De ha elfoglalná helyét a világban Vali Dad és nem álmodna tovább álmokat...

- Akkor angol kabátot és nadrágot hordanék. Vezető mohamedán védő lennék. Meghívnának még a biztos úr tenniszpartijára is, ahol az angolok az egyik oldalon állnak, a bennszülöttek a másikon, hogy előmozdítsák a társas érintkezést a birodalomban. Szívem szíve, - mondotta Lalunhoz fordulva - a Szahib azt mondja, hogy hagyjalak el téged.

- A Szahib mindig ostobaságokat beszél - válaszolt Lalun nevetve. - Ebben a házban én királyné vagyok s te vagy a király. A Szahib - két karját feje fölé emelte és egy percig gondolkozott - a Szahib lesz a mi nagyvezérünk, a tied és az enyém, Vali Dad, mert azt mondta, hogy te hagyj el engem.

Vali hangosan nevetett és én is nevettem.

- Legyen úgy - mondta ő. - Barátom, elfogadja ezt a jövedelmező állást? Lalun, mennyi lesz a fizetése?

De Lalun elkezdett énekelni s azontúl nem volt lehetséges értelmes feleletet kapni tőle vagy Vali Dadtól. Ha az egyik megállt, a másik kezdett perzsa költeményeket idézni, három

szójátékkal minden második sorban. Némelyik nem volt egészen illedelmes, de az egész nagyon mulatságos volt s csak akkor ért véget, mikor egy kövér úr, arany csiptetővel az orrán, elküldte névjegyét Lalunhoz s Vali Dad magával vonszolt az éjszakába, hogy sétáljunk együtt egy nagy rózsás kertben és beszéljünk eretnekséget a vallásról és a kormányról és egy ember életpályájáról.

Közeledett a *mohurrum*, a mohamedánok nagy gyászünnepé, s amiket Vali Dad beszélt a vallásos fanatizmusról, azért kiüzték volna a leglazábban gondolkozó muzulmán szektából is. Ott voltak körülöttünk a rózsabokrok, fölöttünk a csillagok s a város minden részéből eljutott hozzánk a nagy mohurrum dobok pergése. Tudnunk kell, hogy a város két, csaknem egyforma részre van osztva a hinduk és muzulmánok között, s ahol mind a két vallásfelekezethez a harcoló fajok tartoznak, ott egy nagy vallásos ünnep elég alkalmat ad a zavarra. Ha lehetséges, vagyis ha a hatóság elég gyenge, hogy megengedje, a hinduk mindent megtesznek, hogy valami kisebb ünnepnapot rendeznek ugyanabban az időben, hogy megzavarják az általános gyászt Haszán és Husszein mártírokért, a *mohurrum* nagy hőseiért. Sírjaiknak aranyozott és festett képeit hordozzák körül kiabálás és jajgatás, zene, fáklyák és üvöltés között a város fő útjain, ezeket a képmásokat *taziá*-nak nevezik. A rendőrség előre pontosan megállapítja az útvonalat s egy csapat rendőr kíséri minden *taziá*-t, mert különben a hinduk kövekkel dobálnák meg s ezek összezúznák a királyné békéjét és bevernék lojális alattvalóinak fejét. A *mohurrum* ideje egy «harcos» városban nagy gondot okoz a hivatalos köröknek, mert ha felkelés tör ki, a tisztviselők felelősek érte, nem a felkelők. Nekik előre kell látni mindent, s ha nem intézkednek nevetségesen aprólékos elővigyázati rendszabályaikról, legalább arról kell gondoskodni, hogy ez elégséges legyen.

- Figyeljen csak a dobokra! - mondta Vali Dad. - Ilyen a nép szíve: üres és nagy zajt csap. Mit gondol, rendben megy majd a *mohurrum*? Én azt hiszem, hogy baj lesz.

Befordult egy mellékutcába s ott hagyott engem egyedül a csillagokkal és egy álmos rendőrpattallal. Azután lefeküdtem és azt álmodtam, hogy Vali Dad elfoglalta a várost, én lettem a nagyvezér s hivatali jelvényem volt Lalun ezüst *huká*-ja.

A *mohurrum*-dobok egész nap szóltak a városban és egész nap ostromolták a helyettes rendőrbiztost könnyes szemű hindu urak, hogy a mohamedánok meg akarják ölni őket, mielőtt hajnalodik. S a helyettes rendőrbiztos bizalmasan megmondta a rendőrfőnöknek, hogy ez biztos jele annak, hogy a hinduk akarnak kellemetlenkedni. - Azt hiszem, - mondta - egy kis meglepetést készíthetünk számukra. Figyelmeztetést küldtem mind a két vallás fejéinek. Ha nem veszik figyelembe, annál rosszabb rájuk nézve.

Nagy gyülekezet volt Lalun házában ezen az éjszakán, de olyan emberek voltak ott, akiket még sohasem láttam azelőtt, kivéve azt a kövér, fekete ruhás urat, az arany cvikkerrel. Vali Dad az ablak mellett ült s még keserűbben szidta hitét s külső megnyilvánulásait, mint bármikor. Lalun szobaleánya nagyon szorgalmasan vágta és keverte a dohányt vendégei számára. Hallottuk a dobok zaját, amint a *taziá*-kat kísérő körmenetek haladtak a gyülekezőhely felé a síkságon a városon kívül, hogy előkészítsék a diadalmas bevonulást és körmenetet a város falain belül. Minden utca fényes volt a fáklyáktól, csak az Amara-erőd volt fekete és csendes.

Mikor a dobok zaja elcsendesedett, a fehér szobában senki sem szólt egy ideig.

- Az első *tazia* megindult - mondta Vali Dad, kinézve a síkságra.

- Még nagyon korán van - mondta a cvikkeres úr. - Még csak félkilenc.

A társaság felállott és elment.

- Némelyik közülük Ladakh-ból való - mondta Lalun, mikor az utolsó is elment. - Hoztak nekem téglateát, amelyet az oroszok árulnak, és egy teáskannát Pesavarból. Mutasd meg, hogyan csinálják az angol *Memszahibok* (úrnök) a teát.

A téglatea útalatos volt. Mikor végeztünk vele, Vali Dad azt indítványozta, hogy menjünk ki az utcára.

- Biztos vagyok benne, hogy ma éjjel valami zavar lesz - mondotta. - Az egész város azt hiszi és *Vox populi vox Dei*, amint az urak mondják. Most még azt mondom, hogy a Padsahi kapu mellett ott találja egész éjjel a lovamat, ha körül akar járni a városban. Nagyon csúnya látvány. Mi öröm van abban, hogy húszezerszer elkiáltják az éjszakában: «*Ja Haszan, Ja Husszain*»?

Mind a körmenet, számszerint huszonkettő, bent volt már a város falain belül. A dobok újra szóltak, a tömeg üvöltött: *Ja Haszan, Ja Husszain!* verték a mellüket, a rezesbanda még hangosabban szólt s minden utcasarkon, ahol hely volt, mohamedán papok prédikáltak a mártírok halálának szomorú történetéről. Csak a tömeggel együtt lehetett mozogni, mert az utcák szélessége csak húsz láb (= 6 m). A hindu városrészben az üzletek külső táblái fel voltak téve és elrekeszelve. Amikor az első *taziá*-t, egy óriási, tíz láb magas alkotmányt, egy csomó kövér ember vállán, a félhomályban levő Lovasok sikátorán keresztül vitték, egy tégladarab csapódott hozzá.

- A te kezében vagyunk, uram! - mormogta Vali Dad, midőn egy sikoltás hangzott hátulról s egy bennszülött rendőrtiszt vágatott lovával a tömeg közé. Egy másik tégladarab következett s a *tazia* megingott és lehanyatlott, ahol megállították.

- Előre! A *szirkar* nevében menjetek előre! - kiáltott a rendőr; de az üzlettáblák csúnya recsegése és ropogása kezdődött. A tömeg szitkozódva és lármázva megállt a ház előtt, ahonnan a tégladarabot dobták.

S erre, minden figyelmeztetés nélkül, kitört a vihar, nemcsak a Lovasok sikátorában, hanem még több más helyen is. A *taziák* mozogtak, mint a hajók a tengeren, a hosszú fáklyák lehajoltak és fölemelkedtek körülöttük, miközben az emberek kiáltoztak: «A hinduk megszenteltelenítik a *taziákat*! Üsd! Üsd! Be a templomaikba a hitért!» A hat vagy nyolc rendőr minden egyes *tazia* mellett elővette botját és ütöttek vele, ahogy csak tudtak, abban a reményben, hogy előre tudják hajtani a tömeget, de lebírták őket s mivel hinduk is jöttek az utcákra, a harc általános lett. Egy mérföldnyire, ott, ahol a *taziák*-at még nem bántották, a dobok még szóltak, s a *Ja Haszan! Ja Husszain!* kiáltás még hangzott egy ideig, de nem sokáig. A papok az utcasarkon letörték az emelvények lábait, amelyeken állottak, s ütöttek velük a hitért, s kövek repültek a csendes házakból barátra és ellenségre s a zsúfolt utcák ordítottak: *Din! Din! Din!* Egy *tazia* meggyulladt s mint égő korlátot dobták a hinduk és muzulmánok közé a sikátor sarkán. Ekkor a tömeg előre tolongott s Vali Dad odahúzott egy kút köoszlopa mellé.

- Az egész elő volt készítve! - kiáltotta fülembe. - A téglákat előre bevitték a házakba. Ezek a disznó hinduk! Teheneket fogunk felvagdოსni a templomaikban ma éjjel!

Egyik *tazia* a másik után suhant el, néhány égett, néhány darabokra volt törve, s a tömeg ment velük, ordítva, kiáltozva s dörömbölve közben a házak kapuin. Végre megértettük a rohanás okát. Hugonin, a kerületi rendőrfőkapitány helyettese, egy húsz éves ifjú, összeszedett harminc rendőrt s most kergeti a tömeget az utcákon keresztül. Vén, szürke rendőrlova nem ellenkezett, mikor a tömeg közé sarkantyúzta s a hosszú kutyakorbács a kezében sohasem pihent.

- Tudják, hogy nincs elég rendőrünk, hogy megfékezzük őket - kiáltott, mikor elment mellettem s arcán egy vágást törülgetett. - Tudják, hogy nincs. Nem jönnek le az emberek a klubból segíteni? Előre, ti fekete apák kölykei!

A kutyakorbács ismét működött a hátakon, s a rendőrök ütöttek a bottal és puskatussal. Velük együtt elhaladtak a lángok és a kiáltások s Vali Dad káromkodni kezdett. Az Amara-erődből felrepült egy rakéta, azután kettő egymás mellett. Ez volt a jeladás a katonák részére.

Petitt, a helyettes rendőrbiztos, porral és izzadsággal borítva, de csendesen és nyugodtan mosolyogva haladt a tisztára söpört utcán a zavargók főcsapata mögött.

- Egy sem esett még el - kiáltott. - Rohanásban tartom őket reggelig! Ne engedd, hogy megálljanak, Hugonin! Csak mozogjanak, amíg a csapatok megérkeznek.

Úgy látszik, hogy a védelem egyetlen módja az volt, ha a tömeget mozgásban tartják. Ha helyet engednek nekik a lélekzetvételek, megállnak és felgyujtanának egy házat s akkor a rend visszaállítása mindenestre sokkal nehezebb lenne. A tűznek ugyanolyan hatása van a tömegre, mint a vérnek a vadállatra.

A hír eljutott a klubba s estélyi ruhába öltözött urak jelentek meg az utcán és segítettek leverni az ordító tömeget kengyelszíjjal, ostorral vagy valami kezükbe akadt bottal. Őket nem igen bántották, mert a zavargók jól tudták, hogy egy európainak a halála nemcsak egy, hanem több ember felakasztását jelenti, sőt a rettegett tűzéség megjelenését is. A zaj a városban megkétszereződött. A hinduk leszálltak az utcákba teljes komolysággal és jóval előbb, mielőtt a tömeg visszatért volna. Különös látvány volt ez. Nem voltak *taziák*, csak letépett vázaik és nem volt rendőrség. Itt és ott egy-egy városméltóság, hindu vagy mohamedán, kérte hitsorsosait, hogy maradjanak nyugodtan és viselkedjenek rendesen, de hiába, sőt még meg is cibálták érte fehér szakállát. Majd egy bennszülött rendőrtiszt ment végig gyalog, de sarkantyúját pengetve, és figyelmeztette a tömeget a veszedelemre, ha meg merik bántani a kormányt. Mindenfelé ütöttek az emberek cél nélkül botokkal, torkon ragadták egymást, ordítottak s tajtékzottak a dühtől vagy pusztá kézzel dörömböltek a házak kapuin.

- Szerencse, hogy természetes fegyverekkel harcolnak, - mondtam Vali Dadnak - különben a félváros elpusztulna.

Feléje fordultam és arcába néztem. Orrlyukai kitágultak, szemei mereven néztek s gyengén ütögette mellét. A tömeg ismét új zavargásba tört ki: egy csapat muzulmán üldözött néhány száz fanatikus hindut.

Vali Dad elment mellőlem egyet káromkodva *Ja Haszan! Ja Husszain!* kiáltással belevetette magát a harcolók közé s elvesztettem szemem elől.

Egy mellékutcán elmentem a Padsahi kapuhoz, ott megtaláltam Vali Dad lovát s fellovagoltam az erődbe. A város falain kívül a zavargásból csak tompa zaj hallatszott, ez nagyon mély hatású volt a csillagos ég alatt s jelentékenynek mutatta azt az ötvenezer dühös ember, aki ezt a zajt csinálta. A csapatok, akiket a helyettes rendőrbiztos kérésére odarendeltek az erőd közelébe, nem nagy izgalmat mutattak. Két század bennszülött gyalogság, egy század bennszülött lovasság és egy század angol gyalogság állottak egymás mögött, várva a parancsot az indulásra. Sajnálattal kell bevallanom, hogy ezeknek tetszett, nagyon tetszett, hogy résztvehetnek ebben a «kis tréfában». Az idősebb tiszték persze morogtak, hogy nem fekhettek le, s az angol csapatok úgy tettek, mintha bosszúsak volnának, de az altiszték titokban mind örültek és suttogtak ide-oda a sorban: «Nincs éles töltés, micsoda szégyen!» «Azt hiszitek, hogy ezek a koldusok szembeszállnak velünk?» «Remélem, találkozom a hitelezőmmel. Többel tartozom neki, mint amennyit meg tudok fizetni.» «Még a kardot sem szabad majd kihúzni.» «Hurrá! Felszállt a negyedik rakéta. Rajta, előre!»

A várbeli tüzéség, akikben az a vad remény élt, hogy szabad lesz nekik a várost lőni száz méternyiről, ellepték a falakat a keleti kapu fölött s rekedtté ordították magukat, mikor az angol gyalogság megindult a város főkapuja felé. A lovasság a Padsahi felé fordult s a bennszülött gyalogság a mézárások kapuja felé haladt. Azt akarták, hogy a hatás nagyon kellemetlen természetű legyen s épp a rendőrség leveretése előtt érjenek oda, akik éppen meg tudták akadályozni, hogy a mohamedánok felgyujtsák néhány vezető hindu házát. A zavargás főfészke az északi és az északnyugati városrészben volt. A keleti és délkeleti ekkor sötét és csendes volt; gyorsan odalovagoltam Lalun házához, mert meg akartam mondani neki, hogy küldjön valakit Vali Dad keresésére. A házban nem volt világosság, de a kapu nyitva volt és a sötétben felmásztram az emeletre. Egy kis lámpa világánál láttam, hogy Lalun és szobaleánya félig kihajoltak az ablakon, nehezen lélekeztek s húztak valamit, ami nem akart feljönni.

- Nagyon későn jössz, nagyon későn - lihegte Lalun hátra sem fordítva fejét. - Segíts nekünk, te bolond, ha nem gyöngültél le a *taziák* közt üvöltözve. Húzd! Nasziban meg én nem bírjuk tovább. Ó Szahib, te vagy az? A hinduk egy öreg mohamedánt kergettek az árok körül, husángokkal. Ha megtalálják, megölik. Segíts felhúzni.

Megfogtam a hosszú vörös kendőt, amely az ablakból kilógott s hárman húztuk és húztuk minden erőnkből. Valami nagyon nehéz volt a végén s valami idegen nyelven káromkodott, mikor a falhoz ütődött.

- Húzd, húzd! - mondotta Lalun.

Egypár barna kéz fogta meg az ablakpárkányt s egy tiszteletreméltó muzulmán esett be a szobába s alig tudott szuszogni. Állkapcája fel volt kötve, turbánja egyik szemére esett, piszkos volt és haragos.

Lalun kezeibe rejtette arcát egy percre s mondott valamit Vali Dadról, de nem értettem.

Azután, legnagyobb öröömre, karjait nyakam köré fonta és kedves dolgokat suttogott. Nem siettem, hogy hagyja abba, és Nasziban, a tapintatos szobalány, a nagy ékszeres dobozhoz fordult, amely a szoba egyik sarkában állott s abban kotorászott. A mohamedán a földön ült és bámult.

- Még egy szívességre kérlek, Szahib, ha már ilyen alkalmas időben jöttél - mondta Lalun. - Kérlek, vezesd ezt az öreg embert a városon keresztül; mindenfelé vannak csapatok, s azok bántanak, mert öreg, ... a Kumharszen kapuig. Ott, azt hiszem, talál kocsit, amelyik hazaviszi. Ő az én barátom s te több vagy, mint barátom, azért kérlek erre.

Nasziban az öreg ember fölé hajolt, valamit az övébe dugott: én felemeltem s levezettem az utcára. Ha keresztül akartunk menni kelettől nyugatig a városon, nem lehetett elkerülni a csapatokat és a tömeget. Még jóval, mielőtt elértük volna a Lovasok sikátorát, hallottam az angol gyalogság vidám kiáltását: «Hó, ti koldusok! Hó, ti ördögök! Csak tovább! Rajta, előre!» Azután hallatszottak a puskatások ütései s az emberek jajgatása. A katonák puska-tussal ütögették az emberek mezítelen lábujjait, mert a bajonettet nem tüzték fel. Útitársam mormogott és fecsegett, amíg mentünk; azután a tömeg visszasodort és erőszakkal kellett utat törni a csapatok felé. Átfogtam a derekánál s egy karperecet éreztem ott, a Szikhek vas-karperecét, de nem gyanakodtam, mert Lalun alig tíz perccel ezelőtt ölelt át a karjaival. Háromszor sodort vissza bennünket a tömeg, s mikor elhaladtunk az angol gyalogság előtt, találkoztunk a Szikh lovassággal, amint egy másik tömeget kergettek maguk előtt lándzsáik nyelével.

- Kik ezek a kutyák? - kérdezte az öreg.

- A Szikh lovasság, apám - mondtam s tovább haladtunk a lovak sora mellett s találkoztunk a helyettes rendőrbiztossal. Csákója fejébe volt szorítva s körül volt véve egy csapat emberrel, akik lejöttek a klubból önkéntes rendőrnek s nagyon segítettek a rendőrségnek.

- Így fogjuk őket hajszolni reggelig - mondtotta Petitt. - Ki ez a ronda barátod?

Csak ennyit mondhattam: «A *Szirkar* védettje!» s egy újabb tömeg, a bennszülött gyalogság elől futva elsodort bennünket száz méterrel közelebb a Kumharszen kapuhoz, s Petitt is eltűnt, mint egy árnyék.

- Nem értem, nem látok..., ez mind új nekem - jajgatott társam. - Mekkora csapat van itt a városban?

- Talán ötszáz.

- Százezer embert lever ötszáz... és Szikhek is vannak köztük! Bizony, bizony öreg ember vagyok, de a Kumharszen kapu új. Ki döntötte le a kőoroszlánokat? Hol van a vízvezeték? Szahib, én nagyon öreg ember vagyok és... jaj... nem tudok állni.

Lerogyott a Kumharszen kapu árnyékába, ahol nem volt zavar. Egy kövér, aranycvikkeres ember jött ki a sötétből.

- Nagyon szép öntől, hogy elhozta öreg barátomat - mondtotta kedvesen. - Ő földbirtokos Akalában. Nem jó neki egy nagy városban maradni, ahol vallásos zavargás van. De van itt kocsim. Ön nagyon kedves. Lesz oly szíves, besegíteni őt a kocsiba? Nagyon későn van.

Bedugtuk az öreget egy bérkocsiba, amely a kapu mellett állott s megfordultam a ház felé ott a város falán. A csapatok ide-oda kergették a népet s a rendőrség kiabált: «A házaitokba! Menjetek a házaitokba!» S a helyettes kerületi kapitány ostora folyton csattogott. Megrémült *bunniák* megkapaszkodtak a kengyelben s jajgattak, hogy házukat kirabolták (s ez nem volt igaz) s a vaskos Szikh lovasok vállukat veregették s mondták, hogy térjenek vissza a házakba, mert nagyobb baj lesz belőle. Öt-hat angol katona karba fogódzva kisöpörte a kisebb sikátorokat, puskájuk vállukra volt téve s kiabálás, éneklés közben a hinduk és muzulmánok lábára gázoltak. Sohasem vertek le rendszeresebben vallásos zavargást; s a szegény béke-bontók sohasem voltak fáradtabbak és kimerültebbek. Kihúzták őket az üregekből és a sarkokból, a kútoszlopok és istállók mögül és megparancsolták nekik, hogy menjenek haza. Ha nem volt házuk, ahova elmehetnek, annál rosszabb volt a lábaiknak.

Mikor visszatértem Lalun házához, a küszöbön megbotlottam egy emberben. Idegesen zokogott s karjai úgy lebegtek, mint egy lúd szárnyai. Vali Dad volt ez, az agnosztikus és a hitetlen, mezítláb, turbán nélkül s szája tajtékozott, mellén a húsa meg volt tépve s vérzett attól a hevességtől, ahogy megütötte magát. Egy eltört fáklyanyél feküdt mellette s mikor föléje hajoltam, reszkető ajkai mormogták: *Ja Haszan! Ja Husszain!* Néhány lépcsővel feljebb taszítottam, egy kavicsot dobtam Lalun ablakára s hazarohantam.

A legtöbb utca egészen csendes volt s a reggeli hideg szél végigfutott rajtuk. A Mecset-tér közepén egy ember egy holttestre hajolt. A koponyáját zúzta szét puskatus vagy bambusz-husáng.

- Illő, hogy egy ember meghaljon a népért - mondta Petitt kegyetlenül, felemelve a halott fejét. - Nagyon erősen mutogatták ezek a dögök a foguk fehéret.

És messziről hallottuk, hogy a katonák éneklük: «Két gyönyörű szép szem» s hajtották tovább a zavargókat be a házakba.

*

Kitalálhatják, hogy mi történt. Én nem voltam nagyon okos. Mikor híre ment, hogy Khem Szingh megszökött az erődből, akkor, mivel még csak átéltem a történetet, nem megírtam, nem találtam kapcsolatot köztem vagy Lalun, vagy a kövér cvikkeres úr és e szökés között. Nem gondoltam arra, hogy Vali Dadnak kellett volna őt a városon keresztül vezetni, vagy Lalun azért fűzte karjait a nyakam köré, hogy ne vegyem észre a pénzt, amit Nasziban adott Khem Szinghnek, és hogy Lalun biztosabb védelemnek tartott engem és fehér arcomat, mint Vali Dadot, aki megbízhatatlannak bizonyult. Az egész, amit akkor megtudtam, annyi, hogy mikor Amara-erődöt felverte a zavargás, Khem Szingh felhasználta ezt a zavart és megszökött s a két Szikh ör is eltűnt.

Később pontos értesülést kaptam. Ez történt Khem Szinghgel. Azokhoz menekült, akik a régi időből ismerték, de sokan közülük meghaltak, mások elköltöztek és mindenki ismerte a kormány haragját. Elment a fiatalokhoz, de nevének varázsa már elmúlt, s ők beléptek a bennszülött ezrekbe vagy kormányhivatalokba és Khem Szingh nem adhatott nekik sem nyugdíjat, sem kitüntetést, sem befolyást, - semmi mást, csak dicső halált hátukkal az ágyú csöve előtt. Leveleket írt és ígéreteket tett, s a levelek rossz kézbe kerültek, egy egészen jelentéktelen rendőrtisztviselő elfogta őket és ezért előléptették. Ezenkívül Khem Szingh öreg volt, az ánizsos pálinka ritka volt, ezüst főzőedényeit az Amara-erődben hagyta, meleg ágyneműjét is. Az aranycvikkeres úrnak megbízói azt mondták, hogy Khem Szingh mint népszerű vezér nem éri meg azt a pénzt, amit ráköltöttek.

- Nagy a kegyelmük ezeknek a bolond angoloknak! - mondta Khem Szingh, mikor eléje tárták a helyzetet. - Visszamegyek az Amara-erődbe saját jószántomból, ott megbecsülnek. Adjatok jó ruhát, hogy visszamehessek.

Tehát egy idő múlva Khem Szingh kopogott az erőd kis kapuján, bement a kapitányhoz és a helyetteshez, akik már csaknem beleöszültek a Szimlából naponta érkező «bizalmas» levelekbe.

- Visszajöttem, kapitány Szahib - mondta Khem Szingh. - Ne állítson mellém őrt. Nem jó világ van odakint.

Egy héttel később találkoztam vele először s úgy tett, mint akik értik egymást.

- Nagyon szépen csinálta, Szahib, - mondotta - és nagyon bámultam ravaszságát, hogy oly bátran ment a csapatok elé, mikor én vele voltam, akit kétségtelenül darabokra téptek volna. Van egy ember az Ooltaragh erődben, akit egy bátor ember könnyen megszöktethetne. Mindjárt lerajzolom itt a homokba az erőd fekvését...

Én azon gondolkodtam, hogyan lettem Lalun nagyvezére.